

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARIŚIṢṬAPARVAN

BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY

HEMACANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH D.,

formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn

SECOND EDITION.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.
PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

CALCUTTA.

1932.

BIBLIOTHECA INDICA.

WORK No 96.

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARISISTAPARVAN.

SANSKRIT TEXT

STHAVIRĀVALĪCARITA.

As head, I almost entirely owe
Leumann who has a thorough knowledge

INTRODUCTION

The *Sthavirāvalīcarita*, i.e. the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemacandra is, as its other and more frequently used title *Parīṣiṣṭa Parvaṇ* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvaṇs, containing about 34,000 ślokaś, on the Hagiology of the Jainas, the *Trisastī-śālākāpuruṣacarita*. The sixty-three *śālākāpuruṣaś* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course, they comprise the twenty-four Tirthakaraś or prophets the twelve Cakravartinaś or universal monarchs, the nine Vāsudevaś, the nine Baladevaś, and the nine Prativāsudevaś.

Both Śvetāmbaraś and Digambaraś have written works on the history of those 63 *mahāpuruṣaś* down to the Nirvāṇa of the last Tirthakara Mahāvīra. Only two authors, both Śvetāmbaraś, have continued the history of the Jaina Church beyond that point, and have added an account of the patriarchs who came after Mahāvīra, viz (1) Hemacandra in the *Parīṣiṣṭa Parvaṇ*, and (2) Bhadrēśvara in the last part of the *Kathāvalī*, a huge work in Prakrit prose, an account of which will be given in the sequel.

The *Sthavirāvalīcarita* is a legendary history of the patriarchs from Jambū down to Vajrasena, i.e., a series of historical legends about them, arranged in chronological order. Here two questions may be raised, (1) which were the sources that furnished Hemacandra with the materials for his narrative; (2) can the historical foundation of the legendary history of the patriarchs be established on independent evidence?

1.

THE SOURCES OF THE *STHAVIRĀVALĪCARITA*.

What I have to say on this head, I almost entirely owe to my friend Prof. E. Leumann who has a thorough knowledge

of the Legendary Literature of the Svetāmbaras. He had already contributed the account of the sources of the Sthavīrāvalīcarita in the Preface of the first edition, and has kindly revised and augmented his contributions for the second edition. I avail myself of this opportunity to give expression to my sincere gratitude for his untiring assistance.

Before entering on the detailed analysis of the Sthavīrāvalīcarita, I premise a brief survey of the literary works on which it is based.

Religious teachers were wont to enliven their sermons, and to illustrate their doctrines, by apologues and legends. When reduced to writing such tales gave rise to what may be called the Kathānaka-Literature, part of which formed the stories of the patriarchs and other famous persons, believed to have contributed to the development of the church after Mahāvīra's Nirvāṇa. These stories are scarcely ever alluded to in the Sūtra itself, but frequently in the Niryukti belonging to it. There are ten Sūtras to which Bhadrabāhu, a late namesake of the sixth patriarch, has written Niryuktis, i.e., systematical expositions of the subject of the Sūtra to which they belong. The Niryuktis frequently mention the stories in question, but as a rule offer but a mere summary or a few details of them, while the teacher is supposed to be well acquainted with them. A more detailed account of the stories is contained in the Prakṛt commentaries on the Sūtras and Niryuktis, called Cūrnīs, and a still further developed account of the same in the Tikās which explain the Niryuktis and freely make use of the text of the Cūrnīs. Hemacandra has laid under contribution chiefly Haribhadra's Tikā on the Āvaśyaka Sūtra, and, in a less degree, that on the Daśavaikālika Sūtra by the same author.—Somewhat different is the literary aspect in the Nīśītha-, Kalpa-, Vyavahāra-, and Viśeṣāvaśyaka-Sūtras. To these Sūtras also belong Cūrnīs, which, however, are very voluminous works, written in gāthās, and shorter Bhāsyas by individual authors. Leaving the last named works out of account, it can be said that there are practically four

layers of the Kathānaka Literature: (1) Sūtras, (2) Nirvyuktis, (3) Cūṛṇis, (4) Tīkāś. It should, however, be mentioned that between Nos 2 and 3 there has taken place some kind of intermixture. The subject is too complex to be explained here. The reader is, therefore, referred to the original papers of Prof. Leumann in Z.D.M.G., XLVI, p 586-592, "Die Āvāsyaśaka Erzählungen" in Abhandlungen Z.K.D.M., 1897; and of Prof. Weber in Sacred Literature of the Jainas, p 127.—

The dates within which the Kathānaka Literature has been developed, can be fixed almost with certitude. For the beginning of that period is marked by the Nirvyuktis, and the end by Haribhadra's Tīkāś.

The author of the Nirvyuktis Bhadrabāhu is identified by the Jainas with the patriarch of that name who died 170 A.V.¹ There can be no doubt that they are mistaken. For the account of the seven schisms (*ninhaga*) in the Āvāsyaśaka Nirvyukti VIII 56-100 must have been written between 584 and 609 of the Vira Era. These are the dates of the 7th and 8th schisms, of which only the former is mentioned in the Nirvyukti.² It is, therefore, certain that the Nirvyukti was composed before the 8th schism 609 A.V. The dates 584 and 609 A.V. correspond to 57 and 82 A.D. on assuming the traditional date of the Nirvāṇa 527 B.C, or to 117 and 142 A.D. if the corrected date of the Nirvāṇa 477 B.C. is adopted. The rise of the Kathānaka Literature, therefore, may be placed about the end of the first century A.D. Its end is indicated by the time of Haribhadra who lived about 750 A.D. For Haribhadra wrote Tīkāś on the Āvāsyaśaka and other Sūtras and Nirvyuktis; and the Tīkāś form, as stated above, the fourth and last layer of the Kathānaka Literature.

Besides the Cūṛṇis and Tīkāś Hemacandra drew upon the Vasudevahindī,³ a huge work in Prakrit prose

¹ Parīśiṣṭa Parvāna, IX, 112

² Leumann, "Die alten Berichte von den Schismen," Indische Studien, vol XVII, p 91 ff.

³ The first part of this work has been edited by Caturavijaya and Puṇyavijaya in the Śrī-Ātmā nanda-Jainagrantharatnamālā in 1930

about Vasudeva, Kṛṣṇa, etc. As Prof Leumann informs me, the Cūṛṇi on Āvaśy VIII 161, 3 mentions the Vasudevahindī as its source of the story of Prasannacandra and Valkalacīṛṇ¹. The date of the Vasudevahindī is not known. At any rate it cannot be later than the sixth century A D, if we allow an interval of no more than a century between it and the Cūṛṇis, and as much between them and Haribhadra.

I now proceed to reproduce, in tabular form, Prof Leumann's analysis of the contents of the Parisīsta Parvan with reference to the sources drawn upon by Hemacandra, whose narrative in the first three sargas is modelled on the extensive introduction of the Vasudevahindī, of the 13 stories of the latter (indicated in the synoptic table by Roman numbers) some are reproduced by Hemacandra. In the remaining part of his work he took the materials for it from several works of the Kathānaka Literature as stated in the Synoptic Table.

SYNOPTIC TABLE

of the sources of the Parisīsta Parvan

Paris P	I 46-89	(Prasannacandra) Vasudevahindī X
	I 90-258	(Valkalacīṛṇ) Vasud. XI. (both stories in Āvaśyaka Cūṛṇi VIII 161, 3 and Āvaśyaka X 80)
	I 286-469.	(Vidyunmālin) Vasud. XII
	I 267-285, 470-473	(Anādrta) Vasud. XIII
	II 1-165	(Jambūsvāmivivāha). H's much enlarged narrative is based on parts of the introduction of Vasud
	II 166-190.	(Prabhavacaurāgama) Vasud
	II 191-222	(1 Madhubīndupuruṣakathā) Vasud.
	IV	
	224-311.	(2 Kuberaḍattakathā) Vasud VI

¹ Parisīsta Parvan, I, 46-258

- 315-354. (3. Maheśvaradattakathā): Vasud. VIII.
- 720-745. (11. Śīlajātuvānarakatha): Vasud. III.
- III 214-275. (19 Lahtāngakathā): Vasud. V.
- V 1-107. (Prabhavadevatva, Śayyambhavacarita): Daśavaikālikaniryukti (14f. and 438f.), and Haribhadra's Tīkā on it.
- VI 5-21. (Bhadrabāhuśiṣyacatuṣṭayavṛttānta): Uttarādhyayana kathānaka II 7.
- VI 22-41. (Pātaḥputrapraveśa, beginning): Āvaśyaka Kathānaka XVII 19, 27.
- VI 42-183. (Annikāputrakathā): Āv. Kath. XVII 11, 28.
- VI 184-230. (Pātaḥputrapraveśa, end, Udāyīmāra-kakathā) Āv. Kath. XVII, 11, 29.
- VI 231-251. (Nandarājyalābha): Āv. Kath. XVII 11, 30.
- VII 1-137. (Kalpakāmatya): Āv. Kath. XVII 11, 31.
- VIII 1-108. (Śakatālamarana, Sthūlabhadradīkṣā): Āv. Kath. XVII 11, 32.
- VIII 109-168 (Sthūlabhadravratācaryā): Āv. Kath. XVII 11, 33.
- VIII 170-192. (Sthūlabhadravratācaryā, concluded): Āv. Kath. XVII 11, 34, and Āv. IX 58, 11. See note 2.
- VIII 194-376. (Cānakya Candraguptakathā): Cūrṇi and Tīkā on Āv. Niry. IX 64, 38. VIII 149, 2.
- VIII 377-414, 415-435, 436-445, 446-469; IX 1-13, 14-54 Of these seven stories many details can be traced in the; Āvaśyaka-, Uttarādhyayana and other Kathānakas.
- IX 14-54. (Aśokaśrīkunālakathā, Sampratījanmarāj-yaprāpta): Cūrṇi and Bhāṣya of Kalpa- and Nīśītha Sūtras.
- IX 55-76. (Sthūlabhadrapūrvagrahaṇa): Āv. Kath. XVII 11, 35.

IX 77-110. (Bhadrabāhusvargagamana): Āv. Kath.

XVII 11, 36.

X 1-35 (Dhanadevakathā).

XI 1-22. Āv. Kath.

XI 23-38, 55-82. (Sampratirājacarita) Cūrm and
Bhāṣya of Brhet-Kalpa and Nāṭha-Sūtras.

XI 39-54 From the same source.

XI 83-102 " " " "

XI 103-123 " " " "

XI 124-126. (Āryamahāgrīsvargagamana). Āv Kath.

XI 128-177. (Avantisukumālanahṅgulmagamana):

Āv. Kath.

XII 1-68 100-388. XIII 1-200 Āv. Kath. VIII 11-40.

XII 69-99 Āv. Kath. IX 48.

The preceding table shows, at a glance, that the substance of Hemacandra's *Sthavirāvalīcarita* is almost entirely derived from old sources. ¹ Of some stories, however, the original version has not yet been found, e.g., of the tales 4, 8-10, 12-17 in cantos II and III; Prof Leumann is of opinion that the

¹ Hemacandra twice inserts seven tales, II 355-718, and III 1-212, from other sources than Vasudevalundi. Of these tales Nos 5, 6, 7, 18 can be traced to the Āvāśyaka Tradition.

Dr. L. Alsdorf has made the legend of Sthālabhadra the subject of a special study in his book, *der Kāṣṭhāpālapratibodha*, Hamburg 1928, p 21 ff (Alt und Neu-Indische Studien herausgegeben vom Seminar für Kultur und Geschichte Indiens an der Hamburgischen Universität No 2)

ताचे सा वडतुडा त माऊ परसद्वेण पडिलाभंद, त च मय परसद्वे माहद (192), ताचे सो साळ भणद " सा मय पशकाद (193), अच वदरसासिणा भणित 'अदा तुम मयमदसमिण्णं भिळ्ळं लभित्तिमि, तळ पाय चय सुभिरकं सविमद' ति (195), ताचे पयदसद्वे." ताचे सा धरिया विया (196), इळ य सद्विम चय याचणेदि नदला आलीया (197), ताचे पडिकळ: जाळ शय सो यि माय जीविळ, सो साळ तखेव दिळ (198). सुभिरक जाय (199), ताणि य माययाणि तम माऊम अमिर पयदयाणि (201). तळ वदरसासिरु पळयय: जाय (202)

१ प्रतीकार Deśikosa 6, 19. २ प्रतीकार-शिव्यमनाम: ।

report of Jambū's ordination in III 276-292, and of his instruction by Sudharman in IV 1-61 has freely been invented by Hemacandra, this may also be true with regard to some minor details and the matter of single verses. But, on the whole, his narrative is a faithful representation of the originals, and may be compared with them almost verse by verse. In illustration hereof I reproduce, in the footnote on the previous page, Prof Leumann's comparison of the text of the Āvaśyaka Kathānaka with Paṛiśiṣṭa Parvan XIII 190-203.

The idea of constructing a continuous history of the patriarchs by combining the Kathānakas about them was probably suggested by the Cūṛṇi of the Āvaśyaka itself. For the Kathānakas related in Āv. VIII 41-49 present one complete period, viz., that of Vajra, Āryaraksita, Phalguraksita, and Vajrasena, the subject of Sthavirāvalīcarita XII and XIII. Following up this precedent the next step was no doubt to collect and put together the Kathānakas of the remaining periods from Jambū down to Vajra. The collection of the materials for the whole history of the patriarchates was achieved, probably for the first time by Bhadreśvara.

On Bhadreśvara's Kahāvalī

I have already stated in the beginning of the Introduction that Bhadreśvara's Kahāvalī relates, like Hemacandra's Trisastisalākāpuruṣacarita, the history of the 63 *mahāpuruṣas*, and that its continuation is something like the Paṛiśiṣṭa Parvan of Hemacandra. But Bhadreśvara's paṛiśiṣṭa parvan if I may call it so, goes beyond what is contained in Hemacandra's work; it includes also the lives of a number of famous teachers (known afterwards as Yugapradhānas) from Kālaka down to Haribhadra (Bhāvavīraha).

The only MS of the Kahāvalī which has come to light is written on 302 palm-leaves, and was finished in Samvat 139 (the last cipher is broken off). It is very nicely written, but is faulty to such a degree that it is frequently impossible to make out the meaning of the context. The last 64 leaves contain

the pariśiṣṭa parvan, a rotograph of which I owe to the kindness of Mr K P Mody of Ahmedabad At the end of the text occurs the following couple of gāthās

भणियाँ य कदाँ रिसदाइजिषाण वीरचरिमाण ।
तत्तित्यकदाहि सम भवविरहो जाव छरि ति ॥
इय पदमपरिच्छेत् तेवौसमहस्त्रिष्ठ सखद्वसत् ।
विरसइ कदावलीय भदिसरस्त्रिविरहो ॥

The scribe adds इति कदावली (पुस्त १) कस्य द्वितीयखंड समाप्त ।
सवत्सरे १३९ —

Our MS contains only the first *pariccheda* as stated in the second gāthā, the second *pariccheda* dealt perhaps like the *Prabhāvākacārīta*, with later *Yugapradhānas*

There are two Bhadresvara-sūris in Peterson's Index of Authors in the 4th Report The first in the list is probably the author of the *Kahāvalī*, in the 2nd half of the 12th century of the Samvat Era.

The *Sthavirāvalīcārīta* and that part of the *Kahāvalī* which covers the same ground relate, in the main, the same historical legends based on the same original sources For Bhadresvara's tales are, as a rule, but a more elegant version of the *Kathānakas* contained in the *Cūrnīs* and *Tikās* But there is some difference regarding the composition of either work which deserves notice

1 Bhadresvara does not borrow from the *Vasudevahindī*, wherefore there is, in the *Kahāvalī*, nothing to correspond with the first three sargas of the *Parisiṣṭa Parvan*, except a few lines about Gautama and Jambū, and an account of Prabhava and Śayyambhava's conversion

2 He inserts the report of the schisms from *Āvaśyaka Kathānakas*, of schisms 3-6 after *Kalpaka*, and of 7, 8 in the story of *Āryarakṣita*

3. After the story of Śayyambhava and Manaka he adds the story of Mamprabha from *Āv Kath IV Manīprabha* is the great grandson of Candapradyota and grandson of Pālaka kings of Avanta, he happens to become king of Kausāmbī while his brother Avantisena was ruler of Avanta After this

story comes an account of the violent death of King Kūnika, who is there stated to have been a contemporary of Mani-prabha's grandfather Pālaka, whereby the chronology of Magadha is brought into connexion with that of Mālava — Then follows the story of Annikāputra, cp *Parīṣista Parvan* VI 43-174

4 Bhadreśvara inserts, after the story of the four disciples of Bhadrabāhu, the Virasūha-Sarassai-kahā a tale of great length Sarasvatī, a clever brahmin girl, married Amaraguru, and, together with him, was ordained by Yaśobhadra. She accompanied Bhadrabāhu in his pilgrimage. Some miraculous doings of the latter are mentioned, but nothing that adds to our knowledge of his 'life'. Hemacandra, therefore, was perfectly justified in omitting from his work the story of Sarasvatī

Bhadreśvara's work has few literary merits. It is scarcely more than a collection of disconnected materials for the history of the Śvetāmbara church, culled from the ample Literature of Cūṛṇis and Tikās. The Kahāvalī compares unfavourably with the *Sthavirāvalīcarita* by Hemacandra which reads like a connected history of the patriarchate from Jambū down to Vajrasena, told in fluent Sanskrit verses and spirited Kāvya style. No wonder that it superseded the older work to such a degree that for a long time the Kahāvalī seemed to be lost, till but lately one single Manuscript was brought to light.

2

INDEPENDENT TESTIMONY.

The Therāvalīs.

Though the stories of the patriarchs whose sources have been traced in the preceding part, are, on the face of it, incredible legends, still they may contain some grains of historical truth. There can be little doubt about the historical character of the patriarchs of whom those stories are told, and of the order of their succession. For both points are

borne out by the ancient Therāvalis of the Svetāmbaras which it will now be our task to examine more closely

There are two classes of Therāvalis, (1) that of the Nandi and Āvaśyaka Sūtras, (2) those of the Kalpasūtra (Sthavirāvali). They are in perfect agreement down to Mahāgiri and Suhastin, the pair of patriarchs in the eighth generation after Mahāvira. At that point the succession diverges in two lines, one starts from Mahāgiri, the other from Suhastin. the first is recorded in Nandi and Āvaśyaka Sūtras, the second in the Kalpasūtra. Both lines are of course entirely independent of each other, and have no member in common¹. Almost all *theras* who figure in the ancient Kathānakas belong to the line of Suhastin. As far as I am aware there is but one legend related of a member of the Mahāgiri-line, viz, Mangu, see Abhidhānarājendra Kosa, s v Mangu

Before we proceed in our inquiry, we must consider the denotation of the term *thera* in the Therāvalis which has changed in the course of the time.—It is stated in the beginning of the Sthavirāvali of the Kalpasūtra that Mahāvira had 11 *ganadhara*s who administered 9 *ganas*. The *ganadhara*s left no successors with exception of Sudharman whose *gana* therefore eventually comprised the whole Jain Church. He became the highest authority of the whole Church, as it were its pope. At his death, 20 A V he left the pontificate to his disciple Jambū (died 64 A V). And thus the supreme dignity and power in the Jain Church devolved from teacher to disciple for seven generations. The first seven members of the Therāvalis are, therefore, *ganadhara*'s after the fashion of Sudharman when *gana* and Church had become identical. But, as stated above, in the eighth generation Mahāgiri and Suhastin jointly ruled the Church, and from either originated a

¹ An apparent exception are the four *theras* Dhamma, Bhaddagutta, Vana, and Rakkhiya who belong to the Suhastin-line, but in the Nandi Sūtra 31-32 are included in the Mahāgiri-line. However, the verses in question are an interpolation as Prof. Leumann has proved, see Z D M G, vol XXXVII, p. 498

separate line of successors Here then ends the pretended unity of the Śvetāmbara Church as an ecclesiastical institution; each branch was governed by authorities of their own. Their list in the Therāvāli consists of distinct parts which do not possess the same degree of trustworthiness And the members of the Mahāgiri-line are perhaps no more than Yugapradhānas like those described in the Prabhāvakacarita The famous teachers after Vajrasena from Kālaka down to Haribhadra whose lives have been included in the Kahāvali, are, as said above, decidedly Yugapradhānas and have no claim to be regarded as patriarchs even in a restricted sense of the term.

After this digression we shall now inquire into the line of Suhastin The Kalpasūtra gives two redactions of the list, (1) a short one (*samkṣittavāyanā*) and (2) a detailed one (*vitharavāyanā*) Both lists begin with the 5th patriarch Yaśobhadra and are in perfect agreement down to the 13th patriarch Vajra and his disciple Vajrasena¹ For the reader's convenience I subjoin the list of those patriarchates

- V Yaśobhadra
- VI Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya
- VII. Sthūlabhadra
- VIII Mahāgiri and Suhastin
- IX Susthita-Supratibuddha
- X Indradinna
- XI Dinnā.
- XII Simhagiri
- XIII Vajra.

In the shorter redaction nothing but the names of the patriarchs and their gotras are given, while the detailed redaction also enumerates the disciples of each patriarch, and mentions, in their proper places the *ganas*, *śākhās* and *kulas* originated by them These details are presumably based on a

¹ In the short concluding part of the lists there is some disagreement and confusion which, however, need not detain us, as we are concerned here with their main part only

viz, name of the heresiarch, his date and scholastic pedigree, may be stated as follows

- 4th schism . 229 A.V., Āsamitta, disciple of Kodinna, disciple of Mahāgiri.
- 5th ,, 228 A V , Ganga, disciple of Dhanagutta, disciple of Mahāgiri
- 7th ,, 584 A V , Gotthāmāhila, disciple of ajja-Rakkhiya (Rakṣita was not the then patriarch, but Vajra who had instructed him in the pūrvas The schism arose after the death of Rakṣita, and, *a fortiori*, of his teacher Vajra The date of Vajra's death is not recorded, yet being required for the chronological calculation below, I provisionally place it in 575 A V., which cannot be far wrong)

As the Niryukti had been written between 584 and 609 A V (see above), its author was no doubt well informed of the events connected with the two last schisms which had occurred not long before his own time Now Rohagutta, the author of the 6th schism, being a *praśisya* of Śuhastin, the eighth patriarch, lived in the second generation after the latter, i e, probably under the tenth patriarch Accordingly between him and Bhadrabāhu (6th patriarch), there intervened four patriarchates. And as Bhadrabāhu died 170 A V, and Rohagupta was living in 544 A.V, the intermediate four patriarchates should have lasted 374 years! This interval yields an average length of each patriarchate, in this period, of about 94 years! This is quite absurd—On the other hand, the interval of 40 years between the last two schisms covers, in the Therāvādi, four patriarchates, each of an average duration of no more than ten years, a result which errs in an opposite sense from the preceding one In order to compensate somehow both errors, we may calculate the approximate interval between the death of Bhadrabāhu (170 A V.) and that of Vajra (about 575 A V), viz, 405 years, which contains seven patriarchates The average length of each patriarchate thus would

be nearly 58 years, which is decidedly far too long to be admitted. The true average may be estimated at about 30 years, for the six patriarchates from Sudharman down to Bhadrabāhu lasted 170 years, which divided by 6, makes an average of 28 years — To sum up if we base our inquiry on the well-established dates of the schisms, we arrive at the conclusion that the list of *theras* is imperfectly handed down, there must have been far more *theras* than are contained in the Therāvali —

One fundamental fault vitiating the early records of the Jainas is the confusion prevailing in their system of chronology. An error contingent thereon appears in the account of the schisms.

As entered in the table of the schisms, the 4th and 5th heresiarchs, Āsamitta and Ganga, were disciples of Kodinna and Dhanagutta, who themselves were disciples of Mahāgiri, and the 6th heresiarch Rohagutta was a disciple of Simgutta,¹ disciple of Suhastin. The latter and Mahāgiri were contemporaries, being partners in the eighth patriarchate. Therefore those three heresiarchs, being *prasisyas* of Mahāgiri and Suhastin, must also have been contemporaneous or nearly so. Nevertheless the 4th and 5th schisms are placed in 220 and 228 A V, and the 6th schism in 544 A V. Between the first two dates and the third there is a difference of about three centuries, though the events to which both set of dates refer are separated

¹ In the Therāvali Chaluga Rohagutta figures as a disciple of Mahāgiri. But this is apparently a mistake. For if he had been a disciple of Mahāgiri, he would have been the senior of Āsamitta and Ganga who were but disciples of Mahāgiri's disciples, and this would not have been the 6th but the 4th schism. Here then the Nirvyukti deserves preference before the Therāvali — The author of the Nirvyukti belonged to the line of Suhastin, and had no doubt first hand information about its history, while about all that concerned Mahāgiri and his line he could but reproduce the statements of alien sources. This difference accounts for the fact to be discussed in the text that the date of the 6th schism refers to the current Era of Mahāvīra, but those of the 4th and 5th to a greatly erroneous one.

from each other by less than as many decades. It is hard to believe that there should ever have been Vira-era which contained the enormous error just pointed out. Yet there is a parallel case which proves that such a wrong Vira-era had actually been in use during the early centuries A.D. For Vimalasūri, author of the Prākṛit poem Paumacariya, states at the end of his work to have written it in 530 A.V.¹ This date, if interpreted as a regular Vira-date is inconsistent with the author's statements in V. 11Ff. He gives his spiritual lineage. Rāhu, Vijaya, and Sūri Vimala who belong to the Nāla-kulavamsa. The latter is no doubt identical with the Nāli sālā which, according to the Therāvali, was founded by Vajra's disciple Vajrasena. Vajra having died about 575 A.V., Vajrasena may be confidently placed in about 580-600 A.V. As Vimala was a member of the Nāli sālā, he was removed from its founder by an uncertain number of generations. He, therefore, cannot have lived before the later part of the 7th century A.V., and thus it is certain that his date 530 is not a regular Vira-date. In the common Vira-era starting from 526 B.C. the year 530 corresponds to 4 A.D. But the Paumacariya was written in a much later age. For in it the Yavanas and Śakas are mentioned, not as newly settled in India, but as living there since time immemorial, the same holds good with clīnāra.

Our inquiry into the structure of the Therāvali will have convinced the student that it does not furnish, as it pretends to do, a connected line of patriarchs succeeding each other as teacher and disciple, but a patched up list of those patriarchs whose memory survived in oral or literary tradition, while the rest of them had fallen into utter oblivion. As the monastic chroniclers had to work on insufficient, though in part very

¹ Edited by the present writer in the Jainadharmaprasāra sabhā, Bhāvnagar, 1914

पञ्चैव य वाससया दुसमाय तौसवरिससज्जता । वीरे सिद्धिमुदगर तच्चो
निबद्ध इम चरित्रं ॥ 713 ॥

good materials, they failed to produce a connected history of the patrarchate

In the Introduction to the first edition, p 4, I tried to show that Mahāvīra's Nirvāṇa occurred 155 years before Candragupta's accession to the throne, and to justify my result in opposition to Professor Buhler's criticism, I now reopen the discussion of this important question, and bring to bear on it facts which have since been discovered and make it appear in a novel light

Hemacandra states, *Parisīṣṭaparvan* VIII 339, that 155 years after the liberation of Mahāvīra Candragupta became king —

एव च त्रीमहावीरमुत्तेर्वर्षशते गते ।

पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवन्मुप ।

Merutunga in the *Vicāraśrenī* quotes this verse and dismisses it as contradicted by all other sources¹, which place the same event sixty years later (215 A V) But the former date is confirmed by *Bhadresvara* in his *Kahāvālī*

एव च महावीरमुत्तिसमयाच्चो पञ्चावणवरिससय षुद्धये (read उच्छिषे) नदवसे चद्रगुप्तो राया जाजति ।

“And thus, since the overthrow of the Nanda dynasty 155 years after Mahāvīra's liberation, Candragupta became king” So in spite of the general tradition the genuine one had somehow lingered on The date 155 A V for Candragupta's accession to the throne cannot be far wrong, since the Buddhists place that event in 162 A.B. If we assume the earliest possible date 322 B C—as the beginning of Candragupta's reign, the corrected date of Buddha's death comes out 484 B.C, and that of

¹ The statement is contained in the memorial verses —

अ रयणि कालगच्छो अरिहा तित्यकरो महावीरो ।

न रयणिमवतिवर्ष अद्विचिन्तो पालगो राया ॥ १ ॥

सङ्गी पालगरखो पणवससय तु होइ नदाण ।

अहसय मुरियाण तीस बिच्च पूसमिन्तस्स ॥ २ ॥

बलमिन्तभायुमिन्ता सङ्गी वरिसाणि चत्त नदवचये ।

तत्त गद्धमिल्लरज्ज तेरस वासे सगस्स चज्ज ॥ ३ ॥

Mahāvīra's 477 B.C. This result is at variance with a notice in several Buddhist canonical works, which comes to this. Buddha, on his last pilgrimage, had passed through Pāvā, proceeding to Kusinārā, where he entered Nirvāṇa. In Pāvā, it is stated, the Nigantha Nāthaputta—meaning Mahāvīra—had died quite recently (*adhunā*). But this statement is founded on an error of the Buddhists, as has been pointed out by Jarl Charpentier in the *Ind. Ant.*, 1914, p. 128. He says. "Although the place where Mahāvīra is now-a-days said to have died is a small village called Pāpāpurī, about three miles from Gūriyak in the Bihar part of the Patna district, it is quite clear from Dīgha Nikāya III 11F sq, etc, that the Buddhists thought it to be identical with the town Pāvā in which Buddha stayed in the house of Cunda on his way to Kusinārā." Mahāvīra actually died in Majjhamā Pāvā, as stated in the Kalpasūtra, the modern Pāvā (purī) some 9 miles east of Rājagṛha.—Accordingly, the objection against the corrected dates of the Nirvāṇa of Buddha and Mahāvīra does not hold, and it is proved that the latter survived the former by about 7 years ¹

3

In the first edition I gave it as my impression that Hemacandra's work, notwithstanding its many merits, is open to censure on account of numerous blemishes caused by hurried composition. I compared his versification to that of the Latin poet who in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in uno ²

This denunciation should, however, be qualified in one regard Hemacandra metrically treated the Śloka in a way peculiar to himself, different from that of any earlier and later author. Still he does not merit unconditioned censure for a practice which he seems to have introduced on purpose.

¹ Even the traditional dates of the Nirvāṇa, viz, 543 B.C. of Buddha, and 526 B.C. of Mahāvīra lead to a similar conclusion.

² (Who), as a great feat, often dictated in one hour 200 verses, anxious only that they should be verses Horace, Sat I 4, 9 f.

The subject is as intricate as it is interesting, it, therefore, deserves to be treated at greater length

On the Śloka employed by Hemacandra

Judged by the standard of classical poets, the Śloka employed by Hemacandra must be pronounced irregular in a great many cases¹ There is but one rule strictly observed, viz, that the even pādas should end in ॐ-ॐ- or ॐ-ॐ-ॐ- The same metre is excluded from the end of odd pādas, but it occurs XI 62 The 2nd and 3rd syllables of a pāda should not be ॐॐ, this metre occurs, however, in odd pādas VIII 136 321. 361, XII 377, in even pādas XI 110, XIII 34, the last two instances further offend against the rule prohibiting the use of ॐ- as 3rd and 4th syllables in even pādas All the irregularities mentioned as yet are downright blunders Hemacandra most frequently sets the nicer rules about the Vipulās at defiance Classical poets admit four Vipulās which may be described by the metre of syllables 5 to 7, as I ॐ—Vipulā II ॐ—Vipulā III ॐ—Vipulā (Cæsura after the 5th syllable) IV ॐ—Vipulā (Cæsura after the 4th syllable) In all Vipulās the 4th syllable must be long and besides in II and III the 3rd a short one The rules about these Vipulās are but imperfectly observed by Hemacandra, as the following statistics of Sargas 9-13 will show There are 179 cases of the 1st Vipulā, 70 of the 2nd, 75 of the 3rd, and 60 of the 4th, of these there are 18, 12, 8, and 7 cases irregular Hemacandra, moreover, employs the ॐ—Vipulā which is but a very rare exception with other poets I noted, in the same part of his work, 26 cases of which three exhibit a short fourth syllable instead of a long one It will thus be seen that Hemacandra habitually admits metres which common usage excludes from the Śloka—Even more striking and decisive than these irregularities is his very frequent neglect of the

¹ The proofs for my remarks in the text are taken from Sargas IX-XIII

cæsura after the odd pādas which classical poets mark by the end of a word or, at least of a member in a compound. Hemacandra, however, effaces it frequently by Sandhi with an initial vowel, I counted 69 such 'weak' cæsuras in the two first sargas. Or it falls in the middle of a word, e g, separating the preposition from the verb and the like. It is evident that by this practice the odd and even pādas tend to coalesce into one line, and the character of the Śloka becomes essentially changed.

There can be no doubt of Hemacandra's being quite aware that his Ślokas were an innovation, and that he introduced it on purpose. He had induced Jayasīma Śiddharāja, one of the most powerful kings of Gujarāt (A D 1094-1143) to favour the Jains, and actually converted his successor Kumārapāla (1143-1174) to Jainism. By the conversion of Kumārapāla Gujarāt became a Jain State, and Hemacandra used his influence on its government in order to make his sect a self-subsistent political body with a culture of its own. He, therefore, composed textbooks of nearly all sciences for the benefit of his sect. He apparently attempted to facilitate the literary activities of the Jains by making the Śloka a more handy means of composition than its classical model, and he wrote in this new-styled Śloka the Trisastīśalākāpūṣa-carita and other works, more than 1,50,000 verses. But this innovation of his was not adopted even by the Jains, they reverted to the classical model, imitating it with indifferent success, and accordingly Hemacandra's exertion in this regard was doomed to failure.

But now we shall examine some of Hemacandra's literary debets for which he stands convicted on his own showing. In the Kāvyaṇuśāṇṇ¹ he remarks, in connection with the fault *nirarthaka* तत्र चादीनां पूरणार्थत्वे निरर्थकत्व, and illustrates it by a stanza in which a meaningless हि is used merely for the exigency of the metre. Here are two fine specimens from the *Parīśiṣṭa Parvan*.

¹ Kāvyaṇuśāṇṇ edition, p 136

निद्रा क्षुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि II 519

अथ हि प्रागमात्यले कारितोभून्मयैव हि VIII 452

where the second हि is पादपूर्णाथ. Other instances, taken at random from the first two sargas, occur in I 367. 405. II 333. 365 420. 528 742 In many cases हि serves no other purpose but to avoid the hiatus as in the first verse quoted above: similar cases will be found in I 148 344, II 301. 302 435 540. 586, etc.—Also च, तु अपि are occasionally used without any special meaning Sometimes two particles are joined where only one is required e.g., अप्यथ II 689 713. अपि च I 472, II 195. 614. 2—These remarks are, by no means, meant to be exhaustive I have noted only some stray observations which struck me as illustrative of Hemacandra's occasional want of pains-taking.

But enough has been said to make good the assertion that Hemacandra produced his poem rapidly and did not give it a last polish These critical remarks however, which apply as well to the Trisastisālākāpuruṣa-carita to which the Parisīsta Parvan is but an appendix should not prevent our appreciating the indubitable excellence of Hemacandra's great work, it appears in full light when we compare it with the older work of similar contents, Bhadrēśvara's Kahāvali (see pp. xi-xiii). Bhadrēśvara has merely strung together the Prakrit Kathānakas, scarcely altered, and thus has presented only a collection of materials for the legendary history of the Jainas down to the last patriarch Hemacandra, on the other hand, writing in Sanskrit, in kāvya style and fluent verses, has produced an epical poem of great length (some 37,000 verses), intended as it were, as a Jaina substitute for the great epics of the Brahmins His composing this great work is, no doubt, part of his plan to provide his sect with a Literature of their own, and to make it independent of the general Hindu culture.

The chronology of Hemacandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemacandra

quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Buhler arrived, is that the *Trisaṣṭiśālākāpurusa-carita* has been composed at some time between Samvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemacandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the *Mahāvīra-carita*, the last parvan of the *Trisaṣṭiśālākāpurusa-carita*, the completion of that work, and, *a fortiori* the composition of the appendix belonging to it, viz., the *Paṛiśiṣṭaparvan*, must be subsequent to Samvat 1216. Hemacandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named —

- 1 The commentary on the *Yogasūtra*
2. The *Trisaṣṭiśālākāpurusa-carita*
- 3 The Sanskrit *Dvyāśraya*
4. The *Prākṛit Dyāśraya*
5. The commentary on the *Abhidhāna Cintāmaṇi*.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Paṛiśiṣṭaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemacandra.

HERMANN JACOBI.

Bonn December 1931.

CONTENTS OF THE PARÍŚIṢṬAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jam history of the world (*trisastīśalākāpuruṣa*) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the *sthaviras* from *Jambūsvāmin* downwards, in an additional book, the present *Parīśiṣṭaparvan* (1-6).

The book opens with a flowery description of Magadha (7-12), and its capital *Rājagṛha* (13-21). and with a eulogy on *Śreṇika*, the king of *Rājagṛha* (22-28)

In the courtyard of the temple *Gupāśila*, near *Rājagṛha*, *Mahāvīra* had taken his residence and was preaching to the assembled *Sangha*. *Śreṇika*, hearing of *Mahāvīra*'s arrival, set out in full state to visit the *Jina* (29-45).

¹Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king *Prasannachandra* who, on taking *pravrajya* had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46-56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57-65)

When *Śreṇika* had come to *Mahāvīra*, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. *Mahāvīra*

¹ *Prasannachandra* and his adventures are mentioned in the *Āvaśyaka Nirukti* X, 80 (LEHMANN.)

answered, that if the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell, but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions, but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66-90).

¹At the request of Śrenika, Mahāvira related the history of Prasannacandra. In the town of Potana ruled Somacandra, his wife was Dhārinī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it.² The king became melancholy, for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey, he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannacandra was installed king (91-108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalacīrṇ. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalacīrṇ grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109-128).

Meanwhile Prasannacandra, who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was

¹ The story of Valkalacīrṇ itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśringa in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyana.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed Fausboll, I, p 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vamśa, 12, 2, [and Kathā Sarit Sāgara I, 67, II, 628]. A similar incident is found in the Kathā Kośa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS, Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma* *adūta*) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhut Stūpa, p 78, plate XLVIII, No 2 (HOERNLE).

growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtesans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalacirin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Potana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128-152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalacirin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Potana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalacirin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the carter dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Potana the cartman dismissed Valkalacirin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158-178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and decently dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the

emales, and not a little afraid of the musical instruments (179-196)

Meanwhile Prasannacandra was in great anxiety about Valkalacirin. For those disguised courtesans had returned and reported how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalacirin would find the way to Potana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalacirin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196-217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalacirin's recognition (218-221).

Somacandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalacirin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannacandra. When they drew near the hermitage, Valkalacirin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222-246).

Valkalacirin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a *yati*, thus Valkalacirin had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvira who happened to be near Potana, and went himself somewhere else. Prasannacandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvira (247-258).

Thus Mahāvira ended his tale. In the same moment Prasannacandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śrenika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvira answered: the god Vidyumnālin, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannacandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagṛha, as Jambū, son of Rshabhadatta, he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand, for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. One of the gods present, Anādrta, lord of Jambūdvīpa, overhearing this discourse, loudly praised his family. Śrenika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvira explained as follows (259-268).

The merchant Guptamatī in Rājagṛha had two sons: the elder, Rṣabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa, but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rṣabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying: he therefore asked his brother for spiritual guidance and died the death of

a pious Jaina. He was born again as the god, who was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268–285)

Mahāvira then proceeded to tell the story of Vidyummalin.¹ In the village Sugrāman of Magadha lived a Rāstrakūta Āryavat with his wife Revati. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīksā* under Susthita. Once a member of his *Gaccha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287–297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsuki. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gaccha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Ācārya as intending to take *dīksā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving

¹ Compare *Rāmāṇḍalastotra*, v 155–162, Appendices, p 350, the Buddhist story of Nanda, Buddha's brother with Aśvaghosa's *Saundarananda*.

after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298-347)

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died, but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348-357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmanī, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his intention to break his vows, bade him return to his Ācārya and repent of his sins (357-373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmanī, Nāgilā's companion ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation, he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Śakrasāmānika (374-389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vajradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikinī of Puskalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud

shaped like mount Meru While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent He was then ordained and converted many princes Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhī knowledge (390-418)

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitāsoka in Videha, and Vanamālā When Śiva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamrddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches Śiva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon He felt an unaccountable affection for the saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419-434) Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhāvayati* But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Ācārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434-465) Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents At last he died and was born again as the god Vidyunmālin In seven days, thus Mahāvīra concluded his narrative, he will be born in Rājagṛha as Jambū, son of Rsabha (466-469)

When Vidyunmālin went to Prasannacandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband Prasanna replied that they

¹ In the Kathā Kośa there is a similar incident King Kanakarattha is in the same way convinced of the instability of the world Sanskrit College MS, folio 45 B (TAWNEY)

would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera, and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth

After the events described above had taken place Mahāvīra went somewhere else (470-474).

CANTO THE SECOND.

In Rājagṛha there lived, in king Śreṇika's time, Rṣabha-datta, also called Rṣabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhārīṇī. As they had no children, Dhārīṇī became extremely dejected. In order to divert her Rṣabha took her on a trip to the groves of the Vaiḍhāra hill (1-38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Ganadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39-45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambū-dvīpa. Dhārīṇī on her part questioned the sage, whether she would give birth to a son; upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambū. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46-57). All happened as foretold. It was the god Vidyumālīn who was reborn as Dhārīṇī's son. This son was called Jambū. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57-74). In the same town (Rājagṛha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sāgaradatta, Kubera-datta, Kuberasena, Śramaṇadatta, Vasuṣena, and Vasupālita. Their wives were Padmāvatī, Kanakamālā, Vinayaśrī, Dhanaśrī, Kanakavatī, Śrisenā, Viramatī, and Jayasenā. Each couple had one daughter Samudraśrī, Padmaśrī, Padmasenā, Kanakasenā (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyumālīn). Nabhaḥsenā, Kanakaśrī, Kanakavatī,

and Jayaśrī These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by Rsabhadatta, as brides for Jambū (75-91)

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambū, that he desired to join the order He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92-112) He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113-121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy, but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122-131) The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp Jambū and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambū's own house (132-165).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu He installed the younger as his successor, whereupon Prabhava went to the hills and became leader of a gang of robbers (166-170) His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat See Kathā Sant Sāgara, Addendum to Fasciculus IV It comes immediately after p 384 (TAWNEY)

against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said he had no spells and did not set any value on them, for he intended to take *dīksā* on the next morning, being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171-190).

*1st story (191-223)*¹ Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers. Their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they

¹ An older Jain version of this apologue is found in Haribhadra's *Somārāṣṭaka Kāhā* 2nd Bhava. A full monography on this apologue "which has edified Brāhmins, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn (Festgruss) an Otto von Bohtlingk Stuttgart, 1888, p. 68 ff. The oldest Indian version is found in the *Mahābhārata*. *Strāparvan*, *Adhy.*, 5 and 6.

stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191-214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man: the forest the world: the elephant death: the well, human life; the serpent hell: the four snakes, the passions, wrath, etc.: the root of the banyan tree, man's life. the two mice are the dark and light fortnights: the bees sorrows and cares: the drops of honey, worldly pleasures (215-218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Ganadhara to escape from the Samsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219-223) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224-314).

Kuberasenā a courtesan in Mathurā once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Śauryanagara. There they were discovered by two merchants who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly, betrothed to one another (224-247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own to Kuberadatta who, of course, came to the same conclusion. In order to arrive at the truth he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattā. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage cere-

mony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurā he fell in with Kuberasenā, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248-279). Kuberadattā meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him she went to Mathurā and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenā a devout laywoman. Therefore, Jambū concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280-311). As Prabhava reminded Jambū of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

The 3rd story,² of Maheśvaradatta (315-354)

In Tāmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulā, a greedy and cunning couple were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilā consoled herself with her paramours. Once when her husband returned unexpectedly he found his wife in the embrace of another man and beat him so thoroughly

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—[Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, De Perandri Matre. TAYLOR.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights* (LEUMANN.)

that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāṅgā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his super-human knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315-354).

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356-378)

In the village of Susīman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before, but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown, when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and

was not able to grow wheat and sugarcane He repented when it was too late (356-378) Jambū repeth that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380-405)

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcass, and finding no other way attacked it by the anus A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass The sun shone upon the carcass, and by the influence of its rays the anus closed¹ Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā Thence it drifted into the ocean There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcass, and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea

The carcass of the elephant is to be compared to woman, the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story of the monkey (407-430)

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly Once the male monkey jumped carelessly fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place² His spouse followed his example and became a girl of great beauty The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey The woman was found and brought before the king, who made her his favourite consort The monkey was caught by strolling actors and taught to dance

¹ A somewhat similar incident is related in the 12th Taṅga of the Kathā Sarit Sāgara, see p 77 of Tawney's translation

² In the Kathā Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men Two monkeys created by magic are heard talking about it Sanskrit College MS., Folio, 19 B (TAWNEY)

Once he was made to perform before the king and the queen
When he recognised the queen as his former companion, he
burst into tears, repenting of his foolishness

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner (432-443)

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However, he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks, etc. but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he loked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446-640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal

Devadatta, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛha, had married a shrewd beauty Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love and then enquired of some boys her name and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and then beat her with her hand. The lover, however, heard patiently the lamentations of the old woman, for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon, but he did not know where. So the go-between had again to face Durgilā but fared

¹ Kathā Sarit Sāgara Vol II p 237 (TAWNEY)

even worse than before For Durgilā grasped her by the throat and dragging her through the Āśoka-grove, expelled her by the western gate Thus, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went on the appointed night, to the Āśoka-grove and met Durgilā The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Āśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadatta resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her, for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadatta alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence Now there was there a statue of the Yakṣa Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs¹ There she went

¹ Cf. the termination of the *Andabhūta Jātaka* No. 62 in Fausboll's first Volume A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband The fire was made ready But she secretly instructed her paramour to be present.

and, in the presence of a crowd of witnesses, she prepared to pass between the Yaksa's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yaksa was still at a loss how to act, Durgilā had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nūpurapanditā (446-545).

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilā's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was

at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you, if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire. But at that moment her paramour exclaimed, "Behold, the deed of this Brāhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My lord, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brāhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY.)

time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come ¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilā's wickedness, since he found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaibhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546-594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After a while a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him

¹ Cf. *Kathā Sarit Sāgara*, Vol I p 169 (TANNEY)

out for her husband and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jama, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned he died still invoking the Arhats. He was reborn as a Vvantara god (595-618).

The queen and her new lover had set out on their journey and reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank¹. In this plight she was discovered by the Vvantara god the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeming a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground he let go the flesh and rushed on the fish. The fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover².

¹ A similar story is told of Dharana and Laksmī, and the latter's elopement with a robber in Haribhadra's Samarāñca Kahā, 6th bhava, p. 426-433 of my edition of that text in the Bibliotheca Indica.

² This incident is found in the Chulladhanuggahajāṭaka, on page 222 of the 3rd Vol. of Fausboll's edition of the Jātakas. The Chulladhanuggaha, after killing with arrows an elephant and 49 robbers is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh and Mātali by his orders assumes the form of a fish and Panchasikha of a hawk. Precisely the same drama is

He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (619-640)

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vairādhya mountain there lived two Vidyādhara, the brothers Megharatha and Vidyūnmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Cāndālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣitipratistha and to have been disowned by their parents. The Cāndālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Cāndāla life and gave them each a deformed girl for wife. Vidyūnmālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyūnmālin,

enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the Avadānas, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol II, p 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid river. The man took her things, and deserted her as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid, your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered "I admit that I have been stupid, but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Fa-Yuen-tchu-tin* (TAWNEY)

who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit her. The close of the third year found Vidyumnālin equally unsuccessful in attaining his end for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Cāndālas was loathsome. Megharatha, therefore, left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god while his brother's soul erred about in the Samsāra (645-691).

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness told

The 10th story of the shell-blower

A husbandman in Sāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720-745)

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him.

A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD

Nabhahsenā relates

The 12th story of the two old women (1-45)

In some village there lived two very poor old women, Buddhi and Siddhi, who were great friends of each other. Buddhi had for a long time continued to sacrifice to a Yaksa, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well and the Yaksa assented, saying, that she would daily find a *dināra* at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhi had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yaksa with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, viz., that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yaksa till she got double the sum which Siddhi earned. Again, Siddhi sacrificed to the Yaksa, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhi believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhi. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambū

would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being Jambū rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45-106) of the excellent horse

In Vasantapura, the capital of king Jitaśatru, lived Jinadāsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud, and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadāsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadāsa and completely gained his confidence. Once when Jinadāsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenā then told

The 14th story (108-121) of the imprudent boy

In a village lived the poor widow of a *grāmakūta*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to gossip, the donkey of a *bhāmaka* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambū, in order to illustrate the bad effects of love related
The 15th story (123-140)

A certain *bhuktipāla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somaśrī, Brāhmins of Kṣitipratistha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavatī relates

The 16th story (142-147)

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i.e., 'beware of rashness.' The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavatī warns her husband not to act like that bird.¹

Jambū relates

The 17th story of the three friends (149-184)²

¹ Cp. Mahābhārata II 1548.

² This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also Kathā Sarit Sāgara Vol. II, p. 57, and note (TAWNEY).

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Kṣitipratistha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Paivamitra, and Pranāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion, Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure, with the third, Pranāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety, he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Pranāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Pranāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul, Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul, Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place, Pranāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Jayaśrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186-212)

In the town Ramaniya the king was so fond of stories¹ that

Cp. Mahābhārata XII, 12456, Manu IV, 239 ff. Vāsupūjyacarita II, 1610

¹ The same story occurs in the Āvaśyaka Chūrṇi, IX, 32a, and a considerably different version of it in the Viśeshāvaśyaka Bhāṣhya V, 187c 2 (LEUMANN)

he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Catta. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the filthy floor, she had waited till Catta was asleep and had then crept into the same bed. Catta, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Catta and be punished accordingly. She, therefore, had cut the corpse into pieces and buried them secretly¹. When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lahtānga (215-275).

King Satāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lahtā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga,

¹ Compare *Āśāśaka Niryukti*, IX, 59, 14 (LEUMANN)

son of the merchant Samudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yakṣa. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitānga is compared to the Soul, his love for the queen, to Pleasure, his stay in the dunghole, to the state of the foetus, his deliverance thence, to Birth, his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtilābhavana*, his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb, the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitānga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava, the robber, made up his mind to become a monk, if

his parents would permit him to do so (276-280) On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation. He hastened to Sudharman, the fifth Gaṇadhara, who ordained him and his kinsfolk (281-289) After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks He was from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290-292).

CANTO THE FOURTH

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Campā and took up his abode in the park outside the town The inhabitants, men and women, hastened to salute the Gaṇadhara King Kūnika saw the crowd bustling on the road, and asked what had happened that all the people were leaving the town Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state Arriving, however at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1-37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38-47) Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin After him nobody would reach the *Manahparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge the *Jinaśāla* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman and returned to his palace (49-55) Sudharman entered the order at the age of fifty thirty years he was the disciple of Mahāvira twelve years after whose death he reached the *Kevalam* He died eight years later, having accomplished his one hundredth year

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa* having appointed Prabhava of the Kātyāyana gotra as the visible head of the Church (56-61).

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock But by his mental sight (*upayoga*) he discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagrha (1-7) He then proceeded towards Rājagrha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim "Ah, you know not the Truth" All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were Truth, and that there was no Truth beyond the Vedas But Śayyambhava did not let himself be put off in this way He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the Truth from him (8-24) The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice He showed the idol to Śayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinās was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25-35) Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion Prabhava explained to him the five vōws of the Jamas, and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dīkṣā* and became a zealous ascetic He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the Church (36-54) When Sayyambhava took *dīkṣā*, he left his young wife behind They had as yet no children This circumstance made the forsaken woman's case appear still

more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *maṇayam*, i.e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Manaka (55-62). When Manaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Śayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Manaka, was born, and never returned since. Manaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Campā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Śayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Manaka agreeing to this, Sayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63-80). Śayyambhava by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Sayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvīn, yet under certain circumstances a Śrutakevalīn may do so. Manaka learned the Daśavaikālika, and thus, he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81-88), Śayyambhava so heartily wept at Manaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Manaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Manaka was their *ācārya's* son, wondered why he had not told them this before. Sayyambhava replied that if they had known Manaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most

nutritious part of his moral exercise. He added that for the sake of Manuka's instruction he had composed the Daśavaikāhika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89-100). The disciples, however, moved the Saṅgha to solicit Śāryambhaya that he should publish the Daśavaikāhika. Śāryambhaya complying with their wishes, that work has been preserved (101-105). At last Śāryambhaya died, having appointed Yasobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yasobhadra died, leaving the management of the Church to his disciples Bhadrabāhu and Simbhūtavajaya (1-1). Four traders of Rājagṛha who had grown up together took *dīkṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagṛha (5-15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaiḍhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16-21).

The founding of Pāṭaliputra.¹

Udayin succeeded his father Kūmika in the reign of Campā. Everything in his residence brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūmika had founded Campā, after

¹ For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see Kathiā Sarit Sāgara, Vol. 1, pp. 15, 16, Pilgrimage of Fa-hien (Calcutta, 1818), p. 257 ff.

leaving Rājagṛha on the death of his father (21-32). In order to find a site suitable for the future capital, Udāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pātali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared that the Pātali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33-41)

The story of Annikāputra (43-174)

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader in northern Mathurā, travelled to southern Matourā in which town lived a friend of his Jayasimha, like himself a trader's son. Jayasimha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasimha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasimha who should declare his suit for Annikā. Jayasimha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42-61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair for he had given his word not to leave Jayasimha's house. Annikā, finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her (61-80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued

to be so, even after his parents had formally named him Samdhirana (81-87) Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Puspabhadrā on the Ganges The king of that country was Puspaketu, his wife, Puspavatī. They had twins, a boy Puspacūla, and a girl Puspacūlā These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion (88-104) After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in entreating her children to dissolve their criminal union But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun At last she died and was born again as a god (105-107) This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Puspacūlā would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells Great was the terror which these sights caused her, and, in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108-116) At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell They identified hell with various ills inherent in the human lot Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt Then Annikāputra was brought forward and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117-126) Again the god sent the queen a dream in which she saw

¹ For the queen had the same dream every night

² Which he stated to be given according to the sacred books

the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikāputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dīkṣā* (127-146). Annikāputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikāputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain, but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147-159). Annikāputra then asked her when he should attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges, but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him overboard. The same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāna which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160-169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pātala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170-174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after

the tree Pāṭaliputra The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever-widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina and many other stately buildings adorned the new capital of Udāyīn He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175-188) Once a king who had incurred Udāyīn's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Udāyīn's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal He accordingly went to Pāṭaliputra watching for an occasion to get near Udāyīn Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a pausadha-day the Sūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep, except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189-210) Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped However, he met with the reward he deserved For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udāyīn (211-230)

In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru* This

man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udāyin who left no heirs, the five royal insignia, viz., the State elephant, the horse, the parasol, the *lumbha*, and the two *caurīs* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the State elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc. in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udāyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne *seventy years after the Nivāna*¹ (231-243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels slipping out of the wall, immediately put to death the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244-252).

CANTO THE SEVENTH

In a suburb of Pāṭaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1-13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *mum-bhājana-kalpāmbho'-bhīṣikta* the boy was called

¹ The date is wanting in *Āvaśyaka Kath*, XVII, 11, 30

Kalpaka He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14-23) In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24-39)

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties He therefore ordered his washerman, a neighbour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him, however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood The wife of the washerman pleaded in

vain that the king had commanded them to retain the clothes (40-70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister. which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70-84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister made friends with his favourite servant and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown parasol, etc., prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85-104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the

walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture designed to frighten them, renewed their attacks (105-115) Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane¹. The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Ksatriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success, but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy would be beaten on all sides, and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the administration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116-138).

CANTO THE EIGHTH

Seven descendants of Nanda succeeded each other. Their ministers were the descendants of Kalpaka, for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was also a descendant

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabi. (TAWNEY)

of Kalpaka, Śakatāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koṣā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Śriyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1-10). Vararuci, a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakatāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuci¹ therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dīnārs (11-19). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuci. Nanda replied, that he did so because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakatāla said that he admired the verses which were not of Vararuci's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuci's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yaksī, Yaksadattī, Bhūtī, Bhūtadattī, Enikā, Veṇā, and Renā. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuci recited a new composition of his, and then repeated the verses

¹ In the 4th and 5th Tarangas of the Kathā Sant Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemacandra. The persons mentioned in the Kathā Sant Sāgara are Vararuci and his wife, Upakoṣā, the last Nanda and a false Nanda, Śakatāla, their minister, and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Cānakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Candragupta. Very little that may claim to be historical can be made out from these two traditions, if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

to the king¹ The latter, thinking himself deceived by Vararuci, stopped his pension (20-29). The poet now secretly hid a machine in the Gangā which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinārs previously deposited there Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangā, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister To come to the bottom of this mystery, Śakātāla set a spy to watch Vararuci, and thus discovered the whole trick He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuci had deposited it in the evening Therefore when on the following morning Vararuci tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse Then Śakātāla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30-45) Vararuci, impatient of his defeat, learned from the servants of Śakātāla everything that passed in the minister's house Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakātāla's son, Śrīyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, etc Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuci engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakātāla would kill Nanda and proclaim Śrīyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole family, persuaded Śrīyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be

1 Cp Journal Asiatique, 1895, p 241 f

struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46-63).

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn, for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dīksā* under Sambhūtavijaya (64-82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuci who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Kosā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakoṣā with whom Vararuci was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuci was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuci was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. He asked the Brāhmans for a

prāyaścitta, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83-109)

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtavijaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtavijaya specifying the austerities which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den, the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look,¹ the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Kosā, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Kosā, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered, on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the true faith. She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109-132). At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities, but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Kosā's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Kosā, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered

¹ Cp Kathā Sarit Sāgara, Vol I, p 294 and note, Vol II, p 464 and note (TAWNEY)

him by her charms, so that he entreated her to return his love. But she replied that being a courtesan her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. ¹Now, when the monk approached, the bird said "there comes a *lālā*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however, but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out. "there goes a *lālā*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Kosā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133-169).

²The king gave Kosā to a charioteer, a favourite of his. As Kosā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third, etc., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Kosā without leaving his place.³ Kosā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered

¹ Cf. Pancatantra I, 22.

² Comp. Āv. Niry, XVII, 11, 34 (LEUMANN)

³ By a similar tour de force is told of Drona in the MBh. I, 131 ff.

it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Kosā, however, replied, that skill was nothing so very wonderful, since it depended merely on practice. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind, for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him and, being further instructed by Kosā, adopted the Jaina faith. Kosā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170-193).

In Canaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Cannu, a devout Jaina, whose wife was Caneśvari. Their son, who got the name Cānakya, had all his teeth complete¹ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Cānakya would govern by proxy. Cānakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Cānakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies;²

¹ The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI C V 6 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III IV, 4 49

(TAWNEY)

² Cf the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian. M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. J1

while she made but a poor appearance, and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194-213)

Cānakya, intent on making money, went to Pātaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brāhmins. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Cānakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Cānakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Cānakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215-226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayūraposaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Cānakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Cānakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the

happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Lucius was Tribune of the Plebs, and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lectors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY.)

night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Candragupta. Cānakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227-241).

Candragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king.¹ Cānakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them, he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Cānakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Candragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242-252). With the money he had acquired, Cānakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Candragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Cānakya, to save himself and Candragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Candragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Cānakya whether he had seen a young man running off. Cānakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Cānakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Candragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschu Bordschu and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252) (TAWNEY)

thought when he had been pointed out by him to the soldier. Candragupta replied that he had thought the master would know best what to do, from which answer Cānakya gladly inferred that, as king, Candragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Cānakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253-278). During their flight Candragupta became hungry, and Cānakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Cānakya saw no other way to allay Candragupta's hunger without by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279-289).

At evening they reached a village and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Cānakya. Hearing himself alluded to in such terms, Cānakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool: in a similar way Cānakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290-296). Profiting by the advice thus unconsciously given him Cānakya went to Himavat-kūṭa and entered into an alliance with Parvataka¹ the king of

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the *Bauddha Pārvāṭīa Vamśāvalī* (*Ind. Ant.* Vol. XIII p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the *Kirātas* is Parba, apparently our Parvata; for, in

that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297-300) They opened the campaign by reducing the outlying provinces One town, however, was so well defended that they could not take it Cānakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridandin monk He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple¹ The credulous people, therefore, removed the idols from the shrine, and at the same time Candragupta and Parvataka, acting on a hint from Cānakya, retired with their army to some distance But after a while, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301-310) After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭaliputra, and at last forced the enemy to capitulate Nanda, throwing himself on the mercy of Cānakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off Meeting on the road with Candragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *svayamvara* She got down at once and began to climb into Candragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke Candragupta would

the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Aśoka visited the country

¹ When king Kūnika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavāṇaka assumed the disguise of a Tridandin and entered the city The people asked him how long the siege would continue He said it would continue until they dug up the stūpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture Kūnika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city (Sanskrit College MS of the Kathā Kośa, folio 71B) (TAWNEY)

have turned her off, but Cānakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would *flourish during nine generations* (311-326)

In the palace of Nanda, whose treasures Candragupta and Cānakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had since her birth, fed on poison.¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Cānakya's consent. When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect. Collapsing, he called out for the doctors but Cānakya preventing Candragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man. Thus Candragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom. This happened *one hundred and fifty-five years after the Nirvāna of Mahāvīra* (326-339)

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Cānakya searched for a man who should be able to restore order. He selected for this purpose a weaver, whose resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs.² This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340-346).

Cānakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Cānakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347-351)

Candragupta's treasury having by this time become almost empty, Cānakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup

¹ See the Kathā Sarit Sāgara, Vol I, p 149 and note (TAWNEY)

² A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect. "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

filled with dinārs against a single dinār, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party, when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, etc., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Cānakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352-376)

The Ācārya *Susthita* lived in Candragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his, unable to bear the separation from their teacher, returned after a while, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Cānakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Cānakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Cānakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were

dumb-founded in spite of their resentment, but Cānakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Candragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Cānakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Ācārya who laid the blame on the laity for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Cānakya henceforth liberally to give alms to the monks (377-414).

As Candragupta patronised the heretic teachers, Cānakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Cānakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure Cānakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Candragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers henceforth made them his spiritual guides (415-435). On Cānakya's order, the food of Candragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharā who was big with child was dining with the king, when Cānakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and

extracted the child. He had been nearly too late, for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusāra. In ripe age he was placed on the throne by Cānakya on the decease of his father who died by *samādhi* (436-445).

Cānakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusāra not to trust Cānakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Cānakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life, was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way. Having pronounced strong spells over exquisite perfumes he placed them, together with some lines written on *bhūryapatra*, in a well-varnished casket, this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his race, and went to Cānakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Cānakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446-469).

CANTO THE NINTH

With the king's consent Subandhu took possession of Cānakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks, it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he

eagerly inhaled. At last he found the *bhūrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only he became the object of contempt wherever he went (1-13)

On Bindusāra's decease, his son Aśoka-srī ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kunāla, to Ujjayinī there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prakrit) to the tutors that Kunāla should begin his studies (अधीयत). One of Aśoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the च changed अधीयत into अधीयत, i.e., "he must be blinded."¹ Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinī was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kunāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kunāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed for Kunāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14-34)

In the course of time Saracchri, the wife of Kunāla, bore

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol X, p 190 (TAWNEY)

him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*lālīnī*). On the king's question who he was he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kunāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When," cried the king, "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kunāla's son, and though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35-54).

¹ A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassembling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the *Dṛṣṭivāda*, the Sangha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out, but after that period he would in a short time teach the whole of the *Dṛṣṭivāda*. Upon receiving this

¹ Compare Āc. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyāyanas*, viz., the *bhāṭanā* and *timolli* are mentioned (LEUMANN).

answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off, Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55-76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pāṭalīputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77-83)

Śrīyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another, but his strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Sāsanadevatā to carry her to Sīmandharasvāmin. This Jina

¹ See above, p lxxvii

had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts the *Bhāvanā Vimukti*, *Ratikalpa* and *Vicitra-caryā*. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*lāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the *Ācārāṅga Sūtra*, the remaining two to the *Daśa-vaikālīka Sūtra* (84-100).

When his sisters had left *Sthūlabhadra*, he went to *Bhadra-bāhu* for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. *Sthūlabhadra* replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. *Bhadra-bāhu*, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach *Sthūlabhadra* the rest of the *Pūrvas* on the condition only that they (viz., the four last *Pūrvas*) should not be handed down by him to anybody else. On *Bhadra-bāhu*'s death, 170 years after the *Nirvāṇa*, *Sthūlabhadra* became the head of the church (101-113).

CANTO THE TENTH

Sthūlabhadra once visiting *Śrāvastī* preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend *Dhanadeva*, and to inquire after him he went to his house. *Dhanadevī*, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed and was now travelling about as a trader. *Sthūlabhadra* knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"! Repeating these words again he left the house and went elsewhere (1-23).

On his return *Dhanadeva* rejoiced to hear of *Sthūlabhadra*'s visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to

him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24-35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yakṣāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36-40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a *Jinakalpika*, though the *Jinakalpa* had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1-5)

The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith; but they would not be converted without the concurrence of an Ācārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities. for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti and returned to his place (6-15)

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended

knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16-22)

During a visit of Suhastin in Ujjayinī a procession of Jivantasvāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23-38). Once, he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbī. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, *foreseeing that this man in future times, would become a patron of the church* offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food, but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kunāla's son, the present king Samprati (39-54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55-65).

During Suhastin's stay in Ujjayini, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Sampratı induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66-83)

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Sampratı sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89-102)

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Sampratı gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for, and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103-112).

Although the alms with which the monks were thus supplied are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahāgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and

resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthūlabhadra the conduct of the Jamas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvāmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i.e., the footprints of the elephant on which India rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarnabhadra.¹ There, starving himself to death, he reached *svarga*. Sampati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113-127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjain in order to pay homage to Jivantasvāmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrā, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession. While in the evening he repeated the Nalinigulma Adhyāyana to the monks assembled in the stable, Avantisukumāla, Bhadrā's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinigulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dīkṣā*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health; but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumāla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128-148).

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and

¹ The origin of the Tirtha and the story of King Daśarnabhadra is related by Bhadrēśvara in the Daśarnabhadda Muddhadākāhā, inserted in the Kalāvali at its proper place (before Avantisukumāla kāhā).

got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthārīka grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantīśukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinigulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149-162).

The wives of Avantīśukumāla, learning from Subhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrā, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Śīprā, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākāla.

In the course of time Subhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163-178).

CANTO THE TWELFTH.

In the line of Subhastin,¹ Vajrasvāmin became the head of the church. In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant

¹ According to the larger *thēraṇī* of the *Kalpasūtra* Vajra was the fifth Patriarch after Subhastin. The same authority states that Sindhagiri had four disciples: Dhanagiri, Aryaśamita (founder of the *Brahma dvīpika Sākhā*), Vajra (founder of the *Ārya Vajra Sākhā*), and Arhaddinna. With the exception of the last one all these persons figure in the following narrative.

Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Samita had been ordained by Simhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon after the marriage she became big with child, the soul of which was that of a Vaiṣiamaṇa Sāmānika god who, on the Astāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Pundarikādhyaṇa. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Simhagiri (1-20)

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his living-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices which were employed to amuse him (21-30)

Six months after the boy's birth, Simhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Ārya Samita. Just when the two disciples asked Simhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31-44)

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Simhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Simhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i.e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so

different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge, they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45-68).

In the Acalapura district between the rivers Kanyā and Pūrṇā there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Samita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69-99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her. Vajra

did not stir from his place. But when in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was brought up by the nuns, from whom¹ he without effort, acquired the knowledge of the *Angas* but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100-138).

During a journey to *Avanti* on which Vajra accompanied his *guru* a heavy shower of rain drove them to the shelter of a *Yaksa* shrine. Some *Jrumbhaka* gods friends of Vajra in a former life thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out they assumed the form of merchants and invited the *Ācārya* to get his alms from them. The latter however sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors he inferred the latter to be gods from whom he as a *Jaina* monk was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct the gods made themselves known to him and gave him the *Vaikriva* spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the *Ākāśagāminī* spell.² (139-160)

¹ The text has पठदायि. I think we should read पठदायि.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon. still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra he went back some distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160-178)

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the *Ācārya* on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179-207)

Simhagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadrakṛpā in Ujjayinī was master of the ten Pūrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayinī, which Vajra passed outside the town Bhadrakṛpā dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples who in vain tried to interpret his dream that somebody would arrive who would learn from him

the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived and was most cordially received by Bhadrakṛpā who readily imparted to him the knowledge of the ten Pūrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Dasapūra and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pūrvas which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Simhagiri after having made over to Vajra his *gana*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvāmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law wherever he went, he was admired and praised by all (208-241).

Rukminī, the daughter of the merchant Dhana in Pāṭalīputra heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242-250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭalīputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queen his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251-272).

Rukminī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272-280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the

people. assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280-291)

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292-306)

Vajra, who possessed the Padānusṛiti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāpariṇīṇ Adhyayana of the Ācārāṅga Sūtra the Ākāśagāminī Vidyā¹ which enabled him to go through the air wherever he listed, but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307-310)

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress: the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.² At that moment Datta, a layman who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and gentry of the upper regions

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāminī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Ācārāṅga. We are not explicitly told what the Padānusṛiti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prakṛit. For padānusārī may be padānusārīn or padānusmārīn (cf. Jāṭisara = jātismara). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

² A flying carpet is found in Syrische Marchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation. (TANSEY)

hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town *Purī* (311-334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jains. As the two rival sects were continually competing with each other the Jains, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhists could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jains. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the *Parvatanāparvan* was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335-350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Mahesvara, and entering the park of *Hutāsana* he met the gardener *Tadit* who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit the gardener inquired with what he could serve him and being told that flowers were wanted, he promised twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the *Himālaya* and thence to the *Padmaśrāda*, the residence of *Srīdevī*. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361-374).

Returning to *Hutāsana's* park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by *Srī*, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend *Tadit*. Accompanied by the *Jrmbhaka* gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards *Purī*. When he and his train were just above the town the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jain temple. Never has the *Parvatanāparvan* been celebrated with such splendour as then at *Purī*. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jain faith (375-388).

CANTO THE THIRTEENTH

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyaṇa, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryaraksita and Phalguraksita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryaraksita went to Pātaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1-14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit, but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the Drṣṭivāda. But he must first become a Jaina, because only the Śramanas knew the Drṣṭivāda. Āryaraksita, whom the very name Drṣṭivāda struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called Tosaliputra, who would teach him the Drṣṭivāda. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the Drṣṭivāda (15-40).

At dawn Āryaraksita set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised Āryaraksita, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and

¹ See Appendices p. 343 ff. The same in the Chūrṇi and Tikā of the Āśvaka Niryukti.

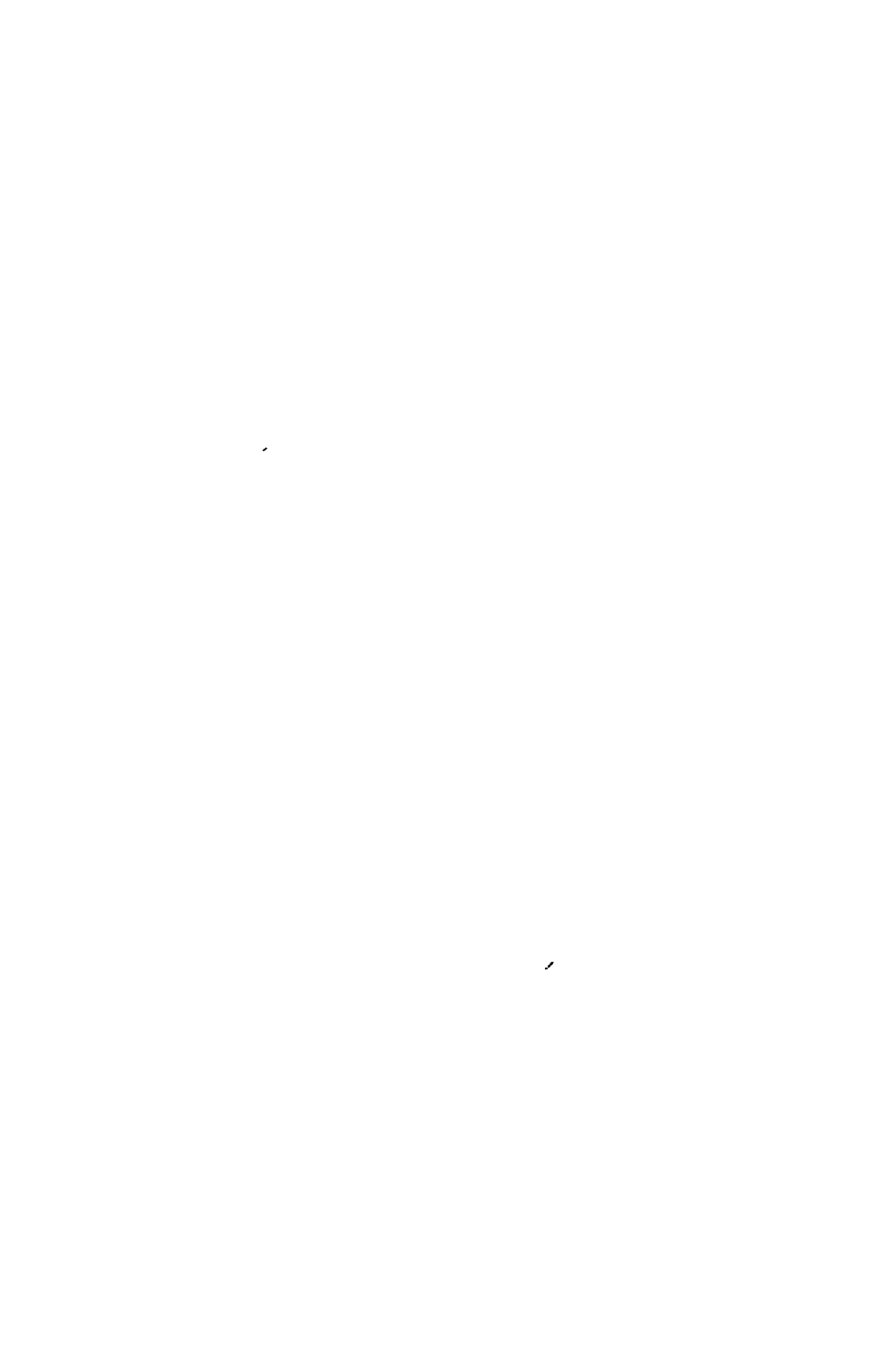
bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought, when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcanes that her son would learn nine Pūrvas and part of the tenth. Similar were Āryaraksita's forebodings while he pursued his walk (40-54)

Arrived at the *munis'* residence, Āryaraksita waited till a Śrāvaka, called Daddhara, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the Śrāvakas observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the Naisedhikī, uttered the Āryāpathikā, and bowing to the Ācāryas and Sādhus sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet Daddhara also, the Ācārya became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned Āryaraksita, and that he was desirous of learning the Drstivāda, the Ācārya promised to be his teacher on condition that he should enter the order. Āryaraksita was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence, for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case that the Jamas were guilty of seducing disciples of other sects. Āryaraksita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Ācārya possessed (55-85). But when he was told that Vajra in Puri knew more of the Drstivāda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayinī, Vajra's old teacher Bhadrāgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrāgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof, for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85-93).

When his presence in Ujjayinī was no longer required after Bhadrāgupta's decease, he went on to Puri, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly

emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pūrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pūrvas except a small part of it. In the morning Āryaraksita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosali-putra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Āryaraksita told him that he had acted on Bhadragupta's advice, he consented to teach him. Then Āryaraksita began his studies and in a short time had mastered nine Pūrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pūrva, that the course of his studies was interrupted (94-109). For about this time a letter from Āryaraksita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalguraksita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dīkṣā*, Āryaraksita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalguraksita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Āryaraksita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryaraksita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110-141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner. but he forgot it completely, till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had



INDEX OF NAMES

(The figures refer to the pages of the Introduction)

Acalapura xci	Kanakaśrī xxxv
Anādrta xaxi	Kanakasenā xaxv xlviii, 1
Anukā lix	Kanyā (river) xci
Annikāputra lxx lx lvi	Kapila lxiii
Andhra lxxxvii	Kamalavatī li
Avantisukumāla lxxxviii-lxxxix	Kalpaka lxiv-lxvii
Avantī lxii, lxxxviii, lxxxix, xcii	Kātyāyana (gotia) lv
Asoka-srī lxxvi lxxxii	Kāmapatākā li
Astapada (hill) xc	Kāmasamrddha xaxiv
Ākasagāminī (spell) xci xcv	Kāsyapa (gotia) lv
Ācārāṅga-Sūtra lxxxiv xcv	Kunāla lxxvi, lxxxii, lxxxvi
Adikalpa xaxiii	Kubera xxlv
Āiyaraksita xcvi-xcix	Kuberadatta xxlv, xxxviii, xxxix
Āryavat xxi	Kuberadattā xxxviii, xxxix
Āryasamita lxxxix-xci	Kuberasena xlxv
Indra lxxxviii, c	Kuberasenā xxxviii, xxxix
Īsvari c, ci	Kūnika lv, lvii
Ujjayinī lxxvi lxxxvi-lxxxviii, xciii, xcvi	Kosā lxvii, lxi-lxxii
Udāyin lviii, lix lxii, lxiii	Kauśāmbi lxxxvi
Upakośā lxi	Kṣitipratistha xlvii, li, lii
Rsabha <i>alias</i> Rsabhadatta xxiv, xlv	Gaganavallabha xlvii
Rsabhadatta (I) xxi	Gangā or Ganges xli, lix-lxi, lvi lxxiii
Rsabhadatta (II) xlv, xlvii	Gajendrapada (tīrtha) lxxxviii
Emkā lxvii	Gāṅgūlā xxxix, xl
Āryāpathikā xcvi	Gupaśila xxvii
Āudrāyana xcvi	Guptamatī xxxi
Kanakamālā xlv	Golla (district) lxxii
Kanakavatī xxlv	Gautamasvāmin xc
	Catṭa lvi

Canaka lxxii
 Canin lxxii
 Caneśvari lxxii
 Candragupta lxxiv-lxxix
 Campā lv, lvii, lviii
 Cānakya lxxii-lxxx
 Cāndāla xlvii, xlviii
 Jambū xxvii, xxxi, xxxiv-xlii,
 xlvii-l, lvi-lv
 Jambū (tree) xxxv
 Jambūdvipa xxxi, xxxv, lxxxi
 °pati xxxi
 Jayapura xxxvi
 Jayaśrī xxxvi, li, lvi
 Jayasimha lx, lx
 Jayasenā xxxv
 Jitaśatru (I) l
 Jitaśatru (II) li
 Jitaśatru (III) c
 Jinadatta c, ci
 Jinadāsa (I) xxvi
 Jinadāsa (II) xlv
 Jinadāsa (III) l
 Jīvantasvāmin lxxvi, lxxviii
 Jṛmbhaka (gods) xci, xci
 Juddhara xcviii
 Tadii xci
 Tāpasa xci
 Tāmralipti xxxix
 Tumbavana lxxix
 Tosahputra xcvii, xcix
 Datta xcv
 Dasapura xciii, xciv, xcvi,
 xcix
 Dasapūṣṭin lvi
 Daśarnabhadra lxxviii

- Padmahrada xevi
 Padmāvati xxxv
 Parvataka lxxv-lxxvii
 Parvamitra lii
 Pātahputra lvi, lxii, lxiii,
 lxxiii, lxxiv, lxxvi, lxxxi
 lxxxiii, lxxxv, xciv, xcvii
 Pundarikādhyayana xc
 Puṇḍarikini (town) xxxiii
 Puri xevi, xcviii
 Puskalāvati (district) xxxiii
 Puspaketu lx
 Puspacūla lx
 Puspacūlā lx
 Puspabhadrā (town) lx
 Puspavati lx
 Pūrṇā (river) xci
 Potana (town) xxviii-xxxii
 Pranāmamitra lii
 Prabhava xxcvi-xxxix, liv-lvi
 Prabhu xxvii
 Prayāga lxi
 Prasannacandra xxvii, xxviii
 xxx, xxi, xxvii
 Priyasamudra xxxv
 Phalguraksita xcvii, xcix
 Baka xl
 Bahulā xxxix
 Bindusāra lxxx, lxxxi
 Buddhi xlix
 Brahmadvīpa xci
 Brahmadvīpika monks xci
 Bhadrāgupta xci, xciv, xcviii,
 xcix
 Bhadrabāhu lvi, lxxii,
 lxxxiii, lxxxiv
- Bhadrā lxxxviii, lxxxix
 Bhavadatta xxxii, xxxiii
 Bhavadeva xxxii-xxxiv
 Bhāvanā lxxxiv
 Bhūtadattā lxxii
 Bhūtā lxxii
 Bhola, °ka (a Yakṣa) xlix
 Magadha xxvii xxxii
 Manaka lvi, lvi
 Mathurā (I) xxxviii, xxxix, lxx
 Mathurā (II) lx
 Mahākālā lxxxix
 Mahāgiri, Ārya° lxxxv-lxxxvii
 Mahāparijñā adhyayana xcv
 Mahāvīra xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxii, xxxiv, xxxv, lv,
 lxxvii
 Maheśvara's town xcv
 Maheśvaradatta xxxix, xl
 Megharatha xlvii, xlviii
 Meru xxxiv
 Maurya lxxxii
 Yaksadattā lxxii
 Yaksā lxxii
 Yaksāryā lxxxv
 Yamunā xxxviii
 Yaśodharmā xxxiii
 Yaśobhadra lvi
 Yaśomitra xxxv
 Ratikalpa lxxxiv
 Rathāvarṭta (hill) c
 Ramanīya (town) lii
 Rājagṛha xxvii xxxi, xxxiv,
 xxcv, xli, lvi, lvii, lxx
 Rāṣṭrakūṭa xxxii
 Rukmipī xci, xcv

- Rudrasomā xcvii
 Renā lxvii
 Revatī xxxii
 Revatī (demons) lxiii
 Lalita lxi
 Lalitānga lxi, liv
 Vajra xc-xcvi, xcvi-ci
 Vajradatta xxxii
 Vajrasena c, ci
 Vajrasvāmin lxxix, xciv
 Vatsa (gotra) lvi
 Vanamālā xxxiv
 Varaiuci lxxvii-lxxix
 Valkalacīrin xxviii-xxxix
 Vasantapura xlvii, l, lxi
 Vasupālita xxxv
 Vasubhūti lxxv
 Vasusena xxxv
 Vāsukī xxxii
 Vicitracaryā lxxxiv
 Vidha xxviii, xcxiv
 Vidyumālīn (I) xxxi, xxxii, xxxiv, xxxv
 Vidyumālīn (II) xlvii, xlviii
 Vinayaśrī xxxv
 Vindhya (hill) xli, xlviii
 Vindhya (king) xxxvi
 Vimukti lxxv
 Vitāśoka xxxiv
 Vīnamatī xxxv
 Vonā lxxvii
 Vaikriya (spell) xci
 Vaitādhyā (hill) xlvii
 Vairbhāra xxxv, xlv, lviii
 Vaiśramaṇa Sāmānka xc
 Vyantara xlv
 Śakatāla lxvii, lxviii
 Sakia Sāmānka xxxiii
 Satāyudha lxi
 Sayyambhava lvi-lviii
 Śaiacchri lxxvi
 Sāhgrāma xlviii
 Sipiā lxxxix
 Siva xxxiv
 Sobhana xliii
 Śauryanagara xxxviii
 Sramanadatta xxxv
 Śrāvastī lxxiv
 Śrī (devī) xcvi
 Sriyaka lxxvii-lxxix, lxxxiii
 Śrīsenā xxxv
 Śrutakevalin lvii
 Śrenika xxvii, xxviii, xxxi, xxxv
 Samdhīraṇa lx
 Samudra (I) xxxv
 Samudra (II) xcxix
 Samudradatta xxxv
 Samudrapriya (I) xxxv
 Samudrapriya (II) lv
 Samudraśrī xxxv, xl
 Sampratī lxxxii, lxxxvi-lxxxviii
 Sambhūtaviyaya lviii, lxxv-lxxvi
 Sahamitra lxi
 Sāgara xxxv
 Sāgaradatta xxxiii-xxxv
 Simhagiri lxxxix, xc, xciii, xciv
 Siddha xxxv
 Siddhi xlix
 Sīmandharasvāmin lxxxiii
 Sugrāman xxxii

Sudharman xxxv, xxxvi, lv	Somadatta (II) li
Sunandā xc-xcii	Somadeva xcvi
Subandhu lxxx, lxxxi	Somaśrī (I) li
Susīman xl	Somaśrī (II) lu
Susthita (I) xxxii	Sollaka li
Susthita (II) xlviii	Saudharma Kalpa xxxiii
Susthita (III) lxxviii	Sthūlabhadra lxvii, lxix-lxxii
Suhastin, Ārya° lxxxv-lxxxix	lxxxiii-lxxxv, lxxxviii
Sopāra c	Himavatkūta lxxv
Somacandra xxviii, xxx	Himālaya xcvi
Somadatta (I) li	Hutāśana's park xcvi

NOTE TO THE FIRST EDITION

My edition of the Text is based on the following MSS

A, a fairly good MS in my possession, bought in Rāj pūtānā, no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS only to settle doubtful readings.

C, a good MS in the Deccan College (collection of 1872-73) Samvat 1648, 117 folios, 13 lines

D, a good MS originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses. The separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines, no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

HERMANN JACOBI

Bonn, *May*, 1891

प्रथमः सर्गः ।

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाद्भुतश्रिया ।
महानन्दसरोराजमरालायाहते नमः ॥ १ ॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधहे ॥ २ ॥
कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गाहिमाचलम् ।
विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥ ३ ॥
पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
भव्यानामान्तरमलप्रचालनजलोपमाः ॥ ४ ॥
त्रिषष्टिशलाकापुंसां दशपर्वीं विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिशिष्टपर्वास्त्राभिः प्रतन्यते ॥ ५ ॥
अत्र च जम्बूखान्यादिस्थविराणां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठालङ्कारकृते हारावली शुभा ॥ ६ ॥
अस्यैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥ ७ ॥
तस्मिन्ग्रामोपमा गोष्ठा ग्रामाश्च पुरसन्निभाः ।
पुराणि खेचरपुरप्रायाण्डभुतया श्रिया ॥ ८ ॥
अथेकवारमुत्तानि लूनान्यपि हि कर्षकैः ।
तत्र धान्यानि दूर्वावत्प्ररोहन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ९ ॥

निरामया निरातङ्गाः संतुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुषमाकालजज्ञाता इव प्रजाः ॥ १० ॥
 सदा प्रसन्नवशालिन्यः कुण्डोष्णस्तत्र सुव्रताः ।
 अहर्निशं कामदोह्या गावः कामगवौनिभाः ॥ ११ ॥
 सर्वचायुर्वरेवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मैकसद्गति ॥ १२ ॥
 याम्यस्य भरतार्धस्य सर्वस्वनिधिभूरिव ।
 श्रियः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥ १३ ॥
 तत्र चैत्येषु सौवर्णध्वजकुम्भमरौचयः ।
 प्रावृथ्यासीनमेघानां तडित्पापत्यमिद्यति ॥ १४ ॥
 तत्र चन्द्राश्ववासौकःसक्रान्तः शशसृन्निशि ।
 धत्ते कस्तूरिकापूर्णमुक्तराजतपात्रताम् ॥ १५ ॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्हत्समवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥ १६ ॥
 दीर्घिकासलिलं तत्र मिलङ्गिः पार्श्वयोर्दयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्वद्धसेतिव ॥ १७ ॥
 तत्र चैकातपचार्यद्वर्मे हस्त्येषु बालिकाः ।
 नित्यमध्यापयन्त्यर्हत्सुतौः क्रीडाशुकानपि ॥ १८ ॥
 शिरोदेशपरिस्थं शि तत्रोच्चैर्जिनसद्गनाम् ।
 खर्णकुम्भाविभक्तश्रीषुडून्याभान्ति रात्रिषु ॥ १९ ॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिश्रीर्षकैः ।
 भाति चन्द्रांशुमद्विभ्वैर्मत्योत्तर इवाचलः ॥ २० ॥

तत्र वासगृहे सुष्टूपगन्धाधिवासितः ।

प्रेथानिव लग्नङ्गे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥ २१ ॥

अणीकृतयशास्तत्र अणिको ऽभून्महीपतिः ।

नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लक्ष्मीं चावर्जयन् गुणैः ॥ २२ ॥

सम्यक्कारलोद्धोतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।

मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥ २३ ॥

कर्णपेया सुधेवान्या द्युमदां ददती मुदम् ।

मध्येसुधमं तत्कीर्तिरप्सरोभिरगीयत ॥ २४ ॥

केन्द्रे दुष्टग्रह इव तस्मिन्प्रातीयवर्तिनि ।

अनर्थं कलत्रामासुः परितः परिपन्थिनः ॥ २५ ॥

अखण्डशामने राज्ञि तस्मिन्नाखण्डलोपसे ।

एकातपत्रैवाभूद्भूद्यैरिवैकनिशाकरा ॥ २६ ॥

त्रैदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।

सामुद्रलक्षणादीव जन्मतस्तस्य जज्ञिरे ॥ २७ ॥

विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महौजसः ।

तस्याज्ञा वज्रिणो वज्रमिव नास्त्वलि केनचित् ॥ २८ ॥

एकदा तत्पुराभ्यर्णं चैत्ये गुणशिलाङ्गये ।

सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥ २९ ॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥ ३० ॥

अशोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।

पद्मवैः पवनोद्भूतैर्भव्यजन्तूनिवाङ्मयन् ॥ ३१ ॥

समेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।
 तस्मिन्समवभरणे पूर्वद्वाराविग्रहिभुः ॥ २ १ ॥
 अगोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि ।
 सिंहासनमलञ्चक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥ २ २ ॥
 निषसाद् यथास्थान सङ्गस्तत्र चतुर्विधः ।
 स्वाम्यप्यमृतवृद्धार्भा प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥ २ ३ ॥
 तद्देशवासिनस्त्वेणं ज्ञवमाना मृगा इव ।
 स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥ २ ४ ॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।
 वपुः पनसफलवदत्कण्टकमभ्युदा ॥ २ ५ ॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 स्वामिनं मनमिहत्यानमद्भूत्यस्तमस्तकः ॥ २ ६ ॥
 स्वाम्यागमनशंभिभ्यो भूपालः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ २ ७ ॥
 अर्हद्वन्दनयात्रार्हं मदग्रे श्येतवामसौ ।
 क्षीरोदलहरीव्यूते इव राजाय पर्यधात् ॥ २ ८ ॥
 तदा च रत्नाभरणैरामुक्तेर्मुकुटादिभिः ।
 अनल्पैः कल्पशास्त्रीव रेजे राजगृहेश्वरः ॥ २ ९ ॥
 हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाज्ञया ।
 सज्जीकृतान्यढौकन्त द्वाग् ज्ञातय इव श्रिया ॥ ३ ० ॥
 कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अथाकरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥ ३ १ ॥

कुम्भिभिर्नवसिन्दूराणकुम्भैरनेकशः ।
 सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवत्रे नृपद्विपः ॥ ४३ ॥
 गजघण्टाटणत्कारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।
 प्राचालीदचलानाथस्तीर्थनाथमनूत्सुकः ॥ ४४ ॥
 गजेन्द्रगर्जितैरश्वहेषितै रथचोत्थितैः ।
 मिलङ्गिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥ ४५ ॥
 राज्ञो ऽय्यसैनिकौ च द्वावेकसेकाग्रमानसम् ।
 एकाङ्घ्रिणा तस्थिवांससेकमूलमिवाङ्घ्रिपम् ॥ ४६ ॥
 सिद्धिचेत्रमिवाक्रष्टुमुदञ्चितमुजद्वयम् ।
 आदर्श इव सूर्ये ऽपि निष्कम्पन्यस्तलोचनम् ॥ ४७ ॥
 उल्लिन्नस्फोटकमिवाकंतापात्स्वेदबिन्दुभिः ।
 शान्तं रसं मूर्तमिव शान्तं ददृशत्सुनिम् ॥ ४८ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ।

तयोरेकतरो ऽवादीदहो मुनिमतङ्गजः ।
 वन्दनीयो महात्मायं य एवं तप्यते तपः ॥ ४९ ॥
 कस्तिष्ठेदेकपादेन कः पश्येदर्कमण्डलम् ।
 सुहृर्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥ ५० ॥
 स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्य दूरे महात्मनः ।
 भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥
 व्याजहार द्वितीयो ऽपि न जानासि वयस्य किम् ।
 राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽयं न धर्मो ऽस्य मुधा तपः ॥ ५२ ॥

नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महामुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥
 प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सम्यति वर्तते ॥७६॥
 राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्द्विधा ।
 समाख्याहि ममाज्ञस्य सार्वज्ञी वाक्तुतो ऽन्यथा ॥७७॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजनराजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्लध्यानी तु सम्यति ॥७८॥
 स तदा नरकाह्नी ऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
 सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥७९॥
 ज्ञानालोकार्कमर्हन्तं पप्रच्छ श्रेणिकः पुनः ।
 रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्लध्यानी कथं च सः ॥८०॥
 स्वाम्यपुवाच राजंस्त्वदयमेनिकवार्त्तया ।
 शुश्रावाभिभवं सूनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥८१॥
 स्पृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः ।
 मनसा योद्धुमारम्भे तैः सम क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥
 प्रत्यक्षैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥८३॥
 स संनद्धं स्वमज्ञासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
 शिरस्तेजापि हन्येतान्सर्वं शक्तं हि दोषताम् ॥८४॥
 ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्कादित्यया करम् ।
 तं लुब्धितं स्पृशन्नात्तव्रतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।
 किं तेन सूनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥ ८६ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।
 विवेकभास्करः प्रादुरभ्यङ्ग्यो ऽपि भास्करः ॥ ८७ ॥
 भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मानग्रे स्थितानिव ।
 आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥ ८८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।
 कर्मकक्षमुवोष द्राग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥ ८९ ॥
 श्रेणिकस्तस्य राजर्षेश्वरितेन सुगन्धिना ।
 वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥ ९० ॥
 अपि वालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विष्ठांपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो भगवत्प्रब्रज्यामाददे कथम् ॥ ९१ ॥
 अथाख्यङ्गवान्राजन्नगरे पोतनाभिधे ।
 अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महीपतिः ॥ ९२ ॥
 सधर्मधारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
 बभूव श्रीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥ ९३ ॥
 सा गवाचे ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोच्चयम् ।
 स्वयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥ ९४ ॥
 ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।
 स्थानं स्वीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निवेष्टितम् ॥ ९५ ॥
 व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥ ९६ ॥

विपेदे धारिणी सृतिरोगेण तनयः पुनः ।

अदृष्टमादकः सो ऽभृत्पुमानिव निरचरः ॥ ११८ ॥

अरण्यमहिषीचौरं पावयित्वा मुहुर्मुहुः ।

सोमेन्दुरार्पयद्वाद्या धारणाय तमर्भकम् ॥ १२० ॥

अवाप सापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।

धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥ १२१ ॥

अपीप्यन्महिषीचौरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।

यान्निषणः ग्रयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥ १२२ ॥

स क्रमाद्धर्धमानो ऽभृत्पादचक्रमणचमः ।

चक्रे च प्रत्यह पांशुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥ १२३ ॥

एधोभिः स्वयमानौतैर्नैवारैः स्वयमाहूतैः ।

स्वयं रमवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥ १२४ ॥

वनधान्दैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।

सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२५ ॥

यौवनाभिमुखश्चालङ्कर्मिणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रव्रीणो ऽभृदथ वल्कलचौर्यपि ॥ १२६ ॥

फलाद्यानयनेर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां स पितृश्वके सा हि सर्वत्रतोत्तमा ॥ १२७ ॥

आजन्मत्रह्णचार्येव व्रती वल्कलचौर्यभृत् ।

स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्ने ॥ १२८ ॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्थस्यान्यदा पितुः ।

धारिणीकुचिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२९ ॥

कौटुम्भो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।
 इत्यभद्राणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥ १३० ॥
 अथादिशच्चिकरांस्तत्र यात तपोवने ।
 यच्छ्रीमन्तातपादानां पादपद्मैरलंकृतम् ॥ १३१ ॥
 पितृपादाजहमस्य मदीयस्थानुजन्मनः ।
 वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।
 ययुस्तत्र वने पुण्यौकते वल्कलचौरिणा ॥ १३३ ॥
 ते विश्वकर्मणो मृत्यन्तराणीवातिकौशलात् ।
 तमालिखन्त्यथावस्थमादर्शप्रतिविम्बवत् ॥ १३४ ॥
 आनीय दर्शयामासू रूपं वल्कलचौरिणः ।
 ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृष्टोः ॥ १३५ ॥
 दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैष हौयते ।
 आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥ १३६ ॥
 दिष्ट्या सोदर दृष्टो ऽसौत्यभिधायासकृन्नृपः ।
 त सखजे मूर्ध्नि जग्रौ न चाङ्कादुदतारयत् ॥ १३७ ॥
 वल्कलाच्छादनधर दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।
 उदश्रुर्द्रागभद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥ १३८ ॥
 ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
 मङ्गातुल्यस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥
 अहं राज्यसुखहृदे भग्नः क्रौडामि हंसवत् ।
 पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्या नु जीवति ॥ १४० ॥

रथ्यष्टत्कुमार त्वं क्व गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥ १६३ ॥
 रथ्यवादीदहमपि धियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगतमग्नेगूमिव वल्कलचौर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि धान्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिरूढां तातेति भाषते स्म मुहुर्मुहुः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तत्प्रियावोक्तोद्यमस्योपचारगीः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्नाह मुग्धो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।
 स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नर त्वामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रवीयमानान्दृष्ट्वाश्चानूचे वल्कलचौर्यदः ।
 बाह्वन्ते किमनौ तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहाराथ रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।
 हंहो कर्मदमेवेषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकास्त्रादून्ददौ वल्कलचौरिणे ।
 सो ऽस्त्रादच्च तदास्त्रादसुखमग्नौ जगाद च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यहमग्ने ऽप्यखादिषम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥ १७१ ॥
 अभूच्च मोदकास्त्रादात्योतनं गन्तुमुत्सुकः ।
 कषाथरूचेर्नटितः स बिल्बामलकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनश्चाभवद्युद्धं चौरैरेकेन दोषता ॥
 रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥ १७३ ॥

चौरौ ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥ १७४ ॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
 त्रयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्विणं रथे ॥ १७५ ॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथौ वल्कलचौरिणम् ।
 पोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥ १७६ ॥
 किञ्चित् द्रविणं तस्मै रथौ तापमसूनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्मयमानो जगाद् च ॥ १७७ ॥
 अमुष्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्याद्रव्यमवक्रये ॥ १७८ ॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेचमाणो हर्म्याणि वभ्राम सुनिपुङ्गवः ॥ १७९ ॥
 नराणामथ नारीणामृषिवृद्धा स सुगन्धवीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपाहास्यत नागरैः ॥ १८० ॥
 पुरे भ्रमन्त्यैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरित चापमुक्तः शर इवास्त्रवलन् ॥ १८१ ॥
 स तद्विश्वाश्रमं सेने वेश्यां सुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥ १८२ ॥
 इति च प्रार्थयान्चक्रे भ्रमर्पय भ्रमोदजम् ।
 अमुष्यावक्रये द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥ १८३ ॥
 त्वदीय उदजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजुहवत् ॥ १८४ ॥

अनिच्छतो ऽपि तत्सर्वेर्नापितो गणिकाज्ञया ।
 शूर्पेपमान्यादनखानदुन्वन्नुदतारयत् ॥ १८५ ॥
 खला वल्कलचौरापनयन सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्तपयितुं वराशिं पर्यधापयत् ॥ १८६ ॥
 आजन्ममुनिवेषं मे मापनैषीर्महासुने ।
 स वल्कलापनयनादिति बाल इवारटत् ॥ १८७ ॥
 वेश्यावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं नहि ॥ १८८ ॥
 त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांश्चेत्प्रतीच्छसि ।
 तदा हि लप्स्यसे वस्तुमुत्तमं मुनिपुत्रक ॥ १८९ ॥
 ततस्तडासलोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमप्यधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवोरगः ॥ १९० ॥
 तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवन्ने वरवर्णिनी ॥ १९१ ॥
 अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तथा भोमेन्दुभूरभूत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥ १९२ ॥
 गणिका स्तपयित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।
 तमामोचयदय्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥ १९३ ॥
 तथैकस्त्रा दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः ।
 खाभाक्षस्य करगता गार्हस्थ्यश्रौरिवाङ्गिनी ॥ १९४ ॥
 बधूवरैश्च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।
 दध्यावृषिकुमारस्तु ऋषयो ऽमी पठन्ति किम् ॥ १९५ ॥

अवीवदच्च मङ्गल्यान्यातोद्यानि यणाङ्गना ।

किमेतदिति सम्भ्रान्तः पृधात्कर्णौ च सोमभूः ॥१८६॥

मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवैत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

दृष्ट्वागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममग्रहीत् ॥१८८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य शापमथान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१८९॥

सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥१९०॥

अनुशिश्ये विश्रामौशः किमकार्षमहं जडः ।

विद्योजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तञ्च नानुजः ॥१९१॥

पितृपार्श्वीत्यरिभ्रष्टो जौविष्यति कथं नु सः ।

क्रियच्चिरं जीवति हि मौनो नीराद्वहिष्कृतः ॥१९२॥

एवं दुःखादरतिभागभृद्भृशमिलापतिः ।

उद्वेलञ्जयने ऽप्यस्थान्मौनः स्तोक इवान्भसि ॥१९३॥

वेश्यायाः सदनं तस्यास्तदा च सुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनौभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥१९४॥

जचे च राजा नगरं सर्वं मद्दुःखदुःखितम् ।

लोकोत्तरसुखी को ऽयं यस्याग्रे सुरजध्वनिः ॥१९५॥

स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेष हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातसन्निभः ॥१९६॥

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुल्यया ।
 कर्णालवालं वेश्यायास्तस्यास्त्वर्यमपूरयत् ॥२०७॥
 प्रसन्नचन्द्रं राजानं साय गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्योत्कृष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
 ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मद्गृहे सो ऽद्योद्वाहितः सुतया स्वया ॥२१०॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥२११॥
 अथादिशन्नराज्या कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलक्षयितुं ते ऽपि गत्वोपास्य चर्यंश्च तम् ॥२१२॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखं दत्वात्यर्थममोदत ॥२१३॥
 तथा समन्वितं वध्वा करेणुमधिरुह्य च ।
 आनिनाय निजं वेश्म राजा वल्कलचौरिणम् ॥२१४॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पशवो ऽपि हि शिष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
 तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्याश्च तेनोदवाहयत्सर्वधूपमाः ॥२१६॥
 वधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।
 रेमे वल्कलचौर्युच्चैः सुखाभिजलकुञ्जरः ॥२१७॥

सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृदक्लक्ष्मीरिणः ।
 तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चौरैणापहतं स म तद्धनम् ।
 उपलक्ष्यारक्षकाणामूर्ध्ववाङ्मरचौकथत् ॥२१९॥
 संयम्य च स आरक्षै राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीदृशा जीवातुकल्पया ॥२२०॥
 तमुपालक्षयदक्लक्ष्मीरि मागोपकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य घस्रराः ॥२२१॥
 भोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद् वृक्षं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रहितैर्नरैर्वक्लक्ष्मीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभ्रदुङ्गानलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अङ्गो ऽपि रात्रौकरणमन्धत्मुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसन्नद्धचारिभिः ।
 तापमैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्यत ॥२२५॥
 पूर्णेषु द्वादशस्वन्देव्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥२२६॥
 विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।
 कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥२२७॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूर दुरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥

यावत्प्रत्युपकाराय चमौभूतो ऽस्मि यौवने ।
 दैवादिहागम तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२८॥
 पितुरानृण्यभागाहं भवान्येकेन जन्मना ।
 येनाहं खेडकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।
 देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
 राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिता हि सम आरव्योः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादाञ्छतमीयतुः ॥२३३॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्थानादूचे वल्कलचौर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषां यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांसुक्रीडासखा मृगाः ।
 महिष्यस्ता इमा मातृनिभा यासामपां पयः ॥२३६॥
 स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्निक्रियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अथेक पितृशुश्रूषासुख राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुर्भ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रर्षि प्रणमन्नेदिनीपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रस्ते स्मृतस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३९॥

प्रणमन्तं च राजानं सोमः पस्यर्श पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु संक्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्कीरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्तो वल्कलचौर्येष त्वत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाघ्राय तस्याब्जमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्ग सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो वाष्पः प्रादुर्भवन्दृशोः ।
 बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यक्षेहबन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वत्पसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥
 अप्रेक्ष्यमाणं तत्कीदृगभृत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वल्कलचौर्यन्तस्तजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
 तानि तापमभाण्डानि स्रोत्तरौयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्गमत्वं परिसृग्मन् ॥२४८॥
 तस्य चैवमभृच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पात्रकेसरिकया कापि प्रत्यल्लिखं पुरा ॥२४९॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
 मस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥२५०॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिसूतवेदनम् ।
 कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥
 जिनदामो ऽन्यदा दीव्यन्नन्नेन द्यूतकारिणा ।
 संजातद्यूतकल्लहे मद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥२७४॥
 फलं द्यूतविषतरोरायुधाघातवेदनम् ।
 जिनदामो ऽन्वभृद्रुक् इव भूमितले लुठन् ॥२७५॥
 स्वजनास्पर्षभटन्तमृचुर्भो परमार्हत ।
 प्राणिमात्रमाधारिण्या दयया जौवयानुजम् ॥२७६॥
 पात्रं कौर्त्तर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥
 ऋषभो ऽप्यम्यधाङ्गत्वावरजं स्वजनेरितः ।
 ममाश्रमिहि हे वत्स त्वाम्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद जिनदामो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमाभ्युषिकं कुर्या जौवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यान्शनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ऋषभो ऽप्यन्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
 जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
 आराधनां मानशनां कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदामो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥

अथ चास्मद्वचो ऽश्रौषीद्यद्राजगृहपत्तने ।

केवली चरमो भावौ जम्बूर्क्षभदत्तजः ॥२८४॥

श्रुत्वा केवलिनो भावि स्त्रे कुले जन्म पावनम् ।

देवो ऽयमेव स्वकुलप्रशसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥

राजापृच्छत्पुनर्विद्युन्मालेष भगवत्सुरः ।

किं सुरेस्वतितेजस्वी ग्रहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।

मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥

आर्यवान्वाङ्मूढो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।

भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।

भवदत्तो भवान्मोघेरुत्तारणतरौ दृढाम् ।

यौवने ऽप्यादटे दीक्षां सुस्विताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥

स व्रत पालयन्खड्गधारोद्य श्रुतपारगः ।

व्यहरद्गुणा सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥

तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्वजिज्ञप्त ।

अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥

तत्रास्ति मे लघुभ्राता स मृगं स्नेहलो मयि ।

प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याग्रे ऽपि भद्रकः ॥२९२॥

ततस्तं श्रुतमृत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।

परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥

स जगाम पितृधाम गतमात्रो ददर्श च ।

भ्रातुरुद्वाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥

स भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव ।
 द्रागुदस्याद्विहायार्धमण्डितामपि वल्लभाम् ॥ ३१ ७ ॥
 हित्वार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।
 तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाशृणोत् ॥ ३१ ८ ॥
 माग्रहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ।
 कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेख्यामि वालिकाः ॥ ३१ ९ ॥
 भवदेवस्ततः स्थानात्स्रवमानः स्रवद्भवत् ।
 अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२ ० ॥
 वन्दितोत्थितमात्रस्थानुजस्य घृतभाजनम् ।
 मुनिः आमण्डदानाय सत्यंकारमिवार्पयत् ॥ ३२ १ ॥
 भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।
 निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तः कु ॥ ३२ २ ॥
 भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजन भारयन्करे ।
 अन्वगाङ्गवदत्तर्षिं तत्पदाम्भोजषट्पदः ॥ ३२ ३ ॥
 अन्ये ऽपि बहवो नार्यो नरास्तु भावदेववत् ।
 अन्वयुर्भवदत्तर्षिसुदूर्मिप्रमदहृदाः ॥ ३२ ४ ॥
 मुनिर्न कंचिद्व्यसृजन्मुनीनामुचितं ह्यदः ।
 अविस्मृष्टास्तु मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥ ३२ ५ ॥
 दूर गत्वा च निर्विषास्त वन्दित्वा महासुनिम् ।
 स्वयमेव व्याजुघुटुरादौ नार्यो नरास्ततः ॥ ३२ ६ ॥
 भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।
 अथविस्मृष्टा व्याघुटन्वेते नैते हि सोदराः ॥ ३२ ७ ॥

अहं तु सोदरो ऽसुव्य द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।
 तदनेनाविष्टष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमयजः ।
 ततो ममार्पयद्गोढं प्रसीदन्धृतभाजनम् ॥३२९॥
 चिराद्भ्यागतं आन्तं ज्वायांसं भ्रातरं सुनिम् ।
 असुक्ता तदसुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥
 मासौ वलेदिति मनोव्याघ्रेपार्थ कनौयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्रंस्तु भवदत्तो महामुनिः ॥३३१॥
 एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवद्येषु स्त्रैरमरंस्वहि ॥३३२॥
 सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हार्श्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥३३३॥
 एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
 यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्रावृष्यद्वह्नि ॥३३४॥
 भवदत्तो ऽनुजन्मानसेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रितम् ॥३३५॥
 मानुज भवदत्तर्षि वसतिद्वारमागतम् ।
 निरौक्ष्य चुल्लकाः प्रोचुः हतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥
 दिव्यवेषधरो नूनमनुजो सुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानीतः स्व सत्यापयितुं वचः ॥३३७॥
 सूरिकृचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्भगवन्दीचां जिह्वुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥३३८॥

सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थसि ।
 मा भुङ्गाता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३८॥
 भवदेवस्तदैवाथ पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहृतुं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 खजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं वभाषिरे ॥३४१॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्मान्प्रियां हितार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिञ्चौवन्मृता वयम् ॥३४२॥
 खिद्यते चक्रवाकौव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्याश्च नयनाम्बु मिराम्बुवत् ॥३४३॥
 एकाक्यस्नाननापृच्छ्य भवदेवः कचिद्भजेत् ।
 इति खप्ने ऽप्यसम्भावं गतश्च कापि किं ह्यदः ॥३४४॥
 नष्टस्नानिव ग्रहिलान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्नाननुगृहाणर्षे कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४५॥
 धर्मोदार्कच्छुरनुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ कचित् ॥३४६॥
 गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सग्रह्यां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदन्तो ऽपि कालेन वज्जनेयुषा ।
 विपेदे ऽनग्रनं कृत्वा सौधर्मं च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेयसी मम ।
 प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ही द्वयोरभूत् ॥३५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु खर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
 गजौव वारौपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥
 यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशवद्वेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभाग्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ युग्मम् ।
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामाद्यतेक्षणम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदशो रंस्ते तथा सह ॥३५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेव ख निचच्छन्नूर्णनाभवत् ।
 स्वविरर्षीननाष्टृच्छ्य भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥
 तूणे जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्यौ च संवृतद्वाग्वाह्यायतनसन्निधौ ॥३५७॥
 गन्धमाल्यभरा नारी ब्राह्मण्या समसेकया ।
 तत्राभ्यागान्मुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास सायैवमार्त्यवाचेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तयोश्चागाङ्गूयान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥

भूयो ऽप्यष्टच्छस मुनिरार्थवत्सुनुना प्रिया ।
 भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा शान्ति वा न वा ॥३६१॥
 सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽयज्ञात् ।
 यदि वा वार्तयान्तेनमनेनमसिद्वागतम् ॥३६२॥
 उवाच चिन्तयित्वैवमार्थवद्वेवतौमुत ।
 तसेव भवदेवो ऽमि किमिद्वागास्तपोधन ॥३६३॥
 भवदेवो ऽवदत्ताधु त्वयाहमुपकृष्टितः ।
 म एव भवदेवो ऽस्मि नागिज्ञाजीवितेश्वरः । ३६४॥
 तदाग्रजोपरोधेन तां विसृज्य निरौघुषा ।
 अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्कारम् ॥३६५॥
 विपन्ने सान्द्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।
 नागिज्ञा सा कथमभृदित्यागां तद्विदृक्षया ॥३६६॥
 नागिज्ञा चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि सामसौ ।
 नहि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवचोगुणान् ॥३६७॥
 आत्मानं ज्ञापयान्तेनमिति प्रोवाच नागिज्ञा ।
 नागिज्ञा सास्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥
 एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।
 किं नाम मयि क्षात्रं पुण्याग्र्यं विद्विष्यताम् ॥३६९॥
 सुक्ता रत्नत्रयं स्वर्गपवर्गफलदायकम् ।
 वराटिकामाचनिभां सा ग्रहौर्मां महाशय ॥३७०॥
 अच्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।
 विषयाणां स्ररास्त्राणां सा गास्त्रं भेदनैयताम् ॥३७१॥

ग्राहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृशनापि हितैषिणा ।
 तमप्यनाग्रं मा मंस्था मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागहृत चाघमालोचय तदर्न्तिके ॥३७३॥
 यावदेवं भवदेवं नागिला मृगमन्वशात् ।
 ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाद्भुक्तपायसः ॥३७४॥
 ऊचे च पायस भुक्त यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
 तदभिव्याम्यह मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्से तत्र च दक्षिणाम् ।
 अवान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्न्यामि नो पुनः ॥३७६॥
 आदाय दक्षिणामत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्रीः स्तोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
 ब्राह्मणुवाच वान्ताशौ जुगुप्सुस्व भविष्यसि ।
 अलं जुगुप्सनौयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे वटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्ताशौ निरुष्टः कुक्कुरादपि ॥३७९॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्ति वक्षि च ।
 तन्मासुदृढस्य किमिति भूयो ऽप्युपवुभुक्षसे ॥३८०॥
 मांसासृगस्त्रिण्मूत्रपूर्णाहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यासि मामिच्छन् किं न लज्जसे ॥३८१॥
 पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिचयस्येवं न खं शिचयसि स्वयम् ॥३८२॥

का हि पुंगुणा तेषां ये ऽन्यगिच्छाविचक्षणाः ।

ये स्वं गिच्छयितुं दक्षास्तेषां पुगुणा नृणाम् ॥३८२॥

भवदेवो ऽवदत्साधु गिच्छितो ऽस्मि त्वयानघे ।

आनीतः पयि जात्यन्ध इव यानहसुत्यथे ॥३८४॥

तदद्य खजनान्द्रुद्धा यास्यामि गुरुसन्निधौ ।

व्रतातीचारमाक्षोच्य तस्ये ऽहं दुस्तपं तपः ॥३८५॥

नागिलाप्यवदत् किं ते खजनैः स्वार्थभाग्यव ।

मूर्तिमन्तो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर ।

प्रव्रजिष्याम्यहमपि व्रतिनीजनसन्निधौ ॥३८७॥

भवदेवो ऽथ वन्दित्वार्हद्विम्बानि समाहितः ।

गत्वा गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्स्त्र्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥

आमण्यं निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।

कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छकषामानिकः सुरः ॥३८९॥

इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।

विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वींशिरोमणौ ॥३९०॥

नगर्यां पुण्डरीकिणां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।

यशोधराभिधानाद्या राज्ञ्याः कुचाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।

तस्मिन्नुपागते कुचिसरोवरमरालताम् ।

अभृद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्नोधिमज्जने ॥३९२॥

ततश्चांनोधिमघ्नीच्यां सीतानद्यां महौपतिः ।

क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥

संपूर्णदोहदा साथ महादेवी यशोधरा ।
 वल्लीव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३८४॥
 पूर्णे च समये ऽसूत महिषी चक्रवर्तिनः ।
 उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकास्रुजम् ॥३८५॥
 यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।
 सागरदत्त इत्याख्यां तस्याल्लत शुभेऽहनि ॥३८६॥
 धात्रीभिर्लाल्यमानश्च पथःपानादिकर्मभिः ।
 शाखौवासादयद्वृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३८७॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजीगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतासुत्पुकं शुक्रशारिकाः ॥३८८॥
 प्रौढौभवन्सुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
 पौनांसभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३८९॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपपौ कूपादप इवाध्वगः ॥४००॥
 विश्वस्थापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशौव संपूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥४०१॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्थणायि सः ।
 एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥४०२॥
 अनङ्गाहौभिरुत्तेव करेणुभिरिव द्विपः ।
 ताराभिरिव श्रितांशुक्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
 नारीभिरन्यदा क्रीडन्प्रासादे मदनोपमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥

अचिन्तयच्च यादृग्धि श्रूयते मेरुरागसे ।
 तादृगभ्रमयः सो ऽयं काप्यहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभ मेघमण्डल तस्य पश्यतः ।
 नाभृदवाङ्मुखी दृष्टिर्विलम्बेव तदन्तरे ॥४०६॥
 कुमारो ऽपश्यदुत्पश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ क्वचित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैव चणिको ऽयं यथामुदः ।
 तथा शरीरमध्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥
 यन्मातस्तन मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरीक्ष्यते भवे ऽस्तिन्दौ पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकजलमिक्तम्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।
 मकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदन्तो ऽथ पर वैराग्यमुदहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वौणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पालयित्वा गृहीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरत्पूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
 परिव्रज्यामुपादातुं तदादिश्रय किं न माम् ॥४१४॥
 इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥

अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।

आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णं काले दिवस्युतः ।

तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनीपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ युग्मम् ॥

स पाल्यमानो यत्नेन कल्पद्रुम इवोद्भूतः ।

क्रमेण कलयन्वृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मियो गृहीतसङ्केता इव सचक्रमुः कलाः ॥४२२॥

यौवने पर्यणेषीत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

मंष्ट्रकश्चाशुभत्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥

सकलत्रस्य चान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्थुषः ।

सागरर्षिः पुरौवाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥

तत्र कामममृद्वाख्यं सार्थवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यलाभयङ्गक्या मामक्षपणपारणे ॥४२५॥

गृहे कामममृद्वाख्यं पात्रदानप्रभावतः ।

वसुधारापतज्ञोन्नः पात्रे दानाद्धि किं नहि ॥४२६॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।
 निषसाद् च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥ ४ २ ७ ॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरिवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥ ४ २ ८ ॥
 विशेषतश्च ससारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥ ४ २ ९ ॥
 शिवो ऽष्टच्छ तमृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 स्नेहो मे पश्यतो यत्नां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥ ४ ३ ० ॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्व पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवल्लभः ॥ ४ ३ १ ॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥ ४ ३ २ ॥
 अभूव च सुरावावां सौधर्मे परमर्द्धिकौ ।
 कुमुदेन्दोरिव प्रीतिस्तचाप्यभवदावयोः ॥ ४ ३ ३ ॥
 भवे ऽस्मिन्चौतरागो ऽह स्नेहे परे वा समानदृक् ।
 त्व त्वद्यापि सरागत्वात्प्राग्वस्नेहभाग्मयि ॥ ४ ३ ४ ॥
 शिवो ऽवदद्भुतादानाद्देवो ऽभूवं पुराण्यहम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥ ४ ३ ५ ॥
 आष्टच्छ पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं द्यूयं मयि कृपालवः ॥ ४ ३ ६ ॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पितृपादान्व्यजिज्ञपत् ।
 अद्य सागरदत्तर्षेः शुश्रुवे देशना मया ॥ ४ ३ ७ ॥

तत्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
तत्सर्वथानुजानीथ प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं तत्क्रीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
अत्यन्तं निर्ममो ऽभूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
असंस्तुतानिवायुश्चन्यदस्मान्विजिह्वाससि ॥४४१॥
यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मान्नाष्टच्छ्रयं च गमिष्यसि ।
तन्नकारैकवाढ्या भवित्री रसनावयोः ॥४४२॥
इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः ।
तत्रैव सर्वसावद्यनियमाङ्गावयत्यभूत् ॥४४३॥
मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयी ।
तस्यैव स मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्भुजे च सः ।
मह्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
एवमुद्वेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
दग्धपुत्रं दृढधर्मे समाहूय समादिशत् ॥४४६॥
व्रतार्थमविसृष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
मौनमालम्बितं वत्स यावन्निष्ठुरचेतसा ॥४४७॥
मोघफल इव द्वीपी करीव प्रभवन्मदः ।
भोजनायापि यतते न म चाटुगतैरपि ॥४४८॥

यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 त्वया चैव कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४८॥
 मञ्जीवपत्रिणं कायकुलायाङ्गन्तुमुत्सुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्तव्य महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मा ऽपि तामाजामुररीकृत्य भूपतेः ।
 यद्यौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापयिकीं सुधीः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावतं दत्त्वा भूमिं प्रमार्च्य च ।
 निषणाद वदन् चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवददहो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुत्रचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवासितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशङ्कापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणैव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥
 शिवो ऽवदद्विस्तृतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतीभूय स्थितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥
 यथा ह्युद्विज्य पितरौ विहाय समतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥

इभ्यो ऽभ्यधत्त यद्येवं तद्भुञ्जीथा महाशय ।
 धर्मा ह्यधीनो देहस्य देहश्चाहारमम्भवः ॥४६०॥
 आहार निरवद्य हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥४६१॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तनो संपद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥४६२॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुत्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 सर्वं संपादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥४६३॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि सखे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामाप्तेन पारणम् ॥४६४॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यसूः ।
 विनयं कर्तुमारेभे मामाचारौविचक्षणः ॥४६५॥
 तपस्यतः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरौ ।
 मोहात्पितृभ्यां न पुनर्व्यसर्जि गुरुसन्निधौ ॥४६६॥
 मृत्वा शिवकुमारो ऽभृद्भृङ्गलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्माल्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥४६७॥
 आसन्नच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभृद्भृङ्गलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥४६८॥
 च्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली ॥४६९॥
 तदा चोपप्रसन्नर्षि विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तत्रिया एवं पप्रच्छस्त्वं महासुनिम् ॥४७०॥

इतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।

समागमः पुनः कापि भविव्यत्ययवा न वा ॥४७१॥

ऋषिराख्यच्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽत्रैव पत्तने ।

समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥

तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविव्यथ ।

मर्त्यत्वमौयुषा भावौ तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥

सुरासुरैः सेवितपादपद्मः

श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।

भव्याजसूर्यो ऽतिशयर्द्धिपात्रं

विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

द्वितीयः सर्गः ।

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
अणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥१॥
तत्पर्षद्भूषणं श्रेष्ठौ श्रेष्ठो धर्म्येण कर्मणा ।
नाम्ना षष्ठभदत्तो ऽभृन्नरर्षभधुरधरः ॥२॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
जजाप सर्वाभिसतमिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥३॥
गुरुवाक्कृतकचोदमंसक्तमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्ध्यानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥४॥
मरोवरखेव जलं फल मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्कृषां केषां नैवोपकारकम् ॥५॥
धर्मानुसारिणी सत्या गत्या हस्यनुहारिणी ।
मधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥६॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गान्भीर्यादिषु सत्सुपि ।
प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभृच्छ्रीलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥७॥
सती सवीतमवाङ्मा नौरङ्गीशोभिनी च सा ।
मंचचार करस्यर्शासहेव तरणेरपि ॥८॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युर्न्यक्तीयत हृदि मध्येवार्ध्वं जाह्नवी ॥९॥
नखमासवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभृदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥१०॥

धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥११॥
 शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारम इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥१२॥
 गृहवासो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्स्वल्पवणकुभोजननिभं मम ॥१३॥
 किं चिन्ताविधुरासौति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःप्रधारितम् ॥१४॥
 पुत्रचिन्तोद्भव दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥१५॥
 नित्यं हृदयग्रन्थेन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥१६॥
 विस्मयारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥१७॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानसन्निभे ॥१८॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारश्च भवत्विति ॥१९॥
 ततश्चर्षभदत्तो ऽपि सद्यः सञ्जीकृते रथे ।
 आरुरोह तथा हंसरोमकोमलदलिके ॥२०॥
 अपि सयोजितार्वाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥२१॥

वाह्यालीभूरियं पन्नि अणिकस्य महीपतेः ।
वाह्यमानतुरङ्गाणां फेनबुद्बुददन्तुरा ॥ १२ ॥
राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमी ।
तद्वन्धत्तचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥ १३ ॥
अमूनि गोकुलान्यार्थं रम्याण्युषभभाङ्गुतैः ।
उत्कर्णतर्णककुलान्युद्गमरथनिस्त्रिणात् ॥ १४ ॥
एते च मार्गं तरुणसहकाराः कृशोदरि ।
सारस्वतौषधीभूतपल्लवाः पिकयोषिताम् ॥ १५ ॥
मृगा वायुमिवारूढा रथनिघोषभौरवः ।
प्रायः प्रयान्त्यमी व्योम्नि जिह्वासन्तो महीमिव ॥ १६ ॥
मृगाक्षौचुवण्वेते ऽरघटा वारिवर्षिणः ।
मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्व्यां पुष्करावर्तका इव ॥ १७ ॥
द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
जगाम वैभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥ १८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
जायापतौ तावव्ययावुत्तेरतुरथो रथात् ।
वैभारपर्वतोद्यानदिदृक्षानृत्यदाश्रयौ ॥ १९ ॥
प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमध्वशाखिनाम् ।
खादूनि निम्नरजलान्याचामन्तीं सुज्जर्जुङ्गः ॥ २० ॥
तच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तीं पदे पदे ।
सुखस्पर्शं विदधतीं शीतलैः कदलीदलैः ॥ २१ ॥
सममानां शुक्कालापैर्मृगशावेषु वत्सलाम् ।
अङ्गारोपितवालासु वानरीव्यतिससृहाम् ॥ २२ ॥

धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।

गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥ ३ ३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तहारिणीम् ।

अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेस्त्यानसम्पदम् ॥ ३ ४ ॥

मातुलिङ्गौरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।

ताम्रैश्च पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव टाडिमीः ॥ ३ ५ ॥

मृद्वीकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कत्विषामपि ।

नृत्यत्केकिक्लापाभदलास्तालद्रुमा अमी ॥ ३ ६ ॥

पुष्पजातय एताश्च मिथः सौरभलम्बनेः ।

स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलन्वतुमुलच्छलात् ॥ ३ ७ ॥

जम्बूकदस्वमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।

कायया चोलकमसौ संव्याधित इवाचलः ॥ ३ ८ ॥

ऋषभस्तत्र चापशृङ्गाक्खेचरमिवागतम् ।

सिद्धपुत्रं यशोभिन्न आङ्गु वन्धुमिवात्मनः ॥ ३ ९ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।

साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्वसि ॥ ४ ० ॥

सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।

पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणमृत्युखे ॥ ४ १ ॥

तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तुद्विवन्दिषा ।

त्वरध्वं यूयमपि तद्वर्माग्निगूर्भवाम्यहम् ॥ ४ २ ॥

श्रोमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।

त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्त्रामिपावितम् ॥ ४ ३ ॥

यथावद्वाटशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्वामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदन्पुरः ॥४४॥
 सुधर्मस्वामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् ।
 ते वद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापपुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रश्च समर्थे पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्या ॥४६॥
 तामाख्यद्गणभृज्जम्बू जात्यरत्नमथाकृतिम् ।
 तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च लब्धावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्तो ऽपि हि सावद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥
 जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
 तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः प्रष्टु ॥५०॥
 धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।
 निषेदिवाञ्जिलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्त्वया ॥५१॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने सिंहमङ्गलम् ।
 भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुत्रौ सुतमिहं धरिष्यसि ॥५२॥ युग्मम् ।
 आख्यातजम्बूतस्वद्गुणरत्नमयश्च ते ।
 जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतमन्त्रिधिः ॥५३॥
 धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।
 करिष्ये ऽष्टोत्तर तर्ह्याचामास्त्रानां शतं कृतिन् ॥५४॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादान्वन्दित्वा ते त्रयो ऽपि हि ।
 उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविग्नुः पुरम् ॥५५॥
 ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्यताम् ।
 भिद्भुपुत्रवचःप्रत्याशया काल व्यतीयतुः ॥५६॥
 अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं न्यभालयत् ।
 पत्युश्चाकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥
 ऋषभो ऽभिदधे सुभु भिद्भुपुत्रवचो ऽखिलम् ।
 तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥
 जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।
 सर्वलक्षणमपूर्णः पुत्रो नून भविष्यति ॥५९॥
 ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।
 उत्पेदे धारिणीकुचिशृङ्गौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
 तस्याश्चाभूद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
 दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
 वित्तेन भूयसा श्रेष्ठी तद्दोहदमपूरयत् ।
 उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्म्यं धनव्यये ॥६२॥
 क्रमेण पुष्यद्रुर्भां च संचचारातिमन्यरम् ।
 गर्भक्लेशागमभिधा सावधानेव धारिणी ॥६३॥
 तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिम्णातिशायिना ।
 अभूतां प्रातरेणाङ्गबिम्बसन्नधारिणौ ॥६४॥
 ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
 धारिणी सुषुवे स्तुतुं न्यूनौकतरवि रुचा ॥६५॥

सुक्ताचूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।
 पूर्णानि खर्णपात्राणि प्राविशन्नृषभौकसि ॥६६॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूचित्रैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।
 तदासनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
 सर्वकल्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिगृहदारे श्रियो लास्यनिबन्धनम् ॥६८॥
 स्यपुटीकृतधीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।
 ननृतुस्तद्वृहदारे गायन्त्यः कुलवाल्मिकाः ॥६९॥
 ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।
 ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थ्यमानो ऽत्यर्थमुच्छसन् ॥७०॥
 सूनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।
 शुभे ऽङ्गि ऋषभः श्रेष्ठौ संवर्मितमना सुदा ॥७१॥
 उल्लापयन्तावङ्गस्य पितरौ त दिवानिशम् ।
 अभूतां हर्षवात्सल्यौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥
 पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।
 क्रमेणासादयदृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥७३॥
 क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।
 अभूत्पाणिग्रहाईश्वर्यं पित्रोराशालतातरुः ॥७४॥
 इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्चिरोमणैः ।
 समुद्रप्रियमंजस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥
 तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्यैव सम्यदा ।
 नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभूहुणमालिनी ॥७६॥

तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुह्य रथं जम्बूनगरद्वारमाचयौ ॥८८॥
 तदाभुञ्च पुरद्वारं तथेभास्वरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्षित्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभुषोर्मै न स्यादुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशाम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन्त्यम् ।
 लम्बुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्घभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सञ्जितयन्त्यकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रष्टदज्जगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दधौ चैवं परचक्रमयादौदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथा न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमासाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुम्हटूनां सुगतिर्वीमपुष्पवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघ्रश्च पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मांघ्रिपद्मसेवामधुव्रतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वाल्यित्वा रथं वक्रं द्वयं ग्रहः ।
 प्रदेशं गणभृत्पादसनाथं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम् ।
 हर्षवानार्षभिर्धामं जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मक्षयौषधम् ॥११३॥
 अनुजानीत मां पूज्याः परिब्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष ससारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गद्गदस्वरौ ।
 मा भूरकाण्डे ऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।
 द्रक्ष्यामः पौत्रवदनं दृक्क्षैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रब्रज्याया न ममथो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
 यदि वात्याग्रहो वत्स प्रब्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्नन्यस्तु वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः प्ररयोद्वाहकौतुकम् ॥११९॥
 एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिब्रजे ।
 त्वामनु प्रब्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥

कुमारो ऽथवदद्युग्मदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रत्रज्यायां न वार्या ऽह बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥१२१॥
 आमेत्युक्ता च पितरौ कथयामासतुर्दुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां कष्टणापरौ ॥१२२॥
 कन्यासु ब्रूढमाचासु पुत्रो नः प्रत्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्मदुपरोधात्करिष्यति ॥१२३॥
 पश्चादपि हि चेत्यश्वात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृद्ध्वं तद्दुदाहं दोषं कथयतां न नः ॥१२४॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सवान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतु मलपन्ति स्म दुःखिताः ॥१२५॥
 श्रुत्वा च तेषां संलाप कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोचेन पर्याप्तिमाप्ताः प्रष्टुणत निर्णयम् ॥१२६॥
 जम्बूनान्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥१२७॥
 सहज्जल्पन्ति राजानः सहज्जल्पन्ति साधवः ।
 सहज्जल्पन्ति प्रदीयन्ते चीण्डेतानि सहस्रहत् ॥१२८॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्माद्दृषभसूनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तद्वज्रजीविताः ॥१२९॥
 प्रत्रज्यामितरद्वापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥१३०॥
 ते कन्यापितरौ जम्बूपितुराख्यापयन्निति ।
 सज्जौभवन्तूदाहाय प्रमाणं प्रथम वचः ॥१३१॥

ततो नैमित्तिकमुखात्तैरभ्यैर्षभेण च ।
 विवाहलग्न निर्णिन्ते तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥१३२॥
 महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावय्वेकचेतसः ।
 मभूय कारयामासु स्फारमुद्गाहमण्डपम् ॥१३३॥
 विचित्रवर्णैर्वासोभिरुक्तोचस्तत्र चाभवत् ।
 सन्ध्याभ्रमण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतल्लादिव ॥१३४॥
 तत्रोच्चलौकतान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकौयमंगुसर्तस्त्रं न्यामौकतमिवेन्दुना ॥१३५॥
 तोरणैर्नितरां तारैवांतान्दोलितपङ्क्तवैः ।
 मण्डपो ऽभादराङ्गानसज्जामिव विपञ्चयन् ॥१३६॥
 शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्मृतिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
 उग्रबीजावलिरिवोद्भूत्य मङ्गलशाखिनाम् ॥१३७॥
 अक्षेपि वर्णके जम्बूमुज्ज्वले दोषवर्जिते ।
 कौसुमवसनः सो ऽभादल्लातप इवार्यमा ॥१३८॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्ता वर्णके नाचरन्वहिः ।
 राजपत्न्य इवासूयपश्याया नियोजिताः ॥१३९॥
 कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलज्ञानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥१४०॥
 स्वातन्त्र्यमर्षमसूनोश्च च्याव्यमानाः पयो वभुः ।
 आमन्नोत्पाटभौत्याशु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥१४१॥
 केशाङ्गम्बूकुमारस्य गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
 कर्पूरागुरुधूमेनोत्तंसलौलां वितन्वता ॥१४२॥

गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।
 जात्याश्चकन्धरावक्रो घमिलो मूर्ध्निबध्यत ॥ १४३ ॥
 पर्यधाङ्गारिणीसूनुस्तारे भौक्तिककुण्डले ।
 सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥ १४४ ॥
 मुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानामिलम्वितम् ।
 लावण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिषन्निभम् ॥ १४५ ॥
 स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्तभौक्तिकः ।
 राकाशशाङ्कवत्तारामालाभिः शुशुभे भृशम् ॥ १४६ ॥
 देवदूष्ये इवादूष्ये मदग्रे श्वेतवामसी ।
 विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥ १४७ ॥
 अथ जात्याश्चमारूढो मायूरातपवारणः ।
 आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥ १४८ ॥
 नीरङ्गीकृतवदनो गीयमानोरुमङ्गलः ।
 उत्तार्यमाणलवणो वधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥ १४९ ॥
 निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।
 विवाहमण्डलद्वारभार्षभिस्त्वरितं ययौ ॥ १५० ॥
 त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्ददावर्धं सुवासिनौ ।
 तत्र जम्बूकुमारस्य मारखेव वपुष्मतः ॥ १५१ ॥
 शरावसम्पुटं द्वारि वक्त्रिगर्भितमङ्घ्रिणा ।
 भङ्गा सो ऽगान्मातृगृह गृह कल्याणसम्पदः ॥ १५२ ॥

ततस्ताभिः कुमारौभिस्तवाशिला सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येच्छत्कौतुकोदाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणेषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥

तारामेखकके दृष्टा कौतुकेषु समभ्रमा ।

संतुष्टा मङ्गलावर्त्तं मधुपर्कं स्मितानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतिन्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पाशिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥

अपत्योदाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

सुः पुरन्ध्यो हि नौरभ्रमुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहानन्तरं तासां बन्धूनां च वरस्त्र च ।

यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५९॥

पुरो मङ्गलद्वयैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गीतकेन भवता त्वर्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥

दृष्टैर्ज्यैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वधाधिभिः ।

जम्बूजंगम खं धाम तामिरूढाभिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्यृषभदत्ताभ्यां दृष्टाभ्यां तदन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वामागारमुपेयाद्य पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥ १६४ ॥

सकलत्रो ऽपि तत्रास्यादार्घ्यभिर्ब्रह्मचर्यभृत् ।

विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥ १६५ ॥

इतश्चाचेव भरते ऽस्युपविन्ध्याद्रि पत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवद्वृषः ॥ १६६ ॥

उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो व्यायान्प्रभुनामा तु कव्यसः ॥ १६७ ॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥ १६८ ॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

मंनिवेशं विधायास्याद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥ १६९ ॥

स खाचखननेर्बन्दिग्रहणैर्वर्त्मपातनैः ।

चौरेः प्रकारैरन्यैश्च जिजीव सपरिच्छदः ॥ १७० ॥

एतद्य विज्ञपयामासुस्वरास्तस्य परेद्यवि ।

ऋद्धिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥ १७१ ॥

विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्मिलितान्वहन् ।

कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥ १७२ ॥

अवस्थापनिकातालोद्वाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां स तदैवागाद्धारिणीतनयौकसि ॥ १७३ ॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जाग्रतं सकलं लोक जम्बूवर्जमसृषुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्ड्रजुषे नहि ।
 प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्रोऽप्यलमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुपचक्रमे ॥ १७६ ॥
 लुण्टाकेष्वपि लुण्टत्सु स च जम्बूमहामनाः ।
 न चुकोप न चुचोभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥ १७७ ॥
 शयानमिह विश्वस्तं निमग्नितमिमं जनम् ।
 भो भोः स्पृशत मा स्मैषां जाग्रदेषो ऽस्मि यामिकः ॥ १७८ ॥
 महापुण्ड्रप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।
 ते चौराः स्तब्धवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥ १७९ ॥
 ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।
 पत्नौभिरन्वित ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥ १८० ॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥ १८१ ॥
 वयस्य देहि मे विद्यां स्तम्भनीं मोक्षणीमपि ।
 अवस्त्रापनिकातालोल्लाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥ १८२ ॥
 जम्बूक्षेत्रे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥ १८३ ॥
 इदानीमप्यहं भावयतौभृतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवक्षेत्रमवस्त्रापनिका मयि ॥ १८४ ॥

त्यज्यामि लक्ष्मीं तण्वत्प्रातर्भ्रातरिमामहम् ।
 तत् किं मे विद्यया कार्यं निरौहस्य वपुष्यपि ॥ १८५ ॥
 तामवस्थापिनीं विद्यां सवृत्य प्रभवोऽपि हि ।
 प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रक्षिताञ्जलिः ॥ १८६ ॥
 सखे सुखं वैषयिकं मुङ्क्ष्वाभिनवयौवनः ।
 अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥ १८७ ॥
 इमाभिः सह सुभूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।
 शोभिष्यते परित्रज्याप्युपात्ता तदनन्तरम् ॥ १८८ ॥
 ऊचे जम्बूकुमारोऽपि सुखं विषयभोगजम् ।
 अपायवज्जलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १८९ ॥
 सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्षपादपि ।
 दुःखं तु देहिनिः प्राज्यं मधुविन्दादिपुसवत् ॥ १९० ॥
 तथाहि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।
 सार्थेनाविचटवौ चौरयादोमहानदीम् ॥ १९१ ॥
 तं सार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।
 मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥ १९२ ॥
 मार्याङ्गीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवौम् ।
 आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥ १९३ ॥
 उच्चैस्तरौ गिरिरिव प्रचरन्मदनिर्झरः ।
 उदस्तहस्तोऽभ्राणीव प्रभ्रशयितुमम्बरात् ॥ १९४ ॥
 न्यञ्जयन्क्षामं हि पातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।
 आघातताम्रताम्राख्यो गर्जनूर्जितमन्दवत् ॥ १९५ ॥

साक्षाद्यम इव क्रोधादुद्धरो वनसिन्धुरः ।

वराकं कान्दिशीकं त पुरुषं प्रत्यधावत ॥ १८६ ॥

चिभिर्विशेषकम् ॥

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुहुः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥ १८७ ॥

स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्निभया ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप तणच्छन्नमथावटम् ॥ १८८ ॥

गजो ऽवश्यं जीवितवृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।

इति सो ऽदान्तत्र स्मृतां जीविताशा हि दुस्वजा ॥ १८९ ॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादस्यैक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥ २०० ॥

स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्थाद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥ २०१ ॥

करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करौ पश्यं तच्छिरः ।

नाशकत्तु तमादातु मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥ २०२ ॥

दत्तदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।

कूपस्थान्तरजगरं गरीचांसं ददर्श सः ॥ २०३ ॥

पतत्कवलवुद्ध्या तं निरौच्छ्याजगरो ऽपि सः ।

कूपान्तरपरं कूपमिव वल्लं व्यकासयत् ॥ २०४ ॥

चतुर्ध्वपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहौन्ददर्श सः ।

कालिन्दौसोदरस्येव वाणाग्राणापहारिणः ॥ २०५ ॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टचेतसः ।

फूत्कारपवनानास्यैरमुचन्मनीनिभैः ॥ २०६ ॥

वटप्ररोहं तं केतुं भूषकौ द्वौ सितासितौ ।
 चटच्चटति चक्राते दन्तककचगोचरम् ॥२०७॥
 अनाम्रवन्पुमासं तं सो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥२०८॥
 वटस्थान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्यं ह्रिवन्धं तत्त्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥२०९॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकसुत्पृज्योद्धिचिरे तोमराननाः ॥२१०॥
 मक्षिकास्ता ददंशुस्त लोहसन्दशमन्निभैः ।
 तुण्डैः कौकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥२११॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
 कृतपक्ष इवालक्षि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥२१२॥
 वटस्थमधुकोशाच्च मधुबिन्दुमुञ्जमुञ्जः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य वार्धान्या वारिबिन्दुवत् ॥२१३॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालाक्षुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥२१४॥
 श्रूयतां प्रभवामुष्य दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्स हि संसारौ याटवौ सा तु संवृतिः ॥२१५॥
 यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो ऽजगरः स नरको ये ऽहयस्ते क्रुधादयः ॥२१६॥
 वटपादो यस्तदायुर्भूषकौ यौ सितासितौ ।
 तौ शुक्लकण्ठौ द्वौ पक्षावायुश्चेदपरायणौ ॥२१७॥

या मयिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।

तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥ २१ ८ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कूपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदथ न वा स पुमान्द्वैवदूषितः ॥ २१ ९ ॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जन्विपदर्णवे ।

नेच्छेत्तरण्डसदृशमुपकारपरं नरम् ॥ २२ ० ॥

जम्बूत्वाच तदहमपारे भवसागरे ।

किं निमज्जामि गणष्टद्वे सत्यपि तारके ॥ २२ १ ॥

प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः स्नेहलौ पितरौ निजौ ।

अतुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यज्यसि निष्ठुरः ॥ २२ २ ॥

जम्बूरुचे च को बन्धुनिर्वन्धो ऽबन्धुरप्यहो ।

कुवेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥ २२ ३ ॥

तथाहि मथुरापुर्यामेकाभृङ्गणिकोत्तमा ।

नाम्ना कुवेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥ २२ ४ ॥

सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता सती ।

वैद्यस्य दर्शिता मात्रा क्लेशे हि शरणं भिषक् ॥ २२ ५ ॥

स्नायुष्णन्दादिना वैद्यतां विज्ञाय निरामयाम् ।

उवाच नास्या रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्लेशकारणम् ॥ २२ ६ ॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।

खेदस्तद्वेतको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥ २२ ७ ॥

माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।

प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२ ८ ॥

वेश्योचे स्वस्ति गर्भाय सहिये क्लेशमप्यहम् ।
 सूकरौ ह्यसकृदङ्गपत्यसूः सापि जीवति ॥२२८॥
 गर्भक्लेश सहित्वा च समये गणिकापि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥२३०॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्त्राभ्यां मृत्युद्वारे ऽसि धारिता ॥२३१॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेश्याश्च यौवनाजीवा जीववद्भूच यौवनम् ॥२३२॥
 उदरात्यतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 वहित्याजय मा मोहं कार्ष्णैरिष क्रमो हि नः ॥२३३॥
 वेश्योचे यद्यपि ह्येवं तथायम्ब विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३४॥
 कथंचिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३५॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतीकाशमेकादशमष्टादिनम् ॥२३६॥
 कुवेरदत्तकुवेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥२३७॥
 तनश्चाकारयद्द्वारुपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नेषु पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥२३८॥
 पेटां प्रावाहयन्तां च प्रवाहे वासुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्ती मरालवत् ॥२३९॥

कुवेरसेनापि ततो व्याघुक्ष्य स्वगृहं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥ २४० ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगृहे च सा ॥ २४१ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥ २४२ ॥
 तौ विदांचक्रतुः पाणिमुद्रिकाचरदर्शनात् ।
 कुवेरदत्तकुवेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥ २४३ ॥
 तावुभावप्यवर्धतामिभ्ययोः सद्ने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥ २४४ ॥
 कलाविदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥ २४५ ॥
 अनुरूपाविमावेवेतौभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥ २४६ ॥
 वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारौवाहनः स्मरः ॥ २४७ ॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्धूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परोन्मीलत्मेमवारितरङ्गिणी ॥ २४८ ॥
 कुवेरदत्तस्य कराग्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुवेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥ २४९ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुवेरदत्ता प्रैचिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥ २५० ॥

कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २५१ ॥
 ततस्तामूर्मिकां स्त्रां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥ २५२ ॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥ २५३ ॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावप्यूर्मिके इव ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥ २५४ ॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमीदृशम् ॥ २५५ ॥
 जनकेन जनन्या वा दयोरप्यावयोर्भ्रुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥ २५६ ॥
 सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्मे पतिधीर्नास्य पत्नीधौर्मध्यजायत ॥ २५७ ॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति सोर्मिकादयम् ॥ २५८ ॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकादयदर्शनात् ।
 चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद् सदाशयः ॥ २५९ ॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्त्वा च श्रपयमिति पप्रच्छ मातरम् ॥ २६० ॥
 किमौरभो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृत्विमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि वज्रधा किल ॥ २६१ ॥

आग्रहयच्छिलीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।
 मञ्जूषाप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥ २६२ ॥
 कुवेरो ऽथवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥ २६३ ॥
 सैव माता वरं माता या योषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनौकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥ २६४ ॥
 नदीरयो हि मृत्यौ स्थानाकृत्यकरणाय तु ।
 जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृत् ॥ २६५ ॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।
 रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽल्पमेधसः ॥ २६६ ॥
 तवानुरूपा नो कन्या तां विना काष्यदृश्यत ।
 तस्या अयनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो नहि ॥ २६७ ॥
 पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मान्यत्युस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥ २६८ ॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥ २६९ ॥
 व्यवहाराय दिग्यात्रां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।
 हेमेण कृत्वा तां शौघ्रमागच्छेरस्मदाशिषा ॥ २७० ॥
 समागतस्य चमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यथा सह कन्यया ॥ २७१ ॥
 ततः कुवेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुवेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥ २७२ ॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दद्यासि तद्यथोचितमाचरे ॥ २७३ ॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥ २७४ ॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्व्यकर्मणे ॥ २७५ ॥
 कुवेरदत्तप्तासेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥ २७६ ॥
 तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उवाम च चिरं खैरं विलसन्धौवनोचितम् ॥ २७७ ॥
 अन्येद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।
 कुवेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार स ॥ २७८ ॥
 कुवेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
 मुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमौदृशम् ॥ २७९ ॥

तदा कुवेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥ २८० ॥
 सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुवेरदत्ता प्राप्राजीत्तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥ २८१ ॥
 तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्ती मुमोच सा ।
 व्याहार्षीच्च प्रवर्तिन्या सहमानां परीषहान् २८२ ॥
 तस्याश्चाखण्डतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
 पुष्यं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥ २८३ ॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा ।
 कुबेरसेनासङ्क्रान्त्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २८४ ॥
 अनघा सा शुश्रोचैवमहो मम सहोदरः ।
 अकृत्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥ २८५ ॥
 इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।
 ससेता मयतौभिः सा करुणारससारणिः ॥ २८६ ॥
 आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २८७ ॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणसुन्दरी ।
 सम्रत्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥ २८८ ॥
 कुक्षौनपतिसंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥ २८९ ॥
 तदितो मङ्गहाभ्यर्णे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 सन्निधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २९० ॥
 ततश्च सपरौवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्दत्तवसताववसत्सुखम् ॥ २९१ ॥
 कुबेरसेनाप्यभै स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माये लुठन्तममुचहुवि ॥ २९२ ॥
 बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥ २९३ ॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।
 भ्रातृव्यो ऽसि पित्रव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥ २९४ ॥

यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
 पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥२८५॥
 या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
 भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥२८६॥
 कुबेरदन्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्थं किमीदृशम् ।
 परस्परविरुद्धार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥२८७॥
 आर्योचे मम बालो ऽयं भ्रातृका जननी यतः ।
 वदामि तनुजन्मानमसुं मत्पतिभूरिति ॥२८८॥
 मङ्गलं सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।
 भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यसुम् ॥२८९॥
 पितृव्यश्चैष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।
 पुत्रः सपत्नीपुत्रस्तेत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥३००॥
 यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।
 अस्य तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥३०१॥
 पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।
 परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेव मे ॥३०२॥
 ममैष तनुजन्मा च सपत्नीकुक्षिभूरिति ।
 देवरस्य पितेत्येष भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥३०३॥
 यास्याम्बा सा ममाप्यम्बा तथा जातास्त्रयह यतः ।
 पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥३०४॥
 भ्रातृजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यसौ ।
 सपत्नीतनयस्यैषा गृहिणीति वधूरपि ॥३०५॥

माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वश्रूरमंशयम् ।
 भर्तुर्भार्या द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥ ३०६ ॥
 इत्युक्त्वा सार्पयामास स्वां कुवेराय मुद्रिकाम् ।
 तां दृष्ट्वा सोऽपि त सर्वे जज्ञे सखन्धविभ्रवम् ॥ ३०७ ॥
 कुवेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।
 तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभृत् ॥ ३०८ ॥
 कुवेरसेनापि तदा आविकात्ममग्निश्चिद्यत् ।
 आर्या प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥ ३०९ ॥

एव च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त वध्यते ।
 शुक्ताविव रजतधौर्मूढानां तत्र बन्धुधीः ॥ ३१० ॥
 यः स्वयं बन्धुरहितोऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।
 स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नान्नैव बन्धवः ॥ ३११ ॥
 भूयोऽपि प्रभवः प्रोक्षे भो कुमार निजान्पितॄन् ।
 दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयतात्मनः ॥ ३१२ ॥
 पितरौ यान्ति नरकेऽवश्यं सन्तानवर्जिताः ।
 तदसंजातपुत्रस्त्वपि तृणान्मुच्यसे नहि ॥ ३१३ ॥
 जम्बूर्जगाद मोक्षोऽयं यत्पुत्रात्पितृवतारणम् ।
 भो महेश्वरदत्तोऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१४ ॥

तथाहि तामलिप्राख्यपुर्थां सार्थपतिः पुरा ।
 श्रीमानजायत महेश्वरदत्तोऽभिधानतः ॥ ३१५ ॥
 तस्य चाम्बूजनयिता समुद्रो नाम विश्रुतः ।
 अजातद्वप्तिर्विन्तेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१६ ॥

मायाप्रपञ्चवज्रला वज्रला नाम तस्य च ।
 अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥ ३१ ७ ॥
 लोभावकरगतीं ऽर्थसंचयव्यसनी स तु ।
 पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव सैरिभः ॥ ३१ ८ ॥
 पत्युश्च मरणादार्तध्यानानलपतङ्गताम् ।
 जग्मूषौ तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥ ३१ ९ ॥
 महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।
 महेश्वरस्य गौरौवाभवत्सौभाग्यजन्मभूः ॥ ३२ ० ॥
 श्वश्रूयश्वरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।
 स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥ ३२ १ ॥
 पतिं वञ्चयमाना च रेने पुंसापरेण सा ।
 एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२ २ ॥
 एकाकिनी रहःस्थाश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।
 योषितो हि प्रहरति निर्भौक इव निर्भरम् ॥ ३२ ३ ॥
 तस्यां च रममाणयां परपुंसा निरङ्कुशम् ।
 अकस्मादन्यदा दारादेश्नन्यागान्महेश्वरः ॥ ३२ ४ ॥
 पुंश्चल्युपपत्ती दृष्ट्वा तं च विस्मस्तकुन्तलौ ।
 रतायासभयाकम्पजङ्घाबुद्धान्तलोचनौ ॥ ३२ ५ ॥
 परावर्तान्तसंन्यानावगृहीतोत्तरीयकौ ।
 नग्नप्रायौ स्वलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥ ३२ ६ ॥ युग्मम् ॥
 जारं केशेषु दध्ने ऽथ भल्लूकमिव लुब्धकः ।
 जघान च चपेटाभिर्भूतार्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥

भमर्दं पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यस्या चाताडयद्वेष्टप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥ ३२ ८ ॥
 किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥
 महेश्वरेण रुष्टेन कृतान्तस्त्रेव वन्धुना ।
 सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३३ ० ॥
 स्तोत्रं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
 कण्ठोपकण्ठाकूटेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३३ १ ॥
 धिग्धिग्मुर्धुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामद तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ ममाभवत् ॥ ३३ २ ॥
 एवं च चिन्तयञ्जारो मृत्वा वीर्यं स्त्र एव हि ।
 द्राग्मुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमिथाच सः ॥ ३३ ३ ॥
 समये सुषुप्ते स्त्रुं गाङ्गिलाथ महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मत्वा नस्तमक्तालयत् ॥ ३३ ४ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंस्त्रीदोषमागतम् ॥ ३३ ५ ॥
 तस्योपपतिजौवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वाय प्रमोदभाक् ॥ ३३ ६ ॥
 वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
 हृदयाग्रे स्थितं दधे सदार्थमिव तद्भनः ॥ ३३ ७ ॥
 महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवामरे ।
 महिषं पितृजीवं तमक्रीणात्तत्पलेच्छया ॥ ३३ ८ ॥

पितृवासरपर्वाद्यं महिषं तममारयत् ।

स्वयं सासुद्रिरुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३९ ॥

ततश्च माहिषं मांसं ग्राभीकुर्वन्महेश्वरः ।

अङ्गस्याथार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥

तन्माता च शुनौ मांसलुब्धा तत्राभ्युपासरत् ।

समांसान्यस्थिखण्डानि सो ऽपि चिक्षेप तत्कृते ॥ ३४१ ॥

स्वकीयपतिजीवस्य कीकसानि जघास सा ।

पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखाग्रवत् ॥ ३४२ ॥

समुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।

मासचपणभिचार्यौ तत्रैको ऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥

ज्ञानातिशयसंपन्नः सर्वं विद्वन्मिति मुनिः ।

विदांचकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥

अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।

यदश्नाति पितुर्मांसमङ्गे च वहति द्विषम् ॥ ३४५ ॥

कीकसानि समांसानि पत्युरनन्तहर्षभाक् ।

अश्नाति सारमेयौयमहो ससार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यगेव परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरो ऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥

अनात्तभिन्नो भगवन्कि निवृत्तो ऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तो ऽहं नावज्ञामकार्षं हर्षलो ऽस्मि च ॥ ३४८ ॥

मुनिरुच्ये विहरे ऽहं न मांसादस्य सद्गनि ।

ततो नाग्रद्विष भिक्षां सवेगो ऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्थशेन मुनिः स तु ।

कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥

को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।

मुनिरुचे पृच्छ शुनीं प्राग्निखातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥

तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंह्रिणा ।

चखान शय्यार्थमिव क्षितिं जातिस्त्रिभावतः ॥ ३५२ ॥

उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।

परिव्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्यदम् ॥ ३५३ ॥

तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।

तार्थन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥

अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमन्नव्रीत् ।

पश्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥

तथाहि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाम्ना सुसौमनि ।

कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो वक इत्यभूत् ॥ ३५६ ॥

प्राप्ते च वर्षासयये स कङ्गूः कोद्रवानपि ।

वपति स्म महारम्भः चेचे कष्टमतीकृते ॥ ३५७ ॥

उद्गतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः चेचभूरभूत् ।

अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥ ३५८ ॥

तत्कङ्गूकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।

मुदितः क्वाप्यगाद्ग्रामे द्रविष्ठे खजनातिथिः ॥ ३५९ ॥

खजनैर्सौजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।

अपूर्वेण तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥ ३६० ॥

ज्ञातीन्प्रीतश्च सो ऽष्टच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सष्टु सुधोपमः ॥ ३६१ ॥
 स्वप्ने ऽप्याहारमीदृचमद्राचं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्वान्निगसान्नृपशूनमून् ॥ ३६२ ॥
 पप्रच्छ च ततो ज्ञातीन्ज्ञातगुडमण्डकः ।
 दमान्याहारवस्त्रानि कानि वा क भवन्ति च ॥ ३६३ ॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 चेत्त्रेषु सिक्तेषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥ ३६४ ॥
 तेषां पाकिमलूनानां पिष्टानां च घरद्वकैः ।
 पच्यन्ते वज्रितप्तायामयस्याश्वां हि मण्डकाः ॥ ३६५ ॥
 द्रवो ऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिसुपेयुषाम् ।
 निपीलनादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥ ३६६ ॥
 गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।
 स उपात्तेक्षुगोधूमवीजो यामं निजं ययौ ॥ ३६७ ॥
 ततश्च गत्वा स चेत्त्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।
 वको लवितुमारेभे रभसान्मातृशासितः ॥ ३६८ ॥
 ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नाभिमां कृषिम् ।
 खकुटुम्बकजीवातुं लुनीषे त्वणमात्रवत् ॥ ३६९ ॥
 वकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
 वप्याम्यत्रेक्षुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डका ॥ ३७० ॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनैः खल्यैर्निष्पत्त्यन्ते कणा अमी ।
 तानादायेक्षुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥ ३७१ ॥

निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।
 कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३७२॥
 एवं निवार्यमाणो ऽपि वकसैस्तनुजन्मभिः ।
 लुलाव कोद्रवकङ्कुवनं तत्र प्रभुर्हि सः ॥३७३॥
 प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो वकः ।
 चकार गोलिकाम्रीडोचितां तां चेत्रमेदिनीम् ॥३७४॥
 ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।
 तस्मात्तु निरगान्नाम्नः सन्त्यं वन्ध्यास्तनादिव ॥३७५॥
 खानं खानमनिर्विघ्न पातालविवरोपमम् ।
 अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्क्तो ऽपि निर्ययौ ॥३७६॥
 ततस्तस्याभवत्तैव कङ्गवो न च कोद्रवाः ।
 नेक्ष्वो न च गोधूमाः पश्चात्तापं त्विषाय सः ॥३७७॥
 ऐहिक स्त्रीधनसुखं त्यजन्नासुम्निकं पुनः ।
 संशयात्सदमाकाङ्क्षंस्तदन्मा भृदंथोच्छ्रितः ॥३७८॥
 जगाद् जम्बूनामापि स्नायमानो महामनाः ।
 निर्बुद्धिर्हं समुद्रश्रोर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥३७९॥
 तथाहि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।
 एको यूथपतिरभूद्विन्ध्याद्रेर्युवराडिव ॥३८०॥
 स्वच्छन्द विहरन्विन्ध्ये व्यतीषाय स यौवनम् ।
 आयुर्नदीपारनिभमाममाद च वार्द्धकम् ॥३८१॥
 अशक्तुवन्दन्तघातान्कतं चीणवत्तस्तरो ।
 मदोन्मिषतो गिरिरिव शीघ्रतौ शुष्कनिर्झरः ॥३८२॥

शल्लकौकर्णिकारादिवनभङ्गपराङ्मुखः ।

उच्चान्निम्ने निम्नाच्चोच्चेऽवतारोत्तारकातरः ॥ ३८३ ॥

दन्तपातादल्पभोक्ता चामकुचिर्बुभुक्षया ।

अस्थिभस्त्रासदृक्कायो वार्द्धके सोऽभवद्विपः ॥ ३८४ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

कुञ्जरः सोऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।

पर्शस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥ ३८५ ॥

स जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदुत्थातुमीश्वरः ।

तथैवास्यात्पादपोषगमनं पालयन्निव ॥ ३८६ ॥

स विप्रेदे तथास्थोऽपि विप्रेदानस्य तस्य तु ।

अपानपल्लवं जनुः श्वफेरुनकुलादयः ॥ ३८७ ॥

बभूव तन्महद्भूतापानरञ्जकलेवरम् ।

सकन्दरगिरिप्राथं श्वापदैरास्यदीकृतम् ॥ ३८८ ॥

अपानसत्तशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।

विविशुश्च निरौयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३८९ ॥

एकश्च वायसोऽत्यन्तमहत्तो मांसभोजनात् ।

अपानमथ एवास्यादुत्पन्न इव विद्रुमिः ॥ ३९० ॥

करिकायस्य तस्यान्तः शरमासादयन्स तु ।

काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३९१ ॥

शशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्भृशम् ।

अपूर्वे योगविदभूदनायासः स वायसः ॥ ३९२ ॥

लूतेव करिकायस्य सोऽञ्जनव्यग्रमामिषम् ।

पूर्वापरविभागाञ्चो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३९३ ॥

दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संचुकोचापानरम्भं मुक्तविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
 काको ऽयं संवृतापानरम्भे करिकलेवरे ।
 बद्धद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्थौ तथैव सः ॥३९५॥
 करिकायः स मेघतीर्णं सरिता वारिपूर्णया ।
 तरङ्गहस्तैराकृत्य नर्मदायामनौयत ॥३९६॥
 तराववहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।
 रेवयानाधि जलधौ तन्नक्राणामिवोपदा ॥३९७॥
 तस्मात्कलेवराद्भिद्यमानात्प्रविशदर्शनसः ।
 वारिणैव हतद्वारान्निर्जगाम स वायसः ॥३९८॥
 तस्मान्तरौपप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्धनः ।
 निषद्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिगवलोकनम् ॥३९९॥
 अग्रतः पार्श्वयोः पश्चान्नीरादैतं ददर्श सः ।
 दध्यौ चोड्डीय यास्यामि तीर नीरनिधेरहम् ॥४००॥
 उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।
 भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निषसाद् कलेवरे ॥४०१॥
 आक्रम्यमाणमभितस्तन्नीनमकरादिभिः ।
 सद्यो निमज्जति स्नात्वा भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥
 निममज्ज दिक् सों ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।
 प्राणैश्च मुमुचे सद्यो जलाप्लावभयादिव ॥४०३॥
 ततो निपन्नवन्येभसन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।
 संसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥

युष्मासु रागवान्दक्षिकलेवरनिभास्वहो ।

नाहं काक इवामुष्मिन्मंछ्यामि भवसागरे ॥ ४० ५ ॥

अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मान्नाथ समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥ ४० ६ ॥

• तथाह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।

वानरो वानरौ चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥ ४० ७ ॥

युगपद्भुजाते तौ मिथो वेल्लाधराविव ।

युगपच्चारुहृतुः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥ ४० ८ ॥

एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपच्च दधावतुः ।

युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिशम् ॥ ४० ९ ॥ युग्मम् ।

रेमाते जाङ्गवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।

स्रवमानः स्रवङ्गश्चानवधानो ऽपतद्भुवि ॥ ४१ ० ॥

प्रभावात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।

मर्त्या ऽमरकुमाराभो ऽभवद्विद्यावलादिव ॥ ४१ १ ॥

वानरौ वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।

स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥ ४१ २ ॥

ततश्च वानरौ नारी द्रागभूदमरौनिभा ।

नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नर परिषस्त्रजे ॥ ४१ ३ ॥

विलेसतुश्च प्राग्जन्मवानराविव तौ नरौ ।

अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥ ४१ ४ ॥

वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो न्यदा ।

आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्याभूतौ यथा पुरा ॥ ४१ ५ ॥

नार्थं चे प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्जहे ॥ ४१६ ॥
 देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ह्यावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे ॥ ४१७ ॥
 तथैवं वार्यमानो ऽपि स वानरचरो नरः ।
 वानीरादुच्चकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥
 तत्र तीर्थं ज्ञात्वा भूतो देवीभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावात्तादृचौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥ ४१९ ॥
 इति तत्रैव हि तीर्थं स झम्पां दत्तवानपि ।
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥ ४२० ॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठौसुरुस्तनीम् ।
 तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरक्रमाम् ॥ ४२१ ॥
 गङ्गामृत्क्षितिलिकां लतासंयतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकोत्तंसां तालिकादलकुण्डलाम् ॥ ४२२ ॥
 कण्ठस्थनलिनौनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 तामीचांचक्रिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४२३ ॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्त्राभिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२४ ॥
 राज्ञा दिव्याकृतिश्चक्रे सान्तःपुरशिरोमणिः ।
 लक्ष्म्यो लक्षणवत्या ह्याकृतेरतिथयः खलु ॥ ४२५ ॥

वानरः३षो ऽपि जगृहे कैश्चित्त्रागतैर्नरेः ।
 नायं विविधभङ्गीकं पुत्रवच्छित्तस्य तैः ॥ ४२ ६ ॥
 ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्यैव सन्निधौ ।
 वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥ ४२ ७ ॥
 अरोदीद्वानरो राज्ञो ऽर्धासने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।
 अश्रुपातैः सात्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥ ४२ ८ ॥
 राज्यूचे यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।
 मा वञ्च्यलपरिभ्रष्टः साम्प्रत पतनं स्मर ॥ ४२ ९ ॥
 तस्मात्त्वमपि संप्राप्तमुज्ज्वलैषयिकं सुखम् ।
 पश्चान्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥ ४२ १० ॥
 जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि नक्षत्रम् ।
 विषयेष्वस्मि दृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥ ४२ ११ ॥
 तथाहि कश्चिदङ्गारकारको ऽगान्महाटवीम् ।
 अङ्गारान्कर्तुमुष्णतौ पातुमात्तबह्वदकः ॥ ४२ १२ ॥
 कुर्वन्नाङ्गारिको ऽङ्गारान्धो ऽग्नितापेन भूयसा ।
 तथा तपनतापेन तप्तो ऽशान्तदृषो ऽभवत् ॥ ४२ १३ ॥
 वराको वर्धसेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।
 स बन्धो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥ ४२ १४ ॥
 जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।
 दृषान्नितैलवज्रैव प्रशशाम मनागपि ॥ ४२ १५ ॥
 निपाने जलपानाय चचालाङ्गारकारकः ।
 यावन्तावत्तृषान्धो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥ ४२ १६ ॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।
 पपातामृतवाप्याभच्छायायां ग्रैत्यमातरि ॥ ४ ३ ७ ॥
 तरोस्तले ग्रीतलया कायथाप्यायितः स तु ।
 उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४ ३ ८ ॥
 वापीकूपतडागादींस्त्वप्ने सर्वाञ्जलाशयान् ।
 मन्त्रप्रयुक्ताग्नेषुरिव शोषयति स्म सः ॥ ४ ३ ९ ॥
 तथाप्यविच्छिन्नतृषो दैन्यभाक्च उदन्यथा ।
 भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिराम्भसमैक्षत ॥ ४ ४ ० ॥
 तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन् ।
 दाहज्वरीव नादप्यत्तथापि स कथंचन ॥ ४ ४ १ ॥
 तज्जीवो ऽङ्गारकतुल्यो वाप्यादिजलसन्निभाः ।
 त्रिदशव्यन्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥ ४ ४ २ ॥
 स्वर्गादिसौख्यैरपि यो जीवस्तृप्तिमियाय न ।
 मनुष्यैर्भागेः स कथं तप्यत्तन्मायहं कथाः ॥ ४ ४ ३ ॥
 उवाच पद्मसेनाथः परिणामः शरौरिणाम् ।
 कर्माधीनस्ततो भुङ्क्ष्व भोगान्युक्त्यान्यथा कृतम् ॥ ४ ४ ४ ॥
 बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 नूपुरपण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥ ४ ४ ५ ॥
 तथाहि नगरे राजगृहे ऽभृत्स्वर्णकारकः ।
 देवदत्तोऽभिधानेन देवदिक्षश्च तत्पुत्रः ॥ ४ ४ ६ ॥
 गृहिणी दुर्गिला नाम देवदिक्षस्य चाभवत् ।
 एका क्लेकासु धौरेयी सौभाग्यस्य सहानिधिः ॥ ४ ४ ७ ॥

जगाम मान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।
क्षोभयन्तौ मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥ ४४ ८ ॥
सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।
नदीतीरमलं चक्रे सा सूर्तिवासुदेवता ॥ ४४ ९ ॥
दुर्गभूमि स्मरस्येव दर्शयन्ती स्तनद्वयम् ।
शनैस्तारयामास सा कञ्चुकसुसुस्तनी ॥ ४५ ० ॥
कञ्चुक चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।
तन्वङ्गी तिरयामास संव्यानार्धेन सा कुक्षौ ॥ ४५ १ ॥
विदग्धाक्षीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।
मन्दं मन्द मरालीव तीरात्तीरं विवेश सा ॥ ४५ २ ॥
तरङ्गहस्तैरुत्थितैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।
तामालिलिङ्ग सर्वाङ्ग चिराद्दृष्टां सखीमिव ॥ ४५ ३ ॥
वस्तुमारङ्गनयना सा चिक्रौडिषुरभसा ।
नौरिवारिवदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्धदारयत् ॥ ४५ ४ ॥
तस्याः स्नान्याश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुलहलात् ।
शृणुभाते चलौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥ ४५ ५ ॥
क्षथैकवस्ता विस्तुक्तेष्वा धौतरदच्छदा ।
रतोत्थितेव सालचि जलक्रीडापरायणा ॥ ४५ ६ ॥
तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये ऽसुरीमिव ।
ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्थटन् ॥ ४५ ७ ॥
तां जलक्लिन्नसूक्ष्मैकवसनाच्छादितामपि ।
सुव्यक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥ ४५ ८ ॥

सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चाङ्घ्रिपाः ।
 पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥४५८॥
 सायपाठौत्सुस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चाङ्घ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥४६०॥
 मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः श्रुत्वा तथैवास्याद्भुद्धो राजाज्ञयेव सः ॥४६१॥
 चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
 ददर्शोच्चैर्मुखान्बालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
 ततश्च स युवा लोष्ठैर्वृक्षशाखाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास ऋतलटिति भूतले ॥४६३॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्प्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
 नद्यां मज्जनकृत्केय नारी क्वास्या निकेतनम् ॥४६४॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 क्षुषा खर्णकत इयमितश्चास्या निकेतनम् ॥४६५॥
 दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मज्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥४६६॥
 कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क्व वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥
 वियोगात्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
 स युवा तापमीमेकां पुंस्रलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिराराधयार्थयाचक्रे परेद्यवि ॥४६९॥

देवदत्तक्षुषायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।
 साचान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
 स्वयं दूतौभूय पुरा सा सुभूर्भाषिता मया ।
 सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
 प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापमौ ययौ ।
 सदनं देवदत्तस्य भिक्षादग्नेन धीमतौ ॥४७२॥
 स्थालीतलकदानेन व्याघ्रतां स्वर्णकदधूम् ।
 सा परिव्राजिकाद्राचीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥
 मन्मुखेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।
 प्रार्थन्नस्ति विशालाक्षि मा विलचीकथाः स्म माम् ॥४७४॥
 रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्धान्यगुणैरपि ।
 आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थं यौवनम् ॥४७५॥
 नद्यां स्नान्तौ यदा भद्रे ऽद्राचीत्वां स तदाद्यपि ।
 त्वद्गुणोद्गानवात्सलो ऽन्यस्त्वौनामापि वेत्ति न ॥४७६॥
 गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।
 तां परिव्राजिकामेवं कट्वचरमतर्जयत् ॥४७७॥
 किं मुण्डे पीतशृण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥४७८॥
 आख्यजाम्बहृशोरघं भव लुब्धददर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥४७९॥
 निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 सौधभित्ताविव ददौ मघीमलिनहस्तकम् ॥४८०॥

तदाश्रयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशौलपुरुषं परुषाचरैः ॥४८१॥
 आस्त्वमेवं मृषावादीर्यन्मयेषानुरागिणी ।
 सा ह्यखर्वसतीगर्वा शुनीमिव ततर्ज माम् ॥४८२॥
 मम दूत्यं सुधा सुगध तत्राभूत्कुलयोषिति ।
 भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥४८३॥
 मघीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥४८४॥
 द्रत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलस्यासकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रधाय पृष्ठं खं दर्शयामास तापसी ॥४८५॥
 स दध्यौ कृष्णपद्म्यां सा सङ्केतमदाद् भ्रुवम् ।
 पञ्चाङ्गुलिर्मघीहस्तः पृष्ठेऽस्य । यददीयत ॥४८६॥
 वैदग्ध्यौ कायहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्ग्या समाश्रयिहि हे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाश्रयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवल्लभूलमादिमम् ॥४९०॥
 सायूचे तव नामापि कुलीना महते न सा ।
 स्यले जलारोपणवहुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥

तदर्धसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविलम्बेन यास्यामि सुक्लानां तथापि हि ॥४६२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापमी स्पर्णकदधूम् ।
 भूयो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४६३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवान रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४६४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गत्वे घृत्वा रूपेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४६५॥
 मुण्डापि ह्रीवशाकृष्टनौरङ्गीगोपितानना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४६६॥
 भर्त्सितास्मि तथा प्राग्वद् ग्रीवायां विधृता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४६७॥
 दध्यौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४६८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यङ्कारो ऽयं तथा कृतः ।
 सोढव्यो मे सा हि दुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४६९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनौमुखे ।
 जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सो ऽद्राक्षीदूर्ध्वं पञ्चनीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तथोरस्त्वलितस्तारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने द्वव बाह्व परस्परम् ।
 रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥

तावद्ये ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतर समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतेर्नवनवैरपि ।
 सम्भोगहृदमग्नौ तौ द्वियामीमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 संचक्राम तयोर्निद्रा नेत्रास्मोजविभावरी ॥५०५॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥
 अचिन्तयच्च धिगिधं रुषा पापीयसी मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता खपिति निर्भरम् ॥५०७॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्थविरः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वेत्यचिन्तयत् ॥५०८॥
 आकषाम्यक्षेतस्थाः शनकैः पादनूपुरम् ।
 यथा प्रत्येति मे सूनुः कथितामसतीमिमाम् ॥५०९॥
 इति दस्युरिवाकृत्य सद्यस्त्यादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविशदेष्य पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥
 नूपुराकर्षणेनाशु प्राबुद्ध स्वर्णकृद्धूः ।
 प्रायः सभयसुप्तानां निद्राण्यत्पा भयादिव ॥५११॥
 ज्ञात्वा च सापि शशुरेणाकृष्टं पादनूपुरम् ।
 वत्याय जारपुरुषं वभाषे भौविमस्युक्ता ॥५१२॥
 प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः शशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेथास्त्वं ममानर्थे समागते ॥५१३॥

आमेत्युक्त्वा र्धसंवीतसंव्यानः स भयाद्ययौ ।

पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वं पत्युरग्रेत सा ॥५१४॥

धृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतौनां धुरंधरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्यमुचेह घर्मे मामतिबाधते ।

तदेह्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।

जगामाशोकवनिकां तथा ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥

तत्रैव गत्वा साग्रेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।

सजारा यत्र शयिता श्वशुरेण निरीचिता ॥५१८॥

तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।

निद्रा ह्यनुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥

नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।

लत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेष्यते ॥५२०॥

त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवक्षसः ।

जयाह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥

न शुच्यते वधूः स्प्रष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।

किं पुनः पतिसहिता शयिता रतवेश्मनि ॥५२२॥

जगद् देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।

सोपालम्भं भणिव्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥

सोचेऽधुनैव तातं त्वं सवादयितुमर्हसि ।

प्रातर्भामन्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥

सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहर्षीर्नूपुरनित्यहम् ।
 तातमाचिष्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥५१५॥
 प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता श्रपयान्वहन् ॥५१६॥
 प्रभाते देवदिन्नो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५१७॥
 स्रविरो व्याहरदत्स दुःशीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५१८॥
 दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५१९॥
 पुत्रो ऽवददृहं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५२०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५२१॥
 स्रविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ;
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि श्रयितो गृहे ॥५२२॥
 दुर्गिलोवाच न महे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५२३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मघीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५२४॥
 दह शोभनयत्तस्य जहान्तर्निम्सुराम्यहम् ।
 तज्जहयोर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमीश्वरः ॥५२५॥

पित्राय सत्रिकल्पेन निर्विकल्पेन सूनुना ।
 प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥
 स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।
 सा सर्वबन्धुप्रत्यक्षं यक्षं पूजयितु ययौ ॥५३७॥
 तस्या यक्षं पूजयन्त्या जारः सङ्कोतितः स तु ।
 अलगद्गृहिलौभृय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥
 अपास्यत गले धृत्वा जनैर्ग्रहिल इत्यसौ ।
 पुनः स्नात्वा च सा यक्षमार्चलैव व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥
 कदापि हि मयास्पर्शि पुमान्नान्यः पतिं विना ।
 ग्रहिलो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥
 पटुन्मत्तदयान्नान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।
 तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥
 यद्यो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।
 तावत्तज्जङ्घयोरन्तस्त्वरित निर्जगाम सा ॥५४२॥
 शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिचिपुः ॥५४३॥
 वाद्यमानेन तूर्ध्वेण हृष्टैर्बन्धुजनैर्वृता ।
 स्त्रीकृता देवदिग्नेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥
 नूपुराकर्षणोद्धृतं कलङ्कमुदतारयत् ।
 इति सा तत्प्रभृत्यूचे जनेर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥
 वध्वा बुद्ध्या पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।
 चिन्तया नष्टानिद्राऽभ्रुवारी-द्ध इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरचक्रम् ॥५४७॥
 एका राज्ञौ कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचक्रम् ।
 ग्रेते नो वेति विज्ञातुं निरैच्छिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते नहि ।
 उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरौचते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
 अलीकनिद्रया शिष्ये मा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा हृष्टिसुपेयुषौ ।
 गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनेः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभद्राजवल्गवः ।
 कुञ्जरो निर्जरगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपसार्य वह्निर्ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणेभो नित्याभ्यासात्सुशिक्षितः ।
 सुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायासीरित्युक्ता दारुणेक्षणः ।
 हन्तिशृङ्खलया राज्ञीं दामौमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररचक्रं ।
 राजा सुक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणस्य माम् ॥५५६॥
 निद्राक्लिष्टं कथमपि प्राप्य तस्य चिराद्दहम् ।
 आगतास्मौति विज्ञाय मा कोपौमयि सुन्दर ॥५५७॥

इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते न्न निराशङ्कतया सह यथारुचि ॥५५८॥
 रात्रेण पश्चिमे भागे सा माहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोप्योदञ्चिता स्वाश्रय यथौ ॥५५९॥
 दध्यौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असूयं पश्यानामपि यद्वाजयोषिताम् ।
 शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृहयोषिताम् ।
 नगरे मंचरन्तोनां शीलव्राणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति क्षुषाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुखाप दत्तर्ण इवाधमर्णमात्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्यविरः स्वर्णकृत् सः ।
 चेष्टाय कथयामासुस्तं तथास्त्रं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैव भाव्यं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुषेष्टाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुवभूव सः ॥५६६॥
 सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्निन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनौ ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूह्यभीस्तव ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।

हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृशुजे ॥५६८॥

राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्वगृहं ययौ ।

जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैयं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥

तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।

कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥

स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।

आरोढव्यो विवस्त्राभिर्भवतीभिः पुरो मम ॥५७२॥

चक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।

राज्ञी सैका त्वदो ऽवादीद्विभेद्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥

तां लीलोत्पलनालेन सामर्षः प्राहरन्नृपः ।

मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥

नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्रे सैवेयं कुलपांसिनी ।

पापीवसी दुराचारा कथिता स्वविरेण या ॥५७५॥

निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।

नखाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥

क्रौडसीभेन मत्तेन किलिञ्चेभाद्विभेषि च ।

मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्खस्तुत्यलघाततः ॥५७७॥

प्रदीप्तकोपप्रगभारो गत्वा वैभारपर्वते ।

राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥

तद्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयदिभासने ।

आधोरणाधमं चोद्यशासनस्तं समादिशत् ॥५७९॥

विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
 पातयेः पतता तेन युवयोरसु निग्रहः ॥५८०॥
 आधोरणस्तं करिणमधिरोप्याद्रिमूर्धनि ।
 त्रिपद्या धारयामासोत्क्षिप्तैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
 हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्यूचे पशोराज्ञाविधायिनः ।
 मारणं करिरत्नस्य राजरत्नं न युज्यते ॥५८२॥
 अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
 नृपे द्विपं हस्तिपकः ऽङ्गां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
 हाहा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।
 द्रुष्णीको ऽभृन्नृपो मेण्डो ऽप्येकां द्विस्थं गजं दधौ ॥५८४॥
 मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनीश्वरः ।
 हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदञ्चितैर्भुजैः ॥५८५॥
 औपवाह्यो ह्यसावन्यगजामह्यः सुशिक्षितः ।
 क्षितिवल्लभ दुःप्रापो दक्षिणावर्तगङ्गवत् ॥५८६॥
 प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्यादद्यगस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्ये विचार्ये हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रक्ष हस्तिरत्नं प्रसौद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मज्जिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रीचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरौण त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥

स उवाच द्विपमसुं क्षेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावथोर्मेदिनौपतिः ॥५६१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभय तथोः ।
 शनैश्च हस्तिन हस्तिपक्षस्तमुदतारयत् ॥५६२॥
 उत्तौर्णौ वारणस्कन्धाद्राञ्चौहस्तिपक्षौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्यज्यतामिति ॥५६३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५६४॥
 अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको मल्लिस्तुचः ।
 नष्टा तदारक्षकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५६५॥
 तत्तु देवकुल ग्रामारक्षकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौरं ग्रहीष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५६६॥
 कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरो ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५६७॥
 निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दस्तुना ।
 आन्तसुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥५६८॥
 अपौषत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽसौतुवाच च ॥५६९॥
 शनैरुक्तस्तथा सो ऽपि शनैरूचे ऽस्मि तत्करः ।
 धावत्स्वारक्षकेष्वत्र प्राणत्राणाय चाविशम् ॥६००॥
 शानुरागा च सा चौरमवब्रवीदसतीव्रवा ।
 रक्षामि त्वां न सन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥

चौरो ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०१॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०२॥
 सायूचे सुभग ग्रामपुरुषेष्वागतेष्वहम् ।
 त्वां भर्तार भणिव्यामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥६०३॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटैः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्तयो ऽपि कश्चौर इति भ्रूमङ्गभीषणैः ॥६०४॥
 तान्ग्रामपुरुषान्भूतां मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेषानसाविति ॥६०५॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोचे भ्रातरो ऽस्मिन्पुरालये ।
 आवां ग्रामान्तरे यान्ताववात्स दिवसात्यये ॥६०६॥
 ग्रामीणास्ते ऽपि संभ्रुय पर्यालोचैवमूचिरे ।
 संभाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमौदृशम् ॥६०७॥
 ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतरास्त वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०८॥
 विचित्रवस्त्रालङ्कारा लक्ष्मीरिव वपुश्नती ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६०९॥
 पारिशेष्यादयं चौर इति हस्तिपक्षस्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६१०॥
 शूलाधिरोपितो मार्गं य यं यान्तं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पायय पायय ॥६११॥

तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वो ऽपि कुरुते धर्ममात्मरचापुरःसरम् ॥६१३॥
 आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
 दृष्ट्वा याचितश्चात्मः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
 उदन्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मद्बचः ।
 घोषेर्नमो ऽर्हञ्ज इति यावदायानयाम्यहम् ॥६१५॥
 मेण्डो ऽपि तद्घोषयितुं प्रारेभे ऽन्धःपिपासया ।
 आवको ऽप्यानयन्नीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥
 आनीयमानं दृष्ट्वा मु समाश्रय निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्हञ्ज इति भृशं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
 स त्वसंश्रुतश्रीलो ऽपि श्रीलिताकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
 प्रतस्थे पुंस्त्रली सापि चौरेण सह वर्तन्नि ।
 आससाद् नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
 चौरो ऽपि पुंस्त्रलीमूचे प्रिये त्वामेकवेत्तया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणीम् ॥६२०॥
 वस्त्राभरणसम्भारं त्वं ममार्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो नेष्ट्ये ततस्त्वामपि लोलया ॥६२१॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरत्समे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्योत द्रवामासि ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः कुरु मद्बचः ॥६२३॥

पुंश्चल्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।

वस्त्राभरणमृत्तो ऽपि पारं गत्वैत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥

भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।

चणरागा हरिद्रेव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥ ६२५ ॥

इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।

तां वल्लवन्धरः पश्यन्नश्नति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥

करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।

ऊचे तं चान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥

चौरो ऽब्रवीद्विवसनानेकां शरवणस्थिताम् ।

राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां बिभेस्येव कृत त्वया ॥ ६२८ ॥

एवं वदन्खग इवोड्डीनः सो ऽगाददर्शनम् ।

तत्रैव तस्थौ त्वामित्वा धर्षणी पतिषर्षिणी ॥ ६२९ ॥

स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभ्रूयसुपेयिवान् ।

प्रयुक्तावधिरद्राक्षीत्तां तथास्यां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥

संभुवोधचिषुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।

सुखान्तमांसपेशीकं शृगालं विचकार सः ॥ ६३१ ॥

इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्वहिःस्थितम् ।

मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥ ६३२ ॥

तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।

उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥ ६३३ ॥

नदीतीरे शरवणनिषणा सा तु नग्निका ।

अगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

मांसपेक्षीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।
 भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥६२५॥
 फेरुः स्नाहोढभर्तारं हित्वोपपतिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥६२६॥
 तच्छ्रुत्वा सुष्ठु विभ्रत्यास्तस्याः स व्यन्तरामरः ।
 महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥६२७॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मं प्रपद्येथाः पापपङ्कजलस्रवम् ॥६२८॥
 मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥६२९॥
 जिनधर्मं प्रपत्ये ऽहमपौति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रव्रज्यामजिग्रहत् ॥६३०॥
 तदस्माद्गजानानर्हन्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
 दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य भुञ्ज्य वैषयिकं सुखम् ॥६३१॥
 जगाद जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागयद्विलस्रितं तस्य तच्छृणु ॥६३२॥
 अस्तीह भरतक्षेत्रे वैताळ्यो नाम पर्वतः ।
 संवृक्तो भरताधर्भ्यां पचाभ्यामिव नीडजः ॥६३३॥
 तत्र चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवल्लभमिति द्युसदामतिवल्लभम् ॥६३४॥
 द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सहोदरौ ।
 तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्माली च नामतः ॥६३५॥

मन्त्रयामामतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।
 यामो भृगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेव्यति ॥६४६॥
 विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवम् ।
 कन्यां परिणयेदप्यविधिं ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥
 ततो गृह्णन्नुजाय भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 आजगमत्तुर्दावपि तौ वमन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
 ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
 प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धोमहाधनौ ॥६४९॥
 आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।
 आख्यातं चिरकालो ऽभृशुवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥
 सद्भावगोपनं कृत्वा कथयामामतुश्च तौ ।
 चित्तिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे हिताः ॥६५१॥
 मातापितृभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।
 इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
 युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्वे द्वे कन्ये यदीच्छथः ॥६५३॥
 किं त्वस्मात्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
 अस्माज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
 तावद्व्यचनुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
 तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
 विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
 अभूदपि कुरुपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणौ विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वसरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।
 हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्मृष्टालकुलमुज्झताम् ॥६५८॥
 पात्रीभवानो वैताळविहारसुखसम्पदाम् ।
 मातङ्गौ त्यज भाविन्यः खेचर्यौ नौ स्वयंवराः ॥६५९॥
 विद्युन्माल्यपि तं लज्जावनम्रवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याळ्य वैताळ्य कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥
 मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
 वराकौ त्यक्तुमर्हामि जातगर्भाभिमां नहि ।
 तया सविद्येनाविद्यो गच्छञ्जिह्वेभि चानघ ॥६६२॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्त्यस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥६६३॥
 वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं हृदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि तया सह ॥६६५॥
 चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताळ्यपर्वतम् ॥६६६॥
 आगतो ऽसि किमेकाकी क्व ते धातेति बन्धुभिः ।
 शृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिकयां तथा ॥६६७॥

कुरुपा तत्रिथा सापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।

विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यमोदत ॥६६८॥

स्नेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।

दुःस्वप्नवदिसंसार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥

सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।

। भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥६७०॥

इतश्च विद्यासंपन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।

वर्षमेकं कथमपि स्वभ्रातृविरहातुरः ॥६७१॥

अहं हि सर्वधूकल्पविद्याधरवधूतः ।

स काणदन्तुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥६७२॥

प्रासादे सप्तभुजे ऽहं वसाम्यद्यानबन्धुरे ।

श्मशानक्रीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥

अहं विविधविद्यर्द्धिसिध्यमानसमोदितः ।

जीर्णकर्पटसंस्थानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥

विद्युन्मालिनि सौभ्रात्रानुरूपमिति चिन्तयन् ।

आगात्पुनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापव ॥

ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वैताढ्यपर्वते ।

विद्याधरसुखैश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥६७६॥

विलज्जसितं कृत्वा विद्युन्माल्ययदो ऽवदत् ।

पत्नीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥

अनन्यशरणां भक्तां सपुत्रां शुर्विणीमिमाम् ।

न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोन्मिषत्सुखहे ॥६७८॥

तद्भातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमत्रैवातिनेष्यामि स्र मा रुषः ॥६७८॥
 तं प्रबोध्य प्रबोधातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माल्यपि संजाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
 अमंस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्तुभोज्यादिदौःस्थे ऽपि दुःख नहि विवेद सः ।
 तौ स्नेच्छीकुक्षिजौ बालौ मलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामङ्गाधिरूढाभ्यां प्रस्रवद्भ्यां सुऊर्मुङ्गः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूत्रस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्जं सुभगंमन्या तं स्नेच्छ्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदासक्तस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातस्तेहानुवन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्ग्यागदद्गद्गदया गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्याः कास्या तवेह भोः ।
 किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥
 यत्रोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्र स्वकुलं मलिनीकुल ।
 धूमेनेव गृहं वङ्गिस्त्वमनेन कुकर्म्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेव्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥६८८॥
 अपालयच्चिरं राज्यं पित्र्य मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयत्सूनोर्न्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥

सुस्थितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परित्रज्यामुपादाय तपस्तप्ता च देव्यभूत् ॥ ६८० ॥

एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्वभ्राम भवसागरे ॥ ६८१ ॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरभौख्यानां पद्मसेने ऽतिलम्पटः ॥ ६८२ ॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्खधमक इव स्वामिन्नतिशयं कृथाः ॥ ६८३ ॥

तथाहि शालिग्रामे ऽभूत्कश्चिदेकः कृषीवलः ।

नित्यं ररञ्च स चेन्नमाविभातं दिनात्ययात् ॥ ६८४ ॥

स चेन्नसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपसर्पतः ।

शङ्खमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥ ६८५ ॥

अन्यदा गोधनं हत्वा चौरास्तत्क्षेत्रसन्निधौ ।

आगुस्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वैवमचिन्तयन् ॥ ६८६ ॥

अहो ग्रामपुमांसो ऽमी विवालयिषवो धनम् ।

आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयान्शङ्खनिखनः ॥ ६८७ ॥

इति ते गोधनं हत्वा पलायिषत दस्यवः ।

दिशो दिश च प्रययुः प्रातर्दृचोत्यपचिवत् ॥ ६८८ ॥

क्षुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।

अरुणोदयवेलायां तत्क्षेत्राभ्यर्णमाययौ ॥ ६८९ ॥

गोधनाभिसुखं यावद्दधावे स कृषीवलः ।

तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्दृष्ट्वैवमचिन्तयत् ॥ ७०० ॥

श्रुत्वा मञ्जुश्रुतिः खानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तत्राभिग्रह्या नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥ ७० १ ॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन् देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥ ७० २ ॥
 ग्रामो गोमौक्तस्तेन तं साक्षाद्ग्रामयच्चवत् ।
 भक्तिपात्रौचकारोद्देर्या हि दत्ते स देवता ॥ ७० ३ ॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीयेऽपि वत्सरे ।
 चेचे गत्वा प्रतिनिशं ग्रामेभ्यः शङ्खवादनम् ॥ ७० ४ ॥
 चौरास्त एव ह्यन्येषुस्तत्रेवस्यादवौचसि ।
 आययुर्गोधनं क्षत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिग्र ॥ ७० ५ ॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्वनम् ।
 सुदुःखौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥ ७० ६ ॥
 अत्र प्रदेशे चेचेऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
 श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेण्डकाः ॥ ७० ७ ॥
 सत्तेभ्यः क्षेत्रचार्यं कोऽप्येष क्षेत्रचक्रः ।
 नूनं वादयति शङ्खं धिक्वयं वञ्चिताः पुरा ॥ ७० ८ ॥
 घर्षन्त इति ते हृत्तांस्त्रुलवर्तिकरा इव ।
 पीडयन्तो रदैरोष्ठाङ्गोक्तनानिव तर्णकाः ॥ ७० ९ ॥
 लत्पाटयन्तो लकुटाञ्जुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
 आन्दोलयन्तः शस्यानि क्षेत्रान्तर्गोदृषा इव ॥ ७१ ० ॥
 शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।
 मञ्जाधिरुद्धं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादनम् ॥ ७१ १ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्जदारुणि ते मञ्जं मुच्यपातयन् ।

॥ पपात सो ऽप्यनाधार नाधेयमवतिष्ठते ॥७११॥

कणमूटकवच्चौरा लकुटैस्तमताडयन् ।

मुञ्जान इव सो ऽवेष्टौन्मुखे पञ्चापथाङ्गुलीः ॥७१२॥

अस्थिनिर्मग्नबन्धं तैर्बद्धा चायोज्य तत्करौ ।

॥ बद्धाञ्जलिरिवालचि सो ऽथ चौरानतौच्छया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्तान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

चेन्नपालः चेन्नपालस्तदा नग्नौकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

तत्रैव शङ्खधमकं सुक्ता ते दस्यवो ययुः ।

गोपाः प्रातः पप्रच्छुस्त कथयामास सो ऽप्यदः ॥७१६॥

धमेद्वमेक्षातिधमेदतिध्मातं न शोभते ।

ध्मातेनोपार्जितं यत्तदतिध्मातेन हारितम् ॥७१७॥

नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तवापि हि युज्यते ।

अस्मानप्यश्वकठिन नह्यवज्ञातुमर्हसि ॥७१८॥

निजगाद ततो जम्बूरम्बुशीतलया गिरा ।

न बन्धनानभिज्ञो ऽहं यथा शैलेयवानरः ॥७१९॥

तथाहि विन्ध्यो नामाद्रिरस्यविन्ध्यो वनश्रिया ।

तत्रैको वानरश्चाभृन्महावानरयूथराट् ॥७२०॥

कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।

क्रीडन्सो ऽपास्यदखिलान्वानरान्यूथमन्भवान् ॥७२१॥

वानरीभिः समं रेमे स एवैको महाबलः ।

प्राज्यस्त्रीराज्यसाम्राज्यसुखलीलां प्रपञ्चयन् ॥७२२॥

अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदोद्धतः ।
 वृषस्थाननरीरागान्तमवज्ञाय वानरम् ॥७२३॥
 कस्याश्चिदक्लमातामं वलचरदनाङ्कुरम् ।
 चुचुम्ब पाकारुणितस्युट्टहाडिमसन्निभम् ॥७२४॥
 कुरथामास कस्याश्चित्केतकीरजसा मुखम् ।
 गुञ्जहारं स्वयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥७२५॥
 कृत्वा कृत्वा विल्वपत्रैः कस्यैचिद्वीटिकां ददौ ।
 प्रालम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग्य निर्भरम् ॥७२६॥
 एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरंस्त सः ।
 अघेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥
 ॥ चतुर्भिः कक्षापकम् ॥
 कण्डूयमानलाङ्गूलः कथापि हि नखाङ्कुरैः ।
 प्रमृज्यमानमर्वाङ्गरोमराजिः कथापि हि ॥७२८॥
 कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कथाचन ।
 कथापि नलिनौनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥७२९॥
 उच्चैः प्रटङ्गस्थितो दूरात्स जरन्मूयनायकः ।
 द्राम्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयन्नुषा ।
 जघान यावगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥७३१॥
 लोष्टाहतः सिंह इव कपिसिंहयुवापि सः ।
 क्रुद्धो घुस्घुरारावधोरस्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ क्रोडीकृतसर्वाङ्गौ मिथोभूताबुभावयि ।
 दुर्द्धदावपि सुचिरान्मिलितौ सुद्धदाविव ॥७३३॥
 चटत्तटति दन्ताग्रैश्चटत्तटति पाणिजैः ।
 व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥७३४॥
 परस्परं दन्तनखचतचतजचर्चितौ ।
 तदा परिहिताताम्रचोलकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 चणाद्वन्धं चणान्मोचं प्रयुञ्जाते स्म ताबुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रीडन्तावाक्षिकाविव ॥७३६॥
 भग्नास्त्रिर्मुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।
 शौघ्र शौघ्रमपासार्षीन्मन्दं मन्दं त्वदौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।
 जघान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूयनाथकः ।
 नष्टा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतत्रिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादीनस्तृषार्त्तश्च परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रचरच्छैले शिलाजतु ददर्श सः ॥७४०॥
 सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधाद्वक्त्रं शिलाजतुनि वानरः ।
 विलग्न्य तत्तु तत्रैव तस्थौ भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाह्व तेनाल्पमेधसा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लग्निलेव हि तस्थतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।
 सोऽथ कौलितपद्माङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥

म वानरः पाणिपादावद्धः कर्षेन्मुखं यदि ।

तदा सुच्येत शैलेयमल्लिलान्नात्र मंगयः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्वेन्द्रियमात्रलुब्धो

नारीषु शैलेयनिभासु सुगधः ।

मञ्जन्द्दषीकैरपि पञ्चमह्यैर्

देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिविवाह-प्रभवचौरागम-मधुविन्दुपुरुष-
कथा-कुवेरदत्तकथा-महेश्वरदत्तकथा-कर्षककथा-काककथा-वानर-
वानरीकथा-अङ्गारकारककथा-नूपुरपण्डिताष्टगालकथा-विद्यु-
न्मालिकथा-शङ्खधमककथा-शिलाजतुवानरकथा-वर्णनो नाम
द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

तृतीयः सर्गः ।

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिमम् ।

मा स्म भूः स्थविरेव त्वं स्थविराद्याः कथा यथा ॥१॥

अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यच्चः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्थविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यत्नं प्रतिवासरम् ॥४॥

त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्म सा ।

प्रजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यच्चसुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद् साय स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यच्चः प्रोवाच द्वे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दौनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दौनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजनाञ्जनपदाच्चाधिकर्द्धिः स्थविराभवत् ॥९॥

द्विद्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श सा ।

क्षणे क्षणे पर्यधात्तं सा राज्ञौव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चिकश्रद्धापर्युतं कदापि न ।
 कुण्डोद्भूतो धेनवस्तस्या गृहे ऽभुवन्सहस्रशः ॥११॥
 आजन्मापि हि या तस्यौ जीर्णं तार्णं कुटीरके ।
 सौधं साकारयद्देदीमत्तवारणवन्धुरम् ॥१२॥
 जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चाक्ष्य इव तां दास्यः स्तम्भलम्बाः सिधेविरे ॥१३॥
 स्वशासचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।
 सा दीनोद्धारमारेभे सम्पदा यच्चदत्तया ॥१४॥
 तां बुद्धिसम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः संजातमत्सरा ।
 अचिन्तयत्कुतो ऽमुष्याः संपन्ना सम्पदीदृशी ॥१५॥
 भवत्वस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चादुःशतान्यपि ॥१६॥
 इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसन्निधौ ।
 बुद्ध्या प्रियमखीत्युचैः सक्तैवमुवाच सा ॥१७॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥
 किं ते राजप्रसादो ऽभूत्तुष्टा वा कापि देवता ।
 लभं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्वया ॥१९॥
 सम्पदत्या लयाभूवमहं सम्पदती सखि ।
 अथ दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथोऽकथं कथयर्हिरियं कुतः ॥२१॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।
 यथा ह्याराधितो यक्षो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२०॥
 सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२१॥
 सविशेषममुष्या हि यच्चमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सन्पदपि संपद्यते मम ॥२४॥
 अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिर्दार्शितया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यच्चसेवमहर्निशम् ॥२५॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।
 यच्चस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
 नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्यच्चाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकारान्कर्तव्यान्गणयन्तीव तन्निभान् ॥२७॥
 स्वयं पानीयमानीय क्षपयामास सा स्वयम् ।
 यच्चं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
 बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुड्जकादिभिः ।
 सा यच्चं पूजयामास त्रिसन्ध्यं स्वयमाहृतैः ॥२९॥
 एकभक्तोपवासादितत्परा यच्चवेश्मनि ।
 उवासाहर्निशं यच्चाभियोग्यव्यन्तरीव सा ॥३०॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यक्षः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥
 साथ विज्ञपयामास यक्षमक्षौणसम्यदम् ।
 मत्सख्या यत्तया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोजयच्चस्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥३३॥
 बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यत्नमाराधयत्पुनः ।
 यत्नो ऽपि प्रत्यह तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥३४॥
 सिद्धिराराधयच्च तं तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।
 यत्ने तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥३५॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यत्तात्प्रसेदुषः ।
 यत्नमाराध्य तद्बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥३६॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु द्विगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥३७॥
 इत्ययाचत सा यत्नमच्छेकं मम काण्य ।
 एवमस्त्विति यत्नोक्ते सद्यः काणा वभूव च ॥३८॥
 यत्नो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनौ ॥३९॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयंचक्रे यत्ताद्बुद्धिरपौदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्त देहि तद्विगुणं मम ॥४०॥
 एवमस्त्विति यत्नो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
 सापि तत्कालमन्त्राभून्न सुधा दैवतं वचः ॥४१॥
 एवं हि बुद्धिस्यविरा प्रवाप्तयापि सम्पदा ।
 अतन्नातिलोभपरा स्वं स्वेनैव व्यनाशयत् ॥४२॥
 मानुषश्चिन्तयामास त्वमपौच्छन्नतिश्रियम् ।
 तस्या अन्धस्यत्रिरायाः प्रतिरूपो भविष्यति ॥४३॥

जम्बूनामाप्यभिदधे नाहसुत्पथगास्यहो ।
 जात्याश्च इव देवानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥४४॥
 जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।
 जितशत्रुरभूद्राजा राजमानो ऽहुतश्रिया ॥४५॥
 तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठौ श्रेष्ठौ धौधनशालिनाम् ।
 जिनदास इति ख्यातो ऽभवदिश्यासभाजनम् ॥४६॥
 अन्यदा लक्षणधरात्वेवन्तस्यात्मजानिव ।
 राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालका ॥४७॥
 तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विश्राम्यतिः ।
 के के ऽस्या लक्षणैः कैः कैः संपूर्णा इति शंसत ॥४८॥
 एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।
 लक्षितं चित्तिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥४९॥
 असौ वृत्तखुरः सन्धसन्धिर्जङ्गाखुरान्तरे ।
 निर्मांसजानुजङ्गास्यः कुञ्चितोन्नतकन्धरः ॥५०॥
 पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्निग्धरोमा पिकखनः ।
 मल्लिकाचो लघुस्तम्भश्रवणो लम्बकेसरः ॥५१॥
 पञ्चभद्रो गूढवशः पृथुः स्कन्धादिसप्तके ।
 उरस्यादिभ्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥५२॥
 बुध्नावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।
 स्निग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥५३॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।
 स्वयमानर्चं मर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥
 पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।
 नृपतिः कारयामास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥
 अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रचितुं चमः ।
 प्रायेणापायवज्जलाण्येव रत्नानि भूतले ॥५६॥
 यदा समानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।
 श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥
 बुद्धिमान्स्त्रामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।
 स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥
 जिनदासमथाह्वय सप्रसादं समादिशत् ।
 रचणीयो ममात्मैवाश्रयकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥
 प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।
 निन्ये तमश्रुं खगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥
 स्थानमश्रयकिशोरस्य चिप्लकोमलवालुकम् ।
 सुषदं कारयामास स गङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
 पत्रलान्यरजस्कानि खादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्रुं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भूपदेशे सिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
 मुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेष्टयामास तं हयम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिश्च स्नानौघैः पानीयेरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं स्नपयामास स्वयं मन्त्रौ यदा तदा ॥६४॥

नौरुड् न वेत्यनुदिनं तमश्वं स परौचितुम् ।
 स्वयं पर्यस्य पर्यस्थापश्वत्तन्नेत्रपक्ष्णौ ॥६५॥
 स्वयमारुह्य गमयन्मुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पथः पाययितुं तं सरस्यनुवासरम् ॥६६॥
 सरोरुहान्तरे चाभूज्जिनाद्यतनमुच्चकैः ।
 ससाराब्धेरन्तरौपमिवाक्रान्त न तेन यत् ॥६७॥
 मा भूदर्द्धदृहावज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 चिः प्रदक्षिणायामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भूदस्तेत्युत्तैर्य प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदासस्तं तथा हयमश्विचयत् ।
 यथा सरो रूढं चैत्य विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥
 यथा यथा स वृद्धे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा वृद्धिरे सम्पदो नृपवेष्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उत्क्राष्टो ऽभूदग्नेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते लाज्जाकरणोद्दिग्ना दध्युरेव सक्षौभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावाद्वय जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्रौ सामन्तस्योचे धौगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकौभृथागाद्वसन्तपुरे पुरे ॥ ७६ ॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनीन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥ ७७ ॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मयूरव्यंसकत्वेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥ ७८ ॥
 अभ्युत्थायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यपृच्छत्कुतो भ्यागान्महाशयः ॥ ७९ ॥
 कपटआवको ऽप्युचे संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रव्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन हतं मम ॥ ८० ॥
 तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।
 आदास्ये सुगुरोः पार्श्वे प्रभवत्पुत्रतं व्रतम् ॥ ८१ ॥
 जगाद् जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
 समानग्रील्योः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥ ८२ ॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानग्रीण्डः सधर्मिषु ।
 तं प्रीत्यास्त्रपयन्मायाआवकं निजवन्धुवत् ॥ ८३ ॥
 अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
 कस्त्ररूपद्वमलिनांस्तस्य सृर्धन्यकारयत् ॥ ८४ ॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्थालेख्यालिखितसन्निभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धम्मिक्कं सूर्ध्ववन्धयत् ॥ ८५ ॥
 तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासन्नह्यचारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेनातनीयसा ॥ ८६ ॥

निर्दग्धागुरुकर्पूरकस्त्ररीवासितान्यथ ।
 वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधौः पर्वधापयत् ॥८७॥
 लेह्यचूयपेयास्त्राद्यहृद्यां रसवतीमथ ।
 जिनदासस्त्रान्निमित्तं क्षणेन निरपीपदत् ॥८८॥
 आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः ।
 अभोजि विविधैर्भोज्यैर्विलुल्लङ्घनानिलम् ॥८९॥
 भोजनानन्तरं कृद्वाश्रावकेण दुरात्मना ।
 महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥
 खजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।
 कल्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकसि ॥९१॥
 अहोरात्रं च सकलं स्थातव्यं तत्र हि तथा ।
 कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं तथा विना ॥९२॥
 आमेत्युदित्वा खजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।
 त मायाश्रावकमृजुर्व्याजहारातिहारगीः ॥९३॥
 अवश्यमेव गन्तव्यं मया खजनवेश्मनि ।
 मद्गृहं त्वद्गृहमिदं तथा रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥
 आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।
 जगाम जिनदासस्य विश्वस्तस्तत्र दुर्मतौ ॥९५॥
 तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभून्महागपुरे ।
 हल्लौसपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥
 रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे ।
 स मायाश्रावको ऽशङ्कं तमादायाश्चमश्चयीत् ॥९७॥

अश्वो ऽपि सो ऽर्हचैत्यस्य विधाय चिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्यमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥ ८८ ॥
 व्यावृत्तः सरमश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि च ययौ गेहे सो ऽथो नान्यत्र कुत्रचित् ॥ ८९ ॥
 स दुःसामन्तसच्चिवो ऽन्यत्राश्वं नेतुमीश्वरः ।
 न यावदभवत्तावद्विभाति स्म विभावरी ॥ १०० ॥
 पलायिष्ट स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।
 तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥ १०१ ॥
 आगच्छन्निनदासश्चाश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।
 वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥ १०२ ॥
 किमेतदिति संभ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।
 ददर्श चाश्वं तं श्रान्तं चामं स्वेदमलीममम् ॥ १०३ ॥
 दिक्ष्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन च्छलितो ऽस्त्यहम् ।
 इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्वजे ॥ १०४ ॥
 ररच्च जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।
 उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥ १०५ ॥
 तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः ।
 तत्पन्यानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥ १०६ ॥
 कनकश्रौरयोवाच सहामं प्रेमबन्धुरम् ।
 ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामिञ्छडो भव ॥ १०७ ॥
 तथाहि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।
 एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमातृकः ॥ १०८ ॥

तमृचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषाद्यणीः ।
 विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०८॥
 अजौवद्भवमायेन पिता ते व्यवसायवान् ।
 आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥
 त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।
 आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
 समानवयमस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
 पद्मशण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥
 दारिद्रेण मदीयेन विभर्त्युदरमप्यदः ।
 उदरे च मृते कोशो मृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नात. परमनर्गलः ।
 भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
 व्यवसायसुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
 निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विण्णः पिता यथा ॥११५॥
 तस्यान्यदा ग्रामपर्वद्युपविष्टस्य पश्यतः ।
 अनग्न्यङ्गामहखरस्तोटयित्वां ह्रिबन्धनम् ॥११६॥
 खरमुल्ललयन्तं तमन्वधावच भामहः ।
 धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वबाह्वरदो ऽवदत् ॥११७॥
 भो भो ग्रामसभासौनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।
 यः को ऽपि शक्तो वो मध्ये स मे धरतु रामभम् ॥११८॥
 ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्मादिविन्तयन् ।
 धावित्वा तं खर पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥

लोकैः स वार्थमाणो ऽपि यावत्तं नासुचत्तरम् ।
 तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥ १२० ॥
 तस्मान्नाथ त्वमप्येवमसद्ब्रह्मनुत्सृजन् ।
 न ज्ञायते किमपि यत्फलमासादयिष्यसि ॥ १२१ ॥
 जगाद् जम्बूनामाय स्मितविच्छुरिताधरः ।
 स्वकीयकार्यग्रहितः मोक्षक इव नास्त्र्यहम् ॥ १२२ ॥
 तथाहि भुक्तिपालस्यैकस्याभूद्दोषोक्तमा ।
 स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥ १२३ ॥
 प्रत्यजागरयन्तां तु द्युतैस्तौदनादिभिः ।
 पुमांसं मोक्षक नाम समादिश्याश्चहृदिदम् ॥ १२४ ॥
 खादु खादु यद्वर्त्यै भोज्य स्नाप्नोति मोक्षकः ।
 किञ्चिदेव ददौ तस्यै श्रेष्ठं तु वुसुजे स्वयम् ॥ १२५ ॥
 मोक्षको ऽप्यर्जयमास चिर वञ्चनचा तथा ।
 वडवाजीवविषय कर्मैर्वाभियोगिकम् ॥ १२६ ॥
 प्रपद्य कालधर्मं स तेन वञ्चनकर्मणा ।
 मृढः पान्थ इवारण्ये ऽभ्रान्धत्तिर्यंगतौ चिरम् ॥ १२७ ॥
 क्षितिप्रतिष्ठे नगरे-सोमदत्तदिजन्मनः ।
 सूनुः मोक्षकजीवो ऽभूत्सोमश्रीकुञ्जिजो ऽन्यदा ॥ १२८ ॥
 मृत्त्वावर्तौ भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।
 पुत्री कामपताकाया गणिकाया भ्रजायत ॥ १२९ ॥
 मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।
 क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिचया ॥ १३० ॥

धार्यमाणा हृदयाग्रे धात्रीभिर्हारयष्टिवत् ।
 गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १२१ ॥
 वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
 भुव्यभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥ १२२ ॥
 मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।
 आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥ १२३ ॥
 तस्यामत्यन्तमामक्तः सोऽपि ब्राह्मणदारकः ।
 सिषेवे श्वेव तद्वार कामः सर्वकषः खलु ॥ १२४ ॥
 राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।
 क्रीडन्ती तमवज्ञासीत्तां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥ १२५ ॥
 सा तु संभावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।
 गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥ १२६ ॥
 स ब्राह्मणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।
 तत्कर्मकरतां भेजे तत्पाशं हातुमचमः ॥ १२७ ॥
 स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।
 कणपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्नहि ॥ १२८ ॥
 स तु निःसार्यमाणोऽपि निरसार्चीन् तद्गृहात् ।
 दृषां बुभुक्षां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥ १२९ ॥
 तद्युष्मास्खर्वतौप्रायास्खहं कर्माभियोगिकम् ।
 नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥ १३० ॥
 ततः कमलवत्पूचे हे नाथ कमलानन ।
 मासाहसशकुनिवन्मा त्वं माहभिको भव ॥ १३१ ॥

तथाह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चचाल स्वजनं हिला सार्थेन महता सह ॥१४२॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्थं आवासिते सति ।

आहर्तुं दणकाष्ठादि स एको ऽपि विनिर्यधौ ॥१४३॥

तदा च सुप्तव्याघ्रास्यात्यच्छेको वनगङ्गरे ।

दन्तलग्नाभिषखण्डान्यादायारोहदंष्ट्रिपम् ॥१४४॥

मा साहसमिति मुहुः स भणन्मांसखादकः ।

शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥

रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमस्ति च ।

मुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुषे न च ॥१४६॥

हिला साक्षाद्भवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।

तपस्विकीर्षुस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥१४७॥

जम्बूरभिदधे स्त्रित्वा न सुह्यामि भवङ्गिरा ।

नहि भ्रश्याभ्यहं स्वार्थाज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।

पुरोधाः सोमदत्तो ऽभ्रुत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥१४९॥

तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।

सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥१५०॥

पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।

आगतेषूत्सवेस्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥

प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य तृतीयकः ।

यथादर्शनमाज्ञापमात्रोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काष्यागसि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिष्ठचङ्द्रपतिस्त्रण्डशासनः ॥ १५३ ॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं राचावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥ १५४ ॥
 ममाद्य रूष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे त्वङ्गृहे मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५५ ॥
 हे मित्रं ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 खल्वग्रे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थय ॥ १५६ ॥
 महमित्रो जगादैवं मैत्रीं सम्प्रति नावयोः ।
 तावदेवावयोर्मैत्रीं यावद्भ्राजभयं नहि ॥ १५७ ॥
 त्वं समाप्यापदे राजदूषितो मङ्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि चिपेत्को ऽपि न वेद्मनि ॥ १५८ ॥
 तवैकस्य हते नाहमात्मानं सकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि ब्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५९ ॥
 एव च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥ १६० ॥
 राज्ञो ऽप्रसाददृष्टान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥ १६१ ॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्कथकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददग्नैवमुवाच च ॥ १६२ ॥
 त्वया पर्वस्वनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मन्त्राणां अपि क्रीताः सखे भ्रुवम् ॥ १६३ ॥

न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानौमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु त्वग्रीतिविवशो ऽनर्थमप्यात्मनः सहे ।
 कुटुम्बमपि मे ऽनर्थं गच्छेदिति तु दुस्तहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधाचित्त इतो व्याघ्र इतस्तटी ॥१६६॥
 डिम्भरूपैरहं ह्यस्मि सकौटकपलाशवत् ।
 तस्मान्नेभ्यो ऽनुकम्पस्व स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सत्प्रियापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्देवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचलरं चानुगम्य पर्वभिन्ने गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपकृतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्भवाम्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्थिकः ॥१७०॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
 यदा विकल्पेः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 मेहे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकृत् ॥१७२॥
 इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य भदनं ययौ ।
 सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युद्वेष्ट्याल्लताञ्जलिः ॥१७३॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाणहम् ॥१७४॥

पुरोधो राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।
 त्यक्षामि भीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥
 सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।
 कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥
 मा भैषौरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।
 न कश्चिदौश्ररः कर्तुं तद्रोम्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥
 पृष्ठोत्तमिततूष्णीरो ऽधिज्यौकृतशरासनः ।
 प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥
 ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समीहितम् ।
 अन्वभूञ्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।
 सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥
 विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।
 सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥
 पर्वमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनवान्भवाः ।
 श्मशानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥
 प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।
 यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥
 तदैहलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।
 परलोकसुखं धमे नोपेक्षिष्ये मनागपि ॥१८४॥

जयश्रीश्चाभ्यधान्नाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।
 नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

तथाहि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
 वारंवारैण पौरेभ्यो ऽचौकथयत्यह कथाम् ॥१८६॥
 तत्र चासीत्पुरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
 भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिन सो ऽजीवत्कणभिचया ॥१८७॥
 अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।
 कथाकथनवारो ऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥
 सन्निपातवतीवेयं स्वनामकथने ऽपि हि ।
 जिज्ञा खलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।
 तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मै भविष्यति ॥१९०॥
 कुमारौ दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपिताननम् ।
 दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥
 दुहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानभाग्यव ।
 त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥
 इति स्नात्वा परिहितश्वेतवस्त्रा नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥१९३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःस्रोभत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्णो ऽभूत्कथां श्रोतुं गीति मृग इवोच्चकैः ॥१९४॥
 साप्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिचैकजीविकः ॥१९५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीनाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति यौवनम् ॥१९६॥

पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चष्टाय द्विजसूनुवे ।
 सम्यदामनुरूपो हि स्त्रीणां संपद्यते वरः ॥ १८७ ॥
 प्रयोजनेन केनाप्यौदाहि केनान्यदा मम ।
 अथातां पितरौ ग्रामं मां मुक्त्वाकाकिनौ गृहे ॥ १८८ ॥
 ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।
 तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागाद्विप्रचट्टः स मद्गृहे ॥ १८९ ॥
 स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।
 तस्याकार्षमह स्नानभोजनादिभिरौचित्यम् ॥ २०० ॥
 खट्वाप्रस्तरणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।
 शयनायार्पयामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥ २०१ ॥
 ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।
 गृहोर्वी च लुलट्पूर्वकिरा तस्यां शये कथम् ॥ २०२ ॥
 तद्विभ्यती भूशयनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।
 निशि नौरन्तमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥ २०३ ॥
 अस्त्राश्रमिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।
 मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभून्मदनातुरः ॥ २०४ ॥
 ह्रिया क्षोभेण विषयनिरोधेन च तस्य तु ।
 सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥ २०५ ॥
 अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।
 मम दोषेण पापायः ग्राह्यदेश मृतिं द्विजः ॥ २०६ ॥
 कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।
 एकाकिनी कथं च सु गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥ २०७ ॥

दत्तहं खण्डशो ऽकार्षं कूष्माण्डमिव तद्वपुः ।

गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामथ निधानवत् ॥ २० ८ ॥

पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।

अमार्जयमलिमं च जायते न यथा हि तत् ॥ २० ९ ॥

पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तदासितं मया ।

ग्रामान्तराच्च पितरावागतौ स्तौ ममाधुना ॥ २१ ० ॥

राजाप्यवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।

तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ २१ १ ॥

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्वानि पार्थिव ।

तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥ २१ २ ॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्यस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥ २१ ३ ॥

जम्बूद्वीपे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥ २१ ४ ॥

तत्राभ्यर्च्य विभूतीनां वज्रायुध इवाञ्जया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥ २१ ५ ॥

तस्याभूत्ललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामपेकं विश्रामधाम या ॥ २१ ६ ॥

मत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारेभे संचरन्तमधो जनम् ॥ २१ ७ ॥

धम्मिल्लेन दिमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तुरीपङ्क्तिरश्मं सदानमिव दन्तिनम् ॥ २१ ८ ॥

वृषस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरक्रमम् ।

ग्रीवाकरक्रमासुक्तजात्यकाङ्क्षनभूषणम् ॥ ११८ ॥

कर्पूरपूर्णताम्रलप्रवृद्धमुखसौरभम् ।

स्मरजैवपताकाभं तिलकालङ्कतालिकम् ॥ ११९ ॥

अङ्गरागच्छलान्मूर्तं लावण्यमिव बिभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरौकृतवर्त्मकम् ॥ १२० ॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांस सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥ १२१ ॥

॥ पंचभिः कुलकम् ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

स्तम्भभाक्तद्गतमनाः शालभञ्जिनिभाभवत् ॥ १२२ ॥

दध्यौ च सेवमन्योन्यदोर्लताबन्धबन्धुरम् ।

यद्येष परिरभ्येत स्तौजन्म सफलं तदा ॥ १२३ ॥

अहं मनोरममसु स्वयंदूतीत्वपूर्वकम् ।

वङ्गीय गत्वाशु भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥ १२४ ॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

नूनं धून्यत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चकैः ॥ १२५ ॥

ऊचे च स्वामिनि तव धून्यस्मिन्नरमते मनः ।

न चित्रमत्र कस्येन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥ १२६ ॥

ललितोचे मनोज्ञासि साधु साधु मनौषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥ १२७ ॥

को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु ।
 यथा हि संगमय्यासु निर्वापयसि मे वपुः ॥२९८॥
 गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
 राज्यै व्यञ्जपयद्वैर्यनाटकैकमहानटी ॥२९९॥
 वास्तव्यः पत्तने ऽत्रैव ललिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
 समुद्रप्रियमञ्जस्य सार्थवाहस्य नन्दनः ॥३००॥
 सौभाग्यमन्मथश्चाय दामप्रतिकलानिधिः ।
 कुलौनस्य युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥३०१॥
 अस्माकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥३०२॥
 नारीष्वेकामि गुणिनी त्वं यथैष तथा नृषु ।
 तद्व्योर्गुणिनोर्योग घटयामि समादिश ॥३०३॥
 एवं कुर्विति राज्यूचे तस्या हस्ते च तत्क्षते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभ्योदपयःश्लोकाङ्कमार्पयत् ॥३०४॥
 मद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतौकर्मैककोविदा ।
 जगद् ललिताङ्गाय ललितोपज्ञवाचिकम् ॥३०५॥
 प्रवर्त्य तद्भिरंसायां ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास त लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥३०६॥
 स सद्य उद्यत्युत्तकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥३०७॥
 यदा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥३०८॥

वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।
 क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्यहम् ॥२४०॥
 न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽयवा ।
 न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रस्ये नृपयोषिता ॥२४१॥
 शक्यते यदि हि स्फुटं भूस्थेन शशिनः कला ।
 तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्यपि ॥२४२॥
 दास्युवाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।
 तव त्वह सहायास्त्रि चिन्तां सुन्दर मा कथाः ॥२४३॥
 अन्तरन्तःपुरमपि मद्बुद्ध्या त्वमलचित् ।
 पुष्पमध्ये स्थित इव रुंचरिष्यस्त्रलं भिया ॥२४४॥
 आकृष्येः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।
 सद्यो गत्वा तदाचख्यौ राज्यै हर्षोच्छ्रसद्भुवे ॥२४५॥
 तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।
 अन्यदा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभ्रन्मनोहरः ॥२४६॥
 शस्यप्रशस्यचेचायां दुग्धशुद्धसरोभसि ।
 बहिर्भूमौ यथौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥
 तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।
 तथैव चेष्ट्या ललिता ललिताङ्गं समाकृष्यत् ॥२४८॥
 देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दास्यन्तःपुरे नरम् ।
 नवीनयज्ञप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥२४९॥
 ललिता ललिताङ्गश्च तौ चिराज्जातसङ्गमौ ।
 सखजाते मिथो गाढ वल्लीविटपिनाविव ॥२५०॥

विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।
 निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥ २५१ ॥
 सुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
 समाप्याखेटकक्रीडामायथौ मेदिनीपतिः ॥ २५२ ॥
 ते च राज्ञे व्यञ्जयन्नच्छलादानपूर्वकम् ।
 आशङ्कास्माकमख्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥
 शब्दायमाने पन्नद्धे विहाय निम्नतक्रमम् ।
 प्रविवेश विश्वां नाथः शुद्धान्ते परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥
 सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।
 ददर्श दूरादाद्यान्तं राज्ये ज्ञापयति स्म च ॥ २५५ ॥
 राज्ञौ दास्यपि तं जारमुत्पाद्योपरिवर्त्मना ।
 वह्निश्चिपत्सुखं गृहावकरराशिवत् ॥ २५६ ॥
 स पपातौकसः पञ्चाग्रदेशस्थे महावटे ।
 निह्नीय चास्यात्तत्रैव शुहायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥
 कूपे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
 स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥ २५८ ॥
 अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कथंचिदवटादहम् ।
 निर्यास्यामि तदौदृचोदवैर्भोगेरलं मम ॥ २५९ ॥
 राज्ञौ दासी च तस्थानुकम्पया तत्र चावटे ।
 नित्यं चिचिपत् फेलां तथा श्वेव जिजीव सः ॥ २६० ॥

प्राट्पुष्पस्थितायां च गृहप्रसवणाम्भसा ।
 स कूपो विभरांचक्रे पातकेनेव दुष्टधीः ॥ २६१ ॥
 शववत्सो ऽम्भसा तेन वाहयित्वातिरंहसा ।
 वप्रदारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥ २६२ ॥
 उल्लास्य वारिपूरेणात्मावूफलमिवोच्चकैः ।
 सो ऽचेपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्खं च ॥ २६३ ॥
 दैवादागतया तच्च कुलदेवतयेव सः ।
 धात्र्या दृष्टश्च नीतश्च संगोप्य निजसद्गनि ॥ २६४ ॥
 पाल्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।
 किन्नप्ररूढशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।
 कामभोगेष्वनिर्विषस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥
 यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।
 आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥
 कूपवासनिभो गर्भः फेलाहारममं हि तत् ।
 मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥
 यो ऽब्दाम्बुपूरितादिष्ठाकूपात् खालेन निर्गमः ।
 पुङ्गलोपचिताङ्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥
 पतनं परिखोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्वहिःस्थिते ।
 गर्भवासान्निपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥ २७० ॥

या मूर्धा मल्लिचापूर्णपरिखातीरतस्तुषः ।

जराय्वष्टग्मयात्कोशान्तद्वहिःस्थस्य मूर्धनम् ॥ २७१ ॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपग्रहकारिणी ।

सा हि कर्मपरौणामसन्ततिज्ञायतामयि ॥ २७२ ॥

भूयो राज्ञौ ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता ।

चेव्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥ २७३ ॥

पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सोऽत्यधीरपि ।

अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्ठावटनिपातजम् ॥ २७४ ॥

जम्बूखाच सोऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।

अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भमङ्गान्तिकारणम् ॥ २७५ ॥

जम्बूनान्नोऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।

प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे । २७६ ॥

निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।

नात्मकुर्चिभरित्वेन संतुष्यन्ति महाशयाः ॥ २७७ ॥

जम्बूनान्नोऽथ पितरौ श्वशुरा वन्धवोऽपि च ।

ऊचुः साधून्तधर्मांसि प्रव्रज्या नोऽप्यतः परम् ॥ २७८ ॥

प्रभवोऽप्यभ्यधान्मित्रं पितृनाष्टच्छ्रितं सत्वरम् ।

परिव्रज्यासहायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥ २७९ ॥

अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिवन्धं कृथाः सखे ।

इति जम्बूकुमारोऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥ २८० ॥

विभातायां विभावर्थां जम्बूनामा महामनाः ।

स्वयं संवहति स्मोच्चैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥ २८१ ॥

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अलङ्कारान्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥ २८२ ॥

जम्बूनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।

उदाह्यां नृसहस्रेण शिविकामारुरोह च ॥ २८३ ॥

दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।

प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोक्षभूः ॥ २८४ ॥

सुधर्मस्वामिगणभृत्यादपद्मपविद्धितम् ।

जगाम त वनोद्देशं धाम कल्याणसम्पदाम् ॥ २८५ ॥ युग्मम् ॥

गणभृद्भूषितोद्यानद्वारदेशे स ईयिवान् ।

याप्ययानादुदतारौत्सारादिव निर्ममः ॥ २८६ ॥

सुधर्मस्वामिनः पादानापदभोधितारकान् ।

पद्माङ्गस्पृष्टभूपीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥ २८७ ॥

संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥ २८८ ॥

पञ्चमः श्रीगणधरो ऽप्येवमभ्यर्थितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥ २८९ ॥

पितृनाष्टृक्ष्य चान्येष्टुः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयान्परिव्रज्यामुपाददे ॥ २९० ॥

श्रीजम्बूखामिपादाब्जमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

शिष्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२८१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्यदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुद्वहन् ।

दुःमहानगणयन्परीषहानार्घभिर्विहरति स्म मेदिनीम् ॥२८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये सिद्धिवुद्धिकथा-जात्याश्वकिशोरकथा-ग्रामकूट-
सुतकथा-सोत्तककथा-मासाहसकुनिकथा-त्रिसुहृत्कथा-विप्रदुहिह-
नागश्रीकथा-ललिताङ्गकथा-सपरिवारजम्बूप्रव्रज्या-प्रभवप्रव्रज्यावर्णनो
नाम द्वतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ।

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
जगाम चत्वां नगरौ जम्बुस्वान्वाटिशिख्ययुक् ॥१॥
पुरीपरिमरोद्याने गणभत्परमेश्वरः ।
भमवामरदङ्गतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥
सुधर्मस्वामिपाटाञ्जवन्दनाय पुरीजन ।
गन्तुं प्रव्रजते भगवा षष्ठेखोत्कर्षभाग्यनाः ॥३॥
नागर्यः पादचारेण झणझणितनूपराः ।
काञ्चिज्जग्मुः दयोभृतधम्मिभ्रंश्रिगर्भकाः ॥४॥
काञ्चिज्ज रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
तेमतः प्राजयामासुस्त्वरितत्वरितं रथान् ॥५॥
काञ्चित्त्वक्कान्यकर्माण् आविका निर्युद्यर्हतात् ।
कथारोपितशिवः कपिमत्यादपोपमाः ॥६॥
अश्वारूढा ययुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
श्रेतातपत्रैः कुर्वन्तो द्विवसुत्पण्डरौकिणीम् ॥७॥
श्रीमतां गच्छतां तृणे मिथःसहर्षताडनात् ।
हारसुगाफलेभ्रष्टैर्दन्तुरा मार्गभूरभृत् ॥८॥
तदा तस्यां नगर्यां च कृणिकः पृथिवीपतिः ।
दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेत्तिणम् ॥९॥
किं यात्राय पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥

किं महान्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।

पूजाविशेषो यदि बोद्यानचैत्ये प्रवर्तते ॥११॥

किं वा जैनमुनिः कोऽपि महात्मा समवासरत् ।

यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥१२॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वेची तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय व्यजिज्ञपत् ।

इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृद्दरः ॥१३॥

वन्दितुं गणभृत्यादान्सर्वो ऽयं याति पूजनः ।

एकातपचार्हद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥१४॥

राजा प्रोवाच हे वेचिन्धन्यो ऽयं नगरीजनः ।

य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥१५॥

अहो जाग्रदवस्थो ऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।

यद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥१६॥

तद्गत्वा गणभृत्यादान्वन्दे ऽहमपि सत्वरम् ।

तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥१७॥

इत्युत्थायासनाद्राजा स्मेरराजौवलोचनः ।

चद्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाच्छेतवासमौ ॥१८॥

अमुचत्कर्णलतथोरय मौक्तिककुण्डले ।

सुधाकुण्डे इव स्रग्भुक्तांशुचयपूरिते ॥१९॥

एदि चालन्वयानाम हारं विमलमौक्तिकम् ॥२०॥

जावण्मरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥२१॥

अन्यान्यपि हि सर्वाङ्ग रत्नालङ्करणानि सः ।

• वभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ ११ ॥

आकाशस्तटिकस्वच्छं पथधादय चोलकम् ।

नृत्यन्तमिव तत्सर्गात्ममौरतरलाञ्छलम् ॥ १२ ॥

सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलच्छविम् ।

गलेन्दुप्रावृढभ्राभं धक्लिप्तं मूर्ध्निवन्धयत् ॥ १३ ॥

भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।

आरोहदारोहकरात्पञ्चास्य इव पर्वतम् ॥ १४ ॥

विद्युल्लेखाभिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्मृण्मिम् ।

पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥ १५ ॥

निर्भरैः पादपातैर्मे मा भद्रूर्भङ्गुरेति सः ।

मन्यरं मन्यरं गन्तुं कृपयेव प्रचक्रमे । १६ ॥

गर्जन्त्यूजितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।

जनेनाल्लवि स गजः पर्जन्य इव भृगतः ॥ १७ ॥

नृत्यन्त इव वरुगन्तो मुखाग्रस्यर्गिजानवः ।

प्रावज्रुर्लक्ष्यो ऽथास्त गजमारुढसादिनः ॥ १८ ॥

पुरो विजयग्रंथौनि त्वर्यवर्थाण्यनेकशः ।

अवाद्यन्त तदा युक्तार्मिथःस्वञ्जितस्वनम् ॥ १९ ॥

शब्दायमानमभितस्त्रयाणां प्रतिशब्दितैः ।

• दृष्टौरुषेयमुद्दामवाद्यान्तरमभृन्नभः ॥ २० ॥

धर्मस्त्राभिगणभृत्यादपद्मैरधिष्ठितम् ।

कसमाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ २१ ॥

कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।
 कक्षां गृहीत्वावातारौत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥३२॥
 संत्यक्तपादुको दूरीकारितच्छलचामरः ।
 वेत्रिवाङ्गमपि त्यक्त्वा महावाङ्गमर्हौपतिः ॥३३॥
 भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।
 वन्दारुजश्रावकान्यश्चक्षुद्रोमाञ्चकञ्चुकः ॥३४॥
 श्रावद्वाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।
 सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥३५॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

नत्वा च निषसाद।ये ऽप्येसरो भक्तिशालिनाम् ।
 तद्वक्त्रदत्तदृषाजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥३६॥
 ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।
 प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोत्रश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥३७॥
 देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्नेश्वरः ।
 जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य प्रपच्छ परमेश्वरम् ॥३८॥
 भगवन्नहुन रूपमिदं मौभाग्यमद्भुतम् ।
 तेजो ऽप्यद्भुतमेतच्च महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३९॥
 तथाहि यमुनावीचिकुटिलश्यामलाः कक्षाः ।
 नेत्रे कर्णान्तिविश्रान्ते नामानालाम्बजे इव ॥४०॥
 श्रवणी नेत्रसरसीतीरस्थे इव शुक्तिके ।
 कण्ठः कम्बुविडम्ब्येष वक्त्रा ऽररिमहोदरम् ॥४१॥
 श्रायतौ भरलौ वाङ्मण्डलावाजानुलम्बिनौ ।

सुष्ठियाङ्गो मध्यदेशः सक्थी चालानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्गोपमे जङ्गे कराङ्घ्रि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य कियदा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमण्यस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजाश्च कोऽप्येष तथाह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्थते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगम्यं च तेजो ऽमुष्य महासुनेः ।

किमहस्करशीतांश्चोरेकचाकृत्य पिण्डितम् ॥४६॥

किथान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरश्मीनामपि दासीनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूग्राग्नवट्तान्तमथाख्यङ्गणमृद्वरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।

रूपसौभाग्यतेजांसीदृशान्यस्य महात्मनः ॥४९॥

अयं चरमदेहस्य चरमस्यैव केवली ।

भवे ऽस्मिन्सेत्यतीत्याख्यत्स एव परमेश्वरः ॥५०॥

स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनाम्नि शिवं गते ।

न मनःपर्ययो भावौ न चापि परमावधिः ॥५१॥

नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा नहि ।

पुलाकलब्धिर्नो नो वा क्षपकश्रेणिरोद्वणम् ॥५२॥

न च स्यादुपरितनं संयमत्रितयं कश्चित् ।
 एवं भविष्यत्यग्रे ऽपि हीनहीनतरर्द्धिता ॥५३॥
 एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे नत्वा च राजा चम्पापुरौ ययौ ॥५४॥
 सुधर्मापि ततः स्थानाञ्जगाम सपरिच्छदः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥

आन्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना व्रतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि शूश्रूषा चरमार्हतः ॥५६॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्भरः ।
 कक्षस्थो द्वादशाब्दानि तस्थौ तीर्थे प्रवर्तयन् ॥५७॥
 ततश्च द्दानवत्यब्दीप्रान्ते सप्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥
 प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।
 सुधर्मस्वामिनास्यापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५९॥
 तथ्यमानस्तपस्तोत्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।
 आसाद्य सदयो भव्यभक्त्यान्प्रत्यबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि हायनानि
 चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ।
 कात्यायन प्रभवमात्मपदे निवेश्य
 कर्मक्षयेण पद्मव्ययमासमाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावल्ली-
 वरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

पञ्चमः सर्गः ।

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥ १ ॥
अन्यदावश्यकअन्तसुप्तायां शिष्टपर्वदि ।
निशीथे योगनिद्रास्थः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥
भावौ को मे गणधरो ऽर्द्धद्वर्माभोजभास्करः ।
सहस्र यः स्यात्संभारसागरे योतमन्निभः ॥ ३ ॥
अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्वके ।
उपयोगं चकारेष्टज्ञेयालोकप्रदौपकम् ॥ ४ ॥
स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रमाग्निना ।
नाद्राक्षौत्तादृश कंचिदव्युच्छित्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥
उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।
तादृग्रार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥
ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भव दिजम् ।
यज्ञ यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥
अन्यत्रापि विहर्तव्यं अमणैरनवस्थितैः ।
इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥
आदिशच्च दयोर्युन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
तत्र भिक्षार्थिनौ ब्रूत धर्मलाभाश्रिप्तं युवाम् ॥ ९ ॥
अदित्वावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।
अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमौदृशम् ॥ १० ॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ।

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ॥ १ ॥

अथ वन्दनमालाङ्गदारमुत्तमिधजम् ।

दार्मुकाचामनाह्वं समिद्धापृतमाणवम् ॥ १ ॥

चषालवद्धृच्छगलं वेदिमध्येद्वपावकम् ।

होमद्रव्यश्रुतानेकपात्रमृत्विग्मिराकुलम् ॥ १ ॥

सामिधेन्यर्पणव्याध्वर्गुमध्वरवाटकम् ।

तौ मुनी जगत्तुभिंचासमये शुर्वनुज्ञया ॥ १ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

मिचामदितुभिर्विप्रैर्विस्तृष्टावथ तौ मुनी ।

शुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्यूचतुरुच्चकैः ॥ १ ॥

अध्वरे दीक्षितस्तस्मिन्नात्मा शय्यन्भवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशस्थितो ऽश्रौषीद्वस्तयोः ॥ १ ॥

अचिन्तयच्चोपश्रमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।

न मृषावादिन इति तत्त्वे संदेग्धि मे मनः ॥ १ ॥

इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥ १ ॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ १ ॥

शय्यन्भवो ऽभ्यधानुनं प्रतारयसि मादृशान् ।

यज्ञादिदक्षिणाब्जोभादेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १ ॥

वीतदेषा वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।

शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं क्वचित् ॥ १ ॥

न गुरुस्त्वं त्वया ह्येतद्विश्वमाजन्म वञ्चितम् ।

। नितान्तं शिञ्जणीयो ऽसि प्रकृताद्य 'दुराग्रय ॥२२॥

यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।

नो चेच्छेत्स्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥२३॥

इति कोषाक्षकर्षाभिमाकृष्टाभिरलक्षि सः ।

तन्मृत्युवाचनायान्तपत्रः साक्षादिवान्तकः ॥२४॥

उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिषुरेष माम् ।

यथास्यतत्त्वकथने समथो ऽयमुपागतः ॥२५॥

इदं च पथ्यते वेदेष्वात्मनो ऽप्येष नः सदा ।

कथं यथातथं तत्त्व शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥२६॥

तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।

यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२७॥

इत्याचख्यावुपाध्यायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।

अमुष्य दूपस्थाधस्तात्र्यस्तास्ति प्रतिमार्हतः ॥२८॥

पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्न प्रतिमार्हती ।

तत्प्रभावेण निर्विघ्नमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥२९॥

महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।

अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतीं विना ॥३०॥

ततो दूपमुपाध्यायस्तमुत्पाप्य यथास्थिताम् ।

तामर्हतिमां रानीं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥३१॥

इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।

तत्त्वं तदुदितो धर्मा यज्ञादि तु विडम्बना ॥३२॥

श्रीमदहंत्वणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यजे धर्मसम्भावनापि का ॥३३॥
 जीवामो वयमेवं तु हन्त दम्भेन भूयसा ।
 तत्त्वं जानौहि मां सुञ्च भव त्वं परमार्हतः ॥३४॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया खोदरपूर्तये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्मृति ते ऽनघ ॥३५॥
 ग्रय्यम्भवो ऽपि तं नत्वा यज्ञोपाध्यायसम्व्रीत् ।
 तमुपाध्याय एवासि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥३६॥
 इति ग्रय्यम्भवस्तस्मै सर्वसत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥३७॥
 स्वयं तु निर्जंगामाशु तौ महर्षौ गवेषयन् ।
 यथौ च तत्पदैरेव प्रभवस्त्वामिसन्निधौ ॥३८॥
 ववन्दे प्रभवस्त्वामिपादान्स्वर्गान्मुनीश्वरः ।
 धर्मलाभागिषा तैश्चाभिनन्दित उपाविशत् ॥३९॥
 कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्व्यजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे सोचकारणम् ॥४०॥
 प्रभवस्त्वाम्यथाचख्यावहिंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदर्को यथात्मनि तथापरे ॥४१॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परम्यावाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परवाधा भवेद्यतः ॥४२॥
 अदत्त नादृष्टीतार्थं नित्यं मन्तोषभाग्यवेत् ।
 दद्यापि सोचसुखभागिव मन्तोषभाग् जनः ॥४३॥

ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्ददः ॥४४॥
 सुक्ता परिग्रहं सर्वे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदीच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसासूनुतास्त्रेयब्रह्माकिञ्चन्यलक्षणैः ।
 व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा शय्यन्भवस्तत्त्वं भवोद्विग्नः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्त्रामिनः पादान्नत्वा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
 असह्युद्गिरा मे ऽभूदतत्त्वे तत्त्वधौस्त्रिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनमन्निभा ॥४९॥
 ततश्च प्रभवस्त्रामी शय्यन्भवमहादिजम् ।
 संसारवैरिणो भीतं परिव्राजयति स्म तम् ॥५०॥
 परीषहेभ्यो नाभैषौत्स तपस्यन्महाशयः ।
 दिष्ट्या कर्म क्षिपामौति प्रत्युतोद्भुषितो ऽभवत् ॥५१॥
 तुर्यषष्टाष्टमादौनि दुस्तपानि तपांसि यः ।
 तेपेतरां तपनवत्तेजोभिरितिभासुरः ॥५२॥
 कुर्वाणो गुरुश्रूषां गुरुपादप्रसादतः ।
 महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभूत् ॥५३॥
 श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मनः ।
 प्रभवस्त पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥५४॥

श्रयम्भवो यदा पर्यव्राजील्लोकस्तादाखिलः ।
 तद्भार्या युवतीं दृष्ट्वा नुशोचन्निदमभ्यधात् ॥ ५ ॥
 अहो श्रयम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।
 स्त्रां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥ ५ ॥
 पुत्राश्रयैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।
 पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥ ५ ॥
 पृच्छति स्म च लोकस्तामयि श्रयम्भवप्रिये ।
 गर्भसम्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥ ५ ॥
 मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राकृतभाषया ।
 उवाच मणयमिति ब्रूखगर्भा ह्यभूत्तदा ॥ ५ ॥
 तस्यास्य ववृधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोभोधिचन्द्रमाः ॥ ६ ॥
 ब्राह्मणा मणयमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्थाभिधा मणक इत्यभूत् ॥ ६ ॥
 स्वयं मात्रा स्वयं धात्र्या ब्राह्मणा सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥ ६ ॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क्व नाम मे पिता मातर्वर्षणाविधवा ह्यसि ॥ ६ ॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥ ६ ॥
 अदृष्टपूर्वी पितरं त्वमायुष्यन्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्वैव तथा जनयिता तव ॥ ६ ॥

तव शय्यम्भवो नाम पिता यज्ञरतो भवन् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणैः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यम्भवस्यर्षेर्दर्शनायोत्सुकः स तु ।
 निरिथाय गृहाद्वालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यम्भवाचार्यस्वभ्यायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्कष्टः पुण्यराशिना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीषमिसरे ब्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥६९॥
 शय्यम्भवस्य त बाल पश्यतो ऽभ्येतिवोढुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुल्लासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
 सुनिचन्द्रमस दूरान्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विकसददनः सो ऽभ्युत्सहः कुमुदकोषवत् ॥७१॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बाल पप्रच्छातुच्छर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥७२॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
 सूनुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥७३॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रब्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमह बंभ्रमौमि पुरात्पुनरम् ॥७४॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 प्रज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तौति वदन्तु च ॥७५॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसन्निधौ ।
 परिब्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥

सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरौरेणाप्यभिन्नश्चायुष्मन्तमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्ममैव सकाशे त्वं परिब्रज्यां शुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अद्य लाभः सच्चित्तो ऽभूदिति चालोचयत्स्वयम् ॥७९॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।
 तमबालाधियं बाल सूरिर्ब्रतमजिग्रहत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ सूरिः किञ्चिदस्यायुरित्यथ ।
 षण्णामान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास श्रव्यम्भवमहासुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमो दशपूर्वीं श्रुतसारं मसुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नपस्थिते ।
 तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थममुच्चयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः श्रव्यम्भवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निर्गन्धपुङ्गवः ।
 श्रीमाञ्जश्रव्यम्भवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥

आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
 षण्णामान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विपेदाने तु मणके श्रीशय्यभवसूरयः ।
 अवर्षन्त्यनैरश्रुजलं शारदसेधवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 सूरिर्व्यञ्जयन् हं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥
 ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धवन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
 उवाच चैष वालो ऽपि कालेनाख्यीयमापि हि ।
 पालितामलवारिचो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥९२॥
 वालो ऽप्ययमवालो ऽभूत्स्वरिचणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्त्रेहो हि दुःख्यजः ॥९३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्ग्रीवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
 मणकचुल्लको ऽस्माकमथ हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्त्यस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥९५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्ततेति वचो वयम् ।
 अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पथुपासनात् ॥९६॥ शुश्रूषम् ॥
 सूरिर्भूरिसुदित्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु शुश्रासु वैद्यावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
 ज्ञातास्मात्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं सो ऽथ व्यमोक्ष्यत ॥९८॥

अमुमन्त्यागुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तमारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८८॥
 मणकार्थं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्तारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥
 यशोभद्रादिमुनयः सङ्गयाख्यनिर्दं तदा ।
 दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्गो ऽप्यभ्यर्थयाचक्रे सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्थो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वाखिलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यन्त्यमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताम्भोजस्य किञ्चत्कं दशवैकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मेदन्तामनगारमधुव्रताः ॥१०४॥
 इति सङ्गोपरोधेन श्रौण्यम्भवसूरिभिः ।
 दशवैकालिकग्रन्थो न संवरे महात्मभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जय्यम्भवः सूरिर्यशोभद्र महामुनिम् ।
 श्रुतमागरपारोण पदे स्तु'स्मन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दय ग्रन्थम्भवसूरिरुर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्यं

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदीपकत्वाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि भविरावली-
 चरिते प्रभवदेवत्वग्यम्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्गशाः ।
तुर्थादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्वराम् ॥१॥
धर्मेणार्हदुपजेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
विश्वमप्रीणयद्विस्त्रं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
मेधाविनौ भद्रवाङ्मसमूतविजयौ मुनौ ।
चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिधोस्तयोर्द्वयोः ।
स्वमाचार्यक्रमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥

भद्रवाङ्मज्जगद्भद्रकरो ऽथ विहरन्भुवि ।
क्षमाश्रमणमङ्गेन राजन्राजगृहं ययौ ॥५॥
चत्वारो वणिजस्तस्मिन्द्युरे सवयसो ऽभवन् ।
उद्यानद्रुमवदृङ्गिं जग्मिवासः सहैव हि ॥६॥
सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शुश्रुवुरार्हतम् ।
कषायाग्निजलासारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
श्रीभद्रवाङ्मपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।
प्रव्रज्यामाशु जगत्कृष्टहवासपराङ्मुखाः ॥८॥
तप्यमानास्तपस्तौत्रसुपार्जितबहुश्रुताः ।
युगमाचदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥
प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशृङ्गलाः ।
निरीहा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥

धर्मापदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।

ते गुरोर्हृदये ऽविचम्बरमौव सितच्छदाः ॥ ११ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।

ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥ १२ ॥

तदा दरिद्रडिम्भानां दन्तव्रीणाप्रवादकः ।

पद्मिनौपद्मकोशेषु हिममग्निमिव चिपन् ॥ १३ ॥

श्रीतात्यालिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।

ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदौश्वरः ॥ १४ ॥

द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरुन्मुखैः ।

मर्तुकामीकृताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥ १५ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भिचां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।

उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥ १६ ॥

तेषां गिरिशृङ्गादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।

पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभृङ्गच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥ १७ ॥

तृतीययामे कुर्वीत भिचां गमनमेव वा ।

इति ते तुर्ययामे ऽस्त्युत्तयेव प्रतिमाधराः ॥ १८ ॥

यो ऽभृदद्रिशृङ्गादारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।

किञ्चिन्नन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥ १९ ॥

य उद्यानसमीपे ऽस्यात्तस्य मन्दतरं लभत् ।

यस्तु तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोभ्रणा ॥ २० ॥

चत्वारो ऽपि हि शीतेन विषद्य चिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥ २१ ॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके अणिकात्मजे ।
 अलेख्यशेषे भूपो ऽभूदुदायी नाम तत्सुतः ॥१९॥
 पितृव्यशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।
 निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२०॥
 उवाच च कुन्जामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।
 पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥२१॥
 इयं हि मेव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।
 सिंहासनमसेविष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥२२॥
 अभुक्तेषाकौडदिहारंस्तेषांशेत चेह यत् ।
 पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२३॥
 पश्यतस्मातपादान्मे दृशोरग्रे स्थितानिव ।
 राज्यलिङ्गमृतः सातिचारं स्यादिनयम्रतम् ॥२४॥
 पिता इदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।
 सदाशान्तिमिवास्तोकः शोको दुःखाकरोति च ॥२५॥
 अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता वज्रदृष्टा वज्रश्रुताः ।
 शोकशङ्कुच्छिदा प्रोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२६॥
 कस्य नेष्टवियोगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।
 भुक्तान्नवत्सजार्यो हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥२७॥
 यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
 तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशांपते ॥२८॥
 पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।
 हित्वा पितृशुचाकार्षीदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥२९॥

उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकवरानथ ।
 स्थान पुरनिवेशार्हे गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 यद्युर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥३४॥
 ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पादलिङ्गमम् ।
 पत्रलं वज्रलङ्कायमातपत्रमिवावनेः ॥३५॥
 अहो उद्यानवाह्यो ऽपि सकलापो ऽयमंघ्रिपः ।
 इत्थं चमत्कृतास्तत्र ते ऽद्राक्षुश्चापचिणम् ॥३६॥
 शाखानिषष्ठः स खगो व्याददौ वदनं मुहुः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः स्वयम् ॥३७॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा मुखे ।
 कौटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥
 तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 राज्ञः पुण्यात्मनो ऽसुख्य स्वयमेव्यन्ति सन्पदः ॥३९॥
 इति निर्णीय तत्स्थान नगरार्हे महीपतेः ।
 आख्यान्ति स्म विवृण्वन्तो निमित्तं चाषलक्षणम् ॥४०॥
 जरन्नेमित्तिकस्यैको जगाद वदतां वरः ।
 पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥
 तथाहि स्तो नगर्यौ द्वे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।
 समानमौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मजे इव ॥४२॥
 अभ्युदयमथुरायां देवदत्तो वणिक्कृतः ।
 दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्वाचार्थमियाय सः ॥४३॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।
 तावन्वोन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥४४॥
 खसा च जयसिंहस्यान्निका नाम कुमारिका ।
 वभ्रुव भृगतेव खल्ललना रूपसम्पदा ॥४५॥
 जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्निकामादिशन्निति ।
 समित्रो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥४६॥
 इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।
 आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ दावपि निषेदतुः ॥४७॥
 अष्टादश भक्ष्यभेदान्घड्गसाखादसुन्दरान् ।
 दयोरप्यन्निका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥४८॥
 तौ मरुता प्रीणयितुमपाकतुं च मचिकाः ।
 धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं द्युर्धकारि सा ॥४९॥
 प्रक्षणद्वाङ्गवलयं व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पश्यन्निन्दुसुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥५०॥
 स वीचमाणस्तां वालां लावणजलदीर्घिकाम् ।
 तद्विरंसापरवशो भोज्यास्वादं विवेद न ॥५१॥
 तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोह च लतायामिव वानरी ॥५२॥
 मा नेत्रमैत्रीप्रत्यूहो भृदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥५३॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽङ्गि जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाहते ॥५४॥

ते गत्वा प्रोत्तरत्यस्यै कक्षैश्चिद्व्यमं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्यै देहि वेत्सेष सादृशः ॥ ५५ ॥
 न उवाच लुक्मनोऽयं कक्षाशोऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बह्वक्तेन सर्वं वरगुण इह ॥ ५६ ॥
 किं तु जासिं प्रदास्यामि तस्यै यो मङ्गुहात् क्वचित् ।
 न याचति स्मितं चात्र तं द्रष्टव्यात्मनः समम् ॥ ५७ ॥
 एष म्भावते यास्यकथं शो वापि सुन्दरः ।
 किं नाज्जोषुर्विदेऽस्यः प्रायेण हि गमिष्यति ॥ ५८ ॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्मैरिवौकसि ।
 तदिनां न प्रहेष्यामि विवोदुरपि वेष्मनि ॥ ५९ ॥
 अन्तजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तद्वद्वत्तु मे जासिं देवदत्तोऽन्निकामिमान् ॥ ६० ॥
 देवदत्तानुज्ञया तेऽप्यामिति प्रतिपेदिरे ।
 देवदत्तोऽपि तां कन्दां पारणिन्दे शुभेऽहनि ॥ ६१ ॥
 तत्र तस्यान्निकाप्रेमतनुबद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मदुरास्याभ्यां पित्रभ्यां लेख ईदृशः ॥ ६२ ॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावामरुच्यमशान्तौ ॥ ६३ ॥
 आदुःखन्दि जीवन्तौ लुक्मनस्त्वं दिदृक्षसे ।
 तदेष्टुनापय दृष्ट्वावावयो लदतोः सतोः ॥ ६४ ॥ दुग्मन् ॥
 भो उवाच यच्च तं लेखं त्वेहास्मोधिनिश्चाकरन् ।
 निरन्तरस्तरदेवनीरपाञ्चौचकार च ॥ ६५ ॥

अचिन्तयच्च धिग्भिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नौ नापत्यदृश्वरी ।
 निजवाक्पाशवद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अन्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 क्षेदयन्ती जगादैवं मद्यस्तदुःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैष प्रक्षितो लेखो धत्ते चान्द्रमसीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं तन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥
 दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलाप मुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखज्ञो न तु हर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममाप्यस्तु भवदुःखसंविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादात्मत्युत्तरं किञ्चिदुःखभागन्निकापतिः ।
 तस्यौ त खपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तदुःखकारणं मद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
 सर्वथा मा हथा दुःखमार्त्यपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीप्सितम् ॥७४॥
 गत्वा चोचे भ्रातरं खं नितरां कुपितेव सा ।
 द्रुदं विवेकिन्हे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 खोदुस्ववियोगेन क्षिण्यते तव भावुकः ।
 श्रुश्रुश्रुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥

अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति ।
 तमन्वेष्ट्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो न वः ॥ ७७ ॥
 स्यास्यत्येवैष वाग्वद्धः प्रणन्तुं श्वशुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तद्नेन ते ॥ ७८ ॥
 इति साग्रहमुक्तस्तु जयमिहो मुहुर्मुहुः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदग्मथुरां प्रति ॥ ७९ ॥
 नगर्या निर्ययौ तस्यास्ततश्च स वणिक्कुतः ।
 तमन्वगादन्निकापि याभिनीव निशाकरम् ॥ ८० ॥
 अन्निकाभूतदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गं ऽपि सासृत सुतं लक्ष्णधारिणम् ॥ ८१ ॥
 स्यविरौ पितरौ नामकृति सूनोः करिव्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥ ८२ ॥
 तयोरन्वङ् परिजनन्तं वालं लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥ ८३ ॥
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मथुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यचुम्बि च ॥ ८४ ॥
 देशान्तरोपार्जनेयं समोपादीयतामिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोर्पयामास हृष्टयोः ॥ ८५ ॥
 दयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं समैतत्कुचिमन्त्रः ।
 इत्याचख्यौ च सम्बन्ध भक्तिवन्धुरया गिरा ॥ ८६ ॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधानम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥ ८७ ॥

लाह्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गाज्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य तणवद्यौवने ऽपि स धौधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्थ्यं परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥
 स खड्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणाः कर्मकण्टकान् ॥९०॥
 तपोग्निनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमगोधयत् ॥९१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्स्रगच्छाभोजभास्करः ॥९२॥
 स सुनिः सपरौवारो वृद्धत्वे विहरन्त्यथौ ।
 नगरं पुष्यभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्यकेतुस्तस्य तु वज्रभा ।
 मीनकेतोरिव रतिः पुष्यवत्यभिधानतः ॥९४॥
 पुष्यवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्यचूलः पुष्यचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
 सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्ताबुभावपि वभूवतुः ॥९६॥
 दधौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 विद्युज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सोढुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥

मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८८॥
 ते प्रोचुर्दृशमग्रे ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्मैश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तद्विलापतिः ।
 यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 समन्त्रं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभूत्तया नृपः ।
 अवार्थत तथा कुर्वन् तु तामप्यजौगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मं सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलेर्गुणैः ॥१०५॥
 तद्वक्तव्यं वारयन्ती तदापत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्सुर्गाय न संग्रहः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामकृत्यनिधोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयन्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदासणान् ।

केदमेदादिदुःखान्तरितन्नारकिकान्कुलान् ॥११०॥

पातकेनैव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरोऽखिलान् ॥१११॥

॥ युग्मम् ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥११२॥

सुसाध्वीवायाततपोतीचारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भौत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥११३॥

॥ युग्मम् ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरयतः ॥११४॥

चेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपोऽपि हि ।

निपुण कारयामास शान्तिक शान्तिकोविदैः ॥११५॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकान्ग्राचौ रात्रावदर्शयत् ॥११६॥

अथ पाषण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥११७॥

गर्भवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यांस्तेऽल्पमेधसः ॥११८॥

सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वती सुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्धसर्जयत् ॥११९॥

आह्वय चान्निकापुत्र राजापृच्छत्तदेव हि ।
 नरकान्म तथैवाख्यदृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥ १२० ॥
 राज्यपुत्राव भगवन्निकं भवद्भिरपीदृशः ।
 मथेव वीक्षितः स्वप्नो वित्थेत्यं कथमन्यथा ॥ १२१ ॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥ १२२ ॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशाक्षरकान्धोरानाप्नुवन्ति शरीरिणः ॥ १२३ ॥
 आख्याति स्नान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥ १२४ ॥
 पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥ १२५ ॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्सुर्गान्प्रान्यसौख्यानदर्शयत् ॥ १२६ ॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽथ पाषण्डिनो ऽपृच्छद् ब्रूथ किं स्वर्गलक्षणम् ॥ १२७ ॥
 तेखेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्वाङ्गः स्म न स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥ १२८ ॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥ १२९ ॥
 राज्ञा दृष्टो ऽन्निकासूनुः स्थितिमाख्यद्विवौकसाम् ।
 मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥ १३० ॥

सकल्पवृक्षाञ्चरामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।
 देव्यश्चिन्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥ १३१ ॥
 यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।
 इच्छया दिव्यसङ्गौतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥ १३२ ॥
 शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।
 सर्वशक्तिमृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥ १३३ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्भ्यन्तरपुरावधि ।
 सुखं किमपि देवानां तत्किञ्चित्कथ्यते गिरा ॥ १३४ ॥
 तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूय वित्य यदौदृशम् ।
 स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥ १३५ ॥
 मुनिर्जगाद कल्याणि निजागमसुधापिवाः ।
 स्वःसुखानि वय विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥ १३६ ॥
 प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्ञ्यथ ।
 ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गान्निः केन कर्मणा ॥ १३७ ॥
 सूरिरूचे ऽर्हति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।
 यस्य ससारिणस्तस्य स्वर्गान्निर्न द्वौयसी ॥ १३८ ॥
 पुनश्चारिचधर्मे च मुनिना कथिते सति ।
 सा राज्ञी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥ १३९ ॥
 भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।
 उपादास्ये परिप्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १४० ॥
 इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।
 आप्रपच्छे महीनाथं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥ १४१ ॥

तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
 ममेवौकसि चेद्भिक्षामादत्से व्रतिनी सती ॥ १४२ ॥
 तथेति प्रतिपेदानां दानं कल्पलतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिक्रमणोत्सवा ॥ १४३ ॥
 स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाश्रया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मम् ॥
 गुर्वादेशाध्वपथिकी सा भिक्षामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारौ प्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥ १४५ ॥
 ज्ञात्वा भविष्यद्भुविचमन्निकासूनुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥
 दादशाब्दकमश्विं भावीति श्रुतसम्पदा ।
 ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥ १४७ ॥
 जह्वावलपरिचीणास्तैवास्तु सूरसः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥ १४८ ॥
 अनौथान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादात्पित्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥ १४९ ॥
 अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्युपासनात् ।
 भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥
 अन्तेद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणक्रमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिमम्यदः ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥
 पुष्पचूला तु मंजातकेवलापि विशेषतः ।
 वैद्यावृत्यं गुरोस्त्वक् प्रोक्तो क्षय्यो ऽयमागमे ॥ १५२ ॥

पुरा ह्यभ्युपयुञ्जानः कृत्य यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्वेत्ति त नहि ॥१५३॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं संपादयांचके सूरिर्धन्यदचिन्तयत् ॥१५४॥
 सूरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्संपादयसि चिन्तितम् ॥१५५॥
 उवाच पुष्पचूलार्पि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥१५६॥
 सार्थिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
 सूरिरूचे श्रुतज्ञासि वृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥१५७॥
 मान्नवीद्यत्र मार्गे ऽभ्युदपायो ऽस्ति एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥१५८॥
 अचित्तापकायमध्वानं कथं वेत्सीति सूरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥१५९॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याश्रितित इति ब्रुवन् ।
 इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥१६०॥
 केवल्यूचे मा कृषौद्धमधृतिं मुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गासुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥१६१॥
 ततो गङ्गासुत्तरौतु लोकेन सह सूरयः ।
 तदैवारुरुर्जनावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥१६२॥
 निषसाद् स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।
 तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गलं प्रचक्रमे ॥१६३॥

नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
 समन्तान्मङ्गुमारभे सा नौरथ इवाश्वसि ॥ १६४ ॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽद्येपि वारिणि ।
 शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरौ च तम् ॥ १६५ ॥
 शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राणुपद्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अप्कायादिदयासारं म सूरिर्भावयन्मृगम् ।
 चपकश्रेणिमारुढो ऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्रध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यामन्त्राः सुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मितं द्रव्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्त्रयि ॥ १६९ ॥
 करोटिरन्विकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 त्रयोदशमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो लुलन्तौ च शुक्तिकेश नदीतटे ।
 प्रदेशे गुणविषमे तस्थौ कापि विलग्नौ सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्थान्तस्तस्थान्यस्त्रिंश वासरे ।
 न्यपतत्पाटलाबीजं दैवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणाङ्गुलीः ।
 उद्गतः पाटलितरुर्विशालो ऽयमभूत्कमात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥ १७४ ॥

तदत्र पाटलितरो प्रभावमवलम्ब्य च ।
 दृष्ट्वा चाषनिमित्तं च नगरं संनिवेश्यताम् ॥१७५॥
 एको नैमित्तिकश्चोचे सर्वनैमित्तिकाजया ।
 दातव्यमाग्निवाग्बद्ध सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥
 प्रमाणं यूयमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।
 अधिनगरनिवेश सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥
 पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।
 ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥
 अग्निवाग्बद्धावधि गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।
 चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्यैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युगम् ॥
 तत्राङ्किते भुप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।
 तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥
 पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
 नृपतिः कारयामास आश्रयायतनोपमम् ॥१८१॥
 गजाश्चशालावृक्षलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
 विशालशालसुद्धामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
 पण्यशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।
 भूभुजा तदलं चक्रे शुभे ऽङ्गुत्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युगम् ॥
 राजा तत्राकरोद्राज्यमुदाय्युदयभाक् श्रिया ।
 स्वं विक्रममिवाखण्डं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुधर्मश्चार्हत इत्यभूत् ।
 देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्गृदि ॥१८५॥

चतुष्पथ्यां चतुर्थादितपसा खं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जग्राह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्माविधया चात्रमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्राज्यसुखं न नः ॥१८८॥

इतश्च राज्ञ एकस्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राच्यविक्रमवज्जिष्णा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्पूतुरेकस्तु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥१९०॥
 राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तौशमसेवत ।
 अभ्रुदसहनो नित्यमवन्तौशो ऽप्युदायिनः ॥१९१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१९२॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते मुधा ॥१९३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभ्रदुदायिनः ॥१९४॥
 उदायिनृपतेर्नित्यं क्लिष्टमालोक्यन्नपि ।
 व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव दुरात्मा नामसाद् सः ॥१९५॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
 अस्तुलङ्घनार्त्रेणमुनीनेव दर्श सः ॥१९६॥

उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परित्रज्यां सूरेरेकस्य सन्निधौ ॥ १८७ ॥
 माथयाप्यनतीचारं स व्रतं पालयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥ १८८ ॥
 दम्भप्रधानं आमण्यं न तस्यालक्षि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥ १८९ ॥
 उदायी त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।
 अवात्सुः सूरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥ १९० ॥
 अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रतिराजकुलं चेत्सुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥ १९१ ॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः सुल्लकेत्यभिदधुः समरम्भं च सूरयः ॥ १९२ ॥
 स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभ्रच्छललिप्तया ॥ १९३ ॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्त्तिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुर्दुदायिनम् ॥ १९४ ॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव सहितः सूरौ राजकुलं ययौ ॥ १९५ ॥
 धर्ममाख्याय सुषुप्तुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायखिन्नः सुष्वाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥ १९६ ॥
 दुरात्मा जाग्रदेवाख्यात्स मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि नैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥ १९७ ॥

स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्चिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥ २०८ ॥
 कण्ठो राजस्तयाकर्तिं कदलीकाण्डकोमलः ।
 निर्ययौ च तप्तो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥ २०९ ॥
 कायचिन्तामिषेणाय स पापिष्ठकदैव हि ।
 निर्जगाम यतिरिति यामिकैरप्यजल्पितः ॥ २१० ॥
 राजक्षेनासृजा सिक्ताः प्रवृद्धाः स्वरयो ऽपि हि ।
 मूर्धानं ददृशुः क्षतं निर्मलकमलोपमम् ॥ २११ ॥
 स्वरिस्तं व्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्व्रतिनो यो न दृश्यते ॥ २१२ ॥
 किमकृत्यमकार्षीं रे धर्माधारो महौपतिः ।
 यज्ञनाशय माध्विन्यं क्षतं प्रवचनस्य च ॥ २१३ ॥
 मयेदृग्दौचितो दुष्टो ऽचानीतश्च सहात्मना ।
 तन्मत्ततं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥ २१४ ॥
 तदहं दर्शनञ्चानिं रक्षाम्यात्मव्ययादहम् ।
 राजा गुरुश्च केनापि हतावित्यस्तु लोकगीः ॥ २१५ ॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्ठे दत्त्वा सूरिविषपद्यत ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
 प्रचक्रुर्वच आम्नाना निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुश्च निहतौ चुल्लकेन न संग्रयः ॥ २१८ ॥

हन्तान्यो यदि तन्नुल्लः प्रथमं व्याहरेत्खलु ।
 स महासाहसं कृत्वा एवागाददर्शनम् ॥ २१६ ॥
 वैरौ वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायाव्रतीभूय विश्वस्तमवधीनृपम् ॥ २२० ॥
 राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरै राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धु वा प्रचक्रमे ॥ २२१ ॥
 तपःचामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्मुषपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युगम् ॥
 विनयच्छद्मना सूरिरपि तेन ह्यवच्चि सः ।
 ततस्तस्मै ददौ दौचां धूर्तैः को न हि वञ्च्यते ॥ २२३ ॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा नहि ।
 क्रमेणापि हि यत्न्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥
 ततः शरीरसंस्कार राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।
 प्रधानपुरुषास्तरं विलपन्त उदश्रवः ॥ २२५ ॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यञ्चोज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥ २२६ ॥
 अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परित्रज्यां गृहीत्वापि खिलापि मुनिसन्निधौ ॥ २२७ ॥
 अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्श्रुत्वापि दुष्टधीः ।
 अकार्षीरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युगम् ॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्य तं राजा नगराच्चिरवासयत् ॥ २२९ ॥

तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।

अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तैरभूत्सुतः ।

एकस्य गणिकाकुचिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

खैरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥

उपाध्यायाय त स्त्रग्ने नन्द आख्यत्रयोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्ये स्ववेष्टानि ॥२३३॥

स प्रीतिभागलंचक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति स च ॥२३४॥

नवं जामातरं नन्दं याययाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥२३५॥

उदाय्यपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति ।

तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि नन्त्रिभिः ॥२३६॥

पट्टहस्तौ प्रधानाश्चक्षुः कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चाण्यमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥

ततश्च तानि दिव्यानि वही राजकुलाद्ययुः ।

स नन्दो याययानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥

पट्टहस्तौ शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चदुत्करः ॥२३९॥

तमुत्पाद्य निजस्कन्धे भिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

इयो ऽहेषत हर्षाच्च प्रस्तुवन्निव मङ्गलम् ॥२४०॥

व्याकासीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।
 स्थायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥ २४ १ ॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥ २४ २ ॥
 अलन्तरं वर्धमानस्त्रामिनिर्वाणवाभरात् ।
 गतायां षष्टिवत्सर्गस्य नन्दो ऽभवत्कृपः ॥ २४ ३ ॥
 ततश्च केचित्स्त्रामन्ता मदेनान्धंभविष्णवः ।
 नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥ २४ ४ ॥
 नन्दो ऽपि तेषां सङ्गावपरौचार्यमलक्ष्यधीः ।
 आस्थान्या निर्यथौ द्वारि शालाया इव वारणः ॥ २४ ५ ॥
 माता धात्री बालस्यैव यत्येव शिशुना सह ।
 नन्देन तु यसं कोऽपि नागात्तस्युक्तयेव ते ॥ २४ ६ ॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
 नन्दो जगाद् स्वारचान्निह्यन्ताममी इति ॥ २४ ७ ॥
 आरक्षा अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतान्तप्रेक्षणादिव ॥ २४ ८ ॥
 आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।
 द्वाग्ददर्श सदोद्वारद्वाःस्त्रौ लेप्यमयावपि ॥ २४ ९ ॥
 नन्दपुण्याकृष्टदेव्या तौ कथाचिदधिष्ठितौ ।
 प्रतौद्वारौ लेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥ २५ ० ॥
 ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां केऽपि निजग्निरौ ।
 केऽप्यनाश्रयन्त नन्दो ऽभ्युदयवृद्धाजस्ततः परम् ॥ २५ १ ॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा
 भूसुचामा सूचिताज्ञो बभूव ।
 प्रायः पुण्यं विक्रमस्य प्रमाणं
 कौवं जन्म श्लाघनीयेऽपि वंशे ॥ २५२ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवीभाव-भद्रवाज्जशिव्यचतुष्टयवृत्तान्त-
 श्रल्लिकापुत्रकथा-पाटलीपुत्रनिवेश-उदायिमारककथा-नन्दराज्य-
 लाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ।

इतश्च तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभुञ्जता ।
ब्राह्मणः कपिलो नामाष्टुवासैको बहिर्भुवि ॥ १ ॥
एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेसरौ ॥ २ ॥
तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
जगाम पश्चिमान्मोघिलहरीजलहस्तिताम् ॥ ३ ॥
प्रत्यगदाडिमौपुष्यवर्णवैभवहारिभिः ।
पश्चिमान्मल्लि सन्ध्याभैः कौसुमांशुकभागिव ॥ ४ ॥
गृहादृद्धौपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
व्योम्नः स्पर्धानुबन्धेन सनचचेव भूरभृत् ॥ ५ ॥
आलोकजनकं विश्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
द्रक्ष्यसे क्व तु भूयो ऽपीत्यर्थमाणमिवोचिरे ॥ ६ ॥
मन्ये ऽस्तं गच्छतार्केण वक्रौ न्यासीकृता रुचः ।
तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥ ७ ॥
नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसन्नद्धचारिणा ।
तदाभूद्रोदधीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥ ८ ॥
नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेश इति सूरयः ।
स्त्रैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥
ब्राह्मणं तमनुज्ञाप्याचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्ववत्सलाः ॥ १० ॥

जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।
 जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥
 हृदयान्तःसमुल्लासिश्रुताभिलहरीनिभैः ।
 वसोभिर्विदधे सूरिस्तस्याग्रे धर्मदेशनाम् ॥१२॥
 तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।
 आवकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या यथुरन्यतः ॥१३॥
 अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृङ्गास्ते तदोकसि ।
 तस्थुस्तेनार्हतीभूतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥१४॥
 अन्येद्युः सूनुरुत्पेदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।
 स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतीभिरगृह्यत ॥१५॥
 मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधश्च सः ।
 बालो द्विजन्मना तेन दध्रे अद्भानशालिना ॥१६॥
 तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पात्रवारिणा ।
 अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तर्यो मुमुचुर्द्रुतम् ॥१७॥
 मुनिभाजनकल्पाभ्योभिषिक्तस्यारुजः शिशोः ।
 चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आवकस्त ॥१८॥
 तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कदाप्यभूत् ।
 ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥
 कल्पकः क्रमयोगेण विपन्नपितृकः पुरे ।
 समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥
 स गर्भश्रावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।
 न परिग्रहभूयस्त्वे मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥

कुलीना अपि स्तावण्वतौ रूपवतौरपि ।
 दौघमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥ २२ ॥
 पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको बटुभिर्वृतः ।
 पौराणां पूजनीयो ऽभूद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २३ ॥
 इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवात्सीद्विजन्मैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥ २४ ॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्तु कोऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूष्यत ॥ २५ ॥
 पयोमृतदृतिप्राय तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभूद्भुवीवाचमा चक्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥
 सा कन्यकापि वल्लीव समये पुष्पवत्यभूत् ।
 विषया तत्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥ २७ ॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 नोद्वाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूदवीः ॥ २८ ॥
 अस्याः पत्युरभूतलात्पुष्पे मोघत्वमागते ।
 उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥
 किं कुर्मः कोऽपि वृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
 तदाक्वले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥ ३० ॥
 वाक्कलेनापि न ग्राह्यः कोऽपि ना कल्पक विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कूपिकाखानि स्वगृहाग्रे द्विजन्मना ।
 कल्पकागमवेक्षायां सा कन्यापि तत्र च ॥ ३२ ॥

आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूञ्चकार च स दिजः ।

य आकर्षति मे पुत्रौ तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥३३॥

कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोल्लिखितमानसः ।

तामाचकर्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितुस्तत्तराम् ॥३४॥

तत्पितोवाच भक्तन्यामिमामुदह कल्पक ।

कूपिकाकर्षकायोच्चैर्मयैषा कल्पिता यतः ॥३५॥

एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संसोढवानसि ।

अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥३६॥

सद्येव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।

सत्यसन्धो ऽसि चातङ्गं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥३७॥

कलितो बुद्धिशक्त्याहं किं करोमीति कल्पकः ।

नितस्मिनीनिरीहो ऽपि तामुद्बोद्धुममन्यत ॥३८॥

कलाकलापजलधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।

आधुर्वेदोदितौषधोक्ताधौकृत्योदुवाह ताम् ॥३९॥

कल्पकं पण्डित बुद्धिमन्तं श्रुत्वाथ नन्दराट् ।

आह्वय प्रार्थयांचक्रे समामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥

जजल्प कल्पको राजन्यासाङ्गादनमात्रकम् ।

विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परियहम् ॥४१॥

धार्मिकाणां सशूकानां नहि निर्वहति कश्चित् ।

राजन्ममात्यव्यापारः पयाप्तं तदनेन मे ॥४२॥

इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।

जगाम चक्रे च नृपक्षिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥

न नन्दः प्राप तच्छिष्टं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीक्षाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥४४॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥४५॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं चालयसि किं न वा ॥४६॥
 चालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्वर्पय स्म मा ॥४७॥
 प्रमाणमादेश इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्पवस्य समाययौ ॥४८॥
 कल्पकं च गृह्णित्व वस्त्ररत्नान्यभूनि मे ।
 राजनिर्णजकेनाद्य निर्णजय मनोरम ॥४९॥
 यथातिशयचोद्याणि सञ्ज्ञायान्यंशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥५०॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसे ॥५१॥
 अर्पयेद्वरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 संसङ्गेशं परिभवं तन्न क्रैष्ये स्वपाणिना ॥५२॥ युग्मम् ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैक्षिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥५३॥
 अत्याग्रहमृहीतस्तु तस्या वासांसि कल्पकः ।
 रजकस्थार्पयत्तस्य स्त्रीग्रहो बलवान्खलु ॥५४॥

समागते पर्वदिने कल्पकस्थोपतस्थुषः ।
 वासांसि नार्पयन्तस्य रजको राजशासनात् ॥ ५. १ ॥
 अथ याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्मुहुः ।
 रजकः कल्पकं राजनिधोगादभयो हि सः ॥ ५. ६ ॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य तु ।
 गृहे यथावुत्तमर्णस्याधमर्णं दवान्वहम् ॥ ५. ७ ॥
 एवं जग्मतुरन्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवाथैव चमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥ ५. ८ ॥
 ततो वर्षं तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्त्राण्यसि जीर्णवान् ॥ ५. ९ ॥
 रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्त्रानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 नहि गृह्णामि तज्ज्ञास्मि कल्पको रजकाधम ॥ ६. ० ॥
 कल्पको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा ।
 एकाकी निर्धनौ विद्यासाधनाथेव साहसी ॥ ६. १ ॥
 चण्डिकाभृगुवेतालाद्यशेषमतपण्डितः ।
 गुप्तां स दध्रे चुरिकामन्तकस्त्रेव देवताम् ॥ ६. २ ॥
 फालोद्यत इव द्वीपौ भृकुटीविकटाननः ।
 कल्पको ऽनल्पकोपो ऽयं गत्वा रजकमभ्यधात ॥ ६. ३ ॥
 रे सेवक इवाभ्यागां द्वे वर्षं तव वेष्मनि ।
 वस्त्राण्यर्पयसीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ६. ४ ॥
 तं ब्रह्मराक्षसमिव क्षुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
 क्षुभितो गृहिणीमूचे वासांस्यस्य समर्पय ॥ ६. ५ ॥

रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तौहत्याय कल्पकः ।
 प्राक् कुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरी ॥६६॥
 घटच्चटिति कुर्वाणं रजकस्याथ कल्पकः ।
 उदरं दीर्णवाञ्कुर्या कुशिकेनेव भृतलम् ॥६७॥
 अचूजा निर्यता तुन्दाभिर्झरादिव वारिणा ।
 वासांसि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥६८॥
 आक्रन्दन्तौ रजक्यूचे निहसि किमनागसम् ।
 राजाज्जयैष वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥६९॥
 तदाकर्ण्य तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अहो राज्ञः प्रपञ्चो ऽय यदचो न कृतं मया ॥७०॥
 तदद्य रजकवधापराधानुपप्लवैः ।
 नीये न यावन्तावद्भि स्त्रयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
 कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्त्रयं ययौ ।
 नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥७२॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीकृतवित्तमः ।
 बभाषे शृगमभ्यर्थ्यादत्स्वामात्यपदं मम ॥७३॥
 स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरथ कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवचः स सुधौर्ध्वं हि कालविद् ॥७४॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणाम्बुदम् ॥७५॥
 शल्यभूतान् हृदयस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंग्रहान् ।
 कल्पकं पृच्छति स्नेहं विद्याशुभमिवागतम् ॥७६॥

नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ननल्पधीः ।

वाक्यैस्तत्त्वतमन्देष्टुषोष्टपेवणमुद्गरैः ॥ ७७ ॥

अन्याथं रजकश्रेणी तदा पूत्कर्तुमागता ।

ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥७८॥

तथास्य कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्त्य राजका ययुः ।

राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥ ७६ ॥

तद्देवाग्रतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।

कल्पकार्यार्पयन्मूद्राकरेणादि यथोचितम् ॥८०॥

समुद्रवसनेगेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।

उपायहस्तैराकृत्य ततः सो ऽकृत नन्दसात् ॥८१॥

नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्तिके ।

श्रीरभून्नन्दराजस्य सिरावारिवद्व्या ॥८२॥

तस्य धीवारिणा सिक्तो राज्ञो विक्रमपादयः ।

यशःप्रसूनं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥८३॥

नन्दराजप्रतापाग्नेर्दृष्टिसुत्पादयन्पराम् ।

तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽमृतसचिवस्य महानिलः ॥८४॥

इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्रागमन्ती कल्पकस्य सः ।

कलं गवेषयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥८५॥

स दष्टः कल्पकस्येष्टां चेटिं वस्त्रादिभिर्हृशम् ।

आवर्जयित्तुमावेभे तत्प्रवृत्तिवृत्तया ॥८६॥

सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।

क्रियमाणं जल्पमानं चाख्यत्प्राक्तनमन्विषः ॥८७॥

भूयांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।
 प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥
 स आरेभे ऽन्यदैकस्य सूनोरुदाहमङ्गलम् ।
 निमन्त्रयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥
 स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुकुटच्छचामरान् ।
 प्रचक्रमे कारयितुमन्यचासौ यदर्हति ॥९०॥
 भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
 लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
 न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
 कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥
 कल्पकेन यदारब्धं शृणु त्वत्प्रियमन्त्रिणा ।
 कृत्वादिराज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥
 इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाश्रयम् ।
 सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनोषिणः ॥९४॥
 ग्रासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्तव्यदः ।
 न पुनः पदसापत्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥
 कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि हि ब्रुवे ।
 सत्यं तत्तु चरैर्विद्वि नृपा हि चरश्चतुषः ॥९६॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसङ्घानि ।
 दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥९७॥
 ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।
 सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेपाक्षेपपूर्वकम् ॥९८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।
 पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८८॥
 कल्पको ऽप्यं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।
 सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥१००॥
 कवलेः शतसह्यैर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
 तत्सिक्थमात्राण्यन्नतः सर्वं यूयं भरिष्यथ ॥१०१॥
 तस्माद्भुङ्क्तां स एवैकः समस्त कोद्रवौदनम् ।
 यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥
 संभूयोचे कुटुम्बेन त्व भुङ्क्त्व चेममस्तु ते ।
 वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मास्तु कोऽप्यलम् ॥१०३॥
 ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।
 अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिवं ययुः ॥१०४॥
 तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभुभुजः ।
 रुधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
 रुद्धदारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
 भाण्डं भाण्डेन पुस्फोट पौराणां तत्र भीजुषाम् ॥१०६॥
 अनीशो विदिषां तेषामासने शयने ऽपि वा ।
 दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्घृतिम् ॥१०७॥
 अचिन्त्यच्च यावद्धि कल्पको मन्त्र्यभूत्यम् ।
 तावत्सिंहगृहेवेदं पुरं नास्तुन्दि केनचित् ॥१०८॥
 विना तं कल्पकमभूत्तगरस्येदृशी दशा ।
 अरक्षकं ह्युपवनं पान्यैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥

स जीवति यदि तदा तेनैवोद्देश्यते पुरम् ।
 प्रायेण कथ्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टाश्चैवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥
 क्षिप्त्वा च मक्षिकां कूपे तन्नारोष्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्वद्रुपत्ताभं शिबिकामधिरोष्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्देवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभूदवलः खलु ।
 यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन् वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेक्ष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः कोऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धौमता ।
 करोमि सन्निमन्यद्वा भवतां यदभौषितम् ॥११७॥
 सान्धिविग्रहिकस्त्रेषां कल्पकश्चापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिसुख्येन वक्रावक्रग्रहाविव ॥११८॥
 तत्र कस्यचिदेकस्त्रेक्षुकलापं करस्थितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्रौ तमूचे ऽङ्गुलिसञ्ज्ञया ॥११९॥
 यद्यमुष्येक्षुभारस्य मूलं प्रान्तश्च कर्त्यते ।
 एतन्माध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥

सान्धिविग्रहिकः सो ऽथ विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाश्रयमज्ञासीदीदृशस्तु तदाश्रयः ॥१२१॥
 यथेक्ष्यष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।
 उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा चत्रियसन्ततिः ॥१२२॥
 तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।
 प्रपञ्चमन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥
 अविश्वासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।
 प्रपञ्चमन्धिरस्तु कथं भावो वो मयि तद्विदि ॥१२४॥
 निःसन्धिवन्धास्तद्युयमुपजौव्या भविष्यथ ।
 निरुक्तमूलप्रान्तेक्ष्यष्टिवन्नन्दभूपते. ॥१२५॥
 पुनस्तु तत्प्रदेशस्याभौर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।
 दण्डाहतां दधिस्थालीं कल्पको हस्तसञ्ज्ञया ॥१२६॥
 प्राग्बद्धावार्थमज्ञासीत्प्रधानपुरुषो न सः ।
 कल्पकामात्यहृदयभावार्था ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥
 तत्पञ्चमंहतिस्थाली महोर्दण्डाहता यदि ।
 तद्वः स्याद्विटकाकारं विकीर्णं दधिवद्वलम् ॥१२८॥
 पुनः खनावा तन्नावं कल्पकस्त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
 चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥
 भावार्थस्तेषु मन्त्रावा यथा नौरावृता तव ।
 तथास्तत्तेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥
 मञ्जानत्रये ऽपि भावार्थमज्ञानकल्पकस्य सः ।
 ऊहापोहपरन्तस्थौ व्यान्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

स्वस्थान कल्पको ऽथागात्सान्धिविग्रहिकः स तु ।
 तद्भावमविटन्वीचापन्नः स्वशिविर ययौ ॥१३२॥
 स सन्धिविग्रहपुमान्निजैः पृष्टो विषादभाक् ।
 अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकद्विजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मिलितः कल्पकस्यायमपीति कृतनिश्चयाः ।
 ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशासनात् ।
 हस्यश्वरत्नकोशादि जयाहोष्ण्य नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्यायमनर्थक्यदिति क्रुधा ॥१३७॥

नन्दश्रियां रक्षणसौविदलः
 सुधीर्नथोपायनदीनदौनः ।
 त्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ।

कल्पकः पुनस्तपनानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य सुद्राव्यापारमन्त्रज्ञात् ॥१॥
नन्दस्य वशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्तृपाः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवन्भूयांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
समुत्खातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विशङ्कटः श्रियां वामो ऽमङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मन्त्र्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुष्मती ।
सधर्मचारिण्यभवच्छीलालङ्कारधारिणी ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयालङ्कृतो ऽभवत् ।
अखूलधीः खूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनस्तथोः ।
नन्दराड्दृढयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
वशीकृतजगच्चेताश्वेतोभूजीवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्मोगाखूलभद्रो दिवानिशम् ।
प्रवाम वमथे तस्या द्वादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
श्रीयकस्त्वङ्गरजो ऽभूद्भूरिविश्रम्भभाजनम् ।
द्वितीयमिव हृदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
 कवीनां वादिना वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयंकृतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावल्लगने सुधीः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति त मन्त्रौ प्रशशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिण ॥१४॥
 संतुष्टया तथान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशसतु ॥१५॥
 तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तथोक्तः माग्रह मन्त्रौ तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहो बलवाग्बलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।
 अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारशतमष्टाय ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दक्षो ऽस्मै तत्प्रशंसया ।
 वयं यदि स्वयं दक्षो दक्षः किं न पुरा ततः ॥२१॥

मन्व्यपूचे मया देव प्रशसा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकौयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्याणि स्वकौकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्वाल्मिका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यच्चा यच्चदत्ता भृता भूतदत्तैणिका तथा
 वेणा रेणेति सप्तासन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति व्यायसौ तामां सकृदुक्तं तथेतराः ।
 द्वित्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्णन्नरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि नियहानुग्रहचमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
 तन्मये वस्त्रवद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गाममौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामद्वहिणा ।
 दीनारास्ते च तत्पाणान्बुत्पत्य न्यपतस्ततः ॥३१॥
 स एवं विद्धे नित्यं जनस्तेन विमिश्रिये ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥

इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीचामहे स्वयम् ।
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
 दत्त्वा शिञ्चा चरं सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बनिलीनो ऽस्यात्पक्षौवानुपलक्षितः ॥३४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा कृन्तं मन्दाकिनीजले ।
 दीनाराष्ट्रोत्तरशतग्रन्थि न्यस्य यथौ गृहे ॥३५॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
 अथ गुप्तान्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्रौ निशात्यये ।
 यथौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्वररुचिस्तदा ॥३७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वात्कृष्टमानीं सविस्तरम् ।
 स्तोतुं प्रवृत्ते गङ्गा मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
 स्तुत्यन्ते ऽचालयद्यन्तं पदा वररुचिं परम् ।
 दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
 ग्रन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्यादपश्यत्स्त्रुष्णीको धूर्तो दृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
 इत्युक्ते च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
 न्यासौकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥४१॥
 उपलब्धं गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥४२॥
 दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥

विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिपत्यभौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्युचे सचिवो नृपम् ॥ ४४ ॥
 माधुं ज्ञातमिदं कृद्धेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विस्मयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महौपतिः ॥ ४५ ॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छच्छेष्टिकादिकम् ॥ ४६ ॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेष्टदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥ ४७ ॥
 सज्ज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥ ४८ ॥
 समासाद्य च्छलजस्तच्छलं वररुचिस्ततः ।
 चणकादिं प्रदायेति डिम्भरूपाण्युपाठयत् ॥ ४९ ॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ ५० ॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एवं दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदश्रीषौदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥ ५१ ॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।
 श्रौत्पातिकौ च या भाषा सा भवत्यन्यथा नहि ॥ ५२ ॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेश्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥ ५३ ॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः ममुपेयुषः ।
 प्रणमं कुर्वतो राजा कोपान्तस्थौ पराङ्मुखः ॥ ५४ ॥

तद्भावज्ञो ऽथ वेक्ष्येत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विदिषन्निव ॥५५॥
 असावकस्मादस्माकं कुलचय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते वत्स कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरश्चिन्त्यास्तदासिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापौति वदेस्ततः ॥५७॥
 धियासौ मयि जरमाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्वं मत्कुलगृहस्तम्भो भविष्यसि चिरं ततः ॥५८॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
 राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्ब न हन्ति माम् ।
 यावन्तावन्ममैकस्य चयाद्रुच कुटुम्बकम् ॥६१॥
 सुखे विषं ताल्लपुट न्यस्य नस्यामि भूपतिम् ।
 शिरः परासोर्मं किन्त्याः पितृहत्या न ते ततः ॥६२॥
 पित्रैव बोधितस्तत्स्य प्रतिपेदे चकार च ।
 शूभोदकाय धौमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्यं निहतस्तदा ।
 भर्तृचित्तानुसारेण मृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥

भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयज्जाते विचारणा ।
 स्वामिजाते प्रतौकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
 सर्वव्यापारसहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
 स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
 पितृप्रसादान्निर्वाधं कोशायास्तु निकेतने ।
 भोगानुपशुञ्चानस्य तस्याब्दा द्वादशागमन् ॥६९॥

आह्वयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भृशुजोदितः ।
 पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामीत्यभाषत ॥७०॥
 अथैवालोक्येत्युक्तः स्थूलभद्रो महीभुजा ।
 अशोकवनिका गत्वा विममर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं ज्ञानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥
 नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यग्रे च चेतसि ।
 प्रेयसीनां नावकाशः पूर्णकुक्षे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उद्वह्णानामिव द्विकाः ॥७४॥
 यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
 राजार्थं तद्वटात्कार्यं यत्यते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चसृष्टि सः ।
 रत्नकमलदशाभी रजोहरणमप्यथ ॥७६॥

ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।

आलोचितमिदं धर्मलाभः स्नादित्यवोचत ॥७७॥

ततः स राजसदनाद्गुह्याया इव केसरौ ।

निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७८॥

किमेष कपटं कृत्वा यायौ वेश्यागृह पुनः ।

द्वत्यप्रत्ययतं क्षापो गवाक्षेण निरैक्षत ॥७९॥

प्रदेशे शवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।

यान्तं दृष्ट्वा स्थूलभद्र नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥

भगवान्चीतरागो ऽसावस्मिन्धिग्मे कुचिन्नितम् ।

इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥

स्थूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीमभूतविजयान्तिके ।

दीक्षां सामाधिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥

गृहीत्वा श्रीयक दोषिणं ततो नन्दः सगौरवम् ।

मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारसहिते न्यधात् ॥८३॥

चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।

साक्षादिव शकटालं प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥

स नित्यमपि कोशाया विनीतः सटने ययौ ।

क्षेहाङ्गातुल्यप्रियापि कुलीनैर्वज्रमन्यते ॥८५॥

स्थूलभद्रविद्योगातां श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।

दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमौशते ॥८६॥

ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्थं किं कुर्महे वयम् ।

असौ वररुचिः पापो ऽघातयज्जनक हि नः ॥८७॥

अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदौपनमहोदरम् ।
 स्थूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥८८॥
 त्वज्जाम्यामुपकोशायां यावद्रक्तो ऽस्थसौ खलः ।
 तावत्प्रतिक्रियां कांचिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥८९॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ ।
 विधौयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥
 प्रेयोविद्योजनादैराद्यान्निष्णाद्देवरस्य च ।
 तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥
 कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा त तथाभ्यधात् ।
 यथा पपौ सुरामेष स्तौवशैः क्रियते न किम् ॥९२॥
 सुरापाणं वररुचिः स्खैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।
 उपकोशेति कोशाद्यै शशमाय निशात्यये ॥९३॥
 अथ कोशामुखात्सर्वे शुश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।
 मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतिपातनम् ॥९४॥
 शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति सो ऽप्यभूत् ।
 भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥९५॥
 स प्रत्यह राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
 राज्ञा च राजलोकैश्च भगौरवमदृश्यत ॥९६॥
 अन्यदा नन्दराड् मन्त्रिगुणस्मरणविक्रलः ।
 सदस्मि श्रीयकामात्यं जगादैवं भगद्गदम् ॥९७॥
 भक्तिमाञ्जलिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।
 अभवन्मे महामात्यः शक्रमेव बृहस्पतिः ॥९८॥

एवमेव विपन्नो ऽसौ देवादद्य करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवास्थानमह तेन विनात्मनः ॥८६॥
 उवाच श्रीयुक्तो ऽप्येवं किं देवेह विदध्वहे ।
 इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥
 सत्यमेष सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।
 श्यो ऽसु दर्शयितास्मीति श्रीयुक्तः प्रत्यभाषत ॥१०१॥
 श्रीयुक्तश्च द्वितीये ऽङ्गे सर्वेषामौघुषां सदः ।
 खलुंसा शित्तितेनाय्यं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥१०२॥
 तत्काल मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥
 कुतस्त्यमद्भुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 घ्रातु राजादयो निन्युर्नासाये ख खमम्बुजम् ॥१०४॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घ्रातु घ्राणाये पङ्कज निजम् ।
 चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवसत् ॥१०५॥
 धिगसु ग्रीधुपं ब्रह्मबन्धु बन्धवधोचितम् ।
 सर्वैरित्याकुशमानो निर्ययौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥
 ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् ।
 तापितचपुणः पान सुरापाणाघघातकम् ॥१०७॥
 भूषया तापितमथ पयौ वररुचिस्तपु ।
 प्राणैश्च सुसुचे सद्यस्तदाहभयादिव ॥१०८॥
 खलुभट्टो ऽपि सम्भूतविजयाचार्यसन्निधौ ।
 प्रब्रज्यां पालयामास पारदृश्या श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते भस्मूतविजय गुरुम् ।
 प्रणम्य स्रग्धा मुनय इत्यगृह्णन्नभियद्धान् ॥ ११० ॥
 अह सिंहगुहादारे हृतोत्सर्ग उपोषितः ।
 अवस्थान्ये चतुर्मासीमेकः प्रत्यष्टणोदिदम् ॥ १११ ॥
 दृग्विषाहिविलदारे चतुर्मासीमुपोषितः ।
 स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यग्रहीदिदम् ॥ ११२ ॥
 उत्सर्गी कूपमण्डूकामने मामचतुष्टयम् ।
 स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥ ११३ ॥
 योग्यान्मत्वा गुरुः साधून्यावत्तानन्वमन्यत ।
 स्थूलभद्रः पुरोभूय नत्वेवं तावदन्नवौत् ॥ ११४ ॥
 कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।
 विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेख्यशालिनी ॥ ११५ ॥
 तत्र हृततपःकर्मविशेषः षड्रसाशनः ।
 स्थास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभिग्रहः प्रभो ॥ ११६ ॥ युग्मम् ॥
 ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वमन्यत ।
 माधवस्य ययुः सर्वे ख ख स्थान प्रतिश्रुतम् ॥ ११७ ॥
 शान्तांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।
 त्रयो ऽसौ भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥ ११८ ॥
 स्थूलभद्रो ऽपि सप्राप कोशावेश्यानिकेतनम् ।
 अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताञ्जलिरयतः ॥ ११९ ॥
 सकुमारः प्रकृत्यासौ रन्भास्तन्म द्वोरुणा ।
 व्रतभारेण विधुरो ऽन्नागादिति विचिन्त्य सा ॥ १२० ॥

उवाच स्वागत स्वामिन्समादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥ १२१ ॥
 चतुर्मासौ वसत्यै मे चित्रशालेयमर्ष्यताम् ।
 इत्युचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वचे गृह्यतामिति ॥ १२२ ॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशद्वर्म इव स्वबलवत्तया ॥ १२३ ॥
 अथ सा षड्रसाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।
 विशेषकृतशृङ्गारा चोभाय समुपाचयौ ॥ १२४ ॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्योत्कृष्टा काचिदिवापराः ।
 चतुरं रचयामास हावभावादिकं मुहुः ॥ १२५ ॥
 करणानुभवक्रीडोद्दामानि सुरतानि च ।
 तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासक्तः ॥ १२६ ॥
 यद्यत्सोभाय विदधे तथा तत्र महामुनौ ।
 तत्तन्मुधाभवदञ्जे यथा नखविलेखनम् ॥ १२७ ॥
 प्रतिवासरमप्येव तत्सोभाय चकार सा ।
 जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥
 तद्योपसर्गकारिणा प्रत्युतास्य महामुनेः ।
 अदीप्यत ध्यानवक्त्रिर्मेघवक्त्रिर्वाग्भसा ॥ १२९ ॥
 त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्गन्तुकामां धिगौश माम् ।
 आत्मानमिति निन्दन्तौ सापतत्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥
 मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।
 प्रपेदे आवकत्वं साग्रहौचैवमभियुहम् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्यैचिद्दाति यदि मां नृपः ।

विना पुसांसमेक तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥

गते तु वर्षासमे ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।

निर्व्यूढाभिग्रहा एयुर्गुत्पादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥

आयान्मिहगुहासाधुरहो दुष्करकारक ।

तत्र स्वागतमित्यूचे किचिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥

सूरिणा भाषितौ तद्वदायान्तावितरावपि ।

समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसत्क्रिया ॥१३५॥

सूक्तभद्रमथायान्तमभ्युत्थायात्रवीहुरुः ।

दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

सासूयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।

इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥

यद्यमौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।

इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३८॥

एवं मनसि संस्थाप्य सासर्षस्ते महर्षयः ।

कुर्वाणाः सद्यम मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥

उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले ह्यष्टः पुरो गुरोः ।

साधुः सिंहगुहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥

कोशावेष्ट्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।

भगवन्समवस्थस्ये चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥

सूक्तभद्रेण मात्स्यदितदङ्गीकरोत्ययम् ।

विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥

वत्स माभिग्रहं कार्षीरतिदुष्करदुष्करम् ।
 स्थूलभद्रः चमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥ १४२ ॥
 नहि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
 तदवश्यं करिष्यामौत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥
 गुरुरुचे ऽमुना भावी भ्रष्टः प्राप्तपसो ऽपि ते ।
 आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥ १४५ ॥
 गुरोर्वचो ऽवमत्याथ वीरमन्यो मुनिः स तु ।
 उन्मौनकेतनं प्राप कोशाद्यास्तन्निकेतनम् ॥ १४६ ॥
 स्थूलभद्रस्यर्धयेहायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।
 भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम मा ॥ १४७ ॥
 वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।
 कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥
 त भुक्तषड्रसाहारं मध्याह्ने तु परौचित्यम् ।
 कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥ १४९ ॥
 चुचोभ स पुनर्मङ्गु यङ्गजाक्षीमुदीक्ष्य ताम् ।
 स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥ १५० ॥
 स्मरार्थं याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
 वयं हि भगवन्वेशा वश्याः स्मो धनदानतः ॥ १५१ ॥
 व्याहार्षीन्मुनिरप्येव प्रसीद मृगलोचने ।
 अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकाखिव ॥ १५२ ॥
 नेपालभूपो ऽपूर्वसौ साधवे रत्नकमलम् ।
 दत्ते तमानयेत्युचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥

ततश्चचान् नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि वालवत् ।
 पङ्किलायामिच्छायां स निजव्रत इव स्खलन् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा महीपालाद्रन्नकम्बलमाय च ।
 स मुनिर्वलितो वर्त्मन्यामन्तर्निंस्य दम्बवः ॥१५५॥
 आयाति लक्षमित्याख्यद्यूनां शकुनिस्ततः ।
 किमायातीत्यष्टच्च दम्बुराड् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्निचुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यगमद्दुमारुढश्चौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥
 साधुस्तत्राय संप्राप्तस्तैर्विधृत्य निरूपितः ।
 किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मल्लिभुचैः ॥१५८॥
 एतन्नचं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
 मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
 वेद्याकृते ऽस्य वंशन्यान्तः क्षिप्तो रत्नकम्बलः ।
 अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
 स समागत्य कोशाच्चै प्रददौ रत्नकम्बलम् ।
 चिक्षेप सा गृहस्रोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
 अजल्पन्मुनिरप्येवमक्षेपशुचिकर्दमे ।
 महामन्यो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥
 अथ कोशाप्युवाचैव कम्बलं मूढोऽशोचमि ।
 गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्त स्वं न शोचमि ॥१६३॥
 तच्छ्रुत्वा जातमवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।
 बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संमारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥

अघान्यतीचारभवान्मुनूलयितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।

ब्रह्मव्रतस्थयाप्येवं मया यदसि खेदितः ॥१६६॥

आशातनेय युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

चन्तव्या सा गुरुवचः अयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

दृच्छामीति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तीक्ष्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्नो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ज्यदा ।

राजायत्तेति शिआय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्थूलभद्रं विना नान्यः पुमान्को ऽपीत्यहर्निशम् ।

सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णं वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बीं बाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुङ्खे ज्येन तमप्यन्वेनेत्याहस्तं शराख्यभृत् ॥१७३॥

वृन्तं कृत्वा क्षुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाकृष्यासीनस्तस्यै स आर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालप्य सापि हि ।

व्यधत्त सार्षपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सूचीं चिक्षा तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।
 सा ननर्त च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न चतः ॥ १ ७ ६ ॥
 ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव ।
 याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १ ७ ७ ॥
 सोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रञ्जितः ।
 इदमप्यधिकं नाम्नात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥ १ ७ ८ ॥
 किं चास्रलुम्बीच्छेदो ऽयं नृत्तं चेद न दुष्करम् ।
 अगिचितं स्थूलभद्रो यच्चक्रे तत्तु दुष्करम् ॥ १ ७ ९ ॥
 अभुक्त द्वादशाब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालाधामस्यात्सोऽखण्डितव्रतः ॥ १ ८ ० ॥
 दुग्ध नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः स्थूलभद्रमुनिं विना ॥ १ ८ १ ॥
 दिनमेकमपि स्यात् को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासौ यथातिष्ठत्स्थूलभद्रो ऽलतव्रतः ॥ १ ८ २ ॥
 आहारः षड्रसश्चित्रशालावासो ऽङ्गनान्तिके ।
 अण्येकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥ १ ८ ३ ॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्जेरिव स्त्रियाः ।
 न तु वज्रमयो मन्ये स्थूलभद्रमहासुनिः ॥ १ ८ ४ ॥
 स्थूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ण्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥ १ ८ ५ ॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ य एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम स्थूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥ १ ८ ६ ॥

सायूचे शकटालस्य नन्दभूपालमन्त्रिणः ।
 तनयः खूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि धम् ॥ १८७ ॥
 तच्छ्रुत्वा सो ऽपि संभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।
 एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य खूलभद्रमहासुनेः ॥ १८८ ॥
 संविग्रं साध तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।
 प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥ १८९ ॥
 प्रतिबुद्धं च त बुद्ध्या साख्यन्निजमभिग्रहम् ।
 तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥ १९० ॥
 बोधितो ऽहं त्वया भद्रे खूलभद्रगुणोक्तिभिः ।
 यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १९१ ॥
 कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।
 उत्कृष्टं सद्गुरोः पार्श्वं गत्वा दीर्घां च आददे ॥ १९२ ॥
 भगवान्खूलभद्रो ऽपि तीर्ह्यं व्रतमपालयत् ।
 द्वादशाब्दप्रमाणस्य दुष्कालः समभूत्तदा ॥ १९३ ॥

इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।

ब्राह्मणो ऽभूच्चणी नाम तद्भार्या च चणेश्वरी ॥ १९४ ॥
 बभूव जन्मप्रभृति आवकत्वचणश्चणी ।
 ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्स्य तद्गृहे ॥ १९५ ॥
 अन्यदा तद्गतैर्दन्तैश्चणेश्वर्या सुतो ऽजनि ।
 जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयच्चणी ॥ १९६ ॥
 तं जातदन्त जात च मुनिभ्यो ऽकथयच्चणी ।
 ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यन्मावी राजैष बालकः ॥ १९७ ॥

राज्यारम्भेण मत्पुत्रो मा भूत्तरकभागिति ।
 अघर्षयत्तस्य दन्तान्पीडामगणयंश्चणौ ॥ १८८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मनयो ऽप्येवमूचिरे ।
 भाष्ये विम्वान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥ १८९ ॥
 चणौ चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि श्रावको ऽभूत्सर्वविद्याभ्रिपारगः ॥ १९० ॥
 अमणोपासकत्वेन स मन्तोषधनः सदा ।
 कुलौनवाङ्मण्यस्यैकामेव कन्यामुपाचत ॥ १९१ ॥
 चाणक्यभार्या त्वन्धेद्युर्मादधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भातुस्तदोदाहमहोत्सवः ॥ १९२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाचयुः ।
 वस्त्रानङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥ १९३ ॥
 तास्त्रिवहनाः सर्वाः सर्वा दास्यैभिरावृताः ।
 मच्छत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्युक्तमौल्यः ॥ १९४ ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥ १९५ ॥ युग्मम् ॥
 चाणक्यगृहिणी लेकवराग्निर्निग्नि चाङ्गि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकञ्चुका ॥ १९६ ॥
 जीर्णकौसुमोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मलैकसंजाताङ्गरागा चपुकुण्डला ॥ १९७ ॥
 कर्मणा कर्कशकरा मदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥ १९८ ॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोदाहृत्यगात् ॥२०८॥
 गताथ चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
 सास्यात्तिलकयन्ती क्षां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराचरम् ॥२११॥
 किं मल्लतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिहृतो ऽथवा ।
 पितृवेशिहृतो यद्वा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनीशामूदपमानकदर्शिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्बन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणीपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र ग्राम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागात्रविश्वं च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेध्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रथमं सदा ।
 नन्द एव ह्यलं चक्रे तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैष च्छायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्दितीयस्मिन्नासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

कमण्डलुर्मदीयो ऽत्र स्थास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधान्तत्र नौज्ज्वलप्रथममासनम् ॥ २ ९ ० ॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥ २ ९ १ ॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न सुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्यान्यथासनानि कृण्वन्सौ ॥ २ ९ २ ॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति सः सा ॥ २ ९ ३ ॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्गुह्यो दण्डदृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥ २ ९ ४ ॥
 सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
 नन्दसुन्मूलयिव्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥ २ ९ ५ ॥
 आघातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगन्मङ्गु सभूचेपं चणिग्रस्तः ॥ २ ९ ६ ॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरत्किल ।
 यद्विम्बान्तरितो ऽहं हि भविव्यामि महौपतिः ॥ २ ९ ७ ॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
 अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥ २ ९ ८ ॥
 चणेश्वरीकुक्षिजन्मा द्विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहौपतेः ॥ २ ९ ९ ॥
 मयूरपोषकयामे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्क्षणभिचार्यं परिव्राजकवेषभृत् ॥ २ ९ ० ॥

मधूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।

अभूदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३१॥

तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याथ स दोहदः ।

पूरणीयः कथमसाविति पृष्ठो ऽवदच्च सः ॥२३२॥

यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्त भोः ।

तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्पानदोहदम् ॥२३३॥

अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।

तन्मातापितरौ तस्यामंभातां वचनं हि तत् ॥२३४॥

चाणक्यो ऽकारयच्चाथ सच्छिद्रं तणमण्डपम् ।

पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३५॥

तस्याधो ऽधारयामास स्थालं च पयसा शृतम् ।

ऊर्जराकानिग्रीथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविम्ब्यत ॥२३६॥

गुर्विण्णस्तत्र संक्रान्तं पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।

पिवेत्युक्ता च सा पातुमारेभे विकसन्मुखी ॥२३७॥

सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।

प्यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३८॥

पूरिते दोहदे चैवं समये ऽसूत सा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३९॥

चन्द्रवच्चन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मधूरपोषककुलोत्पत्तिनौवनलाभकः ॥२४०॥

सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवाद्विशारदान् ॥२४१॥

इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽर्भे रममाणो दिने दिने ।
 विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥
 हस्तौष्ठ्य हयौष्ठ्य चारुरोह स बालकान् ।
 प्रायो हि भाविनी लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥ २४३ ॥
 क्रमयोगेण चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
 चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविसिम्भिये ॥ २४४ ॥
 चाणक्यस्तत्परीक्षार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।
 हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥
 जगाद् चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवीरिमाः ।
 यथारुचि गृह्णाण त्वं महत्ता. को निषेत्स्यति ॥ २४६ ॥
 स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
 गोस्त्रामिभ्यो विभेभ्युच्चैर्मरयिष्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥
 प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।
 गावः प्रदत्ता गृह्यन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदसावहो विज्ञानवानपि ।
 अतः पप्रच्छ को ऽभावित्यर्भकांस्तत्समौपगान् ॥ २४९ ॥
 डिम्भकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।
 असौ मात्रोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्त्वतः ॥ २५० ॥
 चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।
 म एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥
 राज्ञार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुली ।
 चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥ २५२ ॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।
 चक्रे पत्न्यादिसामग्रीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥ २५३ ॥
 ततः सर्वाभिभारेण तथा पत्न्यादिसेनया ।
 पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥ २५४ ॥
 तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।
 निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥ २५५ ॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यः समयज्ञः पलायत ।
 नन्वापि रचेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥ २५६ ॥
 चन्द्रगुप्तं ग्रहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।
 आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५७ ॥
 जितकाश्रिनि नन्दे च पुनर्नगरमौयुषि ।
 नागरैरुत्सवश्चक्रे ऽनुरूपः स्वस्वसम्पदाम् ॥ २५८ ॥
 तेषां च सादिनामेकः साद्यश्चेन तरस्विना ।
 अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥ २५९ ॥
 चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।
 प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥ २६० ॥
 सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि ।
 आतिलीलायित कृत्वा मञ्जोन्मज्जेश मङ्गिरा ॥ २६१ ॥
 ममञ्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि ।
 धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥ २६२ ॥
 स्वयं तु सरसस्तोरे चाणक्यः सुखिरासनः ।
 समाधिनाटनं कृत्वा तस्थौ योगीव निर्ममः ॥ २६३ ॥

ज्ञातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।
 वायुवाजेन नन्दायवारो ऽथ स समाययौ ॥२६४॥
 स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथथाशु मे ।
 किं त्वयाद्य पुमान्कोऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥
 समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।
 अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य ङ्कुर्वन्वार्धदर्शयत् ॥२६६॥
 चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुमन्ममि ।
 आमुक्तं मोक्तुमारम्भे चलनौमिव नर्तकी ॥२६७॥
 तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्चणिभूरथ ।
 अमुदेव्या वलीकर्तुमिव चिच्छेद् तच्छिरः ॥२६८॥
 एहि वत्सैहि वत्सेति चाणक्येनोदिते चणात् ।
 सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र द्वयोदधेः ॥२६९॥
 चन्द्रमारोप्य तत्राग्रे चाणक्यः समभाषत ।
 त्वामाख्य सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽन्रवौदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन् नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 नहि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आययौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः मरोमध्ये न्यमङ्गीन्मङ्गु हसवत् ॥२७४॥

रजकं वारितौरस्थं चणिसूनुहवाच च ।
 तच्छ्रेणिरुषितो राजा नश्य चेन्न सुमूर्धसि ॥२७५॥
 रजको ऽप्यश्ववार तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तजीवितः ॥२७६॥
 दृहतौचालनैर्वस्त्रचालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तदस्त्राणि तु निर्णेक्तुमारम्भे चणिसूः स्वयम् ॥२७७॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वसादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधौः ॥२७८॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेन्नतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो यान्त्रामकुचिर्बुभुक्षया ॥२७९॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसंमुखम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥२८०॥
 ग्रामाद्गङ्गं च निर्यान्त तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥२८१॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लङ्गति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यलङ्गत्येव लङ्गा मम हि सम्यति ॥२८२॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदङ्गा कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मा विना ॥२८४॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः ।
 कुकुरैः सूकर इव चन्द्रगुप्तो ग्रहीष्यते ॥२८५॥

कुमारश्चन्द्रगुप्तश्चेद्गृहीतो नन्दसादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यममो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकथ्य करस्वकम् ।
 ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 मद्यो रसवतीकार इव कृष्णाण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्वयं करस्वमाकथ्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्रास्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद् ग्राममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिक्षार्थं ग्रामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।
 चाणक्यो रोरुवृद्धाया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२९१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रज्ज्वाभूत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चिचेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलीकं तं बाल रुदन्तं स्वविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानासि चाणक्य इव बालक ॥२९३॥
 चाणक्यस्तद्वचः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकसि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्थके ॥२९४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो वह्निर्देगमसाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं रुन्धन्विशोषं प्रापदल्पधीः ॥२९५॥
 शनैः पार्थिवमुज्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीवत्युण्णरज्ज्वया ॥२९६॥

अहो स्त्रिया अथेतस्या धीमत्तमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२६७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुस्यै तत्साहायककाम्यया ॥२६८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृह्णीव भ्रातराविव ॥२६९॥
 ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सन्नद्ध इव केसरी ॥२७०॥
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको बहिः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥२७१॥
 एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्गुमशक्ति न ।
 भिक्षार्थं भिक्षुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥२७२॥
 तत्र त्रिदण्डी चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥२७३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहिदेवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥२७४॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदवृच्छत्यत ॥२७५॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुद्देष्टयिष्यते ।
 आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वे भवादृशाः ॥२७६॥
 चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह हंहो शृणुत नागराः ।
 मातरो यावद्वैतास्तावदुद्देष्टुं कुतः ॥२७७॥

द्रागथोत्पाटयामासुः पौरास्तन्माहमण्डलम् ।
 किं नाम कुरुते नातेो धूर्तवश्यो विगेषतः ॥३०८॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतो चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जह्वुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥३०९॥
 व्याहृत्य वार्धिविलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परंतपौ ॥३१०॥
 ततश्च तत्पुरं भङ्गा तौ द्वावपि महारथौ ।
 माधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथौ ॥३११॥
 चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रुद्रः स्नामितैर्वलैः ।
 परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
 क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधौः क्षीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्यचयेणाभूद्यावत्पुण्यं हि ऋद्धयः ॥३१३॥
 चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नासायारूढजीवितः ।
 धर्मद्वारमयाचिष्ट प्रेथः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपये ॥३१५॥
 नहि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समाश्रयसिहि मा भैषीर्दिजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
 भार्ये हे कन्यकां चैकां यथाशक्ति वसूनि च ।
 रथमारोप्य निर्गान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
 ममायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्या नन्ददहिता देवीवानिमिषाच्यभूत् ॥३१८॥

मुखचन्द्रमयूखैश्च कटाक्षैर्नन्दनन्दिनी ।
 चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यंकारमिवार्पयत् ॥३१८॥
 नन्दो जगाद तां वत्से भव खैरं स्वयंवरा ।
 प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥
 आयुश्मति स्खस्ति तुभ्यं रथादुत्तरं मुञ्च माम् ।
 तत्परिणायनश्रव्यं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥
 एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।
 चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥
 आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।
 नवारका अभज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥
 असावमङ्गलकरी केयमायाति मद्रथम् ।
 रथारुचुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥
 चाणक्यो ऽप्यवदन्मेमां चन्द्रगुप्तं निवारय ।
 शकुनं हि शुभायेदं मा स्म संस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥
 शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।
 गामी पुरुषयुगाणि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥
 ततश्च नन्दमदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।
 आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दमग्नदम् ॥३२७॥
 तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रचिता ।
 नन्दभूपतिराजन्म तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२८॥
 तस्यां पर्वतकस्याभृदनुरागस्तदा तथा ।
 यथा तां हृदये सो ऽधाह्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां तु पर्वतकायैव चन्द्रगुप्तगुरुर्ददौ ।
 तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥
 मंचक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसंभृततत्स्वेदजलसङ्गमात् ॥३३१॥
 मंक्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतसर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥३३२॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे नहि ।
 परित्रायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न मंशयः ॥३३३॥
 मान्तिका मान्तिका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्षर्णे भूत्वैवमन्वशात् ॥३३४॥
 विनौषधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
 कुरु मौनमुपेक्ष स्वस्ति ते स्तादसुं विना ॥३३५॥
 अर्धराज्यहरं मित्र यो न हन्यात्स हन्यते ।
 इति मायेऽं ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥३३६॥
 अनुशिष्यैवमुत्क्षिप्तमृकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥३३७॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तमासाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥३३८॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवन्नृपः ॥३३९॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ये तु केऽपि नन्दानुजीविनः ।
 अक्रार्पुः पुरुषास्त्रौघे प्रदेशे विषमे स्थिताः ॥३४०॥

पुररक्षाचमं कंचिद्वीचमाणो ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽन्नजदेकस्य कोलिकस्य निकेतनम् ॥२४१॥

मत्कोटकदरौष्यग्रिं क्षिपन्नामीत्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽब्रवीत् ॥२४२॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।

मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥२४३॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कोलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥२४४॥

आज्ञाय्य कोलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताच्चणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिचाविचक्षणः ॥२४५॥

ते नन्दपुरुषाश्चौरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्यास्य जग्निरे तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥२४६॥

इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।

भिचां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥२४७॥

जातकोपस्तदा तेषां क्षुद्रबुद्ध्या चणिप्रसूः ।

आम्नाणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥२४८॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।

वंशीश्चित्ता वृत्तिश्चक्रे सहकारमहौरुहाम् ॥२४९॥

रे रे मथैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।

आधैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥२५०॥

उत्पाद्य क्वचिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।

सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्ज्वालयद्गुषा ॥२५१॥

अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
 दीनारैः स्यालमापूर्य चाणक्यो लोकमब्रवीत् ॥३५२॥
 मया सहाचैर्दीव्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।
 दीनारप्ररितं स्यालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥
 जेष्यामि यं पुनरह तस्य पार्श्वोद्दहो जनाः ।
 दीनारमेकमादास्ये ग्राव्णि रेखेव वागियम् ॥३५४॥
 ततश्च रन्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥
 एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
 इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाह्वास्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥
 ततश्च भोजयित्वा तानपीयद्वरवारुणीम् ।
 पानगोष्ठ्यां च बहिष्ठास्तुच्चतालानवीवदत् ॥३५७॥
 हसनं नर्तनं गानमन्यच्च चीवचेष्टितम् ।
 चाणक्यो ऽभिनयन्नूचे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥
 वस्त्रे द्वे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
 नृपतिर्विश्ववर्ती च तद्वादयत झुम्बरीम् ॥३५९॥
 ततश्च झुम्बरीवाद्ये कोलिकैर्वादिते मति ।
 व्याजहार परो मत्तः करसुत्विष्य नागरः ॥३६०॥
 योजनसहस्रयाने यानीभस्य पटान्यहो ।
 तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मम् ।
 प्राग्वदादितझुम्बर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।
 तिलानामाढके क्षुप्ते प्ररुद्धे फलिते भृशम् ॥३६२॥

तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्गनि ।
 कार्तस्त्रसहस्राणि भन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥२६३॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुम्भ्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।
 प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिप्ररेण भूयसा ॥२६४॥
 स्रक्षणेनैकदिवसोत्पत्तेनापि गवामहम् ।
 संवरं विरच्योच्चैः स्खलयामि पथोरयम् ॥२६५॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुम्भ्यामन्यो ऽवददहं खलु ।
 जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥२६६॥
 ससुदृत्तैः स्तम्भैश्चैर्विष्टयामि समन्ततः ।
 पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥२६७॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुम्भ्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।
 शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥२६८॥
 अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।
 पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्गन्तव्यं च नः ॥२६९॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुम्भ्यां स्नाहान्यो मदविक्कलः ।
 सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गनि ॥२७०॥
 अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।
 सदापि वग्ना मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥२७१॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुम्भ्यां मतिज्ञानमहानिधिः ।
 चणिसूरेवमज्ञासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥२७२॥
 एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाञ्चनम् ।
 तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥२७३॥

प्रतिमासं चैकदिननवनीतभवं दृतम् ।

एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥३७४॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।

तैश्चाणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभूद्वि सः ॥३७५॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौर्थं चणिप्रसूः ।

धियां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महीभुजाम् ॥३७६॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥३७७॥

अन्नदौःस्थेन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्यात्स्वयं पुनः ॥३७८॥

व्याघ्रय्यं चुल्लकौ द्वौ तु तत्रैवाजग्मतुः पुनः ।

आचार्यैश्च किमायाताविति पृष्टावगमताम् ॥३७९॥

वियोगं गुरुपादानां नञ्चावां मोदुमीश्वरे ।

तद्वः पार्श्वे जीवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥३८०॥

आचार्यः स्नाह न कृतं युवाभ्यां साध्वसुचं हि ।

अगाधे क्रोशजलधौ युवां सुगधौ पतिव्यथः ॥३८१॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।

भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पादाभोजषट्पदौ ॥३८२॥

ततो दर्भित्वा माहात्याद्भिचयात्यल्पलब्धया ।

सारयित्वा गुरुणां तौ भुञ्जानावत्यमीदृताम् ॥३८३॥

अपूर्यमाणाहारौ तौ लौघमाणौ वुभुचया ।

चुल्लकावषडलीणं मन्त्रयामासतुर्मिथः ॥३८४॥

प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्वयताग्रति ।
 अश्रौध्वावामदृशत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रयोज्यः प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुचिपूर्तये ।
 पूर्णकुची च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपाख्यहे ॥ ३८६ ॥
 अदृशीभूय सभूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
 भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमौघतः ॥ ३८७ ॥
 अदृश्यमानौ तौ चुक्नौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं बन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 जनोदरत्वेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षपञ्चाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभुत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामदग्निं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।
 नित्यं चुत्पीडितो ऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥
 अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्च्यगुरुः सुधीः ।
 प्रत्यहं चौचमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजेव किम् ॥ ३९२ ॥
 मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेष्ट्यते ।
 किं तु कोऽपि प्रेत इवाच्छिनन्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥
 तटस्थिता विदन्त्यार्या मा पूर्णाहारभोजनम् ।
 न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥
 चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुगंधीः ।
 सुसुचुषेवातत्वज्ञेनात्मा यत्खेदितस्त्रिरम् ॥ ३९५ ॥

भवतिदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
 तव भोजनलुण्टाकमादास्ये न चिरादहम् ॥३८६॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभूतले ।
 प्रातस्तरन्नोष्टचूर्णं मष्टुण चिक्षसादपि ॥३८७॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतयोस्तथोः ।
 पदानि प्रत्यविस्व्यन्त मचूर्णं तत्र भूतले ॥३८८॥
 राज्ञि भुक्तोत्थिते तत्र भूतले चण्णिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥३८९॥
 मानुषः को ऽपि भूत्यस्तपादः मिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं खालाददृश्यीभूय लीलया ॥४००॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं सूचिभेद्यमकारयत् ॥४०१॥
 प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र खाले भुञ्जानयोस्तथोः ।
 वाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्तोमेन मर्कता ॥४०२॥
 नेत्राञ्जनं तयोः सर्वमदृश्यीकारकारणम् ।
 वाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनौयत पङ्कवत् ॥४०३॥
 अन्नञ्जनदृशौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥४०४॥
 नाजन्तत्कोऽपि चाणक्यभयाद्यक्कारकृततथोः ।
 चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभौररदो ऽवदत् ॥४०५॥
 पितरादृषिहृपेण युवां हि परमेश्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु स्वस्मै स्थानाय गच्छतम् ॥४०६॥

तथोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।
 अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥४०७॥
 चाणक्यः स्नाह मा कार्षीर्दिषितारोपणं गुणे ।
 आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥४०८॥
 धन्यः सो ऽपि हि यो भिचामनगराय यच्छति ।
 एकस्थानातिथीभूतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥४०९॥
 एवं च मौर्यं संबोधाचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।
 चाणक्यो ऽदादुपालम्बं क्षुत्तान्वायं प्रकाशयन् ॥४१०॥
 आचार्यः स्नाह को दोषः क्षुत्तयोरनयोर्ननु ।
 स्वकुक्षिभरयः सङ्गपुरुषा यद्भवादृशाः ॥४११॥
 चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
 वन्दित्वाभिदधे साधु शिञ्चितो ऽस्मि प्रमद्वरः ॥४१२॥
 अद्यप्रभृति यद्भक्तपानोपकरणादिकम् ।
 साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥४१३॥
 इत्यभिग्रहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
 तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥४१४॥
 चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक्पाषण्डिमतभावितम् ।
 अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥४१५॥
 असंयता ह्यसौ पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।
 अपि सभाषितुं नार्हास्तत्पूजायां तु का कथा ॥४१६॥
 कषायपचिद्वृत्तेषु कृतज्ञेषु दुरात्मसु ।
 एतेषु निष्फलं दानमूषरेष्वमुदृष्टिवत् ॥४१७॥

आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोऽहतरण्डवत् ।
 पातयत्सु भवाम्भोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कृथाः ॥४१८॥
 मौर्यो ऽवादीन्मम ह्यार्थं त्वदचो गुरुसंमितम् ।
 नैते संयमिन इति प्रत्याचय तथापि माम् ॥४१९॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् ।
 धर्मं श्रोत्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥४२०॥
 ततश्चाह्वय तान्सर्वांश्शुद्धान्तस्यादवीयसि ।
 देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥४२१॥
 शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनागतो ऽपि हि ।
 अक्षेप्यलक्ष्यं क्षण्णं च लोष्टचूर्णं महीतले ॥४२२॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥४२३॥
 स्त्रीलोल्लास्ते स्वभावेन नृपस्त्वेणमसंयताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥४२४॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्युर्दुराशयाः ।
 न यावदाययौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥४२५॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥४२६॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोललाचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥४२७॥
 यावत्तदागमं तैर्हि तदन्तःपुरमीक्षितम् ।
 गवाक्षविवरचिह्नलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥४२८॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्त प्रतिविम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृक्षा प्रत्ययमुद्धह ॥४२८॥
 सजातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाक्लास्त तत्र जैनमुनीनपि ॥४२९॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्वाध्यायावश्यकैनाथ नृपागममपालयन् ॥४३०॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 ईर्यासमितिलीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥४३१॥
 गवाक्षविवराधस्ताल्लोष्टचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथास्त्रमदर्शयत् ॥४३२॥
 ऊचे च नेते सुनयः पाषण्डिवदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिविम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥४३३॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्मेने ऽथ पार्थिवः ।
 पाषण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव योगवित् ॥४३४॥
 एवं चानेकशः सविधानैः प्रथितधीगुणः ।
 चाणक्यस्त्रिन्तयामास मौर्यश्रीवस्त्रिमण्डपः ॥४३५॥
 साधयामि विषाहारं चन्द्रगुप्तं जनैः जनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्भरद् प्रभवेन्न च ॥४३६॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुण्णा गुरुणैव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्याधिकाधिकम् ॥४३७॥
 अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रमे ।
 रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥४३८॥

दृष्ट्वा विषान्नं भुञ्जानां तां गर्भापायशङ्कया ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥ ४४० ॥
 विषान्नास्वादमात्रेण राज्ञौ सा प्राप पञ्चताम् ।
 दध्यौ चणिप्रसूर्मा स्म गर्भो ऽप्यस्याः प्रलीयताम् ॥ ४४१ ॥
 इति तस्या विषन्नायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचकर्ष सुक्तां श्रुक्तिपुटादिव ॥ ४४२ ॥
 विषविन्दुश्च रुक्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुरुभिर्विन्दुसार इत्यभ्यधाचि सः ॥ ४४३ ॥
 विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्लभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥
 चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये विन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तमिद्विश्च तदाज्ञाहृदभूव सः ॥ ४४५ ॥
 इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसूनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दाक्षिणात्यचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥
 स्वातन्त्र्यमन्त्रितालिप्सुश्चाणक्ये मत्सरौ स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपौश तथापि ते ।
 परिणामहित वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥
 विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वमीः ।
 एष तन्मातुरुदरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥
 पप्रच्छ धात्रीराह्वय विन्दुसारस्तदैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥

राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
 सुबन्धुना कृतघ्नेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥४५१॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभ्यन्मयैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥४५२॥
 तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 कृते प्रतिचिकीर्षुर्द्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
 मङ्घ्रीपिशाचिकायस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५४॥
 मंयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्समुद्गके ।
 लिखिताचरभूजेन सह सो ऽक्षिपदुग्धधीः ॥४५५॥
 समुद्ग जतुनालिप्य पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां श्रतेन च ॥४५६॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
 दीनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाद्धनम् ॥४५७॥
 ततश्च नगरासन्नकरीषस्थलमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५८॥
 यथाविपन्नजननीवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुश्रयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
 उवाच चमथित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकदस्म्यहम् ॥४६०॥
 मौर्याचार्यो ऽभ्यधाद्राजन्कृत प्रार्थनयानया ।
 शरीरे ऽपि निरीहो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६१॥

अचलन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुं ज्ञात्वा विन्दुमारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 चुकोप गतमात्रो ऽपि विन्दुमारः सुवन्धवे ।
 सुवन्धुरपि ग्रीतार्तं ददौ चे कम्पमुद्वहन् ॥ ४६३ ॥
 देव सत्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं चमयाम्यद्य यावन्तावत्प्रमीद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुवन्धुस्तं चमयामास माचया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यमौ ब्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं प्रजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुवन्धुश्चणिजन्मनः ।
 पूजामनशनस्यस्य विधातुमुपचक्रते ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुवन्धुरापातवन्धुरां विरचय्य च ।
 धूपाङ्गारं करीषान्तश्चिपेपान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥
 धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोद्यज्ज्वाले द्राक्षरौषस्थले तु ।
 दारुप्राथो दह्यमानो ऽप्यकम्पो
 मौर्याचार्यो देव्यभूतत्र नृत्वा ॥ ४६९ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावल्लो-
 चरिते महाकाव्ये शकटात्ममरण-सूत्रभट्टदीक्षाव्रतचर्या-मनूत-
 विजयस्वर्गगमन-चाणक्यचन्द्रगुप्तकथा-विन्दुमारजन्मराज्यवर्णनो-
 नामाष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

चाणक्यगृहमन्येद्युर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।
वस्तुं ययाचे संभाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुस्तत्र वेश्मनि ।
तां पेटां तालकशतावद्धूद्वारां ददर्श च ॥२॥
अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।
नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्थाचियन्त्रणा ॥३॥
पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
कारागृहसमाकृष्टबन्धाः पादान्दुका इव ॥४॥
मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।
नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रत्नेयमीदृशी ॥५॥
तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।
लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥
गन्धान्सुगन्धीनाजघ्नौ गन्धलुब्धो द्विरेफवत् ।
मूर्धानं धूनयन्नुच्चैः सुबन्धुर्जातविस्मयः ॥७॥
सनाथमक्षरैर्भूर्जमथ तत्र ददर्श च ।
स्याद्द्रव्यबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
गन्धानाग्राय य इमान् तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
अन्तकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥
वाचयित्वाक्षराण्येतान्यतीव विषसाद सः ।
चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न सुधेति सनिश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुवन्मुना ।

गन्धानाम्नाय तावकोऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुवन्मुर्मुनिसन्निभः ।

वभूव विषयास्वादमनिच्छन्मनसापि हि ॥१२॥

अभव इत्यविरतो नटितो जीविताग्रया ।

सुवन्मुर्वुद्धिरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा त्वश्लोकश्रीविन्दुसारस्य चाभवत् ।

विन्दुसारे विषेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरश्लोकस्यायजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादात्तस्मायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्वालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्साग्राष्टहायनः ॥१६॥

राजे च तावदयसं तमाख्यन्वालिधारकाः ।

दध्यावध्ययनाहं ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायालिखलेखे खयं त्विदम् ।

प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

मपक्षौ जननी तत्र कुणालस्य निषेदुषी ।

राजः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

मत्सुतस्यैव राज्यं स्नात्कुणालस्य तु नेति सा ।

अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमीदृशम् ॥२०॥

निष्ठीवनाद्रौकतया नेत्राञ्जनशलाकया ।

आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे विन्दुकं ददौ ॥२१॥

अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोज्जयिन्यां प्राहिणोदथ ॥२१॥
 तं लेखं पितृनामाङ्कं मुद्रालंकृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥२२॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तृष्णीको विषण्णो लेखको ऽप्यभूत् ॥२३॥
 तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखार्थं वक्तुमक्षमे ।
 ततश्च तत्करालेखं कुमारः स्वयमाददे ॥२४॥
 दर्शनोत्प्रेक्षणैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२५॥
 अंधौयउ इति प्रेक्ष्याचराण्युज्जयिनीपतिः ।
 दधौ मौर्यान्वये कोऽपि गुर्वाञ्जालङ्घको नहि ॥२६॥
 लोप्यामि राज्ञो यद्याज्जामहमेवाग्रतः स्थितः ।
 तदा मत्कृत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥२७॥
 ततश्च साहसनिधिमौर्यवंशाब्धचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥२८॥
 विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमुच्चकैः ॥२९॥
 अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितो ऽहं हताग्रयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३०॥
 राज्यं वा मण्डलितं वा वत्सो नाद्यायमर्हति ।
 मयि यस्मिन्दृशी भक्तिर्धित्स्तेदृशमागतम् ॥३१॥

यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।

मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥३३॥

कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।

तत्पापन्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥

कुणालस्य तु तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।

अभूच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः संपूर्णलक्षणः ॥३५॥

वर्धापिकाभ्यो दासौभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।

दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिवन्धनम् ॥३६॥

मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।

इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्तया ॥३७॥

ततो गीतविनोदेन खेच्छया स पुरे भ्रमन् ।

प्रेयान्वभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुरुः ॥३८॥

पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।

तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

गान्धर्वेणाद्भुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।

आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥

यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।

पद्यप्रवन्धमीदृशं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥

प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य विन्दुसारस्य नप्तृकः ।

एषो ऽशोकश्रियः सूतुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥

पद्यप्रवन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः ।

श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥

स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।
 तदाज्ञालेखमीचिता यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥
 ततो जवनिकां वेगादपसार्य नरेश्वरः ।
 दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूतुमुदश्रुः परिषव्यजे ॥४५॥
 ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्य ददामि किम् ।
 व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥
 किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।
 ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥
 राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।
 तत्ते स्थादन्यसादेव दैवापहृतचक्षुषः ॥४८॥
 व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्मि मे सुतः ।
 पौत्रेण वर्धसे दिक्षा राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिषिच्यताम् ॥४९॥
 पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्पेदे सुतस्तव ।
 सम्यत्वेवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥
 तदैव 'तमशोकश्रीः समानाचयदर्भकम् ।
 नामापि सम्यतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥
 अभोधवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।
 सम्यतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥
 वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।
 श्रिया च सम्यतिरभ्युत्थाजन्म परमार्हतः ॥५३॥
 क्रमेण साधयामास भरतार्थं सदक्षिणम् ।
 प्रचण्डशासनश्चाभ्युत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
 निर्वाहायं साधुसङ्गस्तीरं नीरनिर्घेयौ ॥५५॥
 अगुण्यमान तु सदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सङ्गो ऽय पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्गो ऽमेलयत्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपालदेशमार्गस्थं भद्रवाजं च पूर्ववत् ।
 ज्ञात्वा सङ्गः समाक्रातुं ततः प्रैषीन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा गत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
 समादिशति वः सङ्गस्तत्रागमनहेतवे ॥६०॥
 सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 माध्वं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूत्रार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वचस्तौ मुनी गत्वा सङ्गस्याशंसतामथ ।
 सङ्गो ऽप्यपरमाह्वयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीसङ्गस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 सङ्गवाह्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तदण्डयोग्यो ऽमीत्याचार्यो वाच्य उच्चकैः ॥६५॥

ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सहः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीमहः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्नेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिच्चाचर्यान्त आगतः ।
 तिसृषु कालवेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 मायाक्तप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 सेत्यत्येवं सहकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
 ताभ्यामेत्य तथाख्याते श्रीमहो ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राहिणोत्स्थूलभद्रादिसाधुपञ्चशतीं ततः ॥७०॥
 तान्मूरिर्वाचयामास ते ऽप्यन्या वाचना इति ।
 उद्भज्येयुर्निजं स्थानं स्थूलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रवाङ्मपादान्ते स्थूलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठौदष्टभिर्मुशम् ॥७२॥
 किमुद्भगस्तदित्युक्तः स्मरिणा सो ऽन्नवीदिदम् ।
 नोद्भज्ये भगवन्किं तु ममाख्या एव वाचनाः ॥७३॥
 स्मरिरूचे मम ध्यानं पूर्णंप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 स्थूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां गुरुस्तथोराख्यद्विन्दूदधुपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे स्थूलभद्रो महासुनिः ।
 द्विवस्त्रनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥

विहारक्रमयोगेण पाटलीपुत्रपत्तनम् ।

श्रीभद्रवाङ्मरागत्य बाह्योद्यानमग्निश्रितम् ॥७७॥

यच्चादयो ऽपि विज्ञाय व्रतिन्यो ऽत्रान्तरे तु ताः ।

भगिन्यः स्थूलभद्रस्य वन्दनाय समाययु ॥७८॥

वन्दित्वा गुरुमुचुस्ताः स्थूलभद्रः क्व नु प्रभो ।

लघुदेवकुले ऽस्तीह तासामिति श्रंश सः ॥७९॥

ततस्तमभि चेलुस्ताः समायान्तीर्विलोक्य सः ।

आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूप विनिर्ममे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः सूरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।

ज्येष्ठार्थं जयसे मिहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥

ज्ञात्वोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।

वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु केसरौ ॥८२॥

ततो ऽयुस्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।

ववन्दिरे स्थूलभद्र ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥

श्रीयकः सममस्माभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।

चुधावान्सर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥

मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याह्यधपौरुषीम् ।

स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ऽवधौ पुनः ॥८५॥

त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वाधे पर्वटमतिदुर्लभम् ।

इयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाय्यापि यास्यति ॥८६॥

प्रत्यपादि तथैवासौ ममये ऽभिहितः पुनः ।

तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥

प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्रत्याख्याह्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे संप्राप्ते स्मरन्देवगुरुनमौ ।
 क्षुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
 ऋषिघातो मयाकारौत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ढौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यज्ञाधायीद भवत्या शुद्धभावया ।
 प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥९१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
 अत्रार्थे सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतत् शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
 सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
 सङ्घे तत्रतिपेदाने मां सानैषौज्जिनान्तिके ।
 ततः सौमन्धरस्वामी भगवान्वन्दितो मया ॥९५॥
 भरतादागतार्थं निर्दिष्टित्वदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिप्तसन्देहा देव्यानीता निजाश्रमम् ॥९६॥
 श्रीसङ्घायोपदां प्रैषीन्मन्मुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सौमन्धरस्वामी चत्वार्यध्वयनानि च ॥९७॥
 भावना च विमुक्तिस्य रतिकल्पमयापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥

अथेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च मद्वाच्यं तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८८॥
 आचाराङ्गस्य चूले हे आद्यमध्ययनदयम् ।
 दशवैकालिकस्थान्यदथ मङ्गेन योजितम् ॥१००॥
 इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाद्गुरुम् ॥१०१॥
 न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिशङ्करः ।
 दीक्षादिनात्मसृत्येषो ऽप्यपराधान्व्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामौति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदद्गुरुः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः क्षम्यतामिति चाब्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयद्गुरुम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽहं प्रसादने ॥१०६॥
 सूरिः मङ्ग वभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि भन्तु मत्पार्श्वे एव तत् ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यशिचाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 म मङ्गेनाग्रहादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥

अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया नहि ।
 इत्यभिग्राह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥
 सर्वपूर्वधरो ऽथासौत्स्थूलभद्रो महासुनिः ।
 न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रबाहुना ॥१११॥
 वीरमोचाद्वर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति ।
 भद्रबाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥
 ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां
 नीलोत्पलानामिव शीतरंशिः ।
 सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः
 श्रीस्थूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये विन्दुसार-अशोकश्रीकुणालकथा-सम्यतिजन्म-
 राव्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्वग्रहण-श्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः
 सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
वाह्योद्याने च समवासाधींष्टुषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः आवस्तीवास्तव्यस्त विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रंकरस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
स्थूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्तीवासिनं निजम् ।
धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
म मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुयाह्यो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।
वन्दारुभिरभिसुखैश्चर्चमानपदाम्बुजः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्तीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
भक्तानां श्रीमतां कृत्तैर्मण्डपाद्य इव स्थितः ॥८॥
आवृत्तवृन्तपद्माभविवलत्कन्धराननैः ।
अग्रेसरैः आद्वज्रैः प्रेक्ष्यमाणसुखाम्बुजः ॥९॥
नगरौमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य मद्गानि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।
 ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥११॥
 समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।
 स्थूलभद्रमवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥
 ततः सा स्थूलभद्रायादापयन्महदासनम् ।
 सतां भक्तनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥
 भगवानप्यलं चक्रे प्रतिलिख्य तदासनम् ।
 तां धर्मक्षणेनिर्वाहोदन्तेनान्वग्रहीदथ ॥१४॥
 पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरौम् ।
 भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥
 धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।
 व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभूद्बहिः स्थितम् ॥१६॥
 सो ऽर्यहीनः पुरे ऽत्राभूत्सघुरेव तृणादपि ।
 अर्याः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥
 न चापत्यूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।
 निर्भाग्यस्थान्तिकस्यापि श्रीर्हि दीपान्तरस्थिता ॥१८॥
 स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।
 गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥
 ज्ञात्वा श्रुतवलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।
 आख्यातुं चिन्तयामास तस्यै स्वरिः कृपानिधिः ॥२०॥
 धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्हस्तमञ्जया ।
 अधःस्थितनिधिं स्तब्धं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥२१॥

व्याहर्षीदयि संसारस्वरूपं पश्य कौटुम्भम् ।
 गृहमीदृक्त्वं भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥१२॥ युग्मम् ॥
 एवमाख्याय भगवान्भनेश्वर्यां मुहुर्मुहुः ।
 ययौ विहर्तुमन्यचार्यं धर्मं प्रभावयन् ॥१३॥
 धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृग्गतस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥१४॥
 स्थूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्वनेश्वरी ।
 सहर्षं सोऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानिति ॥१५॥
 साप्याख्यत्स्थूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्तम्भस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥१६॥
 धनदेवोऽप्यदो दधौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।
 नह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥१७॥
 स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यदिदधे मुहुः ।
 तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्सभाव्यते निधिः ॥१८॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्तम्भमूलमचीखनत् ।
 तत्र चाविरभूद्रव्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥१९॥
 धनदेवोऽभवत्तेन धनेन धनदोषमः ।
 स्थूलभद्रप्रमादोऽयमिति च व्यस्मरन्नहि ॥२०॥
 स्थूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।
 वन्दनाद्यान्यदा भोऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥२१॥
 ततश्च वमतौ गत्वा स्थूलभद्रं महाभुनिम् ।
 ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥२२॥

ऊचे च स्थूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

तत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तौर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

भूयास्त्वमार्हत इति स्थूलभद्रेण जल्पिते ।

श्रोमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ ३५ ॥

स्वामिना स्थूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आर्यमहागिरिश्वार्यसुहृत्सौ चाभिधानतः ॥ ३६ ॥

तौ हि यचार्यया बाल्यादपि मात्रेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥ ३७ ॥

खड्गधारेव तीव्रं तावतौ चारविवर्जितम् ।

परीषद्भ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्व्रतम् ॥ ३८ ॥

तौ स्थूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ ३९ ॥

शान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुशान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्थूलभद्रः

कालं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
चरिते महाकाव्ये आर्यमहागिरिश्वार्यसुहृत्सिदीचा-स्थूलभद्रसर्ग-
ममनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

एकादशः सर्गः ।

भविकाननुगृह्यन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महीं विहरतः स्मर्यौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥१॥
कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धुर्महागिरिः ।
शिश्यान्निष्पादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निज गच्छमन्यदादात्सुहृत्स्तिने ।
विहृतं जिनकल्पेन त्वेको ऽभूत्मानसा स्वयम् ॥३॥
व्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्रास्थितो ऽपि हि ।
जिनकल्पार्हया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्यसुहृत्स्तिना ।
संबोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहृत्स्याख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नावुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यङ्गवग्नस्वजना मया ।
न पारिता बोधयितु तान्वबोधयितुमर्हसि ॥९॥
इति तत्प्रतिबोधाय सुहृत्सौ तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥

प्राविशत्तत्र भिचार्यं तदा चार्यमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्सौ वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठ्यप्युवाच युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्वत्रन्दैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्सौ स्नाह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिर्नामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्मिच्छाशना ह्येते ऽपरथा स्वरूपोषिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं स्तुत्वा प्रतिबोधाखिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं ध्यानं सुहृत्सौ भगवान्यथौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि खजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिचार्यमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम् ॥
 खजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिचार्यं च द्वितीये ऽङ्गि तेज्ज्वागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिवन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्दातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।
 अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहृत्स्तिनम् ॥२०॥
 तया ह्यो ऽविनयं कृत्यानेषणा महती कृता ।
 ते हि त्वदुपदेशेन भिचां मह्यमसज्जयन् ॥२१॥

नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहृत्स्यपि ।
 चमयामास पादाग्रे लुठनार्थमहागिरिम् ॥२२॥
 इतश्च सम्प्रतिनृपो यथावुज्जयिनीं पुरीम् ।
 कदापि कापि तिष्ठन्ति स्वभूमौ हि महीभुजः ॥२३॥
 जीवन्तस्वामिप्रतिमारथयात्रां निरीक्षितुम् ।
 आयातावन्यदावन्यां महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥२४॥
 पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
 तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२५॥
 निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्वामिनो रथः ।
 मनोमथूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीसङ्घेनाखिलेन च ।
 अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्वलन् ॥२७॥
 गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
 वातायनस्थितो दूराद्दर्शयिषुहृत्स्तिनम् ॥२८॥
 दध्यौ चेवं सुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुसुदोदुपः ।
 कापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥
 एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्च्छितो न्यपतन्नृपः ।
 आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३०॥
 व्यजनैर्वीन्यमानश्च मिच्यमानश्च चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्त्रादवनिशामनः ॥३१॥
 स प्राग्जन्मगृहं ज्ञात्वा जातिसूत्या सुहृत्स्तिनम् ।
 तदैव वन्दितुमगादिस्रतान्यप्रयोजनः ॥३२॥

पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स नतार्थमुदस्तिनम् ।
 पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥३३॥
 सुहृत्सौ भगवानाख्यन्मोचः स्वर्गश्च तत्फलम् ।
 अष्टच्छङ्खपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥३४॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् ।
 सुहृस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स भूपतिः ॥३५॥
 नखाच्छोटनिकां कृत्वा प्रत्यथव्यञ्जिकां मुहुः ।
 एवमेतच्च सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥३६॥
 सुहृस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां धूयमुपलक्ष्यध्वेऽथवा नहि ॥३७॥
 आचार्योऽप्युपयोगेन ज्ञातोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्ष्येऽहं स्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥३८॥
 महागिर्याचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाग्न्यामागच्छाम नरेश्वर ॥३९॥
 संकीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥४०॥
 तत्राभूदतिदुर्मिच्छं तथाप्यस्मासु भक्तिमान् ।
 लोको भक्तादिक दातुमुपाक्रांस्तु विशेषतः ॥४१॥
 भिक्षार्थं साधवोऽन्येषुरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविशुः पृष्ठतस्तेषां रङ्ग एको विवेश च ॥४२॥
 तच्चेक्षाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥

साधूनामान्तभिषाणां वसतिं प्रति गच्छताम्
 अन्तुगः सो ऽब्रवीद्रङ्को दीयतां मम भोजनम् ॥ ४४ ॥
 ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधीना न किञ्चिदातुमीशहे ॥ ४५ ॥
 ततः स रङ्गः साधूनामन्वेव वसति यथौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्नानयाचत च भोजनम् ॥ ४६ ॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्मुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दौनमूर्तिना ॥ ४७ ॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
 भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्को ऽयं भवान्तरे ॥ ४८ ॥
 ततः स द्रमको ऽस्त्राभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यद्यादत्से परिब्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥ ४९ ॥
 रङ्को ऽचिन्तयदग्रे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकम् ॥ ५० ॥
 प्रतिपन्नं परिब्रज्यां ततो रङ्ग तदैव तम् ।
 प्रत्राज्यावभुजामेष्ट मोदकादि यथारुचि ॥ ५१ ॥
 स स्वादं स्वादुमाहार तथा ह्याकण्ठमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥ ५२ ॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 रुद्धश्वासो विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥ ५३ ॥
 स्थितो मध्यस्थभावेन रङ्गमाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः सूनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥ ५४ ॥

पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।

भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥५५॥

त्वया प्रप्राजितो न स्थां तदाहं भगवन् यदि ।

असृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्थात्ततो मम ॥५६॥

तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।

भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥

जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् ।

अनुगृह्णीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यमिच्छया ॥५८॥

कृपास्त्रादिदेशार्थसुहस्ती भगवान्नृपम् ।

जिनधर्मं प्रपद्यस्व परचेह च शर्मणे ॥५९॥

स्वर्गः स्यादपवर्गो वासुचार्हद्वर्मशालिवाम् ।

इह हस्त्यश्वकोशादिसम्पदस्रोत्तरोत्तराः ॥६०॥

अभ्यग्रहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया ।

अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥६१॥

अणुव्रतगुणव्रतमिच्छाव्रतपविचितः ।

प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तत्प्रसृत्यपि ॥६२॥

त्रिसन्ध्यमप्यवन्ध्यश्रीर्जिनाचार्यमर्चति स्म सः ।

साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुस्त्विव चकार च ॥६३॥

स सर्वदा जीवद्वातरङ्गितमनाः सुधीः ।

श्रवदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥

आवेताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधौः ।

त्रिखण्डं भरतचेत्रं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥

सुहृत्प्राचार्यपादानामवन्त्यामेव तत्पुषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवस्यक्रे महेनान्यत्र वत्सरे ॥६६॥
 मण्डप चैत्ययात्रायां सुहृत्स्ती भगवानपि ।
 एतत् नित्यमलं चक्रे श्रीमहेन समन्वितः ॥६७॥
 सुहृत्स्तिस्त्वामिनः शिष्यपरमाणुरिवाग्रतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद् च सम्यतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्ते महेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति संपूर्णो रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालाया दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ स्वर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
 श्रीमदर्द्धप्रतिमाया रथस्थाया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्वात्रपूजादि आवकैरुपचक्रमे ॥७१॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्वात्रे स्वात्रामो न्यपतद्रथात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
 आद्वैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविज्ञीषुभिरिवाकारि वक्त्राहितांशुकैः ॥७३॥
 मालतीशतपत्रादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेवेन्दोर्वृता शारदवारिदैः ॥७४॥
 दक्ष्यमानागुरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 अशुभप्रतिमा नौलवासोभिरिव पूजिता ॥७५॥
 आरात्रिक जिनार्वाद्याः कृतं आद्वैर्वलच्छिवम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रगोलशृङ्गविडम्बकम् ॥७६॥

वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।
 रथैरिवागतोभूय स्वथमाचक्रुषे रथः ॥७७॥
 नागरीभिरुपक्रान्तसहस्रीसकरासकः ।
 चतुर्विधातोद्यवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७८॥
 परितः आविकालोकगीथमानोरुमङ्गलः ।
 प्रतीच्छन्निविधां पूजां प्रत्यङ् प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
 बहलैः कुङ्कुमाभोभिरभिषिक्ताग्रभूतलः ।
 सम्यतेः सदनद्वारमासभाद् ग्रनै रथः ॥८०॥ विभिर्विशेषकम् ॥
 राजापि सम्यतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
 आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्भिन्नकण्टकः ॥८१॥
 रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।
 अपूजयन्नवानन्दसरोहंसो ऽवनीपतिः ॥८२॥
 तदानीमेव सामन्तानाह्वय निखिलानपि ।
 सम्यक्त्वा ग्राहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥
 मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिन यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रव्यैरपि न मे किञ्चिदुपहृतैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रिय भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाज्ञाय सामन्ता विस्तृष्टाः स्वस्वनीवृति ।
 गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन् रथयाचां तच्चानुगमनं तथा ।
 रथाग्रे पुष्पवृष्टिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥

इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि माधुविहारार्हा यथाभवन् ॥ ८ ८ ॥
 सम्यतिस्थितयामास निग्रीथसमये ऽन्यदा ।
 अनार्येष्वपि माधूनां विहारं वतर्काम्यहम् ॥ ८ ९ ॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दङ्गं करं मम ।
 तथा तथास्तत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥ ८ १० ॥
 ततः प्रैषीदनार्येषु माधुवेषधरान्नरान् ।
 ते सम्यत्याज्ञयानार्यानिवमन्वशिषन्मृगम् ॥ ८ ११ ॥
 द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपाचान्नपानादि देयमस्मास्त्रहो स्वयम् ॥ ८ १२ ॥
 अध्येतव्यं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्यतिस्त्रामौ कोपिष्यत्यन्यथा पुनः ॥ ८ १३ ॥
 ततः सम्यतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥ ८ १४ ॥
 एवं माधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्यतिना विज्ञप्ता गरवः पुनः ॥ ८ १५ ॥
 कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवत् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो नहि ॥ ८ १६ ॥
 व्याजङ्घुः सूरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥ ८ १७ ॥
 राजा प्रोवाच भगवन्नार्येष्वपि सम्यति ।
 श्रमणान्ग्रेष्य जानौष्य तेषामाचारचातुरीम् ॥ ८ १८ ॥

एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः केऽपि साधवः ।
 विद्वत्सुमादितिशिरे ततो ऽभद्रमिल्लादिषु ॥८८॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्प्रतेः पुरुषा इति ।
 जाला प्राक्शुचिषा तेभ्यो भक्तपानादिक ददुः ॥१००॥
 निरवद्यं श्रावकत्वमनार्येष्वपि साधवः ।
 दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥१०१॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्वगत्वा बुद्धिगर्भया ।
 देशाः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चकिरे ॥१०२॥
 राज्ञा प्राग्जन्मरद्गलं वीभत्सं स्मरता निजम् ।
 अकार्यन्त महामत्ताः प्रदारेषु चतुर्ध्वपि ॥१०३॥
 अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तचानिवारित प्राप्नुभोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यद्वाग्निष्यतानादि भुक्तवत्सु वुभुक्षुषु ।
 तदिभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टान्नमिति पृष्ट्वा महीभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादद्गहे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।
 ब्रह्मताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 द्रव्यं दास्यामि वस्तेन सनिर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केचपि कार्येषु सीदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्त्रीचक्रुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥

अमणोपासको राजा कान्दविकानथादिशत् ।
 तैलान्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रायकानपि ॥११०॥
 यत्किञ्चिदुपकुर्वते माधूनां देयमेव तत् ।
 तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥
 तत्तथार्यसुहृत्सौ तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
 सेहे शिष्यानुरागेण क्षिप्तचित्तो वलीयसा ॥११३॥
 सुहृन्निमित्तस्वार्थमहागिरिरभाषत ।
 अनेषणीयं राजान्न किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥
 सुहृत्सुवाच भगवन्यथा राजा तथा प्रजा ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राण्यन्त्यदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगादार्यमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विमन्त्रोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
 सामाचारौसमानैर्हि माधुभिः साधु सगतम् ।
 सामाचारौविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया वाल इव भक्तः सुहृत्स्यपि ।
 आर्यमहागिरिपादान्चन्द्रितोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 सापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादुःकृतमस्तु मे ।
 चस्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
 पुरा भगवता वीरस्वामिनेतद्धि भाषितम् ॥१२०॥

मदीये शिष्यमन्ताने स्थूलभद्रमुनेः परम् ।
 पतत्रकर्षा माधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१२१॥
 स्थूलभद्रमुनेः पञ्चादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।
 अभूव तदिदं स्वामिवचः सत्यापित त्वया ॥१२२॥
 स्थापयित्वेत्यसम्भोगिकल्पमार्चमहागिरिः ।
 जीवन्तस्वामिप्रतिमा नत्वावन्त्या विनिर्घयौ ॥१२३॥
 पूर्वं हि समवसृतौ श्रीमतस्वरमार्हतः ।
 दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥
 गजेन्द्रस्याग्रपदानि समाच्यते दिवस्तौ ।
 तथैवास्तुश्च तत्रागात्तीर्थे चार्चमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मम् ॥
 ख्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदनामनि ।
 त्यक्तदेहो ऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥
 पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्श्रावकव्रतम् ।
 पूर्णायुर्देव्यभूत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥
 अथ विहृत्यान्यचार्यसुहृत्पुञ्जयिनीं पुनः ।
 जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थं समाचयौ ॥१२८॥
 बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्सौ समवासरत् ।
 वसतिं याचितुं प्रेषीतुर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१२९॥
 तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।
 सापि यप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशतं युवाम् ॥१३०॥
 तावप्युचतुरावां हि शिष्यावार्थसुहृत्स्मिनः ।
 तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥

विशालां वाहनकुट्टी वसतिं सार्पयत्ततः ।
 सहस्रौ सपरौवारो ऽयलंचक्रे ततश्च ताम् ॥१३२॥
 परावर्तितुमारेभे प्रदोषसमये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥
 द्वाविंशता कलवैः स क्रौडन् स्त्रःस्त्रीनिभैरपि ।
 तस्मिन्नध्ययने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३५॥
 तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासूनुरनून्धीः ।
 प्रासादाद्भुतसुत्तीर्थं वसतिद्वारमाययौ ॥१३६॥
 श्रुतभूतं मया क्वेदमिति चिन्तापरः स तु ।
 संजातजातिस्मरणो यथावाचार्यसन्निधौ ॥१३७॥
 नत्वा चोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
 पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥
 विमानं नलिनीगुल्मं जातिस्मृत्या मया स्मृतम् ।
 तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविव्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रजाजयत मामिति ।
 आचार्यमिश्रा जगद्ः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१४०॥
 सखदा लोहचणकाः सुस्पर्शा वज्रयो ऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिनोपजं तपो ऽतीचारवर्जितम् ॥१४१॥
 भाद्रेयो ऽभिदधे बाढं प्रज्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।
 मामाचार्यैः चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४२॥

आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनशान्विताम् ।
 आदास्ये मत्त्वमालम्ब्य स्तोकं कष्टमिदं खलु ॥१४३॥
 गुरुकुचे महाभाग प्रव्रज्या चेज्जिष्टमि ।
 तदनुज्ञापय निजान्वन्भूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आप्रपञ्चे निजान्वन्भूननुजज्ञे तु तेनहि ॥१४५॥
 भद्रासूनुस्ततः केशान्तचैवोदखनत्स्यम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृशूपो यथावार्यसुहृत्स्याचार्यमन्निधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्वययुष्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिसुचरन् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमचमः ।
 गुरुनाष्टच्छ्रयो सो ऽन्यत्र यथावनशनं चिकीः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपदद्वयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृषते सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चिताभस्मधूपरौभूतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रीडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनशनेन मः ।
 समाहितः स्मरन्त्यच्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि जिशुभिर्दृता ।
 लिहाना जम्बुकौ कापि तत्रोद्देशे समाययौ ॥१५३॥

तत्पादप्रचरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।

सशिष्टः सा विवेशाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥

शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।

तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्त्रेव सोदरा ॥१५५॥

चटच्चटिति सा चर्म चटच्चटिति जङ्गलम् ।

धगडुगिति मेदश्च कटत्कटिति कीकसम् ॥१५६॥

भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरग्रेषयत् ।

तद्धिम्भरूपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मम् ॥

तथापि न चकम्पे स प्रत्युतामस्त सात्त्विकः ।

अपि तां पादखादिर्चौ पादसंवाहिकामिव ॥१५८॥

एवं द्वितीये प्रहरे तदूरु च चखाद सा ।

साधु त्व्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षीत्क्षपां तु सः ॥१५९॥

तत्तुन्द भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।

स तु दधौ मथत्येषा न तुन्द किं तु कर्म मे ॥१६०॥

तुर्यं च यामे यामिन्या महासत्त्वो विपद्य सः ।

विमाने नलिनीगुल्मे सहर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥

वन्द्यो महानुभावो ऽयं महासत्त्वो ऽयमित्यथ ।

तच्छरीरस्य तत्काल महिमा निर्ममे ऽमरैः ॥१६२॥

तद्भार्यास्तमपगृह्यन् पृच्छन्ति स्म सहस्तिनम् ।

आख्याहि भगवन्नमस्तपतिः कथमभृदिति ॥१६३॥

उपयोगेन विज्ञाय सहस्यपि हि तत्तथा ।

तदीय सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्यनि ।
 भद्रायाः पुरतः सवे तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
 अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यये ।
 श्मशाने प्रययौ तत्र कन्यारौवनलाञ्छिते ॥१६६॥
 आकृष्ट दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
 हरोद वाय्वमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥
 भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।
 प्राणानपि किमत्याचौरस्मानिव किमौदृशः ॥१६८॥
 वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
 किं नाम नालमकृथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
 का नाम रात्रिः कल्याणी सा भविष्यत्यतः परम् ।
 या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्मंजीवयिष्यति ॥१७०॥
 निर्मोहीभूय यद्यस्मान्मर्षहार्षीर्भ्रते च्छया ।
 तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्ते यदुन्मिताः ॥१७१॥
 विलथेवं वज्रतरं भद्रा सिप्राणदीतटे ।
 तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥१७२॥
 भद्रासूनोर्गृहिण्यो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।
 सिप्रायां चक्रिरे शङ्खोद्धरणं क्लिन्नवाससः ॥१७३॥
 सुतमृत्युसमुद्भूतशोकानलकरालिता ।
 भद्रा तदैच्छत्प्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
 भद्राथ सद्ने गत्वा सुक्लैकां गुर्विणीं वधूम् ।
 वधूभिः सममन्याभिः परित्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुह्यां जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभूतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चैः ॥१७७॥
 भगवानार्यसुहस्यपि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्थ ।
 विहितानग्रनस्यत्वा देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावली-
 चरिते महाकाव्ये समप्रतिराजचरित्र-आर्यमहागिरिस्वर्गगमन-
 अवन्तिसुकुमालनलिनीगुल्मगमन-आर्यसुहस्तिस्वर्गगमनवर्णनो नाम
 एकादशः सर्गः ॥

द्वादशः सर्गः ।

सहस्रिनो ऽन्वये वज्रस्रामी च क्रमयोगतः ।
अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथाय प्रपञ्च्यते ॥१॥
इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।
अवन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥
तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।
निवेशनमिव श्रीणां द्युसदामपि हर्षदम् ॥३॥
वभूव आवकस्तत्र अथो देव्या इवात्मजः ।
दभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरीकृतधनोच्चयः ॥४॥
मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्णः ।
हृदये नाविशत्कामः प्रशमदाःस्वरचिते ॥५॥
धर्मादर्थो भवतीति न्यायशास्त्रेऽधीयते ।
सो ऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥
ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।
द्वयेष कन्यां नोद्वोढुं सो ऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥
यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।
प्रार्थयेते सः पितरौ तदुदाहमहोत्सवे ॥८॥
तत्र तत्र धनगिरिर्गता स्वयमचौकथत् ।
अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मम् ॥
इतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।
सुनन्दोचे धनगिरेर्दयाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥

महेभ्यो धनयान्तो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिष्टत्वे ॥११॥
भ्रातार्यशमितो नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
परिव्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यां द्विसन्धिधौ ॥१२॥
अन्यदा तु चतुस्मातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
भेजे धनगिरिभोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्वामिना किल ।
प्रहृषितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
पुरा येन वैश्रमणसामानिकदिवौकसा ।
स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
अन्तर्वर्ती धनगिरिस्तां ज्ञात्वोचे विशुद्धधीः ।
एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रब्रजाम्यहम् ॥१६॥
अमनीषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
प्रब्रज्येव प्रेयसी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीमिव ।
हिला सिंहगिरिगुरोः पार्श्वे गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
सो ऽथ द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषहान् ।
सदुक्तपं तपस्तेपे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥
स स्येर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्दृतः ।
श्रुतमारं गुरोः पार्श्वोत्पयः कृपादिवाद्दे ॥२०॥
नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।
अजीजनञ्जनानन्दं मरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपाचाण्णङ्गनाः सूतिकागृहे ।
 प्रतिजागरणाद्यातास्तं बालमिदमूचिरे ॥२१॥
 यदि जात न ते तातः प्रात्रजिह्यन्तदोत्सुकः ।
 जातकर्णोत्सवः श्रेयानमविध्यन्ततः खलु ॥२२॥
 स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्वाभिनं विना ।
 बक्रीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२३॥
 स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्छानावरणलाघवात् ।
 तासामाकर्णयामास तं संलपं समाहितः ॥२४॥
 अचिन्तयच्च मत्तातः परिव्रज्यामुपाददे ।
 एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२५॥
 संजातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन् ।
 दृष्टेः क्षीरकण्ठो ऽपि पित्र्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥२६॥
 कथमुद्विज्य मां माता त्यक्ष्यतीति विचिन्त्य सः ।
 मातुरङ्गस्थितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२७॥
 न रागमधुरैर्गानैर्न क्रीडनकदर्शनेः ।
 न वस्त्रदोलाप्रेङ्खनाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२८॥
 नोत्सङ्गनृत्यलोलाभिर्न मुखातोद्यवादनेः ।
 न शिरश्चुम्बनेनापि विश्रामास रोदनात् ॥२९॥ युग्मम् ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यशुः ।
 आससाद् सुनन्दापि निर्वदं तेन सूनुना ॥३०॥
 अन्यदा तु सिंहगिरिस्तवागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्थशमितादिभिरावृतः ॥३१॥

वसत्यां तस्त्रिवांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्थं शमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥ ३३ ॥
 स्वजनाः सन्ति नावस्मिन्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥ ३४ ॥
 तथोऽपि पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूपेऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३५ ॥
 महर्षिर्भाषोऽयं वां भावी लभेथे यद्युवां सुनी ।
 सचित्तं वायचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥ ३६ ॥
 सद्नेऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महासुनी ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्द्वार्यायातौ निवेदितौ ॥ ३७ ॥
 महिलास्योचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्त्वया ।
 अर्पणीयो धनगिरेः क्व नेष्यत्येष दृश्यताम् ॥ ३८ ॥
 निरानन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तनंधयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥ ३९ ॥
 दूयन्तं कालमात्रेव बालकः पालितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥ ४० ॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याचीर्मां स्त्रैनमपि सम्प्रति ॥ ४१ ॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कल्याणि पश्चान्तापं तु यास्यसि ॥ ४२ ॥
 मा कृथाः सर्वथेदृचं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समचं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥ ४३ ॥

ततश्च साक्षिणः कृत्वा मनिर्वदं सुनन्दया ।
 नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पाचवन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुनन्दासदनादृषी तावात्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽप्येचतुर्गुरुसन्निधौ ॥४६॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभाषत ॥४७॥
 आयासित इवासि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपाचमर्भकम् ।
 कान्त्या सुरकुमाराममर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्वयमाददे ॥५०॥
 शिशोस्तस्यातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महीपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारमङ्गुरकरो गुरुरुचे सविस्मयः ।
 अहो पुंरूपमदञ्जमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्प्रभम् ॥५३॥
 साध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्च इत्यभिधामपि ॥५४॥

गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पालनायार्पयन्नथ ॥५५॥
 कुमारभृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्त्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।
 अङ्गादङ्गं संचचार हंसो ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
 उज्जापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोऽप्यपपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य सक्तियाम् ॥५९॥
 वयोवृद्धपरीणामो वज्रो बालो ऽपि संयमात् ।
 न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तासाममौख्यदम् ॥६०॥
 बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयाचाकृते सुधीः ।
 जातिस्ररणमंजातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकीर्षति स्म बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा सदा सज्जां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां युग्मभूरिव ।
 वज्रो ऽभवत्प्रीतिशुण समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 जानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
 वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुरूपं ग्रीलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनी ॥६५॥

जननीपुत्रसम्बन्धं तवासुख्यार्भकस्य च ।
 न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
 इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै श्रय्यातराः सुतम् ।
 ततश्चैच्छिष्टं सा वज्रं दूरस्थैव परस्त्रवत् ॥६७॥
 महता हृदरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।
 धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
 दत्तो ऽपि चाचलपुरविषये श्रीविभूषणे ।
 कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥
 अन्तराले तयोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः ।
 पादलेपविदेको ऽभृत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥
 विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
 जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्यन् सचचार सः ॥७१॥
 एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवर्त्मना ।
 पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
 नहि वो दर्शने कोऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
 अमणोपासकानेवं प्रजहाम स तापसः ॥७३॥
 तत्रागादार्थश्रमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
 विहारक्रमयोगेण योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥
 तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
 स्वदर्शनोपहास ते तापसोपज्ञमुच्चकैः ॥७५॥
 तदाकर्णार्थश्रमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
 ज्ञात्वा भतिबलेनापि जगाद स्वानुपासकान् ॥७६॥

नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा ह्यकालपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमात्रमिद्वे साधे युष्मादृशमपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स अद्भुत तापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तन्निमग्न्यताम् ।
 गृहागतस्य तस्यांही प्रचाल्यौ पादुके अपि ॥८०॥
 आवकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमग्न्यत ।
 एकस्य आवकस्यौकस्यागात्परिवृतो जनैः ॥८१॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रचालयाम्यहम् ।
 ये चालयन्ति तत्पादावात्मानं चालयन्ति ते ॥८३॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥८५॥
 तत्पादपादुकागौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नास्यान्नीचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकाग्रणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥

तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदौल्लोजनास्वादं विगोपागमशङ्कया ॥८८॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरित्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्वृतो जलस्तम्भकुट्टहलदिदृक्षया ॥८९॥
 लेपाश्रयः स्यादद्यापि कोऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अल्लोकमाह्वयं कृत्वा प्राग्वत्प्राविशदम्भसि ॥९०॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 न्रुडति स्म सरित्तीरे स तापसकुमारकः ॥९१॥
 वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥९२॥
 दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरंधराः ॥९३॥
 ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिपुर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९४॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥९५॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः सपरीवारः परतीरभुवं ययौ ॥९६॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्तश्चाखिलो जनः ॥९७॥
 आचार्यस्वार्थशमितस्थान्तिके प्राव्रजन्नय ।
 सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसा ॥९८॥

ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या इति जातास्तदन्वये ।

ब्रह्मद्वीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥८८॥

इतश्च वज्रस्तत्रस्थः क्रमेणाभूत्तिहायणः ।

तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र भाधव आचयुः ॥१००॥

आयास्यति धनगिरिर्यहीष्यामि स्वमात्मजम् ।

सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायातेष्वमोदत ॥१०१॥

सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।

ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्मभ्यमयं शिशुः ।

वान्तान्नमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥

विक्रीतेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।

मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परमात्कृतः ॥१०४॥

पक्ष्योरुभयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।

लोको ऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥

ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्वदि ।

जगाम मङ्गसहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥

राज्ञो न्यषीदद्वासेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।

श्रीमान्सङ्गः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥

परिभाव्य द्वयोर्भाषासुत्तरं चावदनृपः ।

येनाहृतः समायाति बालस्तस्य भवत्वमौ ॥१०८॥

तं निर्णयममं गतां तौ तु पञ्चावुभावपि ।

इति चोचतुरादौ कः सन्नुमाङ्गातुमर्हति ॥१०९॥

स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा प्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसंघटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घते ॥११०॥
 मातैवाङ्गयतामादाविधं दुष्करकारिणी ।
 नारौति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा बह्वशो बालक्रीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्वः पत्तयो ऽमी अमी रथाः ।
 तव क्रीडार्थमानौतास्तद्गृह्याणैहि दारक ॥११३॥
 मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्कराश्चान्यदप्यदः ।
 यदिच्छसि तदस्येव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥
 तवायुश्चक्षुषीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
 चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दाभाशु मोदय ॥११५॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
 त्वमेवासीति मां दीनां परिखल्लेण जीवय ॥११६॥
 विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्थास्य पश्यतः ।
 हृदयं मे ऽन्यथा भावि पक्वबालुङ्गवद्विधा ॥११७॥
 एहि हंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।
 कुक्षिवासावक्रयो मे न क्षम्यः किमियानपि ॥११८॥
 एवं क्रीडनकैर्मध्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
 सौनन्देयः सुनन्दाद्या नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
 न मातुरुपकाराणां कोऽपि स्यादनृणः पुमान् ।
 एवं विदन्नपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्ष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
 तदा स्थान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १२१ ॥
 इयं च धन्या माता मे ऽल्पकर्मा प्रव्रजिष्यति ।
 उपेक्ष्यमस्या ह्यापातमात्रजं दुःखमप्यतः ॥ १२२ ॥
 दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वज्रो वज्रदृढाग्रयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानान्न चचाल मनागपि ॥ १२३ ॥
 राजावादीत्सुनन्दे त्वमपसर्पं शिशुर्ह्यसौ ।
 नागादाह्वयमानस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥ १२४ ॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमौरितः ।
 रजोहरणमुत्क्षिप्य जगादैवं मिताचरम् ॥ १२५ ॥
 व्रते चेद्भवसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽपि यदि स्वयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥ १२६ ॥
 वज्रस्तदैव कलभ इवोत्क्षिप्तकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रकणत्पादघर्घरः ॥ १२७ ॥
 गत्वा च पितुस्तुङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥ १२८ ॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमशुच्छ इव प्रवचनश्रियः ॥ १२९ ॥
 उन्नसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युतिस्मितः ।
 स रजोहरणादृष्टिं नान्यत्राटान्मनागपि ॥ १३० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो ज्ञानिमुपेयुषी ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥

भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।
 प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥ १३ १ ॥
 न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
 तन्ममापि परिव्रज्या श्रेयसी गृह्णवाप्तः ॥ १३ २ ॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
 वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १३ ३ ॥
 व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावद्वया अपि ।
 इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्यत ॥ १३ ४ ॥
 उद्यङ्गाग्यविशेषेण भववैराग्यभृङ्गशम् ।
 सुनन्दापि प्रवव्राज तङ्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥ १३ ५ ॥
 पठदार्थसुखाच्छृण्वन्नङ्गान्येकादशापि हि ।
 पदानुसारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १३ ६ ॥
 अष्टवर्षा ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।
 ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥ १३ ७ ॥
 अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
 धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥ १३ ८ ॥
 यक्षमण्डपिकाप्राये स्थाने काप्यस्रवज्जले ।
 आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः सपरिच्छदाः ॥ १३ ९ ॥
 प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्यामरा जृम्भकास्तदा ।
 सत्त्वं परीक्षितुं तत्र वणिग्मूर्तीर्विचक्रिरे ॥ १३ १० ॥
 उत्पर्याणितवद्वाश्वत्थभं चरदौघ्रकम् ।
 मण्डलीकृतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १३ ११ ॥

जयनच्छन्नविक्रियवस्तुगोणीपरस्परम् ।

राङ्गान्नोत्तीर्णपात्रीकं सुञ्ज्ञानजनसङ्कुलम् ॥ १४३ ॥

तण्णप्रावरणच्छन्नसंचरत्कर्मकृत्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥ १४४ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्तयन्त भिक्षार्थं ब्रूखवन्दनपूर्वकम् ॥ १४५ ॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिग्भुविज्ञानयने विनयोऽज्ज्वलम् ॥ १४६ ॥

वज्रो ऽथावशिक्तीं कृत्वा द्वितीयमुनिना सह ।

विहृतं निरगादीर्याग्निद्विमध्वनि चिन्तयन् ॥ १४७ ॥

तुषारान्यततो वृद्धा वसरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवृत्ते च द्राग्भीतो ऽप्रायविराधनात् ॥ १४८ ॥

तुषारमात्रामण्यवुवृष्टि देवा निरुध्य ताम् ।

आक्रामत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥ १४९ ॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृष्ट्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥ १५० ॥

समम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्तया ।

द्रव्यचेत्रकालभावैरूपयोगमदत्त सः ॥ १५१ ॥

कृष्णाण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राङ्गमसम्भवि ।

इदं चोज्जयिनौत्तेजं स्वभावादपि कर्कशम् ॥ १५२ ॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽप्यनिमेषाला अभूस्तृक्चरणा इति ॥ १५३ ॥

नियतं देवपिण्डो ऽय साधूनां नहि कल्पते ।

तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

। चिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिर्चा वज्रस्त्रामी न्यवर्तत ।

प्रत्यचीभूय तैश्चाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषमृतो ऽमराः ।

निष्क्रयं क्लृप्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

ल्येष्ट माख्यन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।

नैगमीभूय तैर्देवैर्हृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जग्राहोपयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।

पदानुसारिलब्ध्यान्ता सुखिरैकादशाङ्गपि ॥१६१॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यपूर्वगताद्यपि ।

तत्तज्जग्राह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥१६२॥

यदा पठेति स्यविरा वज्रं स्माङ्गस्तदा हि सः ।

किंचिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥

स्यविराज्ञाभङ्गभीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अव्यक्तमुद्गुणङ्गिचिह्नो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥१६४॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भिन्नार्थं साधवो ययुः ।
 आचार्यमिश्रा अपि ते वह्निर्भूमौ विनिर्ययुः ॥ १६५ ॥
 तस्यौ तु वज्र एकाकी पश्चादसतिरक्षकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः संन्यवीविशत् ॥ १६६ ॥
 आचार्यं द्वव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृडम्नोधरध्वनिः ॥ १६७ ॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥ १६८ ॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गहगहारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥ १६९ ॥
 अस्मदागमनममी पालयन्तो महर्षयः ।
 स्वाध्यायं कुर्वते भिन्नामुपादाय समागताः ॥ १७० ॥
 आचार्याश्च विदांचक्रुः चणं स्थित्वा विमृश्य च ।
 यथैष वज्रबालर्षिर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥ १७१ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।
 यद्वत्ते तत्किमथैष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ १७२ ॥
 स्यविरैः पाद्यमानो ऽयमत एवालसाचते ।
 वान्यात्पाठालम इति ज्ञात्वाशिश्न तदा वयम् ॥ १७३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भूदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यशृणैराचार्यं इत्यपासरत् ॥ १७४ ॥
 शब्देन महताचार्याश्चक्रुर्नैषेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्णोदित्यादज्जो ऽपि विष्टरात् ॥ १७५ ॥

उपेत्य जिह्मितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।
 तावत्ता वेष्टिका वज्रः स्वस्वस्थाने सुमोच च ॥१७६॥
 अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽह्नी ममार्ज च ।
 तद्गजोवन्दनेनोच्चैः खं भालमवगुण्डयन् ॥१७७॥
 आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 चालयामास गिरसा ववन्दे पादवारि च ॥१७८॥
 आचार्यास्त्रिन्त्ययामासुर्महात्मा बालको ऽप्यशौ ।
 श्रुतसागरपारीणो रक्ष्योऽवज्ञास्यदीभवन् ॥१७९॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥१८०॥
 इत्याचार्या विभावर्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।
 यास्यामो ग्रामममुकं द्वित्राहं तत्र नः स्थितिः ॥१८१॥
 व्यजिज्ञपग्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माक भविष्यति ॥१८२॥
 वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिशद्गुरुः ।
 भक्तत्वादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥१८३॥
 प्रातःकृत्यं काथोत्सर्गवाचनाग्रहणादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्र निषद्याथां न्यषादयन् ॥१८४॥
 गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्याथामुपाविशत् ।
 आचार्यस्तेव विनयं तस्याकार्षुश्च साधवः ॥१८५॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिस्फुटान् ।
 सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभान्वज्रो ऽथास्त्रापकान्ददौ ॥१८६॥

ये ऽत्यल्पमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
 उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥ १८७ ॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
 तन्नव्यमद्भुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रिते ॥ १८८ ॥
 आल्लापान्साधवः पूर्वमधीतान्सुस्फुरानपि ।
 संवादार्यमष्टच्छंशं वज्रो ऽप्याख्यततथैव तान् ॥ १८९ ॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्महर्षयः ।
 अथनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसन्निधौ ॥ १९० ॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।
 वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥ १९१ ॥
 गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदौचिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥ १९२ ॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वासरैः ।
 वज्रो ऽस्रत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥ १९३ ॥
 वज्रमध्यापयामो ऽथानधीतं यद्यदस्य हि ।
 उपेत्य पावतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥ १९४ ॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाचयुः ।
 मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥ १९५ ॥
 किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।
 वभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥ १९६ ॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याञ्जिज्ञासाः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्युद्यदाजया ॥ १९७ ॥

वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
 इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्था जगदुर्भवत्वेवं तपोधनाः ।
 किं त्वसौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥
 अगमाम वयं ग्राममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यथा वित्त्य यूयमस्येदृशांगुणान् ॥२०१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नाद्यमर्हति ।
 गुर्वदेत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥
 सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकव्यो ऽस्य संयताः ।
 कार्यं आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥
 ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।
 शीघ्रमध्यापयामास वज्रं गुरुसदारधौः ॥२०४॥
 साचिमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।
 प्रतिबिम्बमिवादर्थः सर्वं जगद् लीलया ॥२०५॥
 श्रुतञ्चो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।
 दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०६॥
 दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।
 तावानुपाददे वज्रेणाम्बुलकलीलया ॥२०७॥
 अन्यदा विहरन्तस्ते ग्रामाद्ग्रामं पुरात्पुरम् ।
 पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोज्जयिनीपुर्थां संपर्णदशपूर्वभृत् ।
 आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०८॥
 एकादशाङ्गीपाठो ऽपि चेष्टां कष्टायते भृशम् ।
 ते स्मृच्छ्रिया दशपूर्वग्रहणे कथमीशताम् ॥२१०॥
 अथवास्त्येव ऊ वज्रः कृतमीदृशचिन्तया ।
 पदानुसारिख्यया हि दृष्टप्रत्यय एष नः ॥२११॥
 इत्यादिशङ्कुर्वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।
 तत्राधीष्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥
 अत्यल्पमेधसः सर्वे तव सन्नद्धचारिणः ।
 नक्षत्रभूषणवो ऽसुत्र यत्राहमपि कुण्ठधीः ॥२१३॥
 अधीत्य दश पूर्वाणि शौभ्रमेहि मदाज्ञया ।
 तत्र सन्निहिताः सन्तु सौम्य शासनदेवताः ॥२१४॥
 त्वन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वीं सहर्षिषु ।
 चे वत्स कूपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१५॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्याविरः कल्प इत्यृषी द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥
 शेषासिवाजामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुग्नांह्रिपृतासुज्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥
 प्राप्ते चोज्जयिनीपुर्थां सुनन्दानन्दने सुनौ ।
 निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यं स्वप्न शुभे क्षणे ॥२१८॥
 यदादाय मम करात् चौरपुणे पतद्ब्रह्म ।
 आगन्तुको ऽपिवत्कञ्चित्पुंतिं च परमासगात् ॥२१९॥

शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥२१०॥
 गुरुरुचे न जानीथात्पिथिः कोऽप्यागमस्यति ।
 स सार्थं सूत्रमस्मत्तः सर्वमादास्यते सुधौः ॥२११॥
 वज्रो ऽपि नगरौदारे शर्वरौमतिवाह्यं च ।
 प्रभाते ऽगाङ्गद्रुगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥२१२॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
 उल्लासं कलयामास परं परमया मुदा ॥२१३॥
 आचार्यो ऽध्यायदहो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गाम्यहममुमङ्गमारोपयामि च ॥२१४॥
 प्रसिद्धिमदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाव्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चिक्ये भद्रगुप्तो महासुनिः ॥२१५॥
 वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽथ सखजे ।
 बलीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीचते ॥२१६॥
 आरोग्याङ्गे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधितद्वदनाम्भोजं स्तनेचे मृङ्गतां नयन् ॥२१७॥
 कच्चित्सुखविहारस्ते कच्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कच्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कच्चित्ते कुशली गुरुः ॥२१८॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 दूहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयास्माग्रमोदय ॥२१९॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनद्वारविन्यस्तसुखवस्तिकः ॥२२०॥

यद्यत्सुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२३१॥
 अभ्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजौगपत् ।
 गुरोरजनिनितक्लेषो वज्रो ऽथ दशपूर्व्यभूत् ॥२३३॥
 यत्र चाभ्येतुमारब्धं ग्राह्यानुज्ञापि तत्र हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचिन्तयत् ॥२३४॥
 दत्त्वापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वो ऽगाङ्गुहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥
 दशपूर्व्यर्णवागस्तेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।
 पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥
 वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।
 महिमा दिव्यकुसुमपकरादिभिरङ्गतः ॥२३७॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
 प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वा मरुतो ऽभवत् ॥२३८॥
 वज्रस्वाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतौवृतः ।
 विजहार महौ भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
 पुनानः क्षां विहारेण वज्रस्वामौ महामुनिः ।
 यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
 अहो अम्योज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
 अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाहुतः ॥२४१॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
 श्रेष्ठौ गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४१॥
 कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।
 रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४२॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो दानशालायाममलाशयाः ।
 व्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥२४३॥
 व्रतिन्यस्तास्तु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।
 स्वाध्यायावश्यकममो गुरूणां हि गुणस्तवः ॥२४४॥
 तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्जानीदिदं च सा ॥२४५॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४६॥
 तस्या वरयितारश्च ये केचिदुपतिष्ठिरे ।
 सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥२४७॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरयि दुग्धासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रव्रजितं यद्वज्र त्वं बुवूर्धसि ॥२४८॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥२४९॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५०॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्त पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्काल उपरीवारो ऽभ्यगादृष्ट्वा गरिष्ठया ॥२५१॥

इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्हृन्दीभूतान्महामुनीन् ।

ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥ २५३ ॥

दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमी द्युतिशालिनः ।

सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥ २५४ ॥

सर्वे प्रियंवदाः सर्वे कर्णारससागराः ।

सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि समतोज्झिताः ॥ २५५ ॥

को नाम वज्रस्वामीति न जानामि करोमि किम् ।

म एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नाथकः ॥ २५६ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥ २५७ ॥

मुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क ज्योतिरिङ्गणः ॥ २५८ ॥

एवं च सुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पश्चाद्गणे स्थितम् ॥ २५९ ॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलेस्तत्पादौ क्षपयन्निव ॥ २६० ॥

सुनन्दासूनुराचार्यो ऽप्युद्याने समवामरत् ।

आश्रित्य मपरौवारस्तस्मात्प्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचर्चयद्यक्षकटमेन सुगन्धिना ॥ २६२ ॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहतिमिरध्वंसदोषिकाम् ॥ २६३ ॥

चौरास्त्रवलम्बितः श्रीवज्रस्त्रामिनस्तथा ।
 धर्मदेशनया राजा हृतचित्तोऽभवत्तराम् ॥ २६४ ॥
 देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वसदनं ययौ ।
 गत्वा च मधेशुद्धान्तं राज्ञीनामित्यचीकथत् ॥ २६५ ॥
 बाह्योद्याने कृतावासो वज्रस्त्राम्यपि सुभुवः ।
 मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाचौरसागरः ॥ २६६ ॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्धर्मं निशमय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च ओत्रे चागुः कृतार्थताम् ॥ २६७ ॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
 अभवद्यच्च वज्रर्षेर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६८ ॥
 एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्धर्ममश्रौषमहमार्हतम् ॥ २६९ ॥
 हे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात ऋषयो ऽनेकचस्थाः समीरवत् ॥ २७० ॥
 राज्यः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 त्वदाज्ञाप्यत्र यदभूत्तत्प्राप्ता त्वषितैः सरित् ॥ २७१ ॥
 ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभूषितम् ।
 यापयानाधिरूढास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥ २७२ ॥
 वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनोक्तिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥ २७३ ॥
 द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्त्राम्यागतो ऽस्तीह यं बुवूर्षाम्यहं सदा ॥ २७४ ॥

तन्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात यावन्नि रेखेव गौरियम् ॥ २७५ ॥
 आभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।
 तदेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥ २७६ ॥
 एष प्रायेण न स्यात्तुर्दृष्ट्यैव हि गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युद्धीनपञ्चिवत् ॥ २७७ ॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं नहि दूयसे ॥ २७८ ॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादुपवज्रं निनाय ताम् ।
 मद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ २७९ ॥
 पुत्र्या सममनैषीच्च धनकोटौरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरचितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥ २८० ॥
 तदहाङ्गस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥ २८१ ॥
 अहो वज्रस्य मौख्ये यदौघां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्णानन्दमग्नानां सुप्तवस्येव जायते ॥ २८२ ॥
 श्रीवज्रसुखामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥ २८३ ॥
 वज्रपिणा च नगरप्रवेगे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या मच्चित्रमेवामीत्युरचोभाभिगङ्गया ॥ २८४ ॥
 तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 मंलापं च ज्ञानवलेनाज्जामौदतिगायिना ॥ २८५ ॥

द्वितीये ऽस्ति च वज्रेण विचक्रो ऽनेकलब्धिना ।
 महत्स्वपत्नं कमल-कमलाविष्टरोपमम् ॥ २८६ ॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषीदति स भगवान्जो राजमरात्नवत् ॥ २८७ ॥
 वज्ररूप जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांसि दुधुवे गौताभ्यासं विरचयन्निव ॥ २८८ ॥
 जचे च लोको वज्रस्य रूपं नैमर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेश्चाद्य मदृशो ऽभूत्समागमः ॥ २८९ ॥
 सा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्थेति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्त्यैव निर्ममे ॥ २९० ॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्तयस्तेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥ २९१ ॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तदज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।
 स्वां पुत्रौ वर्णयामास साग्रहां तत्त्वयंवरे ॥ २९२ ॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्थो ऽस्मादत्युत्तान इवोदकम् ॥ २९३ ॥
 देशनान्तो ऽवददज्रं धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीसिमासुदह मानद ॥ २९४ ॥
 क्व भवानमराकारः केयं मानुषकौटिका ।
 ऊरीकुरु तथायेनां महत्सु न वृथार्थना ॥ २९५ ॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्दणि ।
 द्रव्यकोटीरसंख्यातास्तुभ्य दास्ये भवत्वदः ॥ २९६ ॥

वज्रस्तमजं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।
 पर्याप्तं द्रव्यकोटौभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥ २६७ ॥
 नितम्विन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
 आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥ २६८ ॥
 विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ते विषादपि ।
 जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥ २६९ ॥
 ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यहम् ।
 ज्ञातैश्चरैरमारो ऽपि ग्रहीतुं नहि शक्यते ॥ ३०० ॥
 महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणी ।
 प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥ ३०१ ॥
 इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यसौ ।
 तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥ ३०२ ॥
 विवेकपूर्वमथवानुज्ञयापि मदौयया ।
 गृह्णात्तेषां परिव्रज्यां निर्वाणार्पणलघ्निकाम् ॥ ३०३ ॥
 विभीतकतरुच्छायामिवानर्थप्रदायिनौम् ।
 मा कार्षीद्विषयामक्तिं त्वत्पुत्री वक्षि तद्धितम् ॥ ३०४ ॥
 एवं भगवतो वज्रस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।
 प्रतिबुद्धा प्रवव्राजाल्पकर्मा रुक्मिणी तदा ॥ ३०५ ॥
 धर्मा ऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निलोभतेदृशौ ।
 एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥ ३०६ ॥
 अन्यदा जन्ममंसिद्रुपदानुसृतिनिवृत्तिना ।
 ततो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥ ३०७ ॥

महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गन्तरस्थितात् ।
 विद्योद्भ्रे भगवतः सङ्ख्योपचिकीर्षुणा ॥२०८॥ युग्मम् ॥
 वभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
 जम्बूद्वीपाङ्गमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥२०९॥
 ममेय धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
 अल्पद्वन्द्वो ऽल्पसत्त्वाश्च भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥२१०॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महासुनिः ।
 सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाद्या उदग्दिशम् ॥२११॥
 तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्मिच्छमतिभौषणम् ।
 बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥२१२॥
 गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
 बभूव नित्यमप्यनोदरता यतिनामिव ॥२१३॥
 संवन्निरे सन्नशाला गृहस्थैरीश्वरैरपि ।
 सर्वत्राभूदविरलरलरोलाकुलैव भूः ॥२१४॥
 रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चतरे ।
 स्फोटं स्फोट तद्दधौनि लिलिङ्गः कुरुरा इव ॥२१५॥
 अस्थिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तन्नायुमण्डलाः ।
 रङ्गाः सर्वत्र संचेदः परेता इव दारुणाः ॥२१६॥
 अन्नगारेऽतिथितामागतेष्वन्नदृष्टया ।
 अदर्शयन्निवादोषानुपेत्य आवका अपि ॥२१७॥
 ग्रामेषु शून्यीभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।
 अभवत्पादसञ्चाराः पन्थानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥२१८॥

ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।
 दीनो विज्ञपयामास स्तनन्दानन्दनं सुनिम् ॥३१८॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथञ्चिदवतारय ।
 सङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३२०॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे विपुलं चक्रमृच्चर्मरत्नवत् ॥३२१॥
 श्रीवज्रस्वामिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिक्सारथं इवाधिरूरोह महापटे ॥३२२॥
 वज्रर्षिणा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
 उत्पुष्पवे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्ततल्लवत् ॥३२३॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहासुनेः ।
 समाययौ स हि वारिग्रहणार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥
 सङ्गेन सहित वज्रस्वामिनं व्योमयायिनम् ।
 निरौल्य मूर्धजाञ्छीघ्रमुत्खायेवमुवाच सः ॥३२५॥
 शय्यातरो ऽह युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अद्य साधर्मिको ऽप्यस्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥
 शय्यातरस्य तां वाच श्रुत्वोपालम्भगर्भिताम् ।
 दृष्ट्वा च लूनकेश तं वज्रः सूत्रार्थमस्सरत् ॥३२७॥
 ये साधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तीर्थप्रभावनायां वोद्युक्तास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥३२८॥
 आगमार्थमिमं कृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा ।
 पटे तस्मिन्नधरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥३२९॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिसरित्पुराम् ।
 सर्वे विन्नोकयामासुः करामलकवन्धनैः ॥ ३३० ॥
 भक्तिप्रकैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।
 व्योम्नि प्रदौघमानार्घो भक्तैर्व्योतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥
 विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पन्नमल्लिनैः ।
 आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥
 पटच्छाद्यादर्गिताभ्रच्छाद्यासौख्यो महौम्पशाम् ।
 वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३३ ॥
 पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।
 वज्रर्षिराससादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३४ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ।

तस्यां धनकणाकाद्यां सुभिन्नमभवत्सदा ।
 प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तास्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥
 तस्यां जैनास्तु बौद्धास्तु सार्धमानाः परस्परम् ।
 चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥ ३३६ ॥
 जैना हि वदत्युभ्यादि पूजोपकरणं पुरे ।
 ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥
 नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्याद्यादातुमौश्वराः ।
 ततस्तु बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनौघनी ॥ ३३८ ॥
 बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महौपतिम् ।
 विज्ञप्त्य सर्वं पुष्यादि आवकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥
 पुष्यापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्यप्रदा अपि ।
 अर्हद्भक्तास्ततः पुष्यवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥ ३४० ॥

उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्चदुपासकाः ।

ततो रुदन्तो दीनास्था वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥

ते आवका नेत्रजलेः क्लेदयन्तो महीतलम् ।

नत्वा व्यजिज्ञपन्वञ्च खेदगद्गदया गिरा ॥ ३४२ ॥

अर्चच्चैत्येवहरहः पूजादि द्रष्टुमन्वयैः ।

वौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दरात्मभिः ॥ ३४३ ॥

विज्ज्ञप्तो वौद्धलोकेन वौद्धो राजा न्यवारयत् ।

पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं सालिकानखिलानपि ॥ ३४४ ॥

लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।

किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलङ्घते ॥ ३४५ ॥

तुलसीवर्वरौपूजापात्रतां ग्रामयन्वत् ।

प्रयान्ति जिनविम्बानि हृष्टा किं जीवितेन नः ॥ ३४६ ॥

मार्हत्स्वारोपयन्वेते हृदनेत्यभिगच्छितैः ।

वौद्धैः पुष्पं निषिद्धं न' केशवासक्तते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥

किं चानिगं गणयता स्वामिस्तस्माकमङ्गुलीः ।

आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्तिका ॥ ३४८ ॥

पर्वण्युपागते ऽमुस्मिन्वयं यतिवर्द्धताम् ।

भावप्रजा करिष्यामः पुष्पमम्यन्तिवर्जिताः ॥ ३४९ ॥

पराभूय पराभूय वौद्धैर्दुर्बुद्धिभिर्वयम् ।

जीवन्मृता इव हताः स्वामिन् त्वयि मृत्यपि ॥ ३५० ॥

जिनप्रवचनम्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।

विधाय भगवन्स्नान्मङ्गोवयितुमर्हमि । ३५१ ॥

समाश्रयित हे आद्धा यतिष्ये वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्ब्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५९ ॥
 स्वामी निमेषमात्रेणाथागन्माहेश्वरीं पुरीम् ।
 अवातारीदुपवने चैकस्मिन्निस्त्रयावहे ॥ ३५३ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदरामिकस्तत्र भिन्नं धनगिरेः स तु ॥ ३५४ ॥
 अकस्मादागत वज्रं निरोक्ष्यानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडिताख्यो सुदावदत् ॥ ३५५ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यस्यां त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्कृतस्त्वया ॥ ३५६ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवदहं चित्तान्नापकृतस्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५७ ॥
 वज्रस्वान्यथ्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्पैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमौशिषे ॥ ३५८ ॥
 मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पस्तत्रा विंशतिरत्र हि ॥ ३५९ ॥
 भगवानादिशत्तर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुर्व ।
 आगच्छाम इतो गत्वा यावदुद्यानरक्षक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा पृषट्श्च इवोत्पत्य विहायसा ।
 अचुद्रः चुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिर्नयौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गाभिन्बुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमाष्टतकुण्डाभपद्मद्वन्द्वनोरमम् ॥ ३६२ ॥

सदावन्दारुदिविषत्सिद्धायतनमण्डितम् ।

गायत्किम्पुरुषौगीतानुचरैणकदम्बकम् ॥ ३६ ३ ॥

अनेकधातुमद्भूमिधृतसन्ध्याभ्रविभ्रमम् ।

भ्राम्यदन्मत्तचमरीभम्भाभाङ्कारिगङ्गरम् ॥ ३६ ४ ॥

नसेरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राचौड्योमस्थो ऽन्य इवार्दमा ॥ ३६ ५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स शाश्वतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनोः ।

ववन्दे वन्द्यमान'द्विर्निधाधरकुमारकैः ॥ ३६ ६ ॥

तरङ्गरङ्गशालास्थलास्थलासकपङ्कजम् ।

पद्ममौगन्ध्यवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥ ३६ ७ ॥

मंचरन्नीरजमिव क्रौडदप्सरसां मुखैः ।

उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६ ८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरौजनम् ।

पद्महृदं जगामाय वज्रधिर्यैमवर्त्तना ॥ ३६ ९ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचितैकमद्भुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वज्रधिरैच्छत ॥ ३७ ० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं मुनौश्वरम् ।

रत्नोष्णीपप्रभाभोभिः स्तपयन्तीव तत्कमौ ॥ ३७ १ ॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्मिन्वांसं तु तं मुनिम् ।

वद्धाञ्जलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७ २ ॥

जगद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे समार्प्यताम् ॥ ३७३ ॥
स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
पुष्पाण्यानेतुमीशास्त्रीत्युक्ता सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥
वन्दितश्च त्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।
पथा यथागतेनैव ऊताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥
विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
पालकस्यानुजन्मेव बन्धुर विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥
अस्यापयच्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ॥
विग्रतिं पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥
सरति स्र तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।
ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥
कृत्स्नस्यैवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभृशुनिः ।
निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७९ ॥
तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
चेलुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समावृतः ।
पुरौ नाम पुरौ प्राप वज्रस्तां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
तत्पुरीवासिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।
आभाषन्नेवमुत्पश्या उत्पुष्पुषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥
सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं ययौ ।
 विमानैर्दर्शयन्त्योच्चि गान्धर्वनगरत्रियम् ॥ ३ ८ ४ ॥
 पुनर्वोद्धैरभिद्धे मषीधौताननैरिव ।
 अहो अर्हद्दर्शने ऽभुदियं दैवी प्रभावना ॥ ३ ८ ५ ॥
 चिन्तितमन्यथास्माभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारिताप्यप्यादायुना नीतमञ्जनम् ॥ ३ ८ ६ ॥
 ततः पर्युषणापर्वण्यहदायतने ऽमरैः ।
 महीयान्महिमाकारि भृसृशां यो न गोचरः ॥ ३ ८ ७ ॥
 जृम्भकामरुक्तां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।
 बौद्धभावमपहाय पार्थिवः
 मप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ ३ ८ ८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये वज्रसुखामिजन्मव्रतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

द्वतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।

सोमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तम्रिया ॥ १ ॥

ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।

दयादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमवौजैरलंकृता ॥ २ ॥

तयोरजनिघातां द्वौ तनयौ नयशास्त्रिनौ ।

नाम्नार्थरचितो ज्ञाथान्कनीयान्फल्युरचितः ॥ ३ ॥

तच्चार्यरचितो मौञ्जीबन्धनादयनन्तरम् ।

अधौयाय पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥ ४ ॥

ततो ऽनुज्ञाय पितरावध्येतुमधिकाधिकम् ।

पाटलौपुत्रनगरे प्रययावार्थरचितः ॥ ५ ॥

सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसां न्यायविस्तरम् ।

पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राध्येष्ट विशिष्टधीः ॥ ६ ॥

चतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।

कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥

चतुर्वेदो ऽयमाथातः पूज्य इत्यवनीभुजा ।

अधिरोह्य ऋरिस्त्रन्धे स प्रावेशत पत्तने ॥ ८ ॥

विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यगुः ।

राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥ ९ ॥

गृहस्य बाह्यशालायामधुवाचार्थरचितः ।

कुटुम्बे दददानन्दमुपदानिव नूतनम् ॥ १० ॥

तं ब्रह्मवर्चसधनं पूज्यमानं महौभुजा ।
 दृष्ट्वा तदन्धवो गोचं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥ ११ ॥
 खजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 चिरेष्टायाः समेधन्त्या लौलादोलोपमं श्रियः ॥ १२ ॥
 तद्गृहे तत्सुवाभिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
 लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यक्षरसन्निभान् ॥ १३ ॥
 बाह्यावामस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽल्पैर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्वभूव भूयोभिरागच्छद्भिरुपायनैः ॥ १४ ॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधौरार्यरक्षितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥ १५ ॥
 भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तामामपि हि दुःखदम् ॥ १६ ॥
 मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्माताचरवाग्मिनौ ॥ १७ ॥
 इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुर्दुतम् ।
 अपि देशान्तरे प्रेषौद्या मां मद्धितकाम्यया ॥ १८ ॥
 तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामस्वासुत्कण्ठान्मस्तरङ्गिणीम् ॥ १९ ॥
 इत्यार्यरक्षितः मद्यो दिव्ये मन्वीय वाससौ ।
 कम्प्योरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २० ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावद्वकुन्तलः ।
 यौवापाण्यङ्घ्रिविन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥ २१ ॥

कर्पूरफालिकामिश्रतामूललटभाननः ।

विशदच्छत्रसश्रीकमौलिः स्वसदनं ययौ ॥ २२ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्णशृङ्खलास्निग्धभृतलः ॥ २३ ॥

दीर्घायुरक्षयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदप्रातिवेशिकौवापरं नहि ॥ २४ ॥

स पुत्रप्रेमसरम्भोचितसंलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥ २५ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं तत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नाल्लपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २६ ॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं सूनोर्दृष्ट्वा किं नहि हृष्यसि ॥ २७ ॥

रुद्रसोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

हिंसोपदेशक ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुक्षिसम्भवम् ।

कथं हृष्यामि मग्नास्त्रि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २९ ॥

यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।

दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ ३० ॥

इत्यार्थरञ्जितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।

न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥ ३१ ॥

विमृश्यैवमुवाचाम्बामार्थधीरार्थरञ्जितः ।

दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥ ३२ ॥

रुद्रभोमावददत्स श्रमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः श्रमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम् ।
 नामाप्त्येति मनसि श्रद्धावार्थरक्षितः ॥ ३४ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क्व द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 रुद्रभोमापि तनयविनयोच्छ्रिता सती ।
 भ्रमयन्त्यञ्चलं तस्य निजगाद् प्रसादभाक् ॥ ३६ ॥
 ददानौ हि न जिह्नेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥ ३७ ॥
 सन्ति तोसलिपुत्राख्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपास्तिहंसतामुररीकुरु ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूद्भव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधाया रक्षितः ।
 दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चाल पृष्ट्वा स्वामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोद्धिं प्राजः पातुं गण्डूषलीलया ॥ ४१ ॥
 पिष्टमिवमितश्चार्यरक्षितस्य महाद्विजः ।
 श्रमदुपनवशामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 मो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरक्षितः ।
 आयुष्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥ ४३ ॥

इति द्विजाग्रणीरिच्यष्टौः स सकला नव ।
 तत्खण्डं चैकमादायार्थरचितगृहं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।
 ददृशैष द्विभातत्वात्तमुपालक्षयन्न च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युच्चैः सो ऽष्टृच्छदार्थरचितम् ।
 आर्थरचित एषो ऽस्मौत्यन्नवीक्षार्थरचितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद् हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नामि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्थरचितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचद्विचवो ह्येते मयानीयन्त लल्लते ॥४९॥
 उवाच सोमभूरिचूंस्तात मन्मातुरर्पयेः ।
 अहं शरीरचिन्तायं गच्छन्नस्मि वहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुराख्याया यद्वृक्षन्नार्थरचितः ।
 अधुनेचुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरचितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरचितमातापि सा दक्षैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सूनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च मः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्ये दधौ यानिति सोमभूः ॥५४॥

गत्वा चेक्षुःशृङ्गद्वारे स्थिरधीरार्यरक्षितः ।
 अचिन्तयदविज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥५५॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पदहं तु विदितो ऽपि न ॥५६॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥५७॥
 इत्यार्यरक्षितस्तस्थौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रमसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥५८॥
 मालवकैश्चिकीमुख्यग्रामरागपरिसृष्टा ।
 स्वाध्यायेनापि साधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥५९॥
 तत्रागाङ्गुलूरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥६०॥
 स त्रिर्नैषेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्तरम् ॥६१॥
 तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाये विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥६२॥
 अथार्यरक्षितो धीमांस्तेन साधे प्रविश्य सः ।
 वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥६३॥
 तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्यठनपूर्वकम् ।
 श्रवन्तताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥६४॥
 दृष्ट्वाश्रवकं त्वार्यरक्षितो नह्यवन्दत ।
 सुधीरपि निराम्नायं कियद्विज्ञातुमीश्वरः ॥६५॥

निषण्णं सोमनस्यं तमवन्दितदङ्कुरम् ।
 आचार्या विविदुः कोऽपि आह्वो ऽय नूतनः खलु ॥६६॥
 धर्मलाभाश्लिषं दत्त्वा शरदम्भोमलाशयाः ।
 पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥६७॥
 औरसो रुद्रसोमायाः स जगाद यथातथम् ।
 अमणोपासकादस्मादात्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥६८॥
 ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नार्यरचितः ।
 तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्विद्याभ्विपारगः ॥६९॥
 चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।
 करिस्तन्वाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेष्टितः ॥७०॥
 अयमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।
 आश्चर्यं आवकाचारं परित्यृशति किं ह्यदः ॥७१॥
 अथार्यरचितः स्नाह आवको ऽस्मि हि सम्यति ।
 किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥
 इति विज्ञपयामास चाचार्यान्प्रचिताञ्जलिः ।
 दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसौद मे ॥७३॥
 मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।
 हिंसोपदेशकं सर्वमधौतं नरकावहम् ॥७४॥
 आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञालैवमूचिरे ।
 यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परित्रज ॥७५॥
 किं चान्यदप्युपात्तायां प्रवज्यायां द्विजोत्तम ।
 दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्ध्यापयिष्यसे ॥७६॥

सो ऽप्युवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथकामधुक् ॥७७॥
 किं तु प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।
 विहारकमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥७८॥
 मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥७९॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्रग्मृत्यवत् ॥८०॥
 तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।
 शिष्यचौर्यव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥८१॥
 तदार्यरचितं भट्टमाचार्या पर्यविब्रजन् ।
 साचीकृतगुरुश्चाभूद्भीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥८२॥
 तथ्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषहान् ।
 मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥८३॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावान्वभूव तावन्तमग्रहीदार्यरचितः ॥८४॥
 तदा दृढजनोऽप्येवमश्रीषीदार्यरचितः ।
 यद्गूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रर्वः साम्प्रतं स्फुटः ॥८५॥
 अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुनिस्तदा ।
 इति प्रतस्ये तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥८६॥
 ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्थरचितः ।
 भद्रगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥८७॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतैर्यिकम् ।
 उपलब्ध्य तमाचार्याः परिषस्त्रनिरे मुदा ॥८८॥
 ऊचुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।
 विहाय यो हि ब्राह्मणं आमणं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
 अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा लामर्थये ऽनघ ।
 कर्तुकामो ऽस्त्यनशन मम निर्यामको भव ॥९०॥
 तथेति प्रतिषेदानं रुद्रशोभात्मजं मुनिम् ।
 विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥
 मा वज्रस्त्रामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्त्रिजघ्नीयीयाः कृतस्थितिः ॥९२॥
 यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुश्रियते तं न संशयः ॥९३॥
 एव करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरचितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥
 नगर्यां बहिरेवास्त्रात्तां निशामार्चरचितः ।
 निशाशेषे स्वप्नममुं वज्रस्त्रामौ ददर्श च ॥९५॥
 यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्त्रात्पतद्गृहः ।
 अपाव्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्त्राच्च तत्पयः ॥९६॥
 वज्रस्त्रामौ महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्प्रगे ।
 वज्रपूर्वश्रुतग्राही को ऽप्येव्यति ममातिथिः ॥९७॥
 स उपादास्यते ऽस्त्रात्तो वज्रपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रहिष्यति ॥९८॥

उपवज्रमुनि प्रातरायथावार्यरक्षितः ।

ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥ ९८ ॥

तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः कुत आगाः न चावदत् ।

तोयलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥ १०० ॥

वज्रस्वाम्यन्नवीदार्थरक्षितस्त्वं किमाख्यया ।

सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥

वज्रस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥ १०२ ॥

बहिरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते स्वाम्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानामि बहिःस्थो ऽध्येष्यसे कथम् ॥ १०३ ॥

सोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिन्ने प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

युक्तसेतद्धि पृज्यास्ते स्खविरा नाऊरन्यथा ॥ १०५ ॥

वज्रो ऽथ पृथगावामस्थितमप्यार्यरक्षितम् ।

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥ १०६ ॥

अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाघौषाय लीलया ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्त चार्यरक्षितम् ।

दशमपूर्वयमकान्यधीष्वेत्यादिशङ्कृतः ॥ १०८ ॥

ततो दशमपूर्वस्य बह्वनि विषमाणि च ।

अध्येतुं यमकान्यार्यरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥ १०९ ॥

इतश्च संदिदिशतुः पितरावाचरचितम् ।

नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥

त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ह्याशामकृणहि ।

तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देशवचनेस्तयोः ।

यावदध्ययनासक्तो बबले नार्थरचितः ॥११२॥

तावन्ताभ्यां तमाकातुमनोभ्यां फल्गुरचितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रेषि निर्वन्धश्चिन्तया ॥११३॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादौदार्थरचितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥

वैराग्यपशुना ह्वितं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धतं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥११६॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तत्रार्थरचितः ।

श्रीवज्रसामिनं नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमानसः ॥११७॥

अधीष्वेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्मि विस्मृतः फल्गुरचितेनेत्यजल्यत ॥११८॥

बान्धवाश्च परिव्रज्यामनोरथरथस्थिताः ।

न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥

तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोचिणाम् ।

अथस्यापि सकर्षो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥

अयार्चरहितः स्नाह यदि मत्यमिदं वचः ।
 ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स मत्तर्हितं व्रतम् ॥ १०७ ॥
 एवमुक्तस्तत्पत्नेन श्रद्धानिर्धर्तमानसः ।
 सो ऽवदद्देहि को हि न्यात्यौदृष्य पराङ्मुखः ॥ १०८ ॥
 अयार्चरहितः प्रौतमन्यावृतकिं गिरा ।
 स्वयं तमनुजग्राह दौष्ट्या मित्रयापि च ॥ १०९ ॥
 चातुसुक्तो ऽन्यदा फलशुचितेनार्चनचितः ।
 अधीताशेषयमको गन्तुमचे पुनर्गुरुम् ॥ ११० ॥
 प्राग्वन्निवारितस्तेन न स्वेदादित्यचिन्तयत् ।
 स्वजनाङ्गानगुर्वाङ्गान्कटे पतिनो ऽस्मि हा ॥ १११ ॥
 अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकेभ्यः पराजितः ।
 क्ताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुन्तत्वा च नो ऽब्रवीत् ॥ ११२ ॥
 दग्धमन्याय पूर्वस्य नयाधीतं कियत्प्रभो ।
 अवशिष्टं कियच्चेति नम्रमादं ममादिज ॥ ११३ ॥
 जगद् गुरुगण्येवं क्तिनविष्कुरिताधनः ।
 विन्दुमात्रं त्वयाधीतमन्वितुल्यं तु म्रियते ॥ ११४ ॥
 इति श्रुत्वा गुणोर्वाचमन्त्रिणार्चरहितः ।
 परिश्रान्तो ऽहमप्येतुं प्रसुतांतः परं प्रभो ॥ ११५ ॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयमि श्रुतम् ।
 धोमन्त्रधीस्व धीरो ऽस्मि किमकाण्डे विषयैदमि ॥ ११६ ॥
 एवमायामितस्तेन गुरुणा क्लृप्तावतः ।
 पुनः पृष्ठतः सो ऽप्येतुं भद्रोत्साहो ऽपि नृत्तिमाह ॥ ११७ ॥ युगम्

फलश्रुतमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।

दर्शयन्नुत्सुको गन्तुं श्रौवञ्च स पुनर्जगौ ॥ १२२ ॥

अयमुत्साह्यमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।

एवं विचिन्तयन्वञ्जस्त्राग्यभृदुपयोगवान् ॥ १२३ ॥

सो ऽथामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।

स्तोकं ममायुर्मध्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥ १२४ ॥

अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनायार्थरक्षितः ।

सफलश्रुतः श्रौञ्चं पुर दशपुर ययौ ॥ १२५ ॥

तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवौपतिः ।

सरुद्रसोमासोमश्च भक्त्वा वन्दितुमाययौ ॥ १२६ ॥

प्रमोदाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।

मूर्ते धर्ममिवानस्य यथास्थानमुपाविशन् ॥ १२७ ॥

विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।

देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥ १२८ ॥

ओचपत्नपुटीपौतदेशनात्यच्छवारिभिः ।

तत्क्वाहं चालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥ १२९ ॥

अथार्यरक्षितस्थान्ते नृपः सम्यक्कमयहीत् ।

ततः सपौरस्त नत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥ १३० ॥

ससोमा रुद्रसोमापि बन्धुभिर्बहुभिः समम् ।

संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥ १३१ ॥

इतश्च विहरन्वञ्जस्त्रामौ क्षोणितले क्रमात् ।

संयमक्रमचारौ च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥ १३२ ॥

तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 मन्वीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभृल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥ १४३ ॥
 द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि सुनिः किमयमर्चमा ।
 यच्छश्चक्षुश्चकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥ १४४ ॥
 किमस्मत्कर्ममाहाव्याद्वर्तो वा दत्तदर्शनः ।
 एव तद्दीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥ १४५ ॥ युग्मम् ॥
 श्रौवज्रस्वामिनो ऽन्येषुः श्लेष्मवाधाभवद्भृशम् ।
 ततः शुण्ठीं समानेतुं स माधुं कंचनाभ्यधात् ॥ १४६ ॥
 माधुनानीय दत्तां च शुण्ठीमशठचेतसा ।
 भुक्तैनां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥ १४७ ॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं व्रतिनां पतिः ।
 स्वाध्यायध्यानविवशो विसम्भार तथैव ताम् ॥ १४८ ॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवस्त्रिकया कायं प्रत्युपेक्ष्यतो ऽपतत् ॥ १४९ ॥
 पतितां तां च खाद्वृत्त्यास्मरदञ्जो मुनीशिता ।
 ह हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति खं निनिन्द च ॥ १५० ॥
 प्रमादे संयमो न स्यान्निष्कलङ्कः कथंचन ।
 त विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥ १५१ ॥
 कुर्मन्मतो वपुस्त्यागं वज्रस्वामीत्यचिन्तयत् ।
 अजायत ममन्ताश्च दुर्मिचं द्वादशाब्दकम् ॥ १५२ ॥
 लक्ष्मन्त्यौदनाङ्गिर्क्षां यवाङ्गि त्वमवाप्नुयाः ।
 सुभिक्षमवबुधेयास्तदुत्तरदिनोषसि ॥ १५३ ॥

एवमादि समादिश्य स्वशिव्यं श्रुतपारगम् ।
 वज्रसेनमुनिं स्नाह विहर्तुमथ सो ऽन्यतः ॥१५४॥ युग्मम् ॥
 ग्रामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।
 विहर्तुं वज्रसेनो ऽपि प्रावृतन्मुनिपुङ्गवः ॥१५५॥
 श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्ववर्तिनो ब्रतिनः पुनः ।
 लभन्ते न क्वचिद्भिचां भ्राम्यन्तो ऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥
 विना भिचां क्षुधाक्षामकुचयो ऽनन्यवृत्तयः ।
 ते ऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥
 द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डो ऽथ वस्ततो यदि ।
 संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥
 नो वा तदा सहान्नेन तनोःस्थागं विदध्महे ।
 दत्तुक्ता गुरुभिर्धर्ममतयो यतयो ऽभ्यधुः ॥१५९॥ युग्मम् ॥
 धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।
 प्रभो प्रसीद येनैतत्प्रजामो द्वितयं वयम् ॥१६०॥
 अथादाय मुनीन्सर्वाञ्श्रीवज्रो भुवनार्थमा ।
 गिरि प्रत्यचललोकान्तरं तृद्योतयि जवी ॥१६१॥
 तत्रैकः चुल्लको नास्थादार्थमाणो यदा तदा ।
 कापि प्रतार्थं तं ग्रामे समारोहद्गुरुगिरिम् ॥१६२॥
 मा भृद्गुरुणामप्रौतिर्मनसौति विचिन्तयन् ।
 त्यक्त्वा भक्तं च देहं च चुल्लको ऽस्थाङ्गिरेरधः ॥१६३॥
 मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्तप्ते शिलातले ।
 पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्पणादपि ॥१६४॥ युग्मम् ॥

शुभधानगतस्त्वक्त्वा तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्ने लसन्मुदः ।
 त्रिदशाः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवज्रं यतथो ऽप्युचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 सो ऽप्युचे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 श्रुत्वेवं मुनयो दधुः शिशुनाप्यमुना यदि ।
 स्वकार्यं साधितं दृष्ट्वाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 दति सवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
 आवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारण भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृहीत शर्कराक्षोदमोदकं पानक च नः ॥१७१॥
 अवग्रहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 यामो ध्यात्वेति ते जग्मुस्तदामन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥
 कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुग्रहो ऽसावस्माकमिह यूय यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्मरुषु कर्हिचित् ॥१७४॥
 न एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
 कृतानशनकर्माणः मत्कर्माणो यद्युर्दिवम् ॥१७५॥

मत्तैतद्भोवभिद्भोचं तमागत्य रथस्थितः ।

प्रमोदात्पूजयामास वज्रादौनां वपूष्यथ ॥१७६॥

शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।

वृक्षादौन्नमयन्नुच्चैः खदेहमिव भक्तितः ॥१७७॥

विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।

यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्तं इति क्षितौ ॥१७८॥ युगम् ॥

दुष्कर्मावनिभृदज्ञे श्रीवज्रे स्वर्गमीयुषि ।

विच्छिन्न दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥१७९॥

इतस्तु शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।

सुरं श्रीभिरसंप्राप्तपार सोपारमौयिवान् ॥१८०॥

यथार्थनामा तत्रासीज्जितशत्रुर्महौपतिः ।

प्रिया च धारिणी तस्य समग्रगुणधारिणी ॥१८१॥

आसीच्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।

तस्मैश्वरीति विख्याता दयितोमायतेरिव ॥१८२॥

सुधांशुधामधवलं सा श्रीलं तदश्रीलयत् ।

तस्या विश्वम्भरायाश्च यद्वभूव विभूषणम् ॥१८३॥

दुर्मिचदोषान्निःशेषं तदा च क्षितिमण्डलम् ।

जज्ञे धान्यैर्विनाम्नोभिर्मौनवहुःखसङ्कुलम् ॥१८४॥

धर्मपधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।

जीविताः स्मः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥१८५॥

विना धान्यकथाहुःखं जीवितास्मः कियच्चिरम् ।

तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥१८६॥

सृतपञ्चनमस्काराः कृतानशनवृत्तयः ।

दुःखेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदध्वहे ॥१८७॥ युग्मम् ॥

अथेत्यं बन्धवो ऽवोचन्नस्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।

गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥

पक्वाथान्नं लक्ष्मन्तं सा यावन्नाक्षिपद्विषम् ।

वज्रमेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥

तमालोक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।

चित्तं वित्तं च पात्रं च दिक्षा पूर्णमिदं त्रयम् ॥१९०॥

दत्त्वा तदद्य पात्राय ज्ञाथ्य जन्म करोम्यदः ।

कदाचिद्देवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥१९१॥

इष्टाय तस्मै विस्मैरचक्षुर्भिक्षामदत्त सा ।

लक्ष्मूलस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अथाख्यद्वज्रमेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।

भद्रे सुभिन्नं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥१९३॥

सापृच्छद्भवताञ्जायि स्वयमेतदुतान्यतः ।

अथोचे सो ऽप्यदो ऽभ्योदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१९४॥

श्रीवज्रस्वामिनास्त्युक्तो यदा भिक्षां त्वमाप्नुयाः ।

लक्षपाकौदनात्प्रातः सुभिन्नं भविता तदा ॥१९५॥

इति श्रोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमात्रवत् ।

आविका मा सुदुर्भिन्नं क्षपयामास लीलया ॥१९६॥

प्रभाते च प्रभात्रालेश्चण्डांगोरिव मण्डलम् ।

वह्नित्रचक्रमाप्रण धान्यैर्दूरादयागमत् ॥१९७॥

जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
 कालं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥ १८८ ॥
 जिनदत्तः सहेश्वर्यां सूनुभिर्वन्धुभिस्ततः ।
 अर्चां चक्रे जिनार्चानामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥ १८९ ॥
 महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहः श्रान्तचेतसः ।
 वज्रसेनमुनेः पार्श्वे लोकदयहितं व्रतम् ॥ २०० ॥
 एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवृक्षवत् ।
 श्रीवज्रसामिनो वंशः प्रसरन्व्यानग्रे दिशः ॥ २०१ ॥
 साधुपत्नः सुपर्वाढ्यो मुक्तावासनिबन्धनम् ।
 श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नासीन्मनीषितः ॥ २०२ ॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं

वशास्तेषु तत्तुल्यमयमभजन्मूल पुनः स्थूलताम् ।
 नव्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसूरेर्गुरो-
 र्वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥ २०३ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौ-
 चरिते महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रसामिस्वर्ग-
 गमनतद्वंशविस्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिवज्रगणाधिनाथ-
 पर्यन्तसाधुजनचिचचरित्रपुष्पैः ।
 स्रग्दाम गुम्फितमिदं परिशिष्टपर्वं
 शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

APPENDICES

The four disciples of Bhadrabāhu

(Uttar. Tikā 2, 7) cf. vi 5—21

रायगिह्ने नयरे चत्तारि वयंसा वाणिगगा सह वड्डिया । ते
भद्वाज्जस्स अंतिण धम्मं सोच्चा पव्वइया । ते सुयं वज्जयं अहि-
ज्जित्ता दढचित्ता^(१) एगल्लविहारपडिमं पडिवन्ना । ते य समा-
वत्तीए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य
तया वट्ठइ । जो य केरिसो ।

वाएंति दंतवीणं दरिहिणो जत्थ कंपिरसरौरा ।

सव्वसिलीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥

जत्थ अदसीयमारुय- निहया सउणाइणो विणस्संति ।

पुप्फफलदलसमिद्धा सुक्कंति दुमा वि सहसन्ति ॥

ते य भिक्षायारियं काळं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता ।
तेसिं च वेव्भारगिरित्तेणं गंतव्वं । तत्थेगस्स गिरिगुह्हादारे चरिमा
पोरिसी ओगाढा । सो तत्थेव ठिओ । वीयस्स नयरुव्वाणे । तइयत्
उज्जाणसमीवे । चउत्थस्स नयरव्भासे चेव । ते तत्थेव ठिया । तेहिं
कप्पो एसो । जत्थ चरिमा पोरिसी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्थ जो गिरिगुह्हासे तस्स^(२) निरायं सीयं । सो गिरि-
मारुण वेविरसरौरो वि मंदरो व्व निष्कंपो सक्कं सहंतो रय-
णीए पढसे चेव जामे कालगओ । उज्जाणत्थो वीए । उज्जाणसमी-
वत्थो तइए । जो नगरव्भासे तस्स नयरुव्हाए न तहा सीयं ।
तेण सो चउत्थे जामे कालगओ । सव्वे वि देवलोगे उववन्ना ॥
एवं अब्बेहि वि सम्ममहिआसेयव्वं जहा तेहिं अहिआसियं ॥

(Uttar. Tikā 2, 17) cf. viii 1—159

पुर्विं खिद्रपद्विचं नगरमासी । तस्स वत्थुमि खीणे चणगपुरं
 निविट्ठं । तओ उसभपुरं । तओ कुसग्गपुरं^(१) । तओ रायगिहं
 तओ चंपा । तओ पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि^(२) नंदवंसे नवमो
 नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंससंभूओ उप्पत्तियादचउव्विह्वुद्धि-
 समिद्धो सगडालो मंतो । इओ य वररुई नाम भट्टउत्तो । सो
 अणुदिवसं थुण्ण रायाणं अउव्वेहिं अट्टत्तरसयपमाणेहिं चाडुय-
 सिलोगेहिं । त्वसए^(३) राया । पलोएइ सगडालमुहं । न य सो
 पसंसइ^(४) । तओ न देइ किंपि राया । तओ वररुइणा अवगय-
 परमत्थेणं सगडालभज्जा ओलगिया । जाव भणियं । तुमं सगडालं
 भणसु जेण पसंसइ मम पंदियं । इयरोए वि दक्खिणपवन्नाए
 भणिओ सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं ति तहा वि उवरोह-
 मावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सुभासियं ति । दिन्ना य करच्छो-
 डिया । ताहे दिन्नं रन्ना दीणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे दिणे
 पदिन्ने सगडालो चिंतेइ । निट्ठिओ रायकोसो त्ति । नंदं भणइ ।
 भट्टारगा किं एयस्स तुव्वे देह । तुमे^(५) पसंसिओ त्ति । भणइ ।
 अहं पसंसामि लोइयकव्वाणि अविणट्ठाणि^(६) । नंदराया भणइ । कहं
 लोइयकव्वाणि । सगडालो भणइ । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भूया-भूयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सत्त वि पढंति किमग
 पुण अन्नो लोगो ॥ तासिं च पढमा एक्कसिं^(७) सुयं गेण्हइ वीया दोहिं

(१) B कुसुग्ग ।

(२) C तस्सत्थि ।

(३) B त्वसिए ।

(४) A पससए ।

(५) C तुमए ।

(६) C adds पढइ ।

(७) C adds पढइ ।

तदया तिहिं जाव सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तओ अन्नमि दिणे
 रादणा आणावियाओ अंतेउरं । ठवियाओ जवणियंतरियाओ ।
 आगओ वररुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पच्छा जक्खाए रादणो
 आण्सेण पढियाणि । वीयाए दोषि वारा सुयाणि तदयाए तिखि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । रादणा पत्तीयं । वररुइस्स
 दारं निवारियं । इयरो वि तमेव दीणारट्टसयपोट्टलियं जंतं विऊरु-
 व्विय^(२) गंगामज्जे ठवेइ । किल कणगमयहत्येण गंगा^(३) पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अट्टसयं । जाव लोगो तं तारिसं पेच्छिय
 आउट्टो^(४) गंगा वि से देइ त्ति । सुया य रादणा वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं करेइ त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्ह पच्चकं देइ तो पत्तियामो । तओ
 संझाए पेसिओ पच्चदगो^(५) पुरिसो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रुइणा वि गंगं थुण्णिऊण दिसावल्लोयं काऊण ठविया जंते पोट्ट-
 लिया । गओ सट्ठाणं । इयरेण वि अवहरिऊण समप्पिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिह्मिओ सपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररुइणा वि
 संथुया गंगा । आहयं हत्येहिं पाएहि य जंतं । न किंचि लहइ^(६) ।
 विलक्खौहओ रायपुरओ । दंभगो त्ति निअच्छिओ रादणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिओ संझावइयरो । हीलिओ लोगेहिं ।
 पओसमावओ मंतिस्स वररुई छिदाणि मग्गइ । पुणरवि ओलग्गि-
 उमारहो नंदं । कहेइ छिदाणि । न पडिवज्जाए राया । अन्नया
 सिरियस्स वीवाहे रणो आओगो सज्जिज्जइ । वररुइणा तस्स

(१) BC चाडूणि ।

(२) AB विउव्विय ।

(३) Com

(४) C आउट्टो ।

(५) B पच्चदयगा ।

(६) C लहइ ।

दासौ ओलगिया । तीए भणियं^(१) । रत्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो
य ॥ ताहे तेण चिंतियं एयं एयं द्विइ^(२) । डिंभरूवाणि मोयगे
दाऊण इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(३) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताई पढंति । राइणा सुयं । गवेसाविं । दिट्ठा आओग-
सामगी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । नायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंबवहो । एवं चिंतिय गओ सभवणं^(४) ।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ । भो सिरिय
ईइसो वुत्तंतो । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम राइणो
पायवडियस्स सिरं द्विंदिज्जह^(५) । एवं भणिओ अक्कंदिउमाठत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलकखंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं
आइससि ममं । ता किं बज्जणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएह देहबलिं
कुलोवसग्गस्स । मंतिणा भणियं । न कुलकखंकरो तुमं किं तु
कुलकखंकरो^(६) । न य ममंतियमंतरेण कुलकखंतो हवइ । ता
कुणह एयं । कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुरुवहं करेमि । मंतिणा भणियं । अहं सयमेव अत्ताणयं ताल-
उडविसभवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावन्नस्स खगं वाहेज्जसु ।
अलंघणीया गुरवो भवंति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्कंदि-

(१) C कदियं ।

(२) BC द्विड्डु ।

(३) A राउ C रायनदु ।

(४) A eodds एह ।

(५) C °ज्जाहि ।

(६) A कुलरक्खकरो ।

यव्वस्स । उद्धरह कुलं अद्रवसणकूवाओ । अवणेह मज्झ अयसपंकं ॥
 एयं सुणिकणं अहो संकडं समावडिपं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
 अन्नत्तो गुरुसरौरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अहवा
 वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलकखओ अयसो
 य तहड्डिओ चेव जओ भणिस्संति लोया फलियं से पावं ति ।
 एवं उभयपासरज्जू इमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
 यडिवज्जाविओ सिरियओ तं सव्वं । तओ गओ रायसमीवं
 पिट्ठओ सगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया ।
 आसीणो सगडालो । भणियादं दोतिन्नि वयणादं^(१) । न जंपियं
 राइणा । तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण य अन्नाज्जत्तो
 जाओ राया । तओ अन्नवहरियतालउडस्स किन्नं सीसं सिरिएणं ।
 जाओ हाहारवो । राइणा भणियं । किमेयं भो । सिरिएण
 भणियं । देव तुह सासणाइक्कमकारौ एस । तेण देवो न पाय-
 पडियस्स वि पसीयइ त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं
 खु देवस्स सरौररक्खगो । ता जो देवस्स आणं अइक्कमइ तेण
 पिउणा वि न कज्जं । एत्यडियस्स ममं चेव अवसरो नन्नस्स जओ
 एवंविहे चेव पए निउत्तोऽहं देवेण । भणियं च ।

भोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिच्चा ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पड्डणो ॥

राइणा चित्तियं । एयं पि निप्पिहाणं । लोओ अन्नहा मंतेइ ।
 ता नूणं वरइइणा पजत्तो डंभो एसो त्ति । ता अकज्जकारौ अहं
 जो एवंविहमुवेकखंतो ठिओ त्ति । ता संपयं परिसंठवेमि एयं ।

(१) C adds जरोच्चियाइ ।

तत्रो भणियं । कुमार जं अन्हं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छस्स । अहं ते सव्वं संपाडेमि । एवमासासिय सयमेव
 महाविभूर्देए अग्गिंमि^(१) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेण्हस्सु । सो भणइ । मम भाय् जेट्ठो धूल-
 भट्ठो । तस्स वारसमं वरिसं गणियाए घरं पविट्ठस्सु । तस्स दिज्जउ ।
 सो सदाविओ राइणा भणिओ य । पडिवज्जस्सु कमागयममच्चपयं ।
 सो भणइ । चित्तेमि । एत्थ असोगवणियाए चित्तेसु ॥ सो तत्थ
 अइगओ चिंतिउमाढत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(२) । रज्जकज्ज-
 वक्खित्ताणं वज्जसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिऊण
 नरगं जाइयव्वं होहो । एए थ परिणामदुस्सहा विसया । को
 एयकारणे दुल्लहं नरत्तं लद्धुं^(३) हारेइ ॥ भणियं च ।

वज्जविहज्जम्भकुडंगिगहणि संसारवणि

लद्धइ माणुसजम्भि रम्भि तक्खणमरणि ।

जि^(४) विवेइजणनिंदिउ^(५) इंदियसुज्ज महहिं

ते इह लद्धो कोडि वराडिय हारवहिं ॥

तन्हा^(६) विसयसुहनिबंधणपियजणाओ^(७) परमत्यओ न किंचि
 सुहं । अवि य ।

इंदियालु दीसंतु वायजूयहि उ रमतहं

माणट्ठिउ^(८) ऊयवहसमाणु विससु पविसंतहं ।

अन्नासत्तं^(९) विसमसल्लु^(१०) जरु घोरु विसुक्कहं

पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणेवि न सक्कहं ॥

(१) C अग्गिणा ।

(२) AC om

(३) B लद्ध ।

(४) A जे ।

(५) B निदिय ।

(६) AC तन्हा ।

(७) B सुहं, A णिय ।

(८) A माणहेट्ठिय ।

(९) C ० सत्तउ ।

(१०) A विसत्य ।

इय विसमसहावद^(१) वल्लहद

जो रागा उरुरदकरद ।

सुहपसदहि कारणि मूढमद

दुरियखारि सो उरि धरद ॥

तहा । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुड्डु सव्भाउ न वोल्लद

पवसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्तु न चल्लद ।

अज्जु विरत्तउ अवरु अज्जु नज्जद उव्विग्गउ

इय वल्लहि सुहगरुयच्चित्तसंतावहि भग्गउ ॥

इय सुणिवि न रच्चद जो कह वि । न य जो विसएहि आरमद ।

सुकयत्थु वियक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि[य]परं परिणमद ॥

ता सव्वहा उज्झिज्जण भोगसंगं किंदिज्जण मोहपासं ।

(१) जाव न जरकउपूयणि सर्व्वंगिउ गसद

जाव न रोगभुयंगु उग्गु निह्दउ डसद ।

ता धम्मिहि^(१) मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ

अज्ज किं कल्लु पयाणउ जिउ निच्चप्पहिउ ॥

एयं चिंतिउं पंचसुद्धियं लोयं काऊण पाउयं कंवलरयणं ।

तमेव किंदित्ता रयहरणं करेत्ता रत्तो पायमागओ । धम्मेण

वड्ढाहि । एयं चिंतियं । राया भणद । सुचिंतियं । निग्गओ ।

पेच्छह कवडत्तणेण गणियाघरं पविसद न व त्ति । आगासतले

गओ पेच्छद । मयकलेवरस्स जणो अवसरद मुहाणि य ठएद ।

(१) B विसमविरत्तद ।

(२) Also quoted in *Supāṣanābhacarā* p 27. r. 355

(३) C. Sup ताव धम्मि ।

सो भयवं तद्देव जाइ । राया भणइ । निब्बिणकामभोगो भयव
 ति । सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्व-
 इओ ॥ सिरिओ वि किर भाइनेहेण कोसाए गणियाए घरमज्जि-
 यइ । सा य अणुरत्ता थूलभद्दे अन्नं मणुस्सं नेच्छइ । तीसे
 कोसाए उहरिया भगिणी उवकोसा । तीए सह वररुई परिवसइ ।
 सो सिरिओ वररुइस्स छिद्दाणि मग्गइ । सो भाउज्जायामूले भणइ ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भाइविओगं च पत्ता । तुज्झ वि
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
 सुरामत्तिया । एस अमत्तओ । जं वा तं वा भणिहिसि एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएइ । सो नेच्छइ । सा भणइ । अलाहि मज्झ
 तुमे । ताहे सो तीए अविओगं मगंतो चंदप्पभं सुरं पियइ ।
 लोगो जाणइ खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं । अनया
 राया भणइ सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि । सिरिओ
 भणइ । सच्चं सामि । परमेयं मत्तवालएण अहं कयं । राया भणइ ।
 किं मज्जं पियइ वररुई । आमं । कहं । पेच्छइ । तओ तेण मयण-
 फलभावियं उप्पलं समणुस्सहत्ये दिन्नं । एयं वररुइस्स देज्जाहि
 इमाणि अन्नेसिं । तेण अत्याणीए समागयस्स तं वररुइस्स दिन्नं ।
 तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(१) आगयं । निच्छूढो खिसिओ । वाउ-
 व्वेज्जेण पायच्छिन्नं से दिन्नं । तत्ततउयं पिज्जाविओ मओ ॥

थूलभद्दसामी वि संभूयविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेइ ।
 विहरंतो पाडलिपुत्तमागओ । तिस्सि अणगारा अभिग्गहं गेहंति ।
 एगो सीहगुहाए । तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो ॥ अन्नो सप्पवसहीए ।

सो वि दिद्विविसो उवसंतो । अन्नो कूवफलए ॥ थूलभद्दो कोसाए
घरे । सा तुड्ढा परीसहपराजिओ आगओ त्ति । भणियं । किं
करेमि । उज्जाणगिहे ठाणयं देहि । दिन्नो । रत्तिं सव्वालंकार-
विभूसिया आगया चाडुं पकया । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सक्कए खोमेउं । ताहे सव्वावेण पज्जुवासद । भगवया वि पडि-
वोहिया ॥ कहं

सरिलक्खेहि ससुद्धो बह्महि कट्ठासणेहि जइ जलणो ।

तोसिज्जइ ता जीवो विसएहि अतित्तपुब्बो त्ति ॥१॥

सुदरं वसिउं सह वंधवेहि रमिज्जण हिययइडेहिं ।

सुदरं च सरौरं लालियं पि क्खुवे गंतव्वं ॥२॥

इट्ठजणं धणधणं विसया पंचंगवल्लहं देहं ।

एक्कपए मोत्तव्वं तहा वि दीहासजीवाणं ॥३॥

एवमाइ सोज्जण साविगा जाया । जइ रायवसेण अन्नेण समं
वसेज्जा इयरहा वंभचारिणी ॥ पुणे य अभिग्गहे ताहे सौहगुहाओ
साह आगओ चत्तारि मासे उववासं काज्जण । आयरिएहिं ईसि
त्ति अब्भुट्ठिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पइत्तो
वि कूवफलइत्तो वि ॥ थूलभद्दसामी वि तथ्येव गणियाघरे पइदिणं
सव्वकामगुणियमाहारं गेएहइ । सो वि चउसु मासेसु पुण्हेसु
आगओ । आयरिया संभसेणं अब्भुट्ठिया । भणिओ य । सागयं
ते अइदुक्करदुक्करकारयस्स । ते भणंति तिन्नि वि । पेच्छइ आय-
रिया रागं करेंति अमच्चपुत्तो त्ति काउं । एत्थ वि लोइओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तथ्य ठिओ । तहा वि य संसिज्जइ ॥ वीए
वरिसे सौहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिग्गहं गेएहइ ।

आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणंतो गओ । वसही
 मगिया । दिन्ना । सा सहावेण उरालियसरीराऽविभूसिया
 विभूसिया व धम्मं सुणेइ । तीसे सरीरे सो अञ्जोववन्नो ओभा-
 सइ । सा नेच्छइ । पडिबोहणत्थं भणइ । जइ किंचि नवरि
 देसि । किं देमि । सयसहस्सं । सो मग्गिउमारद्धो । नेपाल-
 विसए सावगो राया । जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोहं
 कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिन्नो रायाणएण । वंसदंडय-
 विवरे कोट्ठूण एइ । एगत्य चोरेहिं पंथो वद्धो । सउणो वासइ ।
 सयसहस्सं एइ । सो चोरसेणावई जाणइ । नवरं एज्जंतं संजयं
 पेच्छइ । वोलीणे पुणो वि वासइ । सयसहस्सं गयं । तेण
 सेणावइणा गंतूण पुलोइओ पुच्छिओ य । अभए दिन्ने कहियं ।
 अत्थि कंबलो । गणियाए नेमि । सुक्को । तओ तीसे दिन्नो ।
 ताए वंदणियाए कूटो । सो वारेइ । मा विणासेहि । सा
 भणइ । तुमं एयं सोयसि । अप्पयं न सोयसि । तुमं पि एरिसो
 चेव होहिसि त्ति उवसामिओ ॥ कहं

सौलु सुनिम्बलु दौहकालु तरुणत्तणि पालिउ

झाणन्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ ।

इय हालाहलविससरिच्छविसयास निवारहि

उज्जलवणु सुवणु धमिउ मं फुंकई हारहि ॥

अअसिउ धीर पई नाणु वह आवज्जिउ सुणिगणह गुण ।

[ता] संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं जरमरण ॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावन्नो अत्ताणं निंदतो । पेच्छइ

परमनिग्गुणाण वि पसंसणपियत्तं । अहवा

संतगुणकिन्तणेण वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता ।

इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति ॥

तो किं कयाद् समो वि वण्णे वगो कलहंसचरियादं अणुगरेद् ।

किं खज्जोओ तुलेद् तरणिमंडलं ति ॥

पसंसंतो थूलभद्मद्वामुणिं इच्छामि अणुसट्ठिं ति भणिकण
गओ गुरुमूलं । आलोइयपडिक्कंतो विहरद् । आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरौरपौडाकरा मुण्येय्वा ।

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भेत्तुं ॥

भयवं पि थूलभद्दो तिवस्से चंकमिडं न उण छिन्नो ।

अगिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न उण दड्ढो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभद्दो । पुव्वपरिचिया उक्कडरागा
अहियासिया । इयाणिं सड्ढी जाया अदिट्ठदोसा य तुमे पत्थिय
त्ति उवालद्धो । एवं ते विहरंति ॥ सा य गणिया जहा रत्ता
रहिगस्स दिन्ना जहा य थूलभद्दस्स गुणे पसंसेद् तहा कहाणयं
आवस्सए दड्ढवं ॥ जहा थूलभद्देणित्थीपरीसहो अहियासिओ तहा
अहियासियव्वो । न उण जहा तेणं नाहियासिओ त्ति ।

(Uttar Tikā 3, 1) cf viii 194—367

॥ चाणक्यो ॥ गोल्लविसए चणयगामो । तत्थ चणगो माहणो ।
सो य सावओ । तस्स घरे साह्ण ठिया । पुत्तो से जाओ सह
दाढाहिं । साह्णं पाएसु पाडिओ । कहियं च राया भविस्सइ
त्ति । मा दोगइ जाइस्सइ त्ति दंता घट्टा । पुणो वि आयरियाणं
कहियं किं किज्जउ^(१) । एत्ताहे वि बिंबंतरिओ राया भविस्सइ
त्ति ॥ उम्भक्कवालभावेण चोइस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगादं चउरो वेया मौमंसा नायवित्थरो ।

पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोइस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं चेव निरुत्तं वंद-जोइसं ।

कप्पो य अवरो होइ कच्च अंगा विद्याहिया ॥२॥

सो सावओ संतुट्ठो । एगाओ भद्दमाहणकुलाओ भज्जा परिणीया ।
अन्नया भाइविवहे सा माइघरं^(१) गया । तीसे य भगिणीओ
अलेसिं खट्वादाणियाण दिष्ठाओ । ताओ अलंकियविभूसियाओ
आगयाओ । सब्बो परिणो ताहिं समं संलवइ आयरं च करेइ ।
सा एगागिणी अवगीया अक्खइ । अट्ठिईया जाया । घरं आगया
दिट्ठा ससोगा चाणक्येण । पुच्छिया सोयकारणं न जंपए । केवलं
अंसुधाराहिं सिंचंती कवोले नीससइ । दीहं निब्बन्धेण लग्गा^(१) ।
कहियं सगगयवाणीए जहट्ठियं । चिंतियं च एणमहो अवमाण-
हेज निट्ठणत्तं जेणं माइघरे वि एवं परिभवो । अहवा

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणन्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥१॥

(१) C कज्ज A कज्जउ ।

(२) C माउ० B माइय० ।

(३) C लग्गो ।

तद्वा । कञ्जेण विणा नेहो अत्यविद्वणाण गउरवं लोए ।

पडिवणे निव्वहणं कुणंति जे ते जए विरला ॥२॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियाईए धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तओ गंतूण कत्तिथपुष्णिमाए
पुव्वसुत्थे आसणे पढमे निसणो । तं च तस्स पत्तीवदस्स राउलस्स
सया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो य नंदेण समं तत्थ आगओ भणइ ।
एस वंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिऊण ठिओ । भणिओ दासीए ।
भयवं वीए आसणे निवेसाहि । एवं होउ । वित्तिए आसणे कुंडियं
ठवेइ । एवं तदए दंडयं । चउत्थे गणेत्तियं । पंचमे जणोवइयं ।
धिदो त्ति निच्छूढो । पदोसमावणो ॥ अण्णया य भणइ

कोणेन भट्ठेय्य निवद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विद्वद्भ्याम् ।

उत्पाद्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥

निगओ नयराओ^(१) मग्गइ पुरिसं । सुयं च णेण विंवंतरिओ
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गओ परि-
व्वायगलिंगेण । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । सो
समुयाणितो गओ । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(२) दारगं देह तो
णं पाएमि चंदं । पडिसुणेति । पडमंडवो कओ । तद्विवसं पुष्णिमा ।
मज्जे किं कयं । मज्झगए चंदे सव्वरसालूहिं दव्वेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । सदाविया पेच्छइ पिवइ य । उवरिं
पुरिसो उच्छाडेइ । अवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो मे नामं कयं । सो वि ताव वडूइ ॥

चाणक्को वि धाउविलाणि मग्गइ । सो य दारएहिं समं

रमद् । रायनौर्द्रे वि भासा । चाणक्को य पडिण्द । पेच्छद् । तेण
वि मग्गिओ । अहं वि दिज्जउ । भणद् । गावीओ लेहि^(१) ॥ मा
मारेज्जा कोद् । भणद् । वीरभोज्जा पुहद् । नायं जहा विहाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायगपुत्तो
एस । अहं सो परिव्वायगो । जासु जा ते रायाणं करेमि । सो तेण
समं पलाओ ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ लगा पुरिसा । चंदगुत्तं पडमि-
णौसंडे कुवित्ता रयओ जाओ चाणक्को । नंदसंतिणं जच्चवल्हीग-
किसोरएणमासवारेण पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो । सो भणद् ।
एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठद् । सो आसवारेण दिट्ठो । तओ ऐण
घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ । खगं मुक्कं । जाव निगुडिओ
जलोयरण्डाए कंचुगं मेलद् ताव ऐणं खगं घेतूण दुहाकओ ।
पच्छा चंदगुत्तो हक्कारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुच्छिओ
ऐण चंदगुत्तो । जं वेलं सि सिट्ठो तं वेलं किं चित्तिं ति । तेण
भणियं । इदि एवं चेव सोहणं हवद्^(१) । अज्जो चेव जाणद्^(१)
त्ति । तओ ऐण जाणियं । जोगो न एस विपरिणमद् । पच्छा
चंदगुत्तो कुहाद्ओ । चाणक्को तं ठवेत्ता भत्तस्सातिगओ वीहेति
मा एत्थ नज्जेज्जा । मोडोडस्स बाहिं निग्गयस्स पोइं फालियं^(२) ।
दहिकूरं गहाय गओ । जिम्भिओ दारओ । अत्थय समुघाणितो
गामे परिभमद् । एगंमि गिहे येरौए पुत्तभंडाणं विलेवौ वट्ठिया ।

(१) BC जरहि ।

(१) A : एत्ति C जाणउ ।

(१) BC भवति ।

(२) B फोडिण ।

एगेण हत्यो मञ्जे कूडो । सो दड्डो रोवद् । ताए भणद् ।
 चाणक्कमंगल^(१) भोत्तुं पि न-याणसि । तेण पुच्छिया भणद् ।
 पासाणि पढमं घेप्पंति । तं परिभाविय गओ हिमवंतकूडं । तत्थ
 पव्वओ राया । तेण समं मेत्तौ कया । भणद् । नंदरज्जं समं
 समेणं विभंजयामो । पडिवणं तेण । ओयविउमाढत्तो एगत्य
 नगरं । न पडद् । पविट्ठो य तिदंडी वत्थूणि जोएद् । दंद-
 कुमारियाओ दिट्ठाओ । तासिं तणएण न पडद् । मायाए
 नीणावियाओ । गहियं नगरं ॥ पाडलिपुत्तं तओ रोहियं । नंदो
 धम्मदारं मग्गद् । एगेण रहेण जं तरसि तं नीणेहि । दो
 भज्जाओ एगं कणं दव्वं च नीणेद् । कष्ठा निग्गच्छंती पुणो पुणो
 चंदगुत्तं पलोएद् । नंदेण भणियं जाहिं त्ति । गया । ताए वि लग्गं-
 तीए चंदगुत्तरहे नव अरगा भग्गा । अमंगलं ति निवारिया तेणं ।
 तिदंडी भणद् । मा निवारेहि । नव पुरिसजुगाणि तुज्झं वंसो
 होही । पडिवणं । राउलमइगया । दो भागा कथं रज्जं ॥ तत्थ एगा
 विसकणया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिष्ठा ।
 अग्गिपरियंचणे^(२) वि विसपरिगओ मरिउमारद्धो । भणद् । वयंसय
 मरिज्जद् । चंदगुत्तो रंभामि त्ति ववसिओ । चाणक्केण भिउडी
 कया इमं नौदं सरंतेण

तुत्थार्यं तुल्यसंबंधं^(१) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यहरं मृत्युं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि ॥ नंद-

(१) A जुगल, B सगुल ।

(२) C परियट्ठणे ।

(३) A सामर्थ्य, B i marg ।

मणुस्सा य चोरियाए जीवंति । देसं अभिद्वंति । चाणक्को अणं
उग्गतं चोरग्गाह मग्गइ । गओ नगरवाहिरियं । दिट्ठो तय
नलदामो कुविंदो पुत्तयदसणामरिसिओ खण्णिजण विलं जल्लण-
पज्जालणेण मूलाओ उत्थादंतो मंकोडए । तओ सोहणो एस
चोरग्गाहो त्ति वाहराविओ । सम्भाणिजण य दिष्णं तस्सारक्खं ।
तेण चोरा भत्तदाणादणा उवयरियं काजण^(१) वीसत्था सव्वे सक्कुडुवा
वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणक्केण महि-
ड्डियकोडुंविएहिं सद्धिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेइ होलं ।
उट्ठिजण य तेसिं उप्पोसणत्थं^(२) गाएइ । इमं पणवंतो गौइयं
दो मज्झ धाउरत्तादं कंचणकुंडिया तिदंडं च ।

राया नियवसवन्ती य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(४) इमं च सोजण अणो असहमाणो कस्सइ अप्पयडियपुज्जं
नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सच्चावा पायडा होति ॥

पडियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(५) जोयणसहस्सं ।

पए पए सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अणो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स^(६) निप्फणस्स वज्जसइयस्स ।

तिले तिले सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A भत्तपाशादणा उवयरिजण ।

(२) C उप्पोसणत्थ ।

(३) C यमेवसवन्ती ।

(४) C om the next seven lines

(५) B corrects उप्पयमाणस्स, A उप्पयणस्स ।

(६) C वुत्तिस्स ।

अशो भणइ

नवपाउसंमि पुष्पाए गिरिनदीयाए सिग्घवेयाए ।

एगाहमहियमेत्तेण नवणीएण पालिं वंधामि ॥

एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥ अशो भणइ

जच्चाए नवकिसोराए तद्विवसएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं क्काएमि एत्थ^(१) वि ता मे होलं वाएहि ॥

अशो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणादं^(२) सालिपसूदं य गद्भिया य ।

क्किष्ठा क्किष्ठा वि रुहंति एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अशो भणइ

सयसुक्किलनिच्चसुयंधो भज्ज अणुव्वय नत्थि पवासो ।

निरिणो य दुपंचसओ य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दव्वं मग्गियं । जहोच्चियं कोट्टागारा भरिया सालीणं । ताओ क्किन्ना क्किन्ना पुणो जायंति । आसा एगद्विवसजाया मग्गिया । एगद्विवसियं नवणीयं ॥ सुवणुप्पायणत्थं च चाणक्केण जंतपासया कया । केइ भलंति वरदिण्ठया । तओ एगो दक्खो पुरिसो सिक्खाविओ । दीणाराण थालं भरियं । सो भणइ । जइ ममं कोइ जिणइ तो थालं गेण्हउ । अह अहं जिणामि ताछे एगं दीणारं जिणामि । तस्स इच्छाए पासा पडंति । अओ न तीरण जिणिउं । जह सो न जिणइ एवं माणुसलंभो वि । अवि नाम सो जिप्पेज्जा न य माणुसाओ भट्ठस्स पुणो माणुसत्तणं ॥

(१) AC तत्थ ।

(२) AC रयणा ।

(३) C om.

(Uttar Tīkā 2, 43) cf. x. 1—35

थूलभद्रो आयरिओ चोदसपुव्वो कयाइ गओ एगस्स पुव्वपिय-
मित्तस्स घरं । महिलं पुच्छइ । सो असुगो कहिं गओ त्ति । सा
भणइ । वणिज्जेणं । तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पक्खा पडिय-
सडियं जायं । तस्स पुव्विल्लएहिं एगस्स खंभस्स छेडा दव्वं निहेल्लयं ।
तं सो आयरिओ नाणेण जाणइ । पक्खा तत्तोऊत्तं हत्थं काऊण
भणइ ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेच्छ केरिसं जायं

इय भणइ थूलभद्रो सन्नायघरं गओ संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमइ । एवं च भणमाणे
जणो जाणइ । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं दयाणिं तु सडियपडियं
दट्ठं । अणिव्वयापरूवणत्थं भयवं निदंसेइ ॥ सो आगओ । महिलाए
सिट्ठं जहा थूलभद्रो आगओ आसि । सो भणइ । थूलभद्रेण किंचि
भणियं । न किंचि नवरं खंभऊत्तं हत्थं दावेतो भणिया इओ(१) ।
इमं च एरिसमित्यादि । तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्सं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कलसं पेच्छइ ॥

(Uttar. Tīkā 2, 13) cf xiii 1—141.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावइयरेण समुप्पन्नं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सेमदेवो नाम माहणो । तस्स
इदंसेमा भारिया । तौसे पुत्तो रक्खिओ । तस्साणुजो फग्गु-
रक्खिओ । सो य रक्खिओ जं पिया से जाणइ तं तत्थेव अहिज्जिओ ।
पच्चा घरे न तीरइ पडिअं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोवंगे अधिज्जिओ । समत्तपारायणो साखापारओ जाओ ।
किं वज्झण चोइस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य रायकुलसेवगा नज्जंति रायकुले । तेण संवि-
दिअं^(१) रन्नो कयं^(२) जह्वा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कयं ।
राया सयमेव अम्मो गइयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गा-
हारो य से दिन्नो । एवं सो नयरेण सव्वेण अभिनंदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरअंतरिया परिसा
आढाइ^(३) तं पि वंदणकलसाइसोभियं । तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाण-
सालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छइ । ताहे वयंसगे वंधू य सव्वे
आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयचउप्पयहिरस्स सुवणाइणा भरियं ।
ताहे चित्तेइ । अम्मं न पेक्कामि । ताहे घरं अइयओ मायरमभि-
वाणइ । ताए य भणइ^(४) । सागयं पुत्तं त्ति । पुणरवि मज्झत्या
अच्छइ । सो भणइ । किं न अम्मो तुज्झं तुट्ठी जेणं मए सव्वं नयर

The following story is verbally taken from Haribhadra's
Com. on the Āyasmika Niryukti

(१) A अदिमिय C सचित्थिय ।

(२) C कइय ।

(३) B addss पच्चा घर गओ ।

(४) A ताए इसाइ भवत्ति, B ताहे अ भणइ ।

विम्बदयं चोद्दसाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए । सा भणइ । कहं पुत्त
मम तुट्ठी भविस्सइ । जेणं तुमं बहणं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जि-
उमागओ । जेण संसारो वड्डिज्जइ तेण कहं तुस्सामि । किं तुमं
दिट्ठिवायं पडिउमागओ ॥ पच्छा सो चिंतेइ । केत्तिओ सो होहो ।
तं पि अज्झामि जेण माउतुट्ठी भवइ । किं मम लोगेणं तोसिएणं ।
ताहे भणइ । अओ कहिं सो दिट्ठिवाओ । सा भणइ । साहणं
दिट्ठिवाओ ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चिंतिउमारद्धो ।
दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः । ताहे चिंतेइ । नामं चेव सुंदरं । जइ
कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि । माया वि तोसिया भवइ ।
ताहे भणइ । कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा । सा भणइ । अह
उच्छुधरे तोसलिपुत्ता नामायरिया । सो भणइ कलं अज्झामि ।
मा तुभे उस्सुगा होह । ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंततो न
सुत्तो रत्तिं । विदयदिवसे अप्पभाए चेव पट्ठिओ । तस्स पिइमित्तो
बंभणो उवनगरगामे परिवसइ । तेण स हिज्जो न दिट्ठो अज्ज
पेच्छामि एं ति उच्छुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुष्पाओ एगं च
खंडं^(१) संसुहमेइ^(२) । सो पत्तो पुच्छइ । को तुम । सो भणइ ।
अज्जरक्खिओऽहं । सो तुट्ठो उववूहइ । सागय अहं तुभे
दडुमागओ । ताहे सो भणइ । अतीहि अहं सरीरचिंताए
जामि । एयाओ उच्छुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य ।
दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पढम दिट्ठो । तेण तहेव
सिट्ठं । सा तुट्ठा चिंतेइ । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं । नव
पुव्वा घेत्तव्वा खंडं च । सो चिंतेइ । मए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि

अञ्जयणाणि वा घेत्तव्याणि दसमं न सव्वं । ताहे गअओ उच्चुधरं ।
तत्थ चिंतेइ । किह एमेव अतीमि मोहो^(१) जहा अयाणंतो ।
जो एएसि सावगो भविस्सइ तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगपासे
अच्छइ पक्खीणो । तत्थ य ढड्डुरो नाम सावओ । सो सरौरचिंतं
काऊण पडिस्सयं वच्चइ । ताहे तेण दूरट्टिएण तिन्नि निसीहियाओ
कयाओ । एवं सो इरियाए दड्डुरेणं सरणं^(२) करेइ । सो पुण
मेहावी तं अवधारेइ । सो वि तेणेव कमेण उवगओ । सव्वेसिं
साह्णं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
नायं^(३) । एस नं सड्डो । पक्खा पुच्छइ । कओ धम्मागमो । तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ । साह्महि य कहियं । जहेस
सड्डूपुत्तओ^(४) जो सो कलं हत्थिखंधेण अइणीओ^(५) । कहं ति ।
ताहे सव्वं साहइ । अहं दिट्ठिवायं अञ्जाइउं तुवं पासमागओ ।
आयरिया भणंति । अहं दिक्खाअवुवगमेण अञ्जाइज्जइ । भणइ ।
पव्वयामि^(६) । सो वि परिवाडीए अञ्जाइज्जइ । एवं होउ त्ति
परिवाडीए अञ्जामि । किं तु मम एत्थ न जाइ पव्वइउं । अन्नत्थ
वच्चामो । एस राया ममाणुरत्तो । अन्नो य लोगो पक्खा ममं
वन्ना वि नेज्जा । तन्हा अन्नहिं वच्चामो । ताहे तं गहाय अन्नत्थ
गया । एसा पढमा मेहनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
एक्कारस अंगणि अहिज्जियाणि जो दिट्ठिवाओ तोसलिपुत्ताणं आय-
रियाणं सो अणेण गहिओ । तत्थ य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।

(१) B गहो ।

(२) A om. C and Haribhadra दड्डुरेण सरणं । B दड्डुरे गाटाइगमेण ।

(३) A om.

(४) B अगुओ पुण्णो ।

(५) B कमिणीओ ।

(६) A पव्वज्जामि ।

तेसिं दिट्ठिवाओ वज्जओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चद उज्जेणि-
मज्जेणं । तत्थ य भद्दगुत्ताणं थेराणं अंतियं उवगओ । तेहिं अपु-
वूहिओ धनो कयत्थो त्ति । अन्नं च । अहं संलिहियसरीरो नत्थि
मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि । तेण तह त्ति पडि-
वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भणइ । मा वदरसामिणा समं अच्छे-
ज्जासि वासं । पडिस्सए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं समं एगमवि-
रत्तिं संवसइ सो तेण सह मरइ । तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
वदरसामिसगासं । वाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा
किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पौओ । समासासिओ
य । अवसिट्ठं च थेवखीरं । पभाए साहण साहंति । ते अन्न-
मन्नाण वागरंति । गुरू भणंति । न-याणह तुओ । अज्ज मम
पडिच्छओ एहि त्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति । पभाए
आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो । तोसलिपुत्ताणं सया-
साओ अज्जरक्खिओ । आमं । साज्ज सागयं । कहिं ठिओ । वाहिं ।
ताहे आयरिया भणंति । वाहिं ठियाणं^(१) किं जायइ अज्झादउं
किं तुमं न-याणसि । ताहे सो भणइ । खमासमणेहिं अहं भद्द-
गुत्तेहिं भणिओ । वाहिं ठाएज्जासि । ताहे उवउत्ता जाणंति ।
सुंदरं । न निक्कारणे भणंति आयरिया । अच्छइ । ताहे अज्झादउ
पवत्तो । अचिरेण कालेण नव पुव्वा अहिज्जिथा दशमं आढत्तो
घेत्तुं । ताहे अज्जवदरा भणंति । जवियं ति करेहि । एयं परि-
कम्मं एयस्स । तादं पि सुज्जमाणि चउव्वीसं जवियाणि गहियाणि
अणेण । सो वि ताव अज्झाद ॥ इओ य से मायापियरो सोणेण

गहिया । उज्जोयं करिस्सामि । अंधकारतरं कयं । ताहे ताणि
 अप्पाहिंति । तह वि न एइ । तओ उहरओ से भाया फग्गु-
 रक्खिओ सो पट्टविओ । एहि सव्वाणि वि पव्वयंति जइ
 आवह । सो तस्स न पत्तियइ । जइ ताणि पव्वयंति तो तुमं पव्व-
 याहि । सो पव्वइओ ॥ अज्झाओ य अज्जरक्खिओ । जविएसु अतीव
 धोलिओ । पुच्छइ । भयवं दसमस्स पुव्वस्स किं सेसं । तत्थ
 विंदुसमुदसरिसवमंदरेहिं दिट्ठंतं करेति । विंदुमेत्तं गहियं ते ।
 समुदो अच्छइ । ताहे सो विसायमावन्नो । कत्तो मम सत्ती
 एयस्स पारं गंतुं । ताहे आपुच्छइ । भयवं अहं वच्चामि । एस
 मम भाया आगओ । ते भणंति । अज्झाहि ताव । एवं सो
 निच्चमेव आपुच्छइ । तओ अज्जवदरा उवउत्ता । किं ममाउं
 चेव वोच्छिज्जितं । ताहे नाणेण नायं । जहा मम थोवमाउं न
 य एस पुणो एहि त्ति । अओ ममाहितो वोच्छिज्जिहित्ति
 दसमपुव्वं । तओ तेण विसज्जिओ दसपुरं गओ । तत्थ सब्बो
 सयणवग्गो पव्वाविओ माया भाया भगिणी ॥ (१) जो सो तस्स खंतओ
 सो वि तेसिं अणुरागेणं तेहिं समं चेव अच्छइ । न पुण लिंगं
 गेएहइ लज्जाए । किह समणओ पव्वइस्सं । एत्थ मम धूयाओ
 सुएहाओ नत्तुईओ । तासिं पुरओ न तरामि नगओ अच्छिउं ।
 सो तत्थ अच्छइ । वज्जसो आयरिया भणंति । ताहे सो भणइ ।
 जइ ममं जुवलएणं कुंडियाए कत्तएणं उवाहणाहिं जन्नोवदएण य
 ममं पव्वावेह तो पव्वयामि । पव्वाविओ । सो पुण चरणकरण-
 मज्जायं अणुयत्तंतेहिं गेएहावियव्वो । ताहे भणंति । अच्छइ

(१) all down to the end is omitted by Hemacandra.

तुम्हे कडिपट्टएणं । सो वि थेरो भणइ । कत्तएण विण न
 तरामि । ताहे भणंति । अक्खउ एयं पि । करगेण विण दुक्कं
 उच्चारपासवणं वोसिरिउं । तहा वंभसुत्तगं वंभणच्चिंधं अक्खउ
 न्ति । अवसेसं सब्बं परिहरइ ॥ अन्नया चेइयाणं वंदया गया ।
 आयरिया चेडह्वाणि गाहेति । भणइ । सब्बे साज्जणं
 वंदामो एयं कत्तइल्लं मोत्तु । एवं भण्णिओ । ताहे सो जाणइ ।
 इमे मम पुत्ता नत्तया य वंदिज्जंति । अहं कौस न वंदिज्जामि ।
 ताहे सो भणइ । किमहं न पव्वइओ न्ति । ताणि भणंति । किं
 पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तवंभसुत्तगार्इणि भवंति । ताहे सो
 जाणइ । एयाणि वि ममं पडिचोदंति ता क्खेमि । ताहे
 से पुत्तं भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तेणं । ताहे भणंति । जाहे
 उएहं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि न्ति । एवं ताणि मोत्तु
 करइल्लं । तत्थ से पुत्तो भणइ । मत्तएणं चेव सल्लभूमि
 गमइ । एवं जल्लोवइयं पि सुयइ । ताहे आयरिया भणंति । को वा
 अन्हे न-याणइ जहा वंभणा । एवं तेण ताणि मुक्काणि । पक्खा ताणि
 पुणो भणंति । सब्बे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइल्लं ॥ ताहे सो रुद्धो
 भणइ । सह अज्जयपज्जएहिं ममं मा वंदइ । अन्ने वंदेहिंति ममं ।
 एयं कडिपट्टयं न क्खेमि ॥ अन्नया तत्थ साह भत्तं पक्कलाइत्ता
 कालगओ । ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणइयाण आयरिया
 भणंति । एयं महाफलं भवइ जो साज्जं वइइ । तत्थ य पढमं पव्वइया
 सन्निया । तुम्हे भणेज्जाह । अन्हे चेव वहामो । एवं ते उवट्ठिया ।
 तत्थायरिया भणंति । अहं सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ जं
 तुम्हे चेव सब्बे । भणइ अन्हे चेव वहामो । ताहे सो थेरो भणइ ।

किं पुत्त एत्थ वज्जतरिया निज्जरा । आयरिया भणंति । वाढं
 किमेत्थ भाणियव्वं । ताहे सो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ।
 आयरिया भणंति । एत्थ उवसग्गा उप्पज्जंति । चेडह्वाणि
 लगंति । जइ तरसि अहियासेउं तो वहहि । अह नाहियासेसि
 ताहे अहं न सुंदरं भवइ । एवं सो थेरो कओ । ताहे सो
 उक्खित्तो । साइ पुरओ वच्चंति पच्छओ संजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुड्डएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कड्ढिओ । सो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अन्नेहिं भणिओ । मा
 मोच्चिहिसि । तत्थ से अन्नेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ
 दोरेण वद्धो । ताहे सो लज्जिओ त वहइ नग्गओ । मा पेच्चंति
 सुण्हाओ । एवं तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढं ।
 पक्खा आगओ तहेव । ताहे आयरिया भणंति । किं अज्ज खंता
 इमं । ताहे सो भणइ । सो एसो अज्ज पुत्त उवसग्गो उट्ठिओ ।
 आणेइ साडयं ति सूरिण भणिए सो भणइ । किमेत्थ साडएणं ।
 जं दट्ठव्वं तं दिट्ठं । चोलपट्टओ चेव मे भवउ । एवं ताहे^(१)
 चोलपट्टयं गेण्हाविओ । तेण पुव्विं अचेलपरीसहो नाहियासिओ ।
 पक्खाहियासिओ त्ति ।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[जस्स थ अभिनिक्खमणे चोरा संवेगमागया खिप्पं ।
तेणं सह पव्वइया जंबु वंदामि अणगारं ॥ १५५ ॥*
सौहत्ता निक्खंतो सौहत्ता चेव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरणाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५६ ॥*
मगहासुं सुग्गामे रट्टउडो अज्जवं च रेवइ थ ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वइओ ॥ १५७ ॥*
तेण कण्हिओ भाया परिणीओ नागवासुदं धूयं ।
कवडेणं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो ।
नामेण सिक्खुमारो कुमरो अंतोउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
कट्ठं कट्ठेण तवं आयं बिलपारणेण जो कासी ।
दढधम्मकयाहारो भावमुणी वरिसवारसगं ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो वंभे चइत्तु रायगिहे ।
इवउसहस्स धारणि- पुत्तो पडिबोहियकलत्तो ॥ १६१ ॥]*
जो नवजुव्वणपसरे विउल्लियकंदप्पदप्पमाहणो ।
सो जंबू परमरिसी अपच्छिमो केवली जयउ ॥ १६२ ॥
सिरिजंबुदंसणेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुव्वी दिसउ भइं ॥ १६३ ॥

(१) In the commentary these 7 verses are said to be only found in some modern MSS. and they are called परकृत "spurious" The commentary was written 1497 A. D.

सिञ्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिवुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निञ्जूहगं वंदे ॥ १६४ ॥
 चउदसपुब्बिस्स नमो जसभद्दस्सावि(१) जस्स दो सौसा ।
 संभूयविजयनामा थेरो(२) तह भद्दवाह य ॥ १६५ ॥
 दसकण्ववहारा निञ्जूढा जेण नवमपुब्बाओ ।
 वंदामि भद्दवाहुं तमपच्छिमसयलसुयनाणि ॥ १६६ ॥
 एक्को गुहाद हरिणो वौओ दिट्ठौविसस्स सण्णस्स ।
 तदओ वि कूवफलण कोसघरे थूलभद्दमुणी ॥ १६७ ॥
 सौहो वा सण्णो वा सरौरपीडाकरा सुण्येय्वा ।
 नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भित्तुं ॥ १६८ ॥^(३)
 [न दुक्करं अंवयलुं वितोडणं न दुक्करं सिक्खियनच्चियं मण^(४) ।
 त दुक्कर तं च महाणुभावं जं सो मुणी पमयवणंमि वुत्थो ॥ १६९ ॥*
 निच्चं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अद्दुक्करदुक्करकारयस्स सिरियूलभद्दस्स^(५) ॥ १७० ॥*
 जो हावभावसिंंगारसारवयणेहि ऐगरूवेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभद्दस्स ॥ १७१ ॥*
 कोसाण लवंतीण पुराणपूयारहस्सभणियादं ।
 जो मणयं पि न खुभिओ तस्स नमो थूलभद्दस्स ॥ १७२ ॥*
 जो अच्चुअडलायत्तपुत्तपुत्तेसु मज्झ अंगेसु ।
 दिट्ठेसु वि न ऊ खुभिओ तस्स नमो थूलभद्दस्स ॥ १७३ ॥*

(१) A = सुगमि तस्स ।

(२) MSS घेरे ।

(३) verses 168 and 182 are quoted above p 11.

(४) A = निजियर, B has only the of 169—pratikā 18.

(५) MS. usually writes थूलि० ।

जो मह कडकखविकखेवतिकखसरधारणीहि + + + + ।
 मेरु व्व निष्कंपो स थूलभद्रो चिरं जयउ ॥ १७४ ॥*
 अखलियमरदृकंदप्पमद्वणे लद्धजयपडागस्स ।
 तिक्कालं तिविहेणं नमो नमो थूलभद्रस्स ॥ १७५ ॥*
 कोसासंसग्गीए अग्गीए जो तथा सुवत्तु व्व ।
 उच्छलियवज्जलतेओ स थूलभद्रो सुणी जयउ ॥ १७६ ॥*
 वंदामि चलणजुयलं सुणिणो सिरिथूलभद्रसामिस्स ।
 जो कसिणभुयंगीए पडिओ वि मुहे न वि डसिओ ॥ १७७ ॥*
 पणमामि अहं निच्चं पयपउमं तस्स थूलभद्रस्स ।
 अद्धच्छिपिच्छियादं कोसाए न जेण गणियादं ॥ १७८ ॥*
 धन्नो स थूलभद्रो मयरज्झयत्तुं भिक्कुं भनिम्मद्वणो ।
 निम्माहियमोहमल्लो जो गुरुणा वन्निओ अहियं ॥ १७९ ॥*
 न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउं थूलभद्रद्व्वाणगिं ।
 तिजयदमणो वि मयणो खयं गओ जत्य मयणं व ॥ १८० ॥*
 पणमह भन्तिभरेणं तिक्कालं तिविहकरणजोएणं ।
 सिरिथूलभद्रपाए निहणियकंदप्पभडवाए ॥ १८१ ॥* (१)
 भयवं पि थूलभद्रो तिकखं चंकम्भिउं न उए छिन्नो ।
 अग्गिसिहाए दुत्थो चाउम्मासं न वि य दद्धो ॥ १८२ ॥
 चउरो सीसे सिरिभद्रवाज्जणो चउहि रयणिजामेहिं ।
 रायगिहे सीएनं कयनियकज्जे नमंसामि ॥ १८३ ॥

(१) The verses 169—181 are, according to the commentary, only found in (at that time) modern MSS.

जिणकण्णपरौकणं जो कासी जस्स संथवमकासी ।
 सिद्धिघरम्भि सुहत्थी तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥
 कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविओ तओ जाओ ।
 उज्जेणीए संपद्- राया सो नंदउ सुहत्थी ॥ १८५ ॥
 सोऊण गुणिज्जंतं सुहत्थिणा नलिणगुणमज्झयणं ।
 तक्कालं पव्वदओ चदत्तु भज्जाओ वत्तीसं ॥ १८६ ॥
 तिहि जासेहि सिवाए अवच्चसहियाए विहियउवसगो ।
 साहियकज्जो तिथसेहि पूदओऽवंतिसुक्कुमालो ॥ १८७ ॥
 निज्जूढा जेण तथा पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा ।
 तेवीसदमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८८ ॥
 पढमणुओगे कासी जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे ।
 कालगसूरी वज्जयं लोगणओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥
 अज्जसमुदगणहरे दुव्वलिए धिप्पए पिहो सव्वं ।
 सत्तत्थचरमपोरिसि समुद्धिए तिन्नि किदकम्मा ॥ १९० ॥
 सड्ढाण गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतए गमितस्स ।
 मंगुस्स न किदकमं न य वीसुं धिप्पई किंचि ॥ १९१ ॥ (१)
 जादसरे(१) सौहगिरी वरसीसा आसि जस्सिमे चउरो ।
 धणगिरियेरे समिए वदरे(२) तह अरिहदिन्ने(३) य ॥ १९२ ॥
 सुमिणे पौओ पयपुन्नपडिगहो(४) जस्स हरिकिसोरेणं ।
 सिरिवदरसमागमणे(१) तं वंदे भद्दगुत्तगुरुं ॥ १९३ ॥

(१) Comm एतेषां चतुर्णामपि चरित्र प्रायः कापि न दृश्यते ।

(२) A जाय=, B जाई ।

(३) A वय= ।

(४) B अरह ।

(५) MSS अ ।

कन्नाविन्नंतरदीववासिणो तावसा वि पव्वदया ।
 जत्सादसयं ददुं तं समियं वंदिमो समियं ॥ १९४ ॥
 वेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ ।
 जो तुंववणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ जाओ ॥ १९५ ॥ (१)
 [तुंववणसन्निवेसाउ निग्गयं पिउसगासमल्लीणं ।
 कम्मासियं कसु जुयं माऊइ समन्नियं वंदे ॥ १९६ ॥*
 जो गुज्जगेहि वालो निमंतिओ भोयणेण वासंते ।
 निच्छयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥ १९७ ॥*
 उज्जेणौए जो जंभगेहि आणक्खिऊण थुयमहिओ (२) ।
 अक्खीणमहाणसियं सौहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १९८ ॥*
 जस्स अणुनाए वायगुत्तणे (३) दसपुरम्भि नयरम्भि ।
 देवेहि कया महिमा पयाणसारिं नमंसामि ॥ १९९ ॥*
 जो कन्नाइधणेण (४) वि निमंतिओ जुव्वणम्भि गिहवइणा ।
 नयरम्भि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥ २०० ॥*
 जेणुद्धरिया विज्जा आगासगमा महापरिन्नाओ ।
 वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥*
 भणइ य आहिंङ्किज्जा जंबुद्वीवं इमाइ विज्जाए ।
 गंतूण माणुसनगं विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*

(१) After this verse A has the following words which are reckoned as a verse.

जइ सुकयज्जवसाओ धम्मयायसुसिय इम वयर ।

गिराहलुङ्करण कम्मरयपसज्ज धीर ॥

The verses 195 and 206 belong together.

(२) A adds sec. m. ण, B गत्तणो ।

(३) B युद्धरिओ ।

(४) B कण्ठाय ।

भणद् य धारेयन्वा न ऊ दायन्वा मए इमा विज्जा ।
 अण्णद्धिया य मणुया होहिंति अओ^(१) परं अन्ने ॥ २०३ ॥*
 माहेसरीउ^(२) सेसा पुरीउ^(३) नीया ऊयासणगिहाओ ।
 गयणयलमणुवद्धत्ता वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०४ ॥*
 जस्सासि य वेउब्बिय- नहगमणपयाणुसारिलद्धीओ ।
 तं वंदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥]*^(४)
 नाणविणयप्पहाणेहि पंचहि सएहि जो सुविहियाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
 करुणाए वयरसामी जं उज्झिय उत्तमद्धमल्लीणे^(५) ।
 आराहियं लहुं तेण खुड्डण्णावि संतेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरीरपूयं ज कासि रहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरौ अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयंसि नयरंमि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो ।
 मिरिवयरसामिसौसं तं वंदे वयरसेणरिसिं^(१) ॥ २०९ ॥
 नाऊण^(२) गहणधारण- हाणिं^(३) चउहा पिहीकओ जेण ।
 अणुओगो तं देविंद्वंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
 निप्पावकुडसमाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सूरी ।
 सुत्तत्थतदुभयविओ तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥

(१) A तथो ।

(२) B माहेसुरेइ ।

(३) B पुरीइ ।

(४) Comm. अत्रापि केपुच्चिन्नवीनादग्नेयं पूर्वाचार्यकृता. प्रत्येपरूपा इमा रकादन गाय्या दृश्यते । These verses except the last one are taken from the Āva-yaka Niryukti 8-40 ff

(५) A -सुद्धं० ।

(६) A वइर० ।

(७) B नमिउय ।

(८) B चारण ।

गह्विनवपुष्पसारो दुब्बलियापूसमित्तगणिवसहो ।
 विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुब्बिक्खंमि पण्डे पुणरवि नेलित्तु समणसंघाओ ।
 मज्झराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तथा ॥ २१३ ॥^(१)
 सुत्तत्तरयणभरिए खमंदममद्वगुणेहि संपन्ने ।
 देवड्डिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुसिरिसमिणनाइल सावयसच्चसिरिसावियाथुणियं ।
 ओसप्पिणीइ चरमं वंदे दुप्पसहसुणिवसहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिसी तीए एस्से^(२) य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्विदेहे पणमामि सथा वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ बंभिसुंदरि- रायमईचंदणापमुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पढइ गुणइ निसुणइ इणमो गुणसंयवं महरिसौणं ।
 सिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Guzerātā) which are reckoned as a verse
 ४ ए चारि अनुयोग कइ ॥ (२) A इस्से, B ससे ।

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिवुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
 मणगं पडुच्च सिज्जंभवेण निज्जूहिया दसज्झयणा ।
 वेयालियाद् ठविया तद्वा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 क्वहिं मासेहिं अहीयं अज्झयणमिणं तु अज्जमणगेण ।
 क्कम्मासापरियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
 आणंदयंसुपायं कासी सेज्जंभवा तद्धिं थेरो ।
 जसभद्दस्स थ पुच्छा कहणा थ वियालणा संघे ॥ ४ ॥
 तुम्हारिसा वि सुणिवर मोहपिसाएण जद्द कल्लिज्जंति ।
 ता साऊ तुमं चिय धीर धीरिमा कं समत्तियउ ॥ ५ ॥
 दसअज्झयणससेयं सिज्जंभवस्सुरिविरदयं एयं ।
 लङ्कयाउयं च नाउं अट्ठाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
 एयाओ दो चूलाउ आणिया जक्खिणीद् अज्जाए ।
 सीमंधरपासाओ भवियजणविवोहणट्ठाए ॥ ७ ॥
 खुल्लो ऽसणदीहम्मी अहियं काराविओ [स] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा संवेगमावत्ता ॥ ८ ॥
 कहमेयं संजायं रिसिहच्चा पाविया मए घोरा ।
 ता देवयाद् नौया सीमंधरसामिणो पासे ॥ ९ ॥
 सीमंधरेण भणिया अज्जे खुल्लो गओ महाकप्पे ।
 मा झूरस्स अप्पाणं धम्मन्नि य निच्चला होसु ॥ १० ॥

Verses 1-4 occur in the Nirukti; I do not know whence
 the rest is taken Verses 7-10 refer to the legend related in
 IX 84-100.

on Rsimandalastotra v 210-212

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुण्यमिर्चयस्तयः ।
 एको दुर्बलिकापुण्यो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुण्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुण्यमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यचेत्रकालभावास्त्वलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं चेत्रमवन्तौ कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठाषाढेषु मासेषु भावाद्गोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनाल्पमन्त्रं मौलयता सता ।
 षड्विधाचनया मासैः छच्छ्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेव्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
 अत्रान्तरे घृतपुण्यमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति ह्यष्टासौ तद्ददाति सा ।
 स यान्ष्टच्छति सर्वर्षीन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।
 वस्त्रलब्धिर्वस्त्रपुण्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्राम्बरं चेत्रमवन्तौ मथुराथवा ।
 कालः शीतर्तुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
 छच्छ्रेण परिधानार्थं तथैका पोतिकार्जिता ।
 प्रातर्यापारयिष्यामि सो ऽथैत्य याचते सुनिः ॥ ११३ ॥
 तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वगणस्थ सः ।
 तपसोर्जितया लब्ध्या वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्वलिकापुष्पमित्रो नव पूर्वाण्यधौतवान् ।

स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥

स तेन दुर्वलो ऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।

पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः ॥ ११६ ॥

एत्यार्यरचितं ते तु प्राङ्गर्भो भिन्नवो ऽधिकम् ।

ध्यानैकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥

आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।

एष दुर्वलिकापुष्पमित्रो ध्याने न दुर्वलः ॥ ११८ ॥

ते ऽप्युचुः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्गृहे ।

न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्वलः ॥ ११९ ॥

प्राह प्रभुरसावाञ्चं विना भुङ्क्ते न कर्हिचित् ।

ते तं स्माङ्गः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यदथो गुरुः ॥ १२० ॥

आनयने घृतपुष्पमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।

दुर्वलिकापुष्पमित्रं निन्युर्गुर्वाज्ञया गृहम् ॥ १२१ ॥

तं भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सस्मार स श्रुतम् ।

चारे चेप इव व्यर्थं तत्सो ऽभूत्तेन दुर्वलः ॥ १२२ ॥

मृगं स्निग्धप्रदानेऽपि कृगतां वीक्ष्य तस्य ते ।

निर्विण्णा जगद्भः आद्भुतधर्मं श्रुत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥

विन्ध्यो दुर्वलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुरक्षितः ।

गोष्ठामाहित इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥

विन्ध्यो ऽस्त्यप्यतिमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः ।

आलापकक्षणे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षेऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
 एवं निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तौश किं न वा ॥ १३७ ॥
 प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरचितः ।
 कौतुकाद्ब्रह्मविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आचयौ ॥ १३८ ॥
 नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
 प्राहार्थरचितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
 प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
 गृह्णाम्यनशनं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
 ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यग्विलोकितम् ।
 यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
 ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽयं न मानवः ।
 विद्याधरो व्यन्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
 यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो नहि ।
 तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
 ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
 प्रीतः सौमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरप्यवक् ॥ १४४ ॥
 माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
 ईदृशस्य नृरजस्य यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
 इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राञ्जल्युदः ।
 प्रतीक्ष्य क्षणं शक यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
 ये ऽस्थिराः स्थिरता तेषां स्थाद्व्रते ऽद्यापि वासवाः ।
 यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरूचे प्रभून्प्रति ॥ १४७ ॥

मुमुक्षवः करिष्यन्ति निदानं वौक्ष्य माममी ।

निःसत्त्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥

कुरु किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः ।

विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद्विवम् ॥ १४९ ॥

आश्रययुर्यतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।

अत्रायान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥

प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।

अत्रागादासवस्त्रेण प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥

दृष्टो ऽभविष्यत्सो ऽस्माभिर्नेत्रे किं लक्षितः क्षणम् ।

तैरुक्तो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥

देवेन्द्रवन्दिताश्चासंस्त एवमार्यरचिताः ।

विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुः पुरं दशपुराङ्गयम् ॥ १५३ ॥

तदो ऽत्यितो ऽक्रियावादी मथुरापुरि सो ऽधमः ।

पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥

तदा तत्र न वाद्यस्ति साधुसंघाटकस्ततः ।

सङ्गेन प्रैषि सूरौणां तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥

वृद्धत्वात्प्रभुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः ।

प्रहितो वादलब्धिर्हि तस्य चास्ति विशेषतः ॥ १५६ ॥

क्षणादादे जितस्तेनाक्रियावादी निरुत्तरः ।

हर्षेण रक्षितो वर्षारात्रं तत्रास्तिकैरसौ ॥ १५७ ॥

दधुरन्धेद्युराचार्याः कोऽत्र भावी गणाधिपः ।

ज्ञातो दुर्बलिकापुष्यमित्रस्तत्रोचितश्च तैः ॥ १५८ ॥

तेषां खजनवर्गस्य संमतः फल्गुरक्षितः ।
 विद्वान्गोष्ठामाहिलस्य तमाङ्गयाथ सूरयः ॥ १५८ ॥
 वल्गाज्यतैलकुम्भानां निदर्शनमदर्शयत् ।
 त्रयो ऽप्यधोमुखीकृत्य वल्गाद्यैः पूरिताः पुनः ॥ १६० ॥
 ऋग्वास्तावन्त एव स्युस्तैलं किञ्चिन्नगत्यपि ।
 ब्रह्मस्त्वाज्यावयवाः स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥
 खजनान्ते ऽभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
 दुर्वलिकापुष्यमित्रो निष्पावकुटसंनिभः ॥ १६२ ॥
 विज्ञेयस्तैलकुम्भाभः शुद्धधीः फल्गुरक्षितः ।
 गोष्ठामाहिलसाधुर्मां प्रत्याज्यघटंतुल्यधीः ॥ १६३ ॥
 तस्मादुर्वलिकापुष्यमित्रो गणभृदस्तु वः ।
 खजनानिति संवोधास्त्रै शिचां सूरयो दधुः ॥ १६४ ॥
 हंहो दुर्वलिकापुष्यमित्रार्थं फल्गुरक्षितम् ।
 प्रति गोष्ठामाहिलं च वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥
 पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिलफल्गुरक्षितौ ।
 वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो मयौवास्मिन्गणाधिपे ॥ १६६ ॥
 अपि चाकृते कृते वा न कुर्वे रोषमप्यहम् ।
 एतत्सहिष्यते नैष तद्भावं भो सदोद्यतैः ॥ १६७ ॥
 अनुशिष्योभयं पक्षमित्यं सूर्यार्थरक्षिताः ।
 प्रत्याख्याय निराहारं शुभधानाद्ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥
 श्रुतं गोष्ठामाहिलेन स्वर्ययुः सूरयो मम ।
 आगात्पप्रच्छ गणभृत् स्थापितः को जनानिति ॥ १६९ ॥

166 a MS पुन्यरक्षितौ । 168 d MS न्ययर्दिव । 169 b MS मया
for मम ।

कुट्टदृष्टान्तमाकर्ण्य स्थित्वा पृथगुपाश्रये ।
 आयातो वसतावभ्युत्थितः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १७० ॥
 तिष्ठाच्चैवेति तैरुक्तः स स्थितोपाश्रये पृथक् ।
 द्वेषाद्बुद्ध्यहयत्यन्तान् तु शक्नोति तान्मुनीन् ॥ १७१ ॥
 अथ पौरुषमाचार्याः कुर्वन्ति न शृणोत्यसौ ।
 ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटतुल्या महर्द्धयः ॥ १७२ ॥
 शिष्यो ऽनुभाषते तेषां विन्ध्यस्तत्र शृणोत्यसौ ।
 तत्र कर्मप्रवादाख्ये पूर्वं कर्मोच्यते ऽष्टमे ॥ १७३ ॥
 यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
 प्ररूपयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूतं निरुक्तवः ॥ १७४ ॥
 तद्विस्तरो ऽथ विज्ञेयो विज्ञैरावश्यकागमात् ।
 क्षुब्धो न विन्ध्यस्तदाक्य[दिष] द्वेषाद्बहिष्कृतः ॥ १७५ ॥
 स्मरिर्दुर्बलिकापुष्यभिन्नः प्राप्तः क्रमाद्विवम् ।
 ततान् तत्पदोद्द्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥
 इत्यार्यरक्षितगुरोरनुवाक्यं शिष्य-
 निष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।
 संबन्ध [वर्ष] मभिधाय यमर्थसारं
 संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices

VARIA LECTIO.

FIRST SARGA.

32 d. दारुवि० A, Ca, Ah 1 Pu.—33 b यथाविधि० A, B, Ah 2. 3. Be, Pu,—47 a. कटु० C, कटु D, कटु Pu.—48 c शतरस Ah 1 3. Ca Be, Pu —726. मयेक्षित Ah 1 Be —74 c अत्यु० D, Ah 1, Be.—77 d. नान्यथा seems to be the original reading, as all Mss perhaps with the exception of B, have it The preceding aksara is doubtful C, Ah 1 वाक्, Ah 2 वाक् Be, Pu. वाक् च, C pr m., D. Ah 3. वाक् हि —81 c Be, Ca, Ah 1 युत्वा परामर्श —84 c. The Mss spell शिरस्त्रेणापि or (D, Pu) शिरस्त्रेणापि, as शिरस्त्रादि occurs in the next verse, we ought to correct it here in शिरस्त्रेणापि.—88d Ah 1, Pu. प्रसन्न०, D प्रसन्न —91 c A, C sec m, Be, Ah 1 2. 3 भगवान्— 96 c A Be. विलोक्य—114 a Ah 3 अरण्ये, A आरण्ये; Ca Ah 1 2 आरण्येर्गो०, Be अरण्येर्गो०.—141 d राज्यावि० D. Ca Ah 2 sec. m —148 a उवाच च C, Ah 2, Pu —168 a प्रवीयमानान् all Mss '—d नार्हन्ति तन् Pu नार्हन्त्येतन् D Ca —186 d for वराणि C has चीवर, Ca वसन —196 a अवीवदच Ca, Ah 3 sec. m —b पशागना Ca, Ah 1 2 3, Be, Pu.—199 a अथायात Ah 1. 3, Ca —253 d शब्दात्मा B, Be, Ah 1 —262 d कस्मिन्नुच्छे० B, D, Ah 1.—269 c गुप्तिमति Ca, Ah 2. 3, Pu, गुप्तिमति० Be.—275 b वेदनां Ca, Ah 3.—284 d जंबूद्वीप० all Mss ' 297 b अयमसत् C, Ah 2, Pu —301 c तदिद B, C sec m, Ah 1 3, Be, Pu —305 b तेषा B, C sec. m., Ah 1 2 3, Be —331 d सद्भासति Ca Ah 2. Pu —349 b वज्रनायुथा A, D Ah 1. 3, Be.—376 a ऽह ह्यन्यत्र, Ca, Be, Pu, Ah 2 —380 b यदेव Ca, Ah 2 —414 b प्रत्याप्यात C, D, Be, Pu, Ah 2 3 pr m —423 c सशक्तः शशमे ताभि० D, Pu —430 b प्रभो B Ah 1 2, Be, Pu —437 a नत्वा B, Ah 1, Be —444 d साधन B, Ca, Ah 1 —345 d अत्येवम० A, D sec m., Pu.—465 b सहेभ्यस् A, Ah 2 3, Pu.—466 b in the margin of D is mentioned a variant यावदादशवत्सरी.

SECOND SARGA.

13 c तदेव न० B, Ah 1, Be —22 a भाति for पति C sec. m, Pu.—86 c d. च पश्यामस्तव Ca Ah 1 2 sec m, Be —92 b मत्त्वान्विदो० Be, Ah 1; मत्त्वान् प्रदो० A; मत्त्वान्विदो० Ca —102 a नत्वा for तत्वा C sec. m.,

Ah 2, Pu, प्रतीक्ष्य for गमय्य.—c पचीवीदीयो Be, पचीवीड्यो Pu.—107 d रथ्यो Ca—116 b भविष्यति D sec. m., Ah 1, Be, Pu—141 b चोयं A; चोयं Be, Pu.—145 b जवनीनाशुशोभित A—170 c चौर्यो D, Ah 1 3 चौर Pu, चौर्य Ah 2—190 d मधुविद्वासादिपुवत् all Mss except Pu •विद्वादिपुवत्. My reading is conjectural in order to restore the metre—192 c पलायते C, Pu.—199 c ऽदात्ता Ca, Pu—213 d वार्धन्या A, B, D, Be (so also in Abhidhānacīntāmanī 1021) 214 c •मासादा C sec m, Ca, Be, Pu, Ah 3—240 b खगृहे D Ah 2—241 a स्वर्यनं A, Be, Ah 2—251 b प्रला यदि. D, Pu—252 c चितावेशा स्कुं C, Pu, Ah 1.—254 d भांजो A, C sec m, Be Ah 3—281 d स for च C, सु. Ah 1. Be—311 वधु for वध m a A, B, C, Ah 2 pr m, Pu; m b B, C, Ah 2 pr m—321 d •रणहरिं Ca Pu—325 b तौ च A, B, D, Ah 1. 3 sec. m, Be, Ca—333 b वीर्यं C, Ah 2—343 b जागल A, C pr m, पिहज पल Be, Pu, C sec m—359 a •कोद्रवधन C, Pu—390 d all Mss except A read the last pāda तदुत्पन्न इव कृति This seems to be the correct reading, कृति however must be written for कृति which is against the metre—392 a सशरीर A, Be—419 a तीरे A, B, Ah 1 2 3, Be.—420 b चयि Be, Pu This is perhaps the correct reading—435 c •प्रिलै. Pu, •प्रि ते. C—437 a स पशन् C sec m, Be, Pu—444 d •नृत्यानया D, Be, Pu—•नया Ah 2.—458 b वसनं D, Ah 2 3, Be, Pu.—474 b कृतिं Mss—490 c गला C, D, Pu.—492 d नासा C, Ah 2 3, Pu, नास Ca—546 d •चारो. Be, C₁ marg चारीवद्ध.—564 c चेडास्तु A, B—574 a लोलो. A, D pr m—628 d •म्येव C, Be—644 d •मपि व. D, Ah 2 3, Pu—666 a चाडा. A, B—672 c •दुत्तरा D, Be—704 a लब्धावसर C, Be—707 d C corrects मेढका is मढका, and adds a Guzerati gloss₁ marg तेज गफा तेजज येचनि मालु Be, Pu read मेढका, Ah 1 मेढका—732 c घुरघुरा. A, Be, Ah 2

THIRD SARGA.

18 d विभवे. A, Ah 3, Be—43 c तस्माद्. C, तस्यास्त्वध. Be—61 c सुखद् all Mss except D, सुखद् seems to occur only in Vedic Literature—64 d यदा यदा A, B, Ah 1 3—75 d मति C sec m., Be.—86 d चन्दनेन तनोयसा all Mss—99 d •चहेवा D sec. m., Ah 1 3—104 b कलितोस्मि च A, Ah 3—108 b स्वसत् C, Pu.—112 c पदसङ्ग C, Ah 1, Be—161 a राजाप्र. A, C, Pu, Ah. 2. 3—163 d भुव सखे D, Ah 3—165 d च for तु C, Ah 2.—169 c दुष्प्राप Ah 1 2, d रोधो वारिधे Be. Pu, Ah 1. 2.—173 c स्योप्याभ्या. Ca, Ah 1.—174 d दूय all Mss.—182

b बधवा Be, Ah 1 2 3 (3 corrected from बधव) —184 a तदैहिलौकिक A, C, Pu, Ah 3 —185 d 'कथानिधि' D.—194 d गीत A, Ah 1 2 —197 b बद्धाय D sec m, भट्टाय Be, चटाय A, वटाय Pu —200 a हसपदान् A, C, Pu, Ah 1 3 —212 c यद्येत D, विद्यत Ah 1.—214 d वसतपुरपचनं A, Be —220 a कपूरपूर C, Be —226 a तत्त्वार्थे D, Ah 3 —245 d 'द्वे Ca, Be, Pu, Ah 2 'द्वे Ah 1 —256 b 'पाद्यो' all Mss except Be —after 283 Ca has the following verse : निनदन्मगलानोद्य पटन्मगलपाटक' । उन्नायमानलवणो गीयमानगुणात्कर (sic), C adds this verse i. marg but reads the last pāda : स्वकीयमानमगल ।

FOURTH SARGA.

28 c प्रचेलं Ca, Pu, प्राववु Ah 1. 2 3, Be.—42 d चक्षुः C, D, Ah 1 2, चक्षी Pu, चक्षी Be.

FIFTH SARGA.

1 a इतथ A, Pu —3d यानसन्निभ Ah 1, C sec m —6 d काचन D, i marg. : पकज पाठान्तर—31 b तथा Ca, Ah 1. 2. 3—मद्यर्षी नो C, Pu, Ah 1. 2. 3 —40 d दूय Mss —72 b 'च्छात्यर्थ' A D sec m.—106 a 'भवस्वरि' D, Ah 1 2 3

SIXTH SARGA.

28 d दु ख करोति Be, D sec m.—29 d वाचो D, B, वाच Ah 1.—37 d and 38 c instead of कौटका A has क्रमय. Ca क्रमय —71 c भवदु खे A, Ca —77 d यतोभव Be, A 1. 2; भव Ah 3; न का Ca —87 b सधारणा D, Ah 1.—d लोके A, Ah 1, Pu.—117 c दूत A Ah 1, दूय the remaining Mss —142 d 'दित्ते B C Pu, Ah 1 3 —219 d तदैवा D, Ah 1, Be —239 d 'दुदत्कर' Ca, Ah 1 2 the correct reading is probably उदत्कर found only in Ah 3 —246 a बालदृष्टा C D, Be, Ah 2

SEVENTH SARGA

15 c माकोय Ca, Ah 2 sec. m., माकोम्बा D, Ah 1. 3; 2 pr. m —32 a तेनाय Be, Pu Ah 3 —42 a मयू. Ah 1. सुयू. Ah 2 मयू. Be —56 b The second pāda in Ah 1 2 3 reads एव च व्यप्रवर्तयन्, so D pr. m C i marg., B (वि- for व्य.).

EIGHTH SARGA.

8 d 'भृञ्जी' Ah 1.—23 b. c कचे वरचविर्मुदा । मकच्छला पुनन्माल C.—30 b दधान् Pu, Be. Ah 1. 2 3 —34 b सोय for माय A —48 a मयू. or

मञ्ज० all Mss. except Pu; मञ्जते चाच मञ्जापि D—60 b विष्णुः A, C, Pu.—77 a मञ्जमत्तो Be, Pu, Ah 2 3—84 d प्रमदमतः D—110 b मञ्जरेण Ca, Pu Ah 1. 2—122 a मञ्जिवस्यै B, Be Ah 3—133 c मञ्जुः A, B, Be.—136 c मञ्जुकरकार C, Pu, Ah 2 pr m, 3—156 b and 159 b मञ्जुन for मञ्जुनि in Ca, Be, Ah 1. 2 3—169 a मञ्जुविषयो all Mss. except Pu—178 c मञ्जुमधिक B, C, Be, Ah 2.—183 d मञ्जुः B C 213 b प्रतिवेशः Ah 3; मञ्जुः Pu, मञ्जुः Ca—215 b मञ्जुः A, C, Pu, Ah 2; नदी C, Ah 2—217 b नदी Ca, Ah 1—219 a मञ्जुः C, Be, Pu, Ah 1 2 pr m—233 b मञ्जु all Mss—261 d मञ्जुजि C—263 c मञ्जु B Ah 1; मञ्जु C—283 c मञ्जुमहा A, C, Ah 1; मञ्जु Ah 3; मञ्जु Be मञ्जुः Ca, मञ्जु D, A 2 pr m, मञ्जुः Pu—292 b मञ्जु B C, Ah 2 3.—344 b 345 a, 360 b our Mss usually spell कौलिक instead of कौलिक, and in 348 c, 349 c 350 b मञ्जु for मञ्जु—365 b मञ्जुः Ca, Ah 3—367 a मञ्जुः Ca Be, Pu, Ah 3—368 b मञ्जुः A, D.

NINTH SARGA.

73 a किमुद्रम० B, C, D

ELEVENTH SARGA

16 c मञ्जु all Mss—46 b मञ्जुः for मञ्जुः A.—47 a मञ्जुमहापि० Ah 2 3—52 a मञ्जु मञ्जु A, C, Pu, Be, मञ्जुमहा० Ah 3—56 d मञ्जुः D; मञ्जुः (') Ah 1—62 c d the second line in Ah 2 3 मञ्जु मञ्जुमहापि० विमोक्षणं तदादि तु—64 d मञ्जुः Ah 2 3, Pu.—66 d मञ्जुः Ah 3, Pu—103 c मञ्जुमहापि० मञ्जुमहा A, B, D, Pu, Ah 1 2 3.—111 d मञ्जुमहापि० Mss—117 मञ्जुमहापि० in a Pu, in c Be, in both C, f. m. m. (') A, C, D, Pu—130 d मञ्जुः all Mss—150 b मञ्जुः Ah 2 3 B—160 b तु for च Ah 2 3, Be—168 d मञ्जु Ah 2 3—178 d मञ्जुः C, Ah 1.

TWELFTH SARGA

1 b नि for च Ah 2 3—27 a मञ्जुः Ah 1. 3, Be—122 d मञ्जुः A, Pu; मञ्जु D—158 a मञ्जुः A, Ah 3, Pu.—224 d मञ्जुः Ah 2, Be.—233 a मञ्जुः A, C—d मञ्जुः A, C; मञ्जुः Pu.—240 b मञ्जुः all except Ah 3—259 a मञ्जु Be, Ah 1. 2 3—263 c d मञ्जुः मञ्जुमहापि०—266 b मञ्जुमहा Be, Ah 2—267 b मञ्जुमहापि०, B, D, all remaining Mss have the reading of the text मञ्जुमहापि० the variant म मञ्जु.—277 b मञ्जुः Ca, Be, Pu Ah 1 2 3—281

d ०मुन C Be Ah 2 —298 a b विषया हि नितविन्यो विषयाः सुविषो-
पमा Ah 2 3—300 b ०म्यन् A,C,D, Ah 3.—after 306 D insert the
following verse तथा मृहोता प्रव्रज्या श्रीवज्रखामिनोऽयत । तस्मात्त्वाना-
न्मनोऽपि विहार चकवांस्तत ॥—320 a अस्मादु खार्णवाद्दस्मान् Be Pu, Ah 1
2 3—325 b खर्गयायिन A,C,D.—329 a द्रुत्वा D Be Ah 1 2 3.—
355 d मुदामवन् C, Pu —356 b यस्या for यच्च Be, Ah 1 2 3 —364
d भाकार A, D —367 b ज्ञास्यज्ञात्सः C,B,D, Pu Be Ah 1 3 —377
c विशन्ति Ah 1, विशन्ति the remaining Miss

THIRTEENTH SARGA

1 a ०द्योदायिनः Ah 1 —16 d तासामन्ति Ca Pu—33 a ०वदस्माधु Ah
2 —42 c ०दुपपुरग्रामे Ah 1 2, ०दुरग्राः C, ०वरग्राः Be, ०सरग्राः D,
०जवग्राः Ah 3 ०दपनगरग्रामे Pu —59 b रगपविजित C Pu.—75 c यदिद्
A,B,C,D, Pu.—111 d तमो वय A,D C, Be, Ah 2 —124 a गतुसुः Ah 2.
3 —133 d ०योगभाक् Ah 2. 3 —151 b कथ च न C D, Ah 2.—164 d
विक्रौनय चणादपि Ah 1 2 3. Pu,—179 d तदा for तथा C Pu —185 c
जोयितास्मः all Miss except Ah 1 —199 c जिनार्चायाः A C,D Ah 1;
जिनादीनाः Be.—The verse जवसुनिप्रभृति is wanting in Ca, Be, Pu,
Ah 1 3.

CORRIGENDA.

l 77 d for वाकुतोऽन्यथा read वाग् हि नान्यथा

(cf Varia Lectio)

84 c	„ शिरस्त्रेणापि	„ शिरस्त्रेणापि
99 d	„ यद्येव	„ यदेव
168 a	„ प्रवीयमानान्	„ ०सायान्
214 b	„ ०धिरुद्य	„ ०धिरोद्य
215 d	„ नियुक्ते	„ अभियुक्ते
217 a	„ सद्धित ताभि०	„ सद्धितस्ताभि०
240 d	„ सक्क्रान्तव०	„ सक्क्रान्त व०
262 a	„ ०ज्ञाप०	„ ०ज्ञप०
277 c	„ चाभ्यु०	„ वाभ्यु०
290 d	„ द्वितौयकीव	„ द्वैतौयकीव
323 b	„ भारय०	„ धारय०
„ d	„ तत्पदा०	„ तत्पादा०
355 c d	„ गार्हस्थ्यद्वप्रौ	„ गार्हस्थ्याद्वप्रौ
398 d	„ शारिकाः	„ सारिका
416 c d	„ ०वृत्त सा०	„ ०वृत्तसा०
417 a	„ विविधा०	„ विविधा०
II 36 b	„ लिपामपि	„ लिपामिमे
40 a	„ ऋषभः वेष्टी	„ ऋषभवेष्टी
71 c	„ „	„ „
121 c	„ प्रव्रज्याथा	„ ०या
138 a b	„ जम्बूसु०	„ जम्बूसु०
158 b	„ वन्धूना	„ वधूना
210 a	„ गजिन इन्ध०	„ गजिनाइन्ध०
216 a	„ गजो	„ गज
254 b	„ ०धूर्मिके	„ ०धूर्मिके
269 b	„ सा तथा	„ सानवा
II 311 a and b	for वन्धु०	„ वन्ध०
312 b	for भो	„ भो
324 c	„ अन्यदा द्वारा०	„ अन्यदाद्वारा०
333 b	„ वीर्ये	„ वीर्ये
342 b	„ जाह्नल	„ जाह्नल

360 a	for	०भोजने	read	०भोजने
363 d	,,	च	,,	वा
376 a	,,	०निर्विघ्न	,,	०निर्विघ्न
390 d		०दुत्पन्न इव विट्कमि	,,	०दुत्पन्न इव क्रिमि
391 b	,,	०सादयन्	,,	०सादयन्
392 b c	,,	०पुरे प्र०	,,	०पुरप्र०
418 a	,,	वार्यमानो	,,	वार्यमाणो
431 b	,,	०रपि	,,	०रपि
443 d		दृष्य०	,,	दृष्य०
444 a	,,	०नाथ	,,	०नाथ
452 a	,,	०दग्धा जी०	,,	०दग्धोजी०
462 b	,,	०एकस्य	,,	०एकस्य
490 c	,,	गच्छ नि०	,,	गच्छानि०
508 d		दृष्टा गले०	,,	दृष्टागले०
546 d	,,	०द्वारिव०	,,	०द्वारीव०
574 a	,,	नीलो०	,,	नीलो०
591 c	,,	०त्यदो	,,	०त्यदो
596 a	,,	तत्तु	,,	तत्तु
624 b	,,	च	,,	चा
720 d	,,	महाबानर०	,,	महान्वानर०
III 81 d	,,	०त्यग्रत	,,	०त्यग्रत
113 a	,,	दारिद्र्येण	,,	दारिद्र्येण
156 d	,,	च कृतार्थय	,,	चरितार्थय
IV 48 a	,,	प्राग्भय	,,	प्राग्भय
50 b	,,	०द्यैव	,,	०द्यैव
V 8 d	,,	तद्यैव	,,	तद्यैव
66 b	,,	भवन्	,,	भवत्
७8 d	,,	व्यमोक्षत	,,	व्यमोक्षत
VI 30 a	,,	०वत्सजायि	,,	०वत् स जायि
120 d	,,	नथा	,,	नथा
After 125 add युग्मः				
136 a	for	निजागम		जिनागम
170 d		०मानीयत	,,	०मनीयत
239 d Compare Varia Lectio				
246 b	for	मह	read	पि हि
VII 18 d	,,	०म	,,	०मदा
29 c	,,	०भूय०	,,	०भूय०

VIII 79 b	for	आधी	read	यायाद्
149 b	„	तु	„	ऽथ
178 c	„	०अधिक	„	०अधिक
292 a b	„	चोष्ण रत्ना०	„	चोष्णरत्ना०
369 d	„	च न	„	जना
421 c	„	निवेश०	„	निषाद०
437 a	„	साध०	„	साध०
IX 56 a	„	सदा	„	तदा
73 a	„	किमुद्दिग्र०	„	किमुद्दिग्र०
XI 37 b	„	ततः	„	पुन
89 d	„	वर्तया०	„	वर्तया०
118 c	„	०सादा०	„	०सादा०
XII 158 a	„	ज्येष्ठ	„	ज्येष्ठे
210 c	„	ते स्म०	„	तेऽस्म०
308 b	„	०ज्ञानर०	„	०ज्ञानर०
376 d	„	बन्धुर	„	बन्धुर
XIII 161 d	„	तुद्योतयि	„	द्योतयितु
